İSTANBUL BAŞAKŞEHİR'DE ŞEHİRLEŞME SÜRECİ

Dr. Meryem HAYIR

ÇANTAY KİTABEVİ
2009

©Bu kitabın her türlü hakları yazara aittir. Kaynak gösterilmek şartıyla alıntı yapılabilir.

ISBN: 978–975–9060–60–2

Baskı ve Cilt
ANKA MATBAACILIK

Çantay

KİTAP – KIRTASİYE - FOTOKOPİ SANAYİ
ve TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ

Büyük Reşit Paşa Caddesi No.44/C
34470 Laleli/İstanbul
Tel. (0212) 513 79 68 - 522 74 45 - 526 90 45
Fax. (0212) 528 58 51
Web: www.cantay.com
e-mail: info@cantay

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
Ön Söz……	**V**
Tablolar Listesi……...	**VII**
Şekiller Listesi……	**IX**
Fotoğraflar Listesi……...	**XII**
Giriş……	**1**
BİRİNCİ BÖLÜM	
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	**9**
1.1. Şehirleşme/ Kentleşme……..…	**9**
1.1.1. Şehirleşmenin Evreleri……	**16**
1.1.2. Bir Aglomerasyon bölgesi içerisinde gelişen alt yerleşmeler	**21**
1.2. Sübürbanlaşma ya da Merkezi Şehrin Saçaklanması……	**23**
1.2.1. Sübürbanlaşmanın Ölçülmesi…….	**26**
1.2.2. Sübürbanlaşmanın Çevre Üzerindeki Etkileri……	**26**
1.2.3. Sübürbanlaşmanın Sosyal Yapı Üzerindeki Etkisi…….	**27**
1.2.4. Sübürbanlaşmanın post- komünist ülkelerdeki gelişimi……	**27**
İKİNCİ BÖLÜM	
CUMHURİYET DÖNEMİNDE İSTANBUL'UN ŞEHİRSEL GELİŞİMİ	**31**
2.1. 1950 Öncesi Dönem…….	**31**
2.2. 1950–1980 Dönemi……..	**32**
2.3. 1980 Sonrası Dönem…….....	**36**
2.4. İstanbul'un Nüfus Gelişimi……...	**39**
2.5. İstanbul Şehrinin Merkezi Alanları……...	**43**
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
BAŞAKŞEHİR	**47**
3.1. Coğrafi Konum…….	**48**
3.2. Başlıca Coğrafi Özellikleri……	**50**
3.2.1.Topografik Özellikler…….	**50**
3.2.2. Beşeri Özellikler……	**51**
3.3. Başakşehir İlçesinde Yerleşmenin Gelişimi……..	**58**
3.3.1. Planlı Yerleşmenin Gelişimi ve Subürbanlaşma Eğilimi..	**61**
3.3.1.1. Başakşehir Mahallesi……..	**62**
3.3.1.2. Başak Mahallesi……..	**63**

3.3.1.3. Bahçeşehir (Hoşdere Köyü)…….. **65**
3.3.2. Plansız Gelişen Yerleşim Bölgeleri……. **69**
3.3.2.1. Altınşehir…… **69**
3.3.2.2. Güvercintepe…….. **71**
3.3.2.3. Ziyagökalp Mahallesi (İkitelli Köyü)…….…… **73**
3.3.2.4. Kayabaşı …… **76**
3.3.2.5. Şahintepe…… **79**
3.3.3. Şamlar Köyü…… **81**
3.4. Olimpiyat Parkı……... **83**
3.5. İlçenin Gelişme Yönü ve Kent Merkezi…… **83**
3.6. İkitelli Organize Sanayi Bölgesi…… **85**
3.6.1. İkitelli Sanayi Bölgesinin Oluşturulma Nedeni…… **87**
3.6.2. İkitelli Organize Sanayi Bölgesi'nin Kuruluşu ve Şuan ki Durumu…… **89**
3.7. Başakşehir ve Çevre Sorunları…… **93**

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ALAN ARAŞTIRMASI YARDIMIYLA BAŞAKŞEHİR'DE SUBÜRBANLAŞMANIN ÖLÇÜLMESİ **95**

4.1.Başakşehir İlçesinde Hane Halkı Büyüklüğü…….. **98**
4.2 İstanbul'da ve Başakşehir'de Oturma Süreleri……... **99**
4.3. Başakşehir İlçesine Yerleşenlerin Daha Önce Oturdukları Yerler… **102**
4.4. Oturulan Evin Mülkiyet Durumunun Yer Seçimi Üzerindeki Etkisi **106**
4.5. Yer seçimi Üzerinde Etkili Olan Nedenler…… **109**
4.6. Yer Değiştirme Üzerinde Etkili Olan Nedenler Konusunda Yaşanan Fikir Değişmeleri…….. **115**
4.7. Başakşehir İlçesine Yerleşmeden Dolayı Duyulan Memnuniyet **118**
4.8. Başakşehir'in Yerleşim Yeri Olarak Seçmesine Neden Olan Faktörlerden Kullanımı…… **120**
4.9. İşe Olan Zaman Mesafe ve Yer Seçilmesindeki Etkisi **130**
4.10. İstanbul'un Merkezi Konusundaki Algılama ve Merkezin Kullanım Sıklığı…… **133**
4.11. İlçe İçerisinde Günlük İhtiyaçların Karşılandığı Yerler…….. **141**
4.12. Başakşehir'de Yaşarken Karşılaşılan Sorunlar…… **148**
SONUÇ…… 151
BİBLİOGRAFYA…….. 157
EK_1: BAŞAKŞEHİR İLÇESİ ŞEHİR İÇİ ARAZİ KULLANILIŞI HARITASI

ÖN SÖZ

Elinizdeki bu çalışma Türkiye'de şehirleşme üzerine yapılan çalışmalardan biridir. Şehirleşmenin gelişim aşamaları içerinde yaşanan süreçlerden birisi subürbanlaşmadır. Subürbanlaşma kelimesi bu sürecin ortaya çıktığı coğrafya ve yapılan yayınların büyük oranda İngilizce olması nedeniyle pek çok ülkede bu şekilde kullanılmaktadır. Şehirli olanın şehrin etrafına göçmesi sürecidir. Kitabın ismini belirlerken bu kelime yerine bunu tam olarak karşılayabilecek Türkçe bir kelime arayışım uzun zaman aldı. Kent bilimcilerin çalışmalarında kullandıkları yöreken[1] tabirini kullanmak, amacımı açıklama anlamında bana çok doğru gelmedi çünkü açıklamaya çalışacağım şey sadece bir şehrin yöresinde gelişmiş olan kent değil onun oluşumuna neden olan süreçti. Coğrafyacıların subürbanlaşma için ülkemizde en yaygın kullandıkları tabir banliyöleşmedir. Banliyö sözcüğü Fransızca *banlieue* sözcüğünden gelir. Başta ABD olmak üzere gelişmiş ülkelerde banliyö çoğunlukla durumu iyi olan, orta ve üst katmanlardan kişilerin yaşadığı yerlerdir. Şehrin gürültüsünden ve kirliliğinden kaçan insanların büyük ve rahat, bahçeli evlerde yaşadıkları nezih yerleşim birimleridir. Fordist hareketle otomobil üretiminin artması, artan otomobil için pazar oluşturma çabaları ve pazarlar aranması yeni gelişmelere yol açmıştır. Pazar oluşturmaya yönelik olarak otoyol yapımları ve çalışma saatlerinin kısaltılması orta üst gelir düzeyindeki insanları mevcut şehrin çevresindeki boş alanlara doğru yöneltmiştir. Böylece planlı yerleşmelerin oluşması süreci başlamıştır. Türkiye'de ise ülkenin ekonomik durumuyla alakalı olarak gelişmiş ülkelerin aksine kentin çevresi kira fiyatlarının ve giderlerin düşük olduğu gecekondular tarafından sarılmıştır. Ağırlıklı olarak gecekonduların bulunduğu şehrin çevresinde gelişmiş bu alanlar belki de banliyöye pek benzemedikleri için varoş olarak adlandırılmaktadır. Varoş sözcüğü, Macarca *város* sözcüğünden gelir ve mahalle demektir. Her iki kelime (Banliyö ve Varoş) de yaygın kullanılması ve ülkemizde geçirdiği anlam kayması nedeniyle amacımı açıklamama tam olarak yetmemektedir. Dolayısıyla Türkçe'de daha az kullanılan ve anlam kayması geçirmemiş olan *suburban* sözcüğünden yola çıkarak sübürbanlaşma tabirini kullandım. Hatta başlangıçta kitabın ismini "İstanbul Başakşehir'de Sübürbanlaşma Süreci" koymayı düşündüm. Fakat kitabın ismi ile ilgili gerek kendi içimde gerekse çevremde konuya ve İngilizceye hâkim kişilerle yaptığım tartışmalardan sonra nihai kararı vermemde coğrafyada akademisyen olarak yola devam etme kararı vermemde de etkin olan saygıdeğer hocalarım Erol Tümertekin ve Nazmiye Özgüç ile konuyla alakalı yaptığım görüşmenin etkisi büyük olmuştur. Görüşmeler sonucunda kitap isminde sübürban tabirini kullanmaktan kaçındım ve ana başlık olan şehirleşmeyi kullandım. Araştırma alanı ve konusunun şehrin bir parçası olması ve şehrin gelişme sürecinde oluşması nedeniyle sadece *şehirleşme* demenin

---

[1] KELEŞ, Ruşen (2006), Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi, 9. Baskı, ISBN 975-533-053-4, Ankara

eksiklik olacağı düşüncesiyle *şehirleşme süreci* demenin daha uygun olduğunu düşündüm. Alanda yaptığım araştırmalar da burada şehirleşmeden ziyade bir şehirleşme sürecinin olduğunu ortaya koymuştur. Kitabın isminin ne olacağı ile alakalı olarak oldukça fazla mesai harcanmıştır. Nihai karar olarak "**İstanbul Başakşehir'de Şehirleşme Süreci"** olarak isimlendirilen elinizdeki bu çalışmanın ülkemizde yapılan şehirle alakalı çalışmalara katkı sağlaması en büyük dileğim.

Tümertekin hocama her zaman bir telefon uzağımda olduğu, birikimlerini paylaşmaktan hiçbir zaman erinmediği ve saygı değer eşi Sevim hanım ile birlikte bana aileden birisi sıcaklığını verdikleri için sonsuz teşekkür ederim. Kitabın oluşturulması aşamasında fikirleriyle katkıda bulunan sayın hocam Nazmiye Özgüç'e çok teşekkür ederim.

Konuyla alakalı olarak teori kurma, anket sorularının hazırlanması sürecinde her zaman başını ağrıttığım mesai arkadaşım Yrd. Doç. Dr. Ali Yiğit'e, uygun çalışma ortamı yarattığı için bölüm başkanım Yrd. Doç. Dr. Cercis İkiel'e, anket soruları hazırlandıktan sonra test tekniği açısından değerlendirip önerilerde bulunan İşletme Bölümü Sayısal Yöntemler Anabilim Dalı Başkanı Doç. Dr. Erman Çoşkun'a, SPSS programının kullanımı konusunda destek olan İşletme Bölümü araştırma görevlilerinden Semih Okur'a, sahadaki anket çalışmalarında yardımcı olan mezun öğrencilerimden İlhan Feraşet ve Necla Kandemir'e, ilçenin fonksiyon haritasını oluşturma aşamasında verileri CBS ile haritalamada yardımcı olan öğrencilerim Abbas Şahin ve Mehmet Emrah İşcen'e ve kitabın son aşamasında tashih konusunda yardımlarını esirgemeyen sayın Hasan Yazıcı'ya teşekkür ederim.

Saha ile ilgili haritalar dâhil pek çok veriye erişmem konusunda hiçbir zorluk çıkarmayan ve ellerinden gelen yardımı gösteren İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama Müdürlüğü ve Harita Müdürlüğü çalışanlarına ve Başakşehir Belediyesi Planlama Müdürlüğü çalışanlarına teşekkür ederim. Başakşehir Kaymakamı Sayın Cevdet Can'a paylaştığı görüşleri ve çalışmaların yürütülesi için sağladıkları yasal izin dolayısıyla teşekkür ederim. Ayrıca ankete katılıp soruları cevapladıklarından bütün katılımcılara teşekkür ederim.

Bu arada herkese teşekkür ederken Bahçeşehir Semtinde kaymakamlık ve üniversiteden alınan izinlere rağmen anketi uygulamada karşılaşılan güçlükler nedeniyle 100 anket yapmayı planladığımız halde ancak 40 anketi zor gerçekleştirebilmemizde rol oynayan, bize güçlük çıkartan, ilçe içerisinde kendi izole bölgelerini oluşturmuş site ve alışveriş merkezi güvenlik görevlilerine üzüntülerimi belirtmeden geçemeyeceğim. Sözlerime her zaman yanımda olan aileme teşekkür ederek son vermek istiyorum.

Bu çalışmanın ülkemizde yapılan coğrafya çalışmalarına katkı sağlaması dileğiyle

Meryem HAYIR
İstanbul 2009

TABLOLAR LİSTESİ

		Sayfa No
Tablo 1	Nüfusu on milyonun üzerinde olan mega şehirler	13
Tablo 2	Dünyanın belli başlı aglomerasyon alanları sıralamasında Türkiye'den yer alan şehirler	14
Tablo 3	İstanbul Başakşehir'de bitirilen eğitim düzeyi ve cinsiyete göre nüfus (6+ yaş) 2008	52
Tablo 4	Nüfusa kayıtlı olduğu illere göre Başakşehir'de ikamet eden nüfusun dağılımı, 2008	53
Tablo 5	Başakşehir'in merkez ve köy nüfusu toplamı, 2008	55
Tablo 6	Başakşehir'de medeni durum ve cinsiyete göre nüfus, 2008	56
Tablo 7	Tablo 7: Başakşehir'de medeni durum ve cinsiyete göre nüfus, 2008	57
Tablo 8	Hoşdere (Bahçeşehir)'in nüfus gelişimi	67
Tablo 9	Altınşehir'in nüfus gelişimi	70
Tablo 10	Ziyagökalp Mahallesinin nüfus gelişimi	74
Tablo 11	Kayabaşı'nın nüfus gelişimi	78
Tablo 12	Şamlar'ın nüfus gelişimi	82
Tablo 13	İkitelli Organize Sanayi Bölgesi'nin profil bilgileri	85
Tablo 14	İşyerlerinin sektörlere göre dağılımı	87
Tablo 15	İkitelli Organize Sanayi Bölgesinde Yer Alan Siteler	92
Tablo 16	Başakşehir'de Eylül ayında yaşanan sel felaketinde etkilenen konut ve işyerlerinin durumu	93
Tablo 17	Başakşehir'de ankete dahil bireylerin yaş guruplarına göre dağlımı	96
Tablo 18	Başakşehir'de katılımcıların cinsiyetlere göre dağılımı	96
Tablo 19	Başakşehir'de katılımcıların medeni durumları	97
Tablo 20	Başakşehir'de katılımcıların eğitim durumları	97
Tablo 21	Aile reisi değilse, aile reisinin yaş guruplarına ve cinsiyet göre dağılımı	98
Tablo 22	Ankete Katılanların daha önce oturdukları yerlere göre dağılımı (İstanbul dahilinde olanlar)	104
Tablo 23	Konut sahibi olabilme imkânının yer değiştirme üzerinde etkisi	110
Tablo 24	Kira fiyatlarının ucuz olmasının yer değiştirme üzerinde etkisi	110
Tablo 25	Düzenli bir kent ortamında yaşama isteğinin yer değiştirme üzerinde etkisi	110
Tablo 26	İş yerine olan yakınlığın yer değiştirme üzerindeki etkisi	111
Tablo 27	Depreme karşı güvenli konutların olmasının yer değiştirme üzerinde etkisi	112
Tablo 28	Eski oturulan yerdeki güvenlik sıkıntılarının yer değiştirme üzerinde etkisi	112
Tablo 29	Eğitim olanaklarının daha iyi oluşunun yer değiştirmeye etkisi	113
Tablo 30	Alt yapı hizmetlerinin iyi oluşunun yer değiştirmeye etkisi	113
Tablo 31	Bölgenin havasının ve doğasının yer değiştirme üzerinde etkisi	114
Tablo 32	Doğal ortamda olabilme imkânının yer değiştirmeye etkisi	114
Tablo 33	Park ve bahçelerin varlığının yer değiştirme üzerinde etkisi	115
Tablo 34	Sosyal imkânların varlığının yer değiştirme üzerinde etkisi	115

Tablo 35	Başakşehir İlçesine yerleşmiş olmaktan duyulan memnuniyet	118
Tablo 36	Düzenli bir kent ortamından yararlanma sıklığı	120
Tablo 37	İlçedeki iyi eğitim olanaklarından faydalanma	120
Tablo 38	Havasının güzel ve temiz olmasından faydalanma	121
Tablo 39	Güvenlik sıkıntılarının olmadığı ortamlarda bulunma	121
Tablo 40	Daha iyi alt yapı hizmetlerinden yararlanma sıklığı	122
Tablo 41	Doğasının güzel olası nedeniyle taşınanların doğal ortamları kullanma sıklığı	122
Tablo 42	Park ve bahçelerden faydalanma sıklığı	122
Tablo 43	İlçedeki sosyal imkânlardan (sinema, konser, tiyatro vs) faydalanma sıklığı	123
Tablo 44	İşe yakın olduğu için buraya taşındım diyenlerin mahalle ölçeğinde dağılımı ve bu olanakları kullanma sıklığı	124
Tablo 45	Düzenli bir kent ortamında yaşamak istediğim için buraya taşındım diyenlerin mahalle ölçeğinde dağılımı ve bu olanakları kullanma sıklığı	124
Tablo 46	Depreme karşı güvenli konutlarda yaşamak istediğim için buraya taşındım diyenlerin mahalle ölçeğinde dağılımı ve bu olanakları kullanma sıklığı	125
Tablo 47	İyi eğitim olanaklarından yararlanmak istediğim için buraya taşındım diyenlerin mahalle ölçeğinde dağılımı ve bu olanakları kullanma sıklığı	126
Tablo 48	Havası güzel bir ortamda yaşamak istediğim için buraya taşındım diyenlerin mahalle ölçeğinde dağılımı ve bu olanakları kullanma sıklığı	126
Tablo 49	Güvenli bir ortamda yaşamak istediğim için buraya taşındım diyenlerin mahalle ölçeğinde dağılımı ve bu olanakları kullanma sıklığı	126
Tablo 50	Alt yapı hizmetleri iyi olan bir ortamda yaşamak istediğim için buraya taşındım diyenlerin mahalle ölçeğinde dağılımı ve bu olanakları kullanma sıklığı	127
Tablo 51	Havası ve doğası güzel olan bir ortamda yaşamak istediğim için buraya taşındım diyenlerin mahalle ölçeğinde dağılımı ve bu olanakları kullanma sıklığı	128
Tablo 52	Doğa ile baş başa olmak istediğim için buraya taşındım diyenlerin mahalle ölçeğinde dağılımı ve bu olanakları kullanma sıklığı	128
Tablo 53	Park ve bahçeler var olduğu için buraya taşındım diyenlerin mahalle ölçeğinde dağılımı ve bu olanakları kullanma sıklığı	129
Tablo 54	Sosyal imkânlar var olduğu için buraya taşındım diyenlerin mahalle ölçeğinde dağılımı ve bu olanakları kullanma sıklığı	129
Tablo 55	Aile Reisinin işe olan zaman mesafesi	131
Tablo 56	Ailedeki ikinci çalışan kişinin işe olan zaman mesafesi	132
Tablo 57	İmkân bulsalar tekrar daha önce yaşadıkları yerlere dönme isteğinin oransal dağılımı	146
Tablo 58	İmkân bulsalar tekrar daha önce yaşadıkları yerlere dönme isteğinin gelinen ilçeye göre oransal dağılımı (%)	148

ŞEKİLLER LİSTESİ

		Sayfa No
Şekil 1	İstanbul'da 1950 ve 2000 yıllarına ait yerleşmenin dağılışı	5
Şekil 2	Çalışma alanının konumu	6
Şekil 3	Şehirleşme	15
Şekil 4	Merkezi şehrin çevreye doğru yayılması	16
Şekil 5	Şehrin bütün olarak dış çevreye doğru yayılması (Desürbanizasyon)	17
Şekil 6	Şehrin merkezi alanının yeniden çekim merkezi haline gelmesi (Reürbanizasyon)	19
Şekil 7	A. Boskoff'a göre Amerikan metropolü modeli	20
Şekil 8	1950 yılında İstanbul şehrinin yayılışı	33
Şekil 9	1960 yılında İstanbul şehrinin yayılışı	34
Şekil 10	1970 yılında İstanbul şehrinin yayılışı	35
Şekil 11	1980 yılında İstanbul şehrinin yayılışı	37
Şekil 12	1990 yılında İstanbul şehrinin yayılışı	38
Şekil 13	2000 yılında İstanbul şehrinin yayılışı	39
Şekil 14	İstanbul'un ilçelerinde 2000 ve 2007 yıllarına ait nüfus yoğunlukları	40
Şekil 15	İstanbul'un ilçeler ölçeğinde nüfus artış oranları	41
Şekil 16	İstanbul'un kırsal nüfusa sahip olan ilçelerinde köy ve şehir nüfusundaki artış oranları	42
Şekil 17	İstanbul'un nüfus piramidi	42
Şekil 18	İstanbul'un 1927-2009 dönemi nüfus gelişim ve 1950 yılı sonrasında İstanbul'un yıllık ortalama nüfus artış grafiği	43
Şekil 19	Öneri merkezler kademesi	45
Şekil 20	Başakşehir ilçesi ve mahallelerinin konumu	49
Şekil 21	İstanbul'un yaş gurupları ve cinsiyetlere göre verdiği göç, 2007-2008 dönemi	54
Şekil 22	İstanbul'un yaş gurupları ve cinsiyetlere göre aldığı göç, 2007-2008 dönemi	54
Şekil 23	Başakşehir'in nüfus piramidi, 2008	23
Şekil 24	Başakşehir ilçesi fonksiyon haritası	58
Şekil 25	İkitelli Organize Sanayi Bölgesi	86
Şekil 26	Bahçeşehir İlçesinde Mahallelere göre aile büyüklüğü	99
Şekil 27	Başakşehir ilçesinde ikamet edenlerin İstanbul'da kaç kuşaktır oturdukları	100
Şekil 28	Başakşehir ilçesinde ikamet edenlerin Mahallelere göre kuşak ölçeğinde İstanbul'da oturma süreleri	100
Şekil 29	Başakşehir İlçesinde oturma süreleri	101

Şekil 30	Mahallelere göre Başakşehir İlçesinde oturma süreleri	102
Şekil 31	Başakşehir İlçesinde anket uygulanan bireylerin daha önce oturdukları yerin ilçe geneli ve mahalle ölçeğinde dağılımı	103
Şekil 32	Başakşehir İlçesinde daha önce oturduğu yer İstanbul olanların İstanbul'un ilçelerine dağılımı	104
Şekil 33	Başakşehir İlçesinde Mahalle bazında daha önce oturduğu yer İstanbul olanların İstanbul'un ilçelerine dağılımı	105
Şekil 34	Başakşehir İlçesinde oturanların şuan oturdukları ev ile daha önce oturdukları evin mülkiyet durumu	106
Şekil 35	Başakşehir İlçesinde oturanların mahallelere göre daha önce oturdukları evin mülkiyet durumu	107
Şekil 36	Başakşehir İlçesinde oturanların mahallelere göre şuan oturdukları evin mülkiyet durumu	108
Şekil 37	Başakşehir İlçesinde daha önce ve şuan oturdukları evin mülkiyet durumu ve katılımcı nüfusun yaş gurupları ile olan ilişkisi	109
Şekil 38	Başakşehir'e taşınmada etkili olan nedenlerin önem derecesine göre değerlendirilmesi	116
Şekil 39	Planlı gelişen yerleşim bölgelerinde oturanların buraya yerleşmesine neden olan faktörler ile ilgili düşüncelerde yaşanan değişmeler	117
Şekil 40	Köy yapışını koruyan yerleşmelerde oturanların buraya yerleşmesine neden olan faktörler ile ilgili düşüncelerde yaşanan değişmeler	117
Şekil 41	Plansız gelişen mahallelerde oturanların buraya yerleşmesine neden olan faktörler ile ilgili düşüncelerde yaşanan değişmeler	118
Şekil 42	Başakşehir İlçesine yerleşmiş olmaktan dolayı duyulan memnuniyetin değerlendirilmesi	119
Şekil 43	Mahallelere göre bölgeye yerleşmiş olmaktan duyulan memnuniyetin değerlendirilmesi	120
Şekil 44	Başakşehir İlçesinde işe olan zaman mesafenin oransal dağılımı	130
Şekil 45	Başakşehir İlçesinde işe olan zaman mesafenin mahalle ölçeğinde dağılımı(%)	132
Şekil 46	Başakşehir İlçesinde işe olan zaman mesafenin cinsiyete göre dağılımı	133
Şekil 47	Başakşehir İlçesinde İstanbul'un öne çıkan algı merkezleri(birden çok seçenek belirtilebilir)	134
Şekil 48	Başakşehir İlçesinde İstanbul'un öne çıkan algı merkezlerinin mahalle bazında oransal dağılımı	134
Şekil 49	Başakşehir İlçesinde İstanbul'un merkezi konusundaki algılama ile eğitim durumu arasındaki ilişki	135
Şekil 50	Başakşehir İlçesinde İstanbul'un merkezi konusundaki algılama ile cinsiyet arasındaki ilişki	136
Şekil 51	İstanbul merkeze gitmekteki nedenlerin oransal dağılımı (Çoklu cevap mümkün)	136
Şekil 52	Başakşehir'de mahalleler bazında İstanbul merkeze gitmekteki	137

	nedenlerin oransal dağılımı (Çoklu cevap mümkün)	
Şekil 53	Başakşehirde mahaleler bazında “algılanan merkez”e gitme sıklığı	138
Şekil 54	Başakşehirde cinsiyet ile “algılanan merkez”e gitme sıklığı arasındaki ilişki	139
Şekil 55	Başakşehirde medenihal ile “algılanan merkez”e gitme sıklığı arasındaki ilişki	140
Şekil 56	Başakşehirde medenihal ile “algılanan merkez”e gitme sıklığı arasındaki ilişki	140
Şekil 57	Başakşehirde eğitim ile “algılanan merkez”e gitme sıklığı arasındaki ilişki	141
Şekil 58	Başakşehir ilçesi dışında günlük ihtiyaçlarınızı gidermek için gidilen yerlerin oransal dağılımı (Çoklu Cevap Mümkün)	142
Şekil 59	Başakşehir ilçesi dışında günlük ihtiyaçlarınızı gidermek için gidilen yerlerin mahalle bazında oransal dağılımı (Çoklu Cevap Mümkün)	143
Şekil 60	Başakşehir ilçesi dışında günlük ihtiyaçlarınızı gidermek için gidilen yer ile eğitim durumu arasında ki ilişki	144
Şekil 61	Başakşehir ilçesi dışında günlük ihtiyaçlarınızı gidermek için gidilen yer ile yaş gurupları durumu arasında ki oransal ilişki	144
Şekil 62	Başakşehir ilçesi dışında günlük ihtiyaçlarınızı gidermek için gidilen yer ile cinsiyet yapısı arasında ki ilişki	145
Şekil 63	Mahallelere göre daha önce oturulan yere dönme isteğinin dağılım	
Şekil 64	Başakşehir İlçesinde yerleşenlerin imkan olsa daha önce oturdukları yerlere dönme isteğine göre dağılımı	147
Şekil 65	Başakşehir’de yaşarken karşılan sorunlar (Çoklu Cevap Mümkün)	149
Şekil 66	Mahallelere göre Başakşehir’de yaşarken karşılan sorunlar (Çoklu Cevap Mümkün)	149

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

		Sayfa No
Foto 1	E-5 ve TEM otoyollarını birbirine bağlayan Havaalanı Bağlantı Yolu ya da Basın Ekspres Yolu	26
Foto 2	Başakşehir Mahallesi uydu görüntüsü	62
Foto 3	Başak Mahallesi Sular Vadisi, Temmuz 2009	63
Foto 4	Sel sonrası Başak Mahallesi Sular Vadisi, Eylül 2009	64
Foto 5	Sel sonrası Başak Mahallesi Sular Vadisi, Eylül 2009	64
Foto 6	Bahçeşehir'den bir kesit	67
Foto 7	Bahçeşehir'den bir kesit	68
Foto 8	Bahçeşehir 2 uydu fotoğrafı	68
Foto 9	Bahçeşehir 1 uydu fotoğrafı	68
Foto 10	Sazlı Dere Vadisinden Altınşehir Mahallesi ve TEM Otoyolu	70
Foto 11	Altınşehir Mahallesi uydu görüntüsü	71
Foto 12	Güvercintepe Mahallesi uydu görüntüsü	72
Foto 13	Ziyagökalp Mahallesi uydu görüntüsü	76
Foto 14	Kayabaşında inşa edilen toplu konutlardan bir kesit	77
Foto 15	Kayabaşında inşa edilen toplu konutlardan bir kesit	77
Foto 16	Kayabaşı Mahallesi uydu görüntüsü	78
Foto 17	Şahintepe Mahallesi uydu görüntüsü	80
Foto 18	Şamlar Köyü uydu görüntüsü	82
Foto 19	Başak Mahallesi Sular Vadisi	94

GİRİŞ

Türkiye'deki sanayi şehirleri Avrupa'dakine benzer şekilde ya eski şehirler gelişerek sanayi kenti kimliğine bürünmüşler ya da Karabük, Batman, Seydişehir örneklerinde olduğu gibi sanayi nedeniyle köyden gelişerek adeta yoktan var olmuşlardır. Sanayi ile gelişen kentlerde sanayinin yol açtığı sorunlar kentin büyüklüğü ile orantılıdır.

Başlangıçta şehrin merkezinde yer alan merkezi iş alanları, sanayileşmenin etkisiyle merkezdeki yoğunluğun artması ve merkezdeki ulaşım imkânlarının güçleşmesine bağlı olarak şehrin etrafına doğru kaymaya başlamışlardır. Bu durum kenar bölgelerdeki gelişimi daha da kolaylaştırmış ve şehrin etrafında yeni yerleşim bölgeleri oluşmuştur. Büyükşehirlerde gelişim trendi iş alanlarını, sanayiyi, konutu birbirinden ayrı fakat kendi içerisinde bir arada, aynı merkezde toplamaktır.

Sanayileşmeye bizden çok önce başlamış olan Avrupa ülkeleri ve Kuzey Amerika'da şehrin dışında yeni yerleşim bölgeleri oluşturulması fikirleri 19. yy. sonlarına kadar gider. Bu fikrin uygulamaya konması ilk olarak 1903 yılında Londra'nın dışında kurulan ve bahçeşehir olarak planlanan **Letchworth**'un inşasıyla başlamıştır (TÜMERTEKİN 1997, S. 29; LICHTENBERGER 2002, S.145; HOFMEISTER 1993, s. 80; HEINEBERG 2006, s. 124).

Şehrin içerisindeki sanayinin şehrin dışına taşınması çabaları Avrupa ve Kuzey Amerika'da 19. yy. sonlarında yoğunluk kazanmıştır. Kıta Avrupa'sında II. Dünya Savaşı sonrasında yoğunlaşan bu çabalara Paris örneğini verebiliriz. 1955'ten sonra şehrin içerisindeki sanayinin ve büyük ofis binalarının yasaklanmasını öngören pek çok yasa çıkartılmıştır. 1950–1960 arasında gerçekleştirilen, merkezin dışına taşınma hareketi sonucunda 590 kuruluş, 140 000 işçi, aileleriyle birlikte yarım milyon nüfus, şehir dışına çıkartılmışsa da aynı devre içerisinde Paris'te nüfus 150 000 artmıştır (TÜMERTEKİN, 1997 s. 29).

TÜMERTEKİN'in ifadesiyle "Bu tür şehri kuşaklara ayırma (zonlama) çabaları tam olarak istenilen sonucu vermemiş olsa da şehrin yapısında önemli rol oynamıştır. İstanbul çevresinde özellikle son yıllarda hızla artarak gelişen konut bölgeleri hem şehrin kendisinin hem de etkisiyle gelişen yakın çevresindeki sanayi bölgelerinin yatakhanesi

olarak gelişmektedir (TÜMERTEKİN 1997, s. 30). Ülkemizde ulaşım imkânlarının da gelişmesiyle oluşan bu durum alışılagelmiş gelişim teorilerine ters bir durumdur.

HARIS ve ULLMAN, "*Kentin Doğası - The Nature of Cities*[2]" adlı makalelerinde şehrin etrafında gelişen yeni yerleşim bölgelerini tanımlarken "oturma ya da sanayi bölgesi niteliği taşıyan yörekent (banliyöler) Amerikan kentlerinin çoğunun ortak özelliklerindendir" diyorlar (DURU ve ALKAN, s. 73). Böylece şehrin etrafında şehrin etkisiyle gelişen yeni yerleşim alanları için yörekent tabirini kullanıyorlar. Otomobil kullanımının yaygınlaşması, otoyol ağının gelişmesi, demiryolu ulaşımının gelişmesi sonucunda yeni oluşan alanlara ulaşımın rahatlıkla sağlanması yörekentleşmeyi ya da kenar kentleşmeyi hızlandırmıştır.

Yörekent ve uydukenti birbirinden ayıran en önemli özellikler merkeze olan mesafeleri ve uydu kentlerde etkinliklerin yörekentlere göre çok daha fazla gelişmiş olmasıdır. Uydukentlerin ekonomik etkinlikleri kent özelliğindedir. Sıkı bir şekilde bağlı olmasına karşın kent merkezi ile gündelik ilişkisi çok azdır.

Kenarkent, şehir merkezi ilişkisinde ulaşım önemli bir durumdadır. Toplu taşımacılığın yaygın olduğu ülkemizde nispeten daha kolay giderilen bu sorun özellikle ABD'de çok önemli bir sorundur. Bu nedenle bir ya da iki özel araç kenarkentli için zorunluluktur. Kenarkentliler genellikle memur ve eş değer işlerde çalışanlardan oluşmaktadır. Kenarkentte oluşan mekânsal farklılıklar bir ihtiyaca bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaç özellikle ekonomik durumu düzelen insanların daha geniş, planlı, altyapı sorunları daha az olan ferah mekânlarda yaşama ihtiyacıdır.

Tersiyer şehirleşme, sanayileşme sonrası şehirlerde şehrin kenar bölgelerindeki genelde kırsal olan alanlara doğru konut, iş ve alışveriş merkezlerinin kayması şeklinde gerçekleşen bir durumdur. Bu, sanayi ülkelerdeki şehirlerin üçte ikisinde ya da beşte dördünde yaşanmaktadır. Bu durum VAN DEN BERG tarafından "desurbanization and inter - urban decentralization" *yani şehrin çevreye genişlemesi ve genişlediği*

---

2 Harris, Cgauncy D. Ve Ulman Edward L. The Nature of Cities", The Annals, Kasım 1945, c. 242, S.7-17. Türkçe Çevirisi: Duru, B. Ve Alkan A. (2002), 20. Yüzyıl Kenti, Derleme ve Çeviri s.55-75

alanın şehre dâhil olması süreci olarak tanımlanmaktadır. BERRY ise bu durum için "courterurbanization" tanımlamasını getirir (HOFMEISTER 1993, s. 69). BUTZIN (1986) "counterurbanization" için genel bir teori mümkün olmakla birlikte iş alanları ve nüfus alanlarının birbirinden ayrılması, günlük ortak karşılaşma alanlarının büyük şehrin dışına kaydırılması ve dış kenar "peripherie" alanlarda büyük gelişme alanlarının oluşturulması ifadesine yer verir (HOFMEISTER 1993, s. 69). KNOKS ve MARSTON ise "*Humangeographie"* adlı çalışmalarında "büyük şehirlerin küçük şehirlere ve kırsal alana yönelik nüfus kaybetmesi" süreci olarak tanımlamaktadırlar. Bu durum ilk olarak ABD ve Kanada'da hemen ardından Avustralya, İskandinav ülkeleri, İngiltere, Almanya, İtalya, Fransa ve Benelüx ülkelerinde yaşanmıştır (KNOKS ve MARSTON, 2001). 1990 yılı sonrasında da eski komünist ülkelerde yoğun şekilde yaşanmaktadır (WANG ve YIXING 1999; TAMMARU 2001; LİSOWSKİ 2004; OUŘEDNÍČEK 2007, SÝKORA ve OUŘEDNÍČEK 2007).

Şehrin içerisinden etrafa doğru çıkan büro kompleksleri ve alışveriş merkezleri, ana ulaşım arterlerinin birleştiği noktaları tercih etmişlerdir. İstanbul'da Levent-Gayrettepe hattında olduğu gibi ABD ve Kanada'da bu süreçte 10 000 – 50 000 nüfuslu kenar kent ya da uydu kentler oluşturulmuştur. İskandinav ülkelerindeki benzer oluşumlar 5 000'den daha az nüfus barındırmıştır (HOFMEISTER 1993, s. 71).

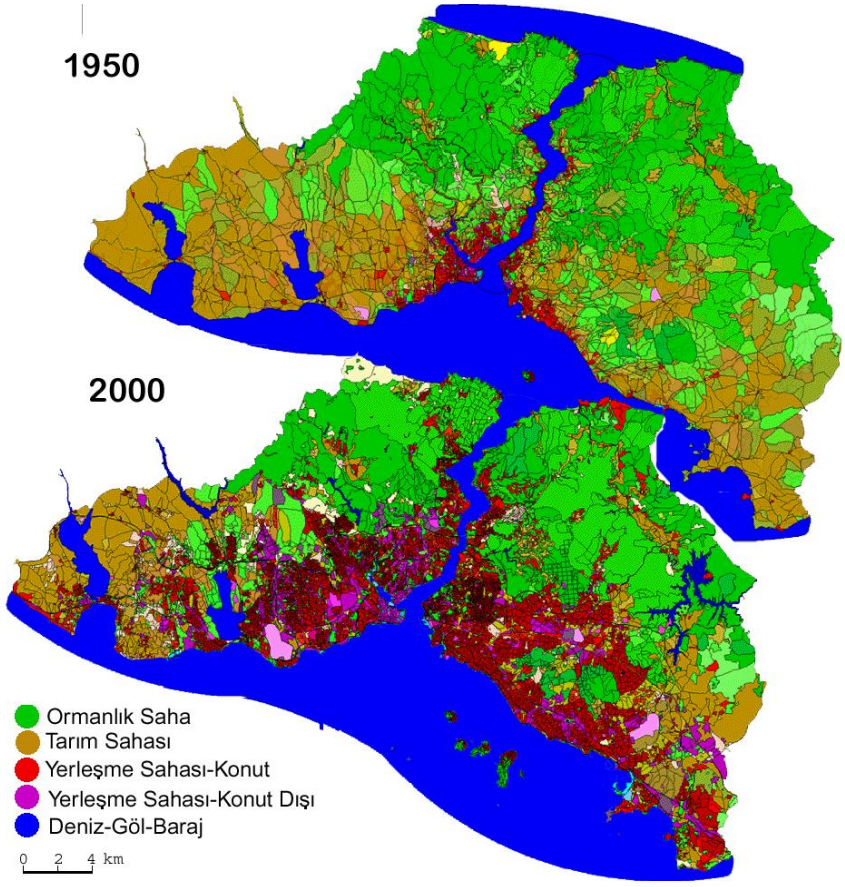
Aglomerasyon veya metropoliten alan ya da büyükşehir olarak İstanbul özellikle son elli yılda daha önce hiçbir dönemde olmadığı kadar geniş mekâna yayılmıştır. Bu yayılmada en önemli neden II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan hızlı nüfus artışı ve buna paralel olarak ülkenin yaşamış olduğu yapısal değişimdir. Devletçi ekonomiden liberal ekonomiye geçişle birlikte yabancı sermaye için fırsatlar yaratılmıştır. Yabancı sermayenin ağırlıklı olarak yatırımları için pazar, yetişmiş eleman, uygun iklim ve ulaşım imkânlarının olduğu Marmara Bölgesini ve burada da Osmanlı'nın başkentini tercihi söz konusu olmuştur. Bu durum yani yeni işyerlerinin açılması ucuz iş gücüne ihtiyaç doğurmuştur. Kırsal alanda nüfus yoğunluğunun artması, makineleşme ile zaten yetersiz olan iş imkânlarının daha da azalması itici faktör olmuştur. İtici ve çekici faktörlerin eş zamanlı yaşanması itilen alan olan kırdan çeken alan olan şehirlere doğru hareketi hızlandırmıştır. Bu yer değiştirme planlı gerçekleşmediği için ülkenin belirli alanlarında ve

özelliklede İstanbul'da nüfus yığılması ve yerleşim sahasının genişlemesi sonucunu doğurmuştur. Bu genişleme sonucunda İstanbul şehri bir metropol haline gelmiştir.

Gelişen metropol saha içerisinde birbirinden farklı yerleşme özellikleri ortaya çıkmaya başladı. Ağırlıklı olarak gelişen Ümraniye, Zeytinburnu, Alibeyköy, Gaziosmanpaşa gibi plansız yerleşmelere karşın özellikle 1960'lı yıllardan itibaren planlı yerleşmeler de kurulmuştur. 1960'lı yılların Ataköy ve Levent'i, günümüzün Beylikdüzü, Acarkent, Ataşehir, Arıköy, Bahçeşehir ve Başakşehir bunlara İstanbul'dan örneklerdir. Levent, Türkiye'de kurulan ilk bahçeşehir olmuştur.

Surların dışına kurulan sanayi kuruluşları, çevresinde gecekondu mahallelerini oluşturmuştur. Böylece sıkışan sanayi kendine yeni yerler aramış, yeni yere giden sanayi, nüfusu da beraberinde götürmüş ve bu döngü hâlâ devam etmektedir. Biz bu çalışmada bu döngülü şehirleşme sürecinde yaşanan gelişmelere bağlı olarak yerleşime sahne olan bir bölgeyi, Başakşehir ilçesini ele alıp Başakşehir özelinde şehirleşme analizi yapmaya çalışacağız.

Şehirsel gelişim açısından hem sübürban sanayi hem de sübürban yerleşmeyi bünyesinde barındıran ve devam eden konut projeleriyle yakın gelecekte iki milyon nüfusu barındıracağı tahmin edilen Başakşehir ilçesinin şehir yapısı incelenecektir. İstanbul'un banliyö sahası olan bu mekân, subürbanlaşma ile İstanbul merkezden kırsal alana gelen bireyler ile ağırlıklı olarak kırdan iş bulma ümidiyle göçüp gelen bireylerin yan yana bulundukları bir sahadır. Aynı mekânda farklı şehirsel kalıpların görüldüğü Başakşehir, adında ifade bulduğu gibi gerçekten şehir midir, değilse şehir olabilme potansiyeli nedir? Burada yaşayan insanların yaşadıkları mekân ve bağlı bulundukları metropolle olan ilişkileri nelerdir? Büyük kentlerin etrafında özellikle merkezden çevreye olan göçlerle kurulan yerleşmelerin özelliklerini ortaya çıkarmayı amaçladığımız anket çalışmasının yardımıyla bu sorulara cevap bulunmaya çalışılmıştır. Böylece İstanbul'da subürbanlaşmanın şehrin gelişimine etkisini kısmen ortaya koymak amaçlanmıştır.

Şekil 1: İstanbul'da 1950 ve 2000 yıllarına ait yerleşmenin dağılışı

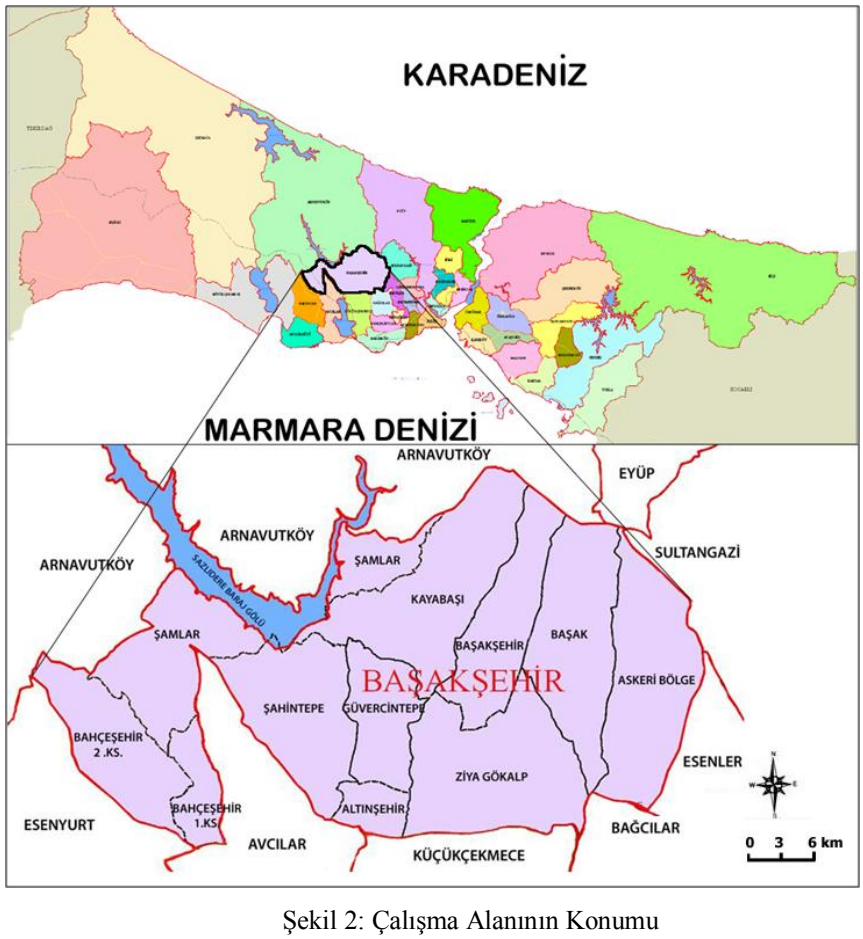
Araştırmaya öncelikle konu ile alakalı daha önceden yapılmış ve yayınlanmış kaynakların taranmasıyla başlanmıştır. Bu süreçte ulaşılabilen kaynaklar arşivlenmiş, okunarak konu ile ilgili alt yapı geliştirilmiştir. Sonrasında çalışma bölgesi olarak seçilen İstanbul kenti ile alakalı kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Konuyla alakalı bütün kaynaklara ulaşılmaya çalışılmış olmasına rağmen İstanbul'un şehirleşmesiyle ilgili yapılan farklı disiplinlerden çok sayıda çalışma olması nedeniyle ulaşamadığımız pek çok kaynak olduğu muhakkaktır. Saha ile alakalı olarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nden çeşitli dokümanlar ve haritalar temin edilmiş, istatistikî veriler için TUİK verilerinden faydalanılmıştır. Başlangıçta İstanbul şehrinin etrafında son 20 yılda gelişen subürban yerleşmeleri ele almayı planladığımdan buna

yönelik olarak anket sorularımı hazırladım. Bahçeşehir ve Başakşehir gibi sübürban yerleşmelerin ve burada ikamet eden kişilerin özelliklerini ortaya koymaya yönelik anketleri, çok uygun olmasa da ilçenin bütününe yayarak uyguladım. Buradaki amaç yan yana gelişen bu mekânlar arasındaki farkı ortaya çıkarmak, mekâna özgü farklı bir şehirleşmenin olabilirliğini ortaya koymaktır. Uyguladığımız Anketler SPSS programı yardımıyla değerlendirilmiş ve sonuçları ayrı bir bölüm olarak bu kitapta verilmiştir.

Çalışma alanı, Türkiye'nin kuzeybatısında yer alan Marmara Bölgesinin ve ülkenin en büyük şehri İstanbul'un batısında yer alan yeni ilçelerinden Başakşehir'dir. Başakşehir İstanbul'un Avrupa yakasında özellikle 1990 yılından sonra gelişmiş bir yerleşim bölgesidir (*Şekil 2*).

İlçenin güney sınırını büyük oranda TEM otoyolu oluşturmaktadır. Otoyolun güneyinde Küçükçekmece ve Bağcılar ilçesi yer alır. Güneyde yer alan diğer bir ilçe olan Avcılar ile sınırı otoyol oluşturmaz. Yeni ilçe sınırları oluşturulurken yapılan önemli yanlışlıklardan birisi yolun kuzeyinde bulunmasına rağmen Tahtakale Mahallesinin Avcılar ilçesi sınırlarında bırakılmasıdır. Bu nedenle Tahtakale Mahallesi haritada görüldüğü gibi bir hançer misali Başakşehir ilçesine saplanmıştır. İlçenin güneybatısındaki sınır küçük bir noktada Avcılar ile otoyol vasıtasıyla çizilmiştir. Avcılar ile sınır çiziminde yaşanan sıkıntı, ilçe sınırlarının batı sınırı belirlenirken de ortaya çıkmıştır. Beşeri ve doğal oluşumların sınır çiziminde dikkate alınması gerektiği gerçeği burada da ihmal edilmiş ve Esenyurt-Başakşehir ilçe sınırı TEM otoyolundan değil Hoşdere Yolu ya da Esenkent-Bahçeşehir yolundan çizilmiştir. Çizilen bu sınırla TEM otoyolunun kuzeydoğusunda kalan ve daha önce Bahçeşehir 2 Mahallesine bağlı olan Esenkent ve Mercedes Fabrikasının olduğu saha, Esenyurt İlçesine bağlanmıştır. İlçenin kuzey sınırı oluşturulurken Şamlar Köyüne ait tarlalar Başakşehir ilçesine dâhil olacak şekilde bir çizgi oluşturulmuştur. Arnavutköy ilçesi ve Sazlıdere Baraj Gölü ilçenin kuzey sınırını oluşturur. Sazlıdere Barajının doğusunda kalan sahada Arnavutköy ilçesiyle sınır belirlenirken Şamlar Köyü arazisi dikkate alınmayıp ormanlık sahanın başladığı kısım sınır çizgisi olarak belirlenmiştir. Bu durum Şamlar Köyünün ormanlık sahasının Arnavutköy ilçesi sınırlarında kalmasına yol açmıştır. İlçe kuzeydoğudan Eyüp ve doğudan Sultangazi ve Esenler ilçeleriyle komşudur. Başakşehir ve Esenler ilçesi arasındaki sınır büyük oranda askeri bölgeye denk

gelmektedir. Küçükçekmece ilçesinden katılan 67,30 km² alan ile ilçe bugün yaklaşık olarak 104,34 km² yüzölçümüne sahiptir.

Şekil 2: Çalışma Alanının Konumu

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Şehirleşme/ Kentleşme

Yerleşme coğrafyası açısından şehir insanın mekanı örgütleye bildiği ve değişimine yol açtığı en önemli araçlarından birisidir. Dünya nüfusu artıkça insanın mekanı kullanma oranları da doğal olarak artmaktadır. Binlerce yıllık geçmişi olan şehirler, son yüzyılda geçmiş hiç bir dönemde olmadığı kadar çok mekansal genişliğe erişmişler erişmişlerdir. Ağırlıklı olarak kuzey yarım kürede orta kuşakta bulunan yerleşmeler doğal koşullarında etkisiyle yer yer kesintisiz şekilde uzanmaktadırlar. Yerleşmenin sınırları belirli olanlar içerisinde yoğunlaşması kentleşme olarak ifade edilse de, sınırların içerisindeki yaşam şekilleri ve geçim kaynakları yerleşmenin şehir yada kır olarak tanımlanmasında çok önemlidir. Yaşam formları ve ekonomik kaynaklarda değişme olmadıkça nüfusu fazla olsa da hiçbir yerleşme şehir olarak tanımlanamaz. Şehir, yoğunlaşmış, tarımsal olmayan insan yerleşmesidir (TÜMERTEKİN ve ÖZGÜÇ 2009, s. 396). Şehirleşme, çok komplike bir kavramdır, farklı şekillerde tanımlanabilir. Genellikle şehirleşme ve kentleşme eş anlamlı olarak kullanılır, sık sık da farklı etiketlenir[3].

---

[3] Şehirleşme ve kentleşme hakkındaki farklı terminolojiler: München Sosyal Coğrafya Okulundan R. PAESLER'e göre *kentleşme* "kentsel hayatın yayılma süreci" olarak tanımlanmakla birlikte kentleşme süreci mutlaka -şehirleşmede olduğu gibi- alansal ya da nüfus ölçeğinde şehirlerin büyümesine bağlı değildir. Daha ziyade kentleşme genel olarak "sosyal coğrafya süreci" olarak anlaşılmaktadır. Kentleşme; kent ve kentsel yerleşmelerin diğer yerleşmelere olan etkileriyle kentleşmeye kazandırılmasıdır (PAESLER 1976, s. 22. HEINEBERG 2006, s. 30). RUBPERT ve SCHAFFER kentleşmeyi sosyal coğrafya anlamıyla şehirsel davranış (karakter ve ekonomik gösterge itibarıyla) olarak tanımlamaktadır. Böylece kentleşme şehirsel karakteri temsil etmektedir (RUBPERT, K. ve SCHAFFER, F. 1973, s. 13; HEİNEBERG 2006, s. 30). Ayrıntılı incelemeye göre kentleşme, kentlileşme ve şehirleşme genellikle farklı içerikleriyle aynı bilimsel anlama sahip olarak HELLER (1973) tarafından önerilmekte, kentleşme ve şehirleşme aynı anlamda kullanılmaktadır (HEINEBERG 2006, s. 30).

Medenilik, kentlilik ve üst kentleşme gibi akraba kavramlar çoğu zaman değişik içeriklere sahip olabilmektedir. Şehirleşme kavramı ile ilgili terminolojik karmaşa ortadan kaldırılabilir. Biz şehirleşme ile eş anlamlı olarak kentleşme ya da kentleştirmeyi kullanabiliriz. Şehirleşmenin takip eden boyutları ya da kent araştırmalarındaki yaklaşımlarda kavramsal olarak bunları birbirinden ayırabiliriz (HEINEBERG 2006, s. 31).

Bugün gelişmekte olan ülkelerin şehirlerinde yüksek oranda şehirleşmeler yaşanırken şehirler metropolleşme karakteri ortaya koymaktadır. Metropolleşmeyi ya da megapolleşmeyi açıklamak için öncelikle milyonluk şehirlerdeki gelişime bakmak gerekir, bazı sanayi ülkeleri ve gelişmekte olan ülkelerdeki gibi. Dünyada 1900–2000 yılları arasında metropoliten alanlarda yaşayan insan sayısı 44 milyondan 990 milyona yükselerek 21,5 kat artmış ve 950 milyon olmuştur. Bu dönem içerisindeki asıl büyüme özellikle son 50 yıl içerisinde gerçekleşmiştir - 1950 yılında 190 milyon kişi milyonluk şehirlerde yaşamaktaydı- ve bu dönem aynı zamanda dünya nüfusunun da hızlı artış gösterdiği bir dönemdir. Dünyada 1900'de toplam 20 tane milyon nüfuslu şehir bulunmaktaydı. Bunların 16 tanesi sanayi ülkelerinde, 4 tanesi ise gelişmekte olan ülkelerdeydi. 1950 yılına gelindiğinde sanayi ülkelerindeki milyon nüfuslu şehirler 41 iken gelişmekte olan ülkelerde 34'tür. Fakat asıl dramatik gelişme bu dönemden sonra meydana gelmiş

Buna karşın B. HOFMEISTER farklı görüşü temsil etmekte, öyle ki geniş bir fikir birliği olduğu, "hafif sayısal faktörler, şehir nüfusu, miktarı, şehrin şehirleşme açısından alansal büyümesi, öncelikle nitelikli kentsel yaşam faktörleri ve onların kentleşme olarak yayılması gibi ifade edilmektedir (HOFMEISTER 1999, s. 43; HEINEBERG 2006, s. 30). Almanca dil bölgesinde şehirleşme ile kentleşme arasında daha kesin bir fark J. BÄHR tarafından ortaya konulmuştur (BÄHR 1997, s. 75). Şehirleşme; şehirlerin sayı, alan ya da nüfus olarak çoğalma, büyüme ve genişlemesi hem de mutlak kırsal nüfus veya şehirsel olmayan yerleşmelerle ilişkisi, şehirsel yaşamın kentleşme ile genişlemesi, yaşamsal, ekonomik ve davranışsal özellikler içermesi ya da yalnızca ilişkilendirilmesidir (HEINEBERG 2006, s. 30).

DORRIES, şehir adı altında, az veya çok plan dâhilinde inşa edilmiş, toplu ve ekseriya bariz şekilde tarif edilebilen birçok çekirdek etrafında gruplanmış ve çok çeşitli unsurların birlikte yer aldığı bir yerleşme tarif etmektedir. BOBEK'e göre coğrafi manada bir şehir çok yönlü, iktisadi olduğu kadar siyasi ve kültürel bakımdan da kesin hatlarla sınırlanmamış bir bölgenin kavşak noktasıdır. MAYER ise meseleyi çok daha kolay bir şekilde ifade etmiştir. Şehir homojen olmayan karaktere sahip bir yerleşmedir (GÖNEY 1984, s. 7).

ve 2000 yılına gelindiğinde gelişmekte olan ülkelerdeki şehirler yoğun göçlere sahne olmuş ve milyon nüfuslu hâle gelmişlerdir. 2000 yılında dünyada bulunan 340 tane milyon nüfuslu şehrin 223 tanesi gelişmekte olan ülkelerde yer almaktadır ve artık bu şehirlerin çoğunda kentsel sorunlar çözülemeyecek hâldedir. Gelecekte de gelişmekte olan ülkelerde ve onların şehirlerinde nüfus daha da artacak, mevcut milyon nüfuslu şehirlere yönelik göç baskıları devam ederken yeni şehirler milyon nüfuslu hâle gelecektir. Birleşmiş Milletlerin tahminlerine göre 2015 yılında yeryüzünün az gelişmiş bölgelerindeki 1 milyondan fazla nüfusu olan 426 büyük şehirsel aglomerasyon yer alacaktır. Bu dönemde gelişmiş ülkelerdeki aglomerasyonların sayısının ise 128 olacağı tahmin edilmektedir (HEINEBERG 2006, s. 35). Oysa "citypopulation.de" internet sitesinin verilerine göre bu sayı 2009 yılı başı itibarıyla 476'ya yükselmiştir. Bu büyük şehirsel alanların 45 tanesi megaşehir olarak tanımlanmakta ve bunların da çoğunluğu gelişmekte olan ülkelerde yer almaktadır. Megaşehirler 1900'de 2, 1950 yılında ise sadece 6 taneydi. BRONGER (2004) dünya ölçeğindeki mega şehirleri 5 milyon ya da 8 milyon veya 10 milyon nüfuslu olarak sınıflandırmıştır (HEINEBERG 2006, s. 35). Dünya nüfusunun aynı dönemdeki miktarına ve artış oranlarına baktığımızda artış oranlarının daha az olduğu görülür. 1900 yılında 1 milyar 650 milyon olan dünya nüfusu 1950 yılında 2 milyar 519 milyon ve 2000 yılında 6 milyar 70 milyon olmuştur (wikipedia). GÖNEY, metropoliten sahalar için 100.000 üzerinde nüfus olan sahalar ifadesini kullanmış ve GIBBS'in araştırmalarına dayanarak 1961 yılı itibarıyla 1374 tane metropoliten saha olduğunu ifade etmiştir (GÖNEY 1984, s. 54). Günümüze ait 100.000'den fazla nüfusu olan şehirlere ait bir veriye ulaşamamış olmakla birlikte sadece Türkiye'de 2008 TUİK verilerine göre 98'i ilçe merkezi statüsünde olmak üzere 215 tane 100.000'in üzerinde nüfusa sahip belediye teşkilatı olan şehir olduğu düşünülürse dünya ölçeğindeki sayının 1960'larla kıyaslandığında birkaç kat arttığı muhakkaktır.

Aglomerasyon veya metropoliten alan; şehrin büyüyerek yakın çevresindeki şehirlerle birleşmesi sonucunda oluşmuş olan en büyük şehirsel alanı ifade etmektedir. 18. yy için Viyana 180.000 nüfus ile aglomerasyon olarak görülürken (LICHTENBERGER 1991, S. 46 LICHTENBERGER 2002, s. 33) bugün dünyada sadece 10.000.000'un üzerinde 26 tane aglomerasyon bulunmaktadır (*Tablo 1*). Bu alanlar megaşehirleri oluştururlar. Japonya'da Tokyo, Meksika'da Meksiko City,

Güney Kore'de Seul, Brezilya'da San Paulo metropoliten alanlara örnek verilebilir. Avrupa'dan Moskova, İstanbul, Londra ve Paris 10 milyondan fazla nüfus barındıran merkezlerdir. Almanya'da büyük nüfuslu şehirlere rastlanmazken Ruhr ve Rhein bölgelerindeki şehirler 1990 yılı sonrasında yapılan planlama çalışmalarında metropoliten bölge olarak planlanmıştır. Hinterlantları ile birlikte bu bölgede 11 milyondan fazla insan yaşamaktadır[4]. Nüfus yoğunluğu olan bir bölgenin metropoliten saha

---

4 BLOTEVOGEL, Rehein-Ruhr metropoliten bölgesi üzerine yapmış olduğu çalışmasında aynı bölge içerisinde yer alan pek çok şehri, planlama açısından metropoliten bölge içerisinde ele alıp incelemiştir (BLOTEVOGEL 1998). 11 milyondan fazla insanın yaşadığı Rein-Ruhr metropoliten bölgesindeki insanların yaklaşık 5.700.000'i Essen, Dortmund, Duisburg gibi şehirlerin bulunduğu Ruhr bölgesindedir. Burası Almanya'nın en eski sanayi bölgesidir (www.citypopulation.de/ 16. 09. 2009). Almanya'daki en büyük aglomerasyon merkezi olan Rhein ve Ruhr bölgeleri artık iç içe geçmiş olmaları nedeniyle Rhein-Ruhr aglomerasyon bölgesi olarak adlandırılmakta ve bölgenin ekonomisinin dönüştürülmesi sürecinde bölgenin bütünü için planlamalar yapılmaktadır. Buradaki şehirlere baktığımızda Köln, bölgenin en büyük şehridir. Berlin, Hamburg ve Münih'ten sonra Almanya'nın dördüncü büyükşehri konumundadır. Bölgedeki başlıca şehirler; Köln, Essen, Dortmund, Düseldorf, Duisburg, Bochum, Wippertal, Bonn, Gelsenkirschen, Mönchengladbach'dır. En güneyde yer alan şehir Bonn ile en kuzeydeki şehir Hamm arasında Köln, Duseldorf, Duisburg, Essen, Dortmund şehirlerini içerisine alan 183 km mesafeli bir otoyol koridoru oluşmuştur (BLOTEVOGEL 1998, s. 396, BLOTEVOGEL 2006, s. 29; BLOTEVOGEL ve SCHMITT 2006, s. 59). Morfolojik aglomerasyon olarak 6000 km² olan bu alanda 9.5 milyon insan yaşamaktadır. Fonksiyonel şehir bölgesi olarak ise hinterlantları ile birlikte 11.500 km² alanda 11,7 milyon nüfus barınmaktadır (BLOTEVOGEL 1998, s. 397).

Metropoliten bölge içerisinde yer alan şehirlerden Düseldorf, Köln, Bonn'da bütün ekonomik faaliyetlere rastlamak mümkünken daha küçük şehirlerde yatırımlarda (iş kollarında) çeşidin azaldığı görülmektedir (BLOTEFOGEL 1998, s. 398). Buradaki şehirlerin gelişmesinde madencilik, demir-çelik sanayi, tekstil sanayinin etkileri çok olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında Bonn ve Duseldorf'ta yönetimle ilgili kuruluşların bulunması, Almanya'nın yönetim merkezi olarak bölgenin önemini daha da artırmıştır.

1990 yılında yaşanan gelişmelerin ardından Almanya'da yeni planlama çalışmaları yapılmış ve yönetim merkezi kademeli olarak Bonn'dan Berlin'e taşınmıştır. 1993 tarihli planlama ile Rhein-Ruhr bölgesi morfolojik aglomerasyon değil fonksiyonel bölge olarak tanımlanmıştır (BLOTEVOGEL 1998, s. 405).

İstanbul tek başına Rhein-Ruhr aglomerasyonu ile kıyaslanacak olursa daha büyük bir bölgedir. Fakat Almanya'nın en büyük aglomerasyon merkezi ile benzerlikleri de bulunmaktadır. Mesela yakın çevresindeki diğer şehirler ile olan etkileşimi, günlük ulaşım ve iş ilişkileri benzerlik gösterir. Bu nedenle İstanbul'un fonksiyonel

olarak ele alınıp planlanması o bölgenin planlı gelişmesi açısından çok önemlidir.

Tablo 1: Nüfusu on milyonun üzerinde olan mega şehirler

Sıra	Şehir	Nüfus	Ülke	Sıra	Şehir	Nüfus	Ülke
1	Tokyo	33.800.000	Japonya	14	Kanton	15.300.000	Çin
2	Seul	23.900.000	Güney Kore	15	Cakarta	15.100.000	Endonezya
3	Meksiko	22.900.000	Meksika	16	Kahire	14.800.000	Mısır
4	Delhi	22.400.000	Hindistan	17	Buenos Aires	13.800.000	Arjantin
5	Bombay	22.300.000	Hindistan	18	Moskova	13.500.000	Rusya
6	New York	21.900.000	ABD	19	Pekin	13.200.000	Çin
7	Sao Paulo	21.000.000	Brezilya	20	Dakka	13.100.000	Bangladeş
8	Manila	19.200.000	Filipinler	21	İstanbul	12.500.000	Türkiye
9	Los Angeles	18.000.000	ABD	21	Rio de Janerio	12.500.000	Brezilya
10	Şanghay	17.900.000	Çin	21	Tahran	12.500.000	İran
11	Osaka	16.700.000	Japonya	24	Londra	12.300.000	İngiltere
12	Kalküta	16.000.000	Hindistan	25	Lagos	11.400.000	Nijerya
13	Karaçi	15.700.000	Pakistan	26	Paris	10.000.000	Fransa

Kaynak: http://www.citypopulation.de/ 16. 09. 2009

Ülkemizden ise İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Adana ve Gaziantep şehirleri milyon nüfuslu şehirler kategorisinde yer almaktadır (*Tablo 2*)

Büyükşehir, genellikle yönetim merkezinin olduğu şehrin gelişerek etrafındaki şehirlerle birleşmesi sonucunda oluşan, içerisinde birden fazla şehirsel merkezin bulunduğu alanlardır. Ülkemizden bu guruba İstanbul, İzmit, Adapazarı, Ankara, Bursa, İzmir gibi şehirlerimiz girer. Eğer

---

metropoliten alanından bahsedecek olur isek batıda Çorlu ve Tekirdağ, doğuda Gebze, İzmit ve Adapazarı'nı dışarıda bırakamayız.

BLOTEVOGEL'in de çalışmalarında belirttiği gibi Almanya yakın bölgelerdeki şehir guruplarını metropol olarak düşünüp onların rekabet güçlerini artırmak için planlamalar yapmak üzerinde çalışmalar yapmaktadır. Bu yolla toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel gelişiminin motoru olmak, Almanya'nın ve Avrupa'nın bütünleşme sürecinde güçlü ve rekabet edebilir hâle gelmesi hedeflenmektedir (BLOTEVOGEL 2007, s. 7).

şehrin konumu uygunsa büyükşehir zamanla aglomerasyona dönüşebilir. Yerleşmeler şehir merkezi ile direkt sınırı olmasa da büyükşehir kapsamında sayılabilirler. İstanbul, Kocaeli Büyük Şehir Sınırları il idari sınırlarıyla eşleştirilmiştir. İstanbul diye bir şehirden bahsetmek ne kadar doğruysa Kocaeli diye bir şehirden bahsetmek o kadar yanlıştır. Burada Kocaeli merkezini oluşturan İzmit şehri ve onun etkisiyle gelişen banliyöler bulunurken Kocaeli şehri olarak adres gösterilebilecek bir nokta bulunmamaktadır. O zaman Kocaeli Büyükşehri ya da ilin tamamını kapsamasa da benzer şekilde isimlendirilen Sakarya Büyükşehri tanımlamaları doğru değildir.

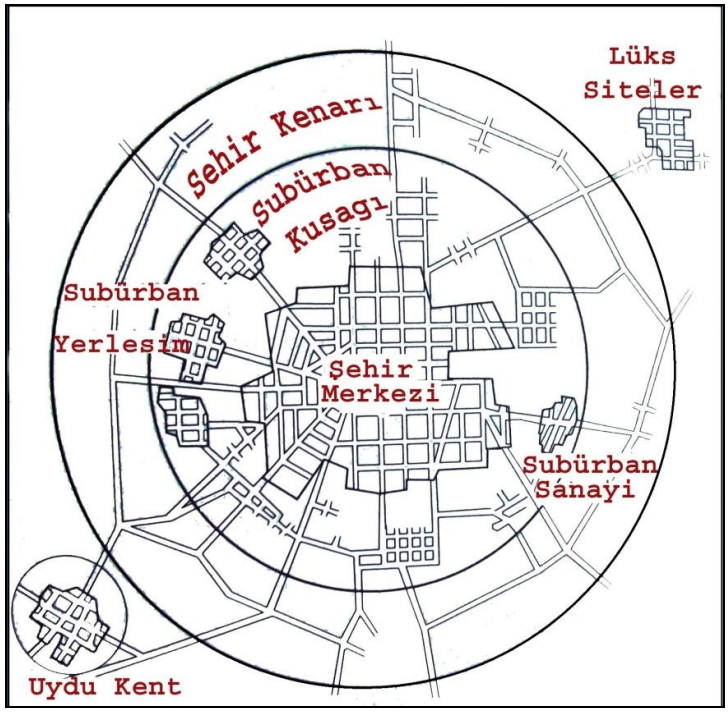
Tablo 2: Dünya'nın belli başlı aglomerasyon alanları sıralamasında Türkiye'den yer alan şehirler

Dünya sıralamasındaki yeri	Şehir	01.01.2009 nüfusu
21	İstanbul	12.500.000
91	Ankara	3.925.000
142	İzmir	2.825.000
290	Bursa	1.580.000
325	Adana	1.430.000
380	Gaziantep	1.240.000

Kaynak: citypopulation.de/world/Agglomerations.html, 28.08.2009

Şehirleşme; dünya çapında şehirsel aglomerasyon ya da metropol alanlarında farklı yapı ve özellikler göstermektedir. Şehirsel aglomerasyon; uluslararası kullanılan anlamıyla genel olarak şehirleşen bölge ile birlikte işlenmiş merkezi oluşum, belirli bir alanın genişletilmesi ve büyük bir nüfus sayısı (mesela 250.000 ikamet eden nüfus) olarak ifade edilen bir kavramdır. Aglomerasyon; İngilizcede *urban aglomerasyon*, Fransızcada *aglomeration urbane*, İspanyolcada *aglomeracion urbana*, Almancada *Aglomerationsraum* olarak ifade

edilmektedir. Türkçe'de ise buna benzer isimlendirme ile şehirsel aglomerasyon denebilir; hatta bütünleşikşehir daha Türkçe bir isimlendirme olabilir. Bugüne kadar genel geçerliliği olan ve kullanılan sınıflandırma kriterleri; -alan büyüklüğü, ikamet eden sayısı gibi- uygulanamamış ve bu itibarla kesin bir tanımlama yoktur. Aglomerasyon kelimesi değişik bileşimler hâlinde kullanılmaktadır. Mesela nüfus aglomerasyonu, sanayi aglomerasyonu ya da sadece aglomerasyon bölgesi. Büyük şehirsel aglomerasyonlar genellikle ya metropoliten bölge ya da metropoliten alan olarak ifade edilmektedir (HEINEBERG 2006, s. 56).

Şekil 3: A. BOSKOFF'a göre Amerikan metropolü modeli
Kaynak: H. HEINEBERG 2006, s. 43

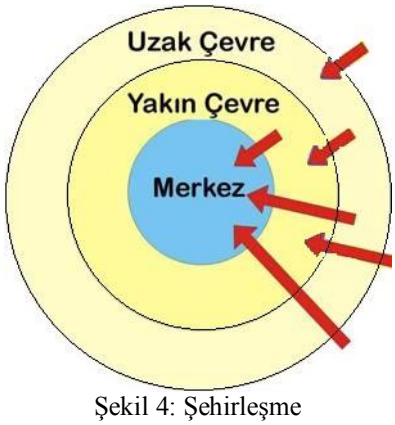
W. GABE'ye göre aglomerasyon alanının oluşum evreleri bulunmaktadır. Esas olarak İngiliz ve Hollandalı bölge bilimcilerin üzerinde çalıştığı model aglomerasyon alanlarındaki nüfusun ve çalışanların gelişimindeki değişimi ifade etmektedir. Bu en az yarım milyon nüfusu olan şehirsel alanı kapsamaktadır. Bu alan içerisinde belde ya da belediye gibi pek çok politik oluşumu kapsamakta böylece şehirsel alan idari manada dışarı açılmaktadır. Bu şehirsel alan, şehir merkezi

(kernstadt) ve çevresi (umland) olarak tanımlanmaktadır (HEINEBERG 2006, s. 56).

1.1.1 Şehirleşmenin Evreleri

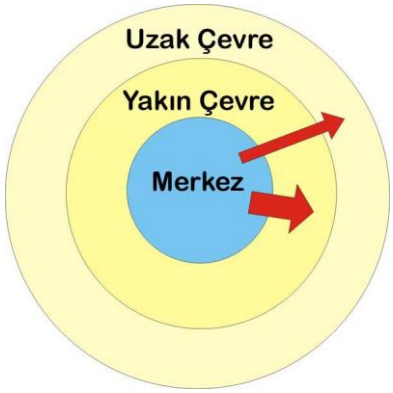
GABE'ye göre aglomerasyon alanları dört değişim evresine ayrılabilir:

1. ***Şehirleşme evresi (Urbanisierungsphase):*** Bu dönemin karakteristik özelliği; şehir merkezinde bölge içi nüfus ve işyerlerinde toplanma yaşanması ve buna bağlı olarak nüfus ve çalışan sayısında hızlı artıştır. Bu dönem içerisinde şehir merkezinde nüfus artar. Bu durum farklı kültürlerde (kültür bölgelerinde) değişik dönemlerde olmuştur. İlk önce İngiltere'de ardından 19. yy.da diğer Avrupa devletlerinde ve ABD'de şehirler hızlı nüfus artışlarına (yaklaşık olarak yıllık % 1-2'lik artış) sahne olmuşlardır. Bu artışta göçler rol oynamıştır. Nüfus artışı günümüzde büyümekte ve gelişmekte olan ülkelerde yıllık % 3–6 oranında gerçekleşmektedir. Bu ülkelerdeki şehirleşmedeki fark, 19. yüzyıldaki ekonomik nedenli büyüme ile bağlantılaşabilir olmasıdır. Nüfus ve ekonomi, kuvvetli bir şekilde yoğunlaşmıştı çünkü gelir ve ulaşım ağı izni yalnızca iş yerlerine yakın evlere verilmiştir (GABE 1991, s. 4; HEINEBERG 2006, s. 56).

Şekil 4: Şehirleşme

2. ***Merkezi şehrin çevreye doğru saçaklaşması ya da sübürbanlaşma (Suburbanisierungsphase):*** Bu dönemde şehir merkezindeki nüfusun ve işyerlerinin yoğunluğunun azalması çevrede nüfus ve çalışan sayısında nispeten güçlü bir artış söz konusudur. Genel olarak sübürbanlaşma ile doğal nüfus gelişiminde farklılaşma (Şehrin çevresinde merkeze oranla yüksek doğurganlık ve düşük ölüm oranları) kuruluş ve işletmelerde faaliyeti durdurma ve yeni işletmelerin faaliyete başlaması, yer değiştirmesi ve işletme içerisindeki çalışanlardaki değişim görülmektedir (W.GABE 1991, s. 6; HEİNEBERG 2006, s. 56).

Şekil 5: Merkezi şehrin çevreye doğru yayılması

GABE'ye göre sübürbanlaşma süreci 19. yüzyılda sanayileşmiş ülkelerde başlamış ve dalgalı olarak hanelerin ve işyerlerinin yer değiştirmesi ile gerçekleşmiştir. ABD'de 1830'da, Avrupa'da 19. yüzyılın ikinci yarısında zengin hane halkları şehir merkezinden şehrin etrafına taşınmışlardır. Öncelikle alansal ve sosyolojik olarak çok sınırlı göçler olmuştur. Şehir merkezlerinde devam eden işyerindeki artışla birlikte burada koruma yoğunlukları ve karışıklık öncelikle artmaktadır. Ulaşım yollarının inşası, orta ve alt sınıftan insanların dış mahalle ve ön şehirlere (banliyö) taşınmasını getirmiştir. Zaten 19. yüzyılda şehrin kenarlarına doğru sanayinin yer değiştirmesi söz konusu olmuştur çünkü yeni işletmeler yalnızca burada yer bulabilmişlerdir. Yoğunlaşmanın azaltılması adına hizmet sektörünün sübürbanlaşması, aglomerasyon alanlarında en son gerçekleşmiştir.

Şehir merkezinden kaçışın, çevre bölgelere göçe yönelmenin temel nedenleri şunlardır:

- Yetersiz olan konut arzı
- Düşük kalitedeki binalar
- Yaşamsal çevredeki olumsuzluklar
- Çevre bölgelerde uygun şekilde gelişen oturma hizmetleri
- Buralardaki bina ve konut miktarındaki azlık
- İnsanları kent merkezinden göçe yönelten diğer önemli bir neden de alt yapıdır. Genç, eğitimli, çalışan insanların kültürel aktivite yapacakları ve boş zamanlarını geçirecekleri organizasyonların varlığıdır.

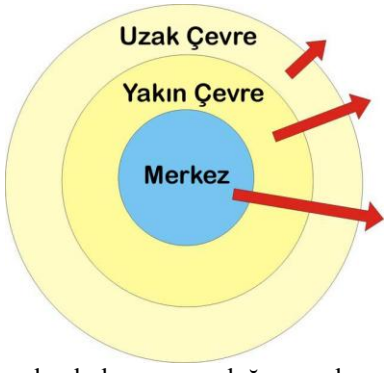
Artan alan kullanımı, yüksek arazi fiyatları ve kira talepleri sanayi, ticaret ve hizmet sektöründeki işletmelerin şehir merkezlerinde bunları karşılayamamaları durumunda yer değiştirmelerine yol açmaktadır. Büyük, değerli ve iyi ulaşılabilen işletme ve sanayi alanları, ticaret için yeni arz alanları oluşturmakta ve buralarda tüketici için branşlaşmış marketler, alışveriş merkezleri gelişmektedir. Değişmiş müşteri ve satın alma gücü dağılımı (nüfusun sübürbanlaşması), çevreye yerleşmede temel neden olmuştur. Hizmet sektörü ve bilişim sektörü için yüksek stratejiler en azından Batı Avrupa'da ana merkez olan en iyi yerde kalmıştır (W. GABE 1991, s. 6; HEINEBERG 2006, s. 57). Ülkemizde subürbanlaşma üzerine yapılan çalışmalardan birisi olan ERİŞEN'in *"Küresel Dünya ile Bütünleşme Aşamasındaki Türkiye'de Alt Kentleşme (suburbanization) ve Bu Süreçte Yeni Bir Yaşam Tarzı"*[5] isimli doktora çalışmasında sübürban için alt kentleşme tabirini kullandığını ve ülkemizde bu süreçte toplumda önemli değişim olduğunu ifade etmektedir. ERİŞEN'e göre alt kentleşme ile "Toplumdaki orta üst kesim kendi içine dönük, özel, sürekli gözetim-kontrol altında tutulan yaşam, çalışma, tüketim ve boş zamanlarını geçirecekleri seçkin mekânlar üretmektedir (ERİŞEN 2003, s. V). İstanbul Başakşehir'de yaptığımız çalışmada biz de bu tespitin ne kadar doğru olduğunu yerinde gördük. Özellikle Bahçeşehir semtinde

5 ERİŞEN, Oya (2003): *Suburbanization in Türkiye Within the Process of Integration to Global Development and a New life-style Settlement*, A Thesis Submitted to The Graduate School of Natural and Applied Sciences of Middle East Technical University

oluşturulan bu seçkin mekânlara anket yapmak için izin alınmış olmasına rağmen girmekte büyük zorluklarla karşılaşılmıştır.

3. ***Şehrin bütün olarak dış çevreye doğru yayılması ya da Desürbanizasyon (Desurbanisierung):*** Mutlaka bütün aglomerasyon alanında nüfus ve iş kayıpları anlamına gelir. Bu esnada çevredeki artış ile merkezdeki kayıplar artık dengede değildir. Bir dizi eski hızlı büyüme alanı sadece şehir merkezinde değil genel manada nüfus ve işyeri kayıpları yaşar (W. GABE 1991, s. 8; HEINEBERG 2006, s. 57). Bu her şeyden önce endüstriyel tekli yapının olduğu aglomerasyon alanlarında yaşanır (madencilik ve madencilik sanayi gibi). Bu durumun oluşmasındaki temel neden konumun zayıflılığı ve düşük düzeydeki yenilenebilme kapasitesi, aynı zamanda yetersiz hazırlık, yüksek düzeyde kirlenmiş alanların yerleşilmesi için gerekli yatırımlardır. Genç ve az miktarda sanayileşmiş şehirlerde yüksek kalitede işgücü ve modern çekici işletmeler görülür (W. GABE 1991, s. 9; HEINEBERG 2006, s. 57).

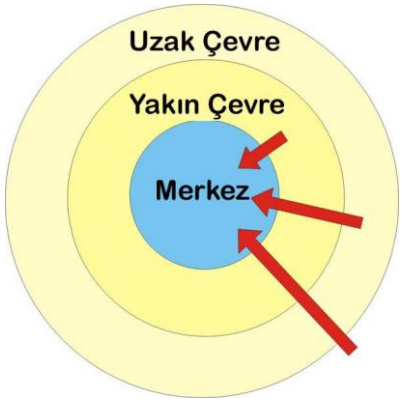
   VAN DEN BERG counterurbanisation için "*Ülkenin kırsal alanlarında ortalamanın üzerinde nüfus artışı veya iş yeri artışı*" ifadesini kullanmıştır. Şehrin sınırlarında yer alan kırsal bölgeler bu kategoriye dâhil değildir (PANEBIANCO ve KIEHL 2003, s. 6–7).

Şekil 6: Şehrin bütün olarak dış çevreye doğru yayılması (Desürbanizasyon)

4. ***Şehrin Yenilenme Dönemi ya da Reürbanizasyon Dönemi:*** Reürbanizasyonun anlamı GABE'ye göre "şehir merkezinde önemli oranda nüfus ve iş yeri artışıdır" (GABE 1991, s. 9). 1970'li yıllardan beri pek çok sanayi ülkesinde fakat aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerde özel ve resmi koruma ve yenileme yatırımları şehrin merkezinde artmıştır. Her ikisinde de hem aglomerasyon alanlarında nüfus ve iş yeri kayıpları hem de şehirleşme ve subürbanlaşma dönemlerinde artan alanlar kaydedilmiştir. Belirli pahalı yenileme, genellikle düşük gelirdeki nüfusun yerinden uzaklaştırılmasıyla sonuçlanmıştır. Böylece üst gelir seviyesindeki insanlar bu noktaları satın alınarak restore ettirmiş ve değer kazandırılmıştır (gentrification).

Yoğunlaşma alanlarında dört gelişme dönemi ardı ardına olmak durumunda değildir. Gerçi genellikle şehirleşme ve subürbanlaşma birbirini takip eder. Şehirleşme, sübürbanlaşma (saçaklanma) ve desürbanlaşma aynı ülkede aynı zamanda gerçekleşebilir, aynı şekilde desürbanlaşma ve reürbanlaşmada (Mesela ABD) (W. GABE 1991, s. 15; HEINEBERG 2006, s. 57).

Şekil 7: Şehrin merkezi alanının yeniden çekim merkezi hâline gelmesi (Reürbanizasyon)

Avrupa'nın aglomerasyon alanlarının yarısından fazlasında suburbanisation ve dekonzentrastion dönemleri yaşanmıştır. Bu nedenle tüm kentleşme eğilimleri sadece reurbanisation kategorisi içerisinde toplanmıştır (PANEBIANCO ve KIEHL 2003, s. 6–7).

VAN DEN BERG ve diğerleri (1982)de şehrin gelişimi ile ilgili dört aşamalı model geliştirmiştir. Şehrin gelişim evrelerine ait özellikleri dikkate alarak yapılan sınıflandırma urbanisation, suburbanisation, counterurbanisation ve reurbanisationdur (PANEBIANCO ve KIEHL 2003, s. 4).

1.1.2. Bir Aglomerasyon Bölgesi İçerisinde Gelişen Alt Yerleşmeler

Şehrin merkezinin dışında gelişen fakat merkezi şehre bağlı olan yerleşmeler farklı özellikte olmaları nedeniyle sınıflandırılmalara tabi tutulmuşlardır. Büyükşehir alanı içerisindeki yerleşme tiplerine baktığımızda genel manada banliyö yerleşmesi[6] olarak tabir edilebilecek yerleşmeler yer almaktadır. Bunlar:

Uydukent: Şehir merkezine 20 km'den daha fazla uzakta kurulmuş olan idari ve ekonomik yapısı gelişmiş yerleşmelerdir. Genellikle şehrin doğal büyümesiyle değil planlı olarak oluşturulan uydukentler 10 000 – 20 000 arasında nüfus barındırırlar. Okullar, alışveriş merkezleri ve doktorlar genellikle merkezi alanda bulunurlar. Burada yaşayan nüfusa yönelik işyerleri bulunursa da bu yeterli değildir. Bu nedenle nüfusunun yarıdan fazlası şehir merkezinde çalışır. Yerleşmeye ait fonksiyonlar büyük ölçüde gelişmiştir. Özellikle kültürel anlamda merkezi şehirden bağımsızdırlar. Sanayi alanları özellikle ağır sanayi bu yerleşmelerin karakteridir. Sayıları oldukça fazla olan bu yerleşmeler bağlı bulundukları şehrin nüfusunun önemli bir kısmını barındırırlar. Uydukentlere sosyalizmin etkisinde kalmış olan ülkelerde daha sık rastlanır. Bakü nüfusunun % 38'i uydukentlerde yaşamaktadır (LICHTENBERGER

---

6 Banliyö ya da ön yerleşme, şehir merkezindeki konut ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak oluşturulmuştur. Çalışanlarının çoğu günlük olarak şehir merkezine gidip gelir. İş yerleri çok sınırlıdır, günlük ihtiyaçları karşılamaya yönelik küçük işletmeler ve okullar bulunur. Bunlarda genellikle bahçeşehirler gibi gecelemek için konut ihtiyacını karşılamaya yönelik oluşturulmuşlardır. Şehir merkezinin dışında kurulan şehre en yakın yerleşim alanlarıdır.

1991, s. 48). Uydukentlerin oluşturulmasının nedenleri arasında çalışan nüfusun iş yerine yakın barındırılması yer alır. Banliyölere göre burada günlük olarak başka yerlere çalışmaya gidenlerin oranı daha düşüktür. Uydukentler kurulduklarında kent merkezi ile arasında boş olanlar bulunur. Fakat şehrin çekim alanında olan yerleşim bölgeleri olduğundan zamanla aradaki boşluklar kapanabilir ve uydukent banliyö hâline dönüşebilir. Ülkemizde bu anlamdaki ilk örnek 1960'larda planlanarak kurulan İstanbul'daki Ataköy ve Levent'tir. Bugün genelde orta ve orta üstü gelir guruplarının oturduğu bu eski uydukentler, başlangıçta dar gelirlilerin konut ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak planlanmıştı. İstanbul'un hızlı büyümesi sonucunda oluşturulduktan kısa süre sonra şehirle birleşen ve bugün İstanbul'un merkezi alanlarından birisi olarak kabul edebileceğimiz bir konumdadırlar. Dolayısıyla Ataköy'den ya da Levent'ten artık uydukent olarak bahsetmek doğru olmaz. Benzer örnekleri Ankara ve İzmir gibi büyük kentler için de çoğaltabiliriz.

Uykukent: Nadiren kendine has fonksiyona sahiptir. Günlük ihtiyaçlara yönelik hizmet veren küçük ticarethaneler, okul, çocuk yuvası, yaşlılar evi ve az miktarda diğer işletmelerin bulunduğu alanlardır. Bu oluşumlar buradaki nüfusa hizmet vermeye yöneliktir. Şehir merkezine olan uzaklıkları 10–15 km'dir ve hızlı yollarla bağlantıları sağlanmıştır. Alışveriş merkezi gece geç saatlere kadar açıktır. Evine dönen uykukent sakinleri bu sayede alışverişlerini yapabilirler. Bu alanların etrafında orman ve su gibi boş vakitleri geçirebilecek oluşumlar vardır. Çalışanlarının %90'a yakını şehir merkezinde çalışır. (LICHTENBERGER 1991, s. 51) İstanbul'da etrafı çevrili, güvenliği bulunan pek çok uykukent inşa edilmiştir.

Bahçeşehir: Sanayileşme sonrası şehirlerde ilk olarak yeşil kuşak oluşturulması fikri modern sanayi hareketinin başladığı İngiltere'de gelişmiştir. 19. yüzyılın sonlarında İngiltere kraliçesi I. Elizabeth şehrin etrafında yeşil alanlar oluşturulması gerektiğini ifade eder. Bu fikir bahçeşehir oluşumunu doğurmuştur. Böylece hem şehirlerin çevresinde yeşil bir alan oluşturulacak hem de şehrin gelişimi sınırlanmış olacaktı. 1903 yılında Londra şehir merkezinin 50 km kuzeyinde Letchworth ilk bahçeşehir olarak kurulmuştur. Daha sonra Letchworth ile Londra arasına 1920 yılında İngiltere'deki ikinci bahçeşehir Welwyn Garden City kurulmuştur. HOWARD'ın bahçeşehir kavramı Viktoria döneminin sanayi metropolislerine bir alternatifti (TÜMERTEKİN ve ÖZGÜÇ,

2004, s. 408). Gerçek manada HOWARD'ın tanımladığı şekilde olmamakla birlikte 1902 yılında Almanya'da bahçeli şehirler kurulmuştur. Almanya'da kurulan Lechworth benzeri ilk bahçeşehir 1907 yılında Dresden'de kurulan Hellerau'dur (HEINEBERG 1993, s. 78-79). Türkiye'de kurulan ilk bahçeşehir ise Levent'tir. Genellikle gecelemek için konut ihtiyacını karşılamaya yönelik oluşturulmuşlardır.

Varoş: Macarca mahalle anlamında olan varoş ülkemizde şehrin dışında (banliyö sahası içerisinde) plansız alarak gelişmiş gecekondu mahalleleri için kullanılan bir terimdir. Bu tabir mekânsal olmaktan çok sosyal bir tabirdir.

1.2. Sübürbanlaşma (Suburbanization) ya da Merkezi Şehrin Saçaklaşması

Daha önce de ifade edildiği gibi sübürbanlaşma terimi şehirsel merkezin dağılması ve şehir alanın yayılması anlamında da kullanılmaktadır (KOPECKY ve SUENY 2009, W. GABE 1991, HEINEBERG 2006, s. 43). Bir ülkenin varoş (banliyö) bölgelerde nüfus veya iş alanlarının belli bir ortalamanın üzerinde büyümesidir. Sübürbanlaşma, şehirsel alanlarda yer alan nüfusun ve iş yerlerinin şehrin etrafında bulunan kırsal alanlara doğru yayılması olarak tanımlanır.

Eğer şehir nüfusunun artışı sadece merkezi şehrin büyümesine bağlıysa sübürbanlaşmadan söz edilemez. Sübürbanlaşma (istatistiksel) dar anlamıyla büyük şehirlerde (megapol) şehir merkezi ile karşılaştırıldığında ön şehir bölgelerinde hızlı bir artışın olması durumudur. Sübürbanlaşmanın diğer bir anlamı da şehirsel nüfusun mekanizmasındaki değişikliktir. Batı ülkelerinde sübürbanizasyon sürecinde beş karakter tespit edilmiştir (Bkz. BERG ve Ark. 1982; JOHNSTON 1974; MIESZKOWSKI ve MILLS 1993; SCHAEFFER 1978).

İlk olarak *sübürbanlaşma; bir aglomerasyon içerisinde nüfusun şehir merkezinden şehrin kenar bölgelerine doğru dağılmasıdır.* ***İkincisi*** *çevresel nedenler ve nüfusun tercihlerine bağlı olarak nüfusun merkezden çevreye yayılması (desantralizasyonu) şeklindedir.* ***Üçüncü olarak*** *sübürbanlaşma en azından banliyö bölgesinden kent merkezine olan banliyö trafiğini yükselmiştir. Sonraki aşamada bu her zaman olmak durumunda değildir. Konutların çevreye yayılmasını iş yerlerinin de*

çevreye yayılması takip etmiştir. ***Dördüncü olarak*** *sübürbanlaşma ile düşük yoğunlukta müstakil evler oluşmuş, şehirsel ve kırsal alanlar arasındaki sınırlar silinmiştir.* ***Beşinci olarak*** *sübürbanlaşma daha çok insanların yaşam döngüsü aşamaları ile ilgili olmuştur* (TAMMARU 2001, s. 341–342).

1950'de Batılı ülkelerin aglomerasyonlarındaki istihdam sahalarının % 70'i şehir merkezlerinde bulunurken evlerin % 57'si merkezde bulunmaktaydı. 1970 yılına gelindiğinde ise şehir merkezinde iş yerlerinin oranı % 55'e, konutların oranı % 43'e inmiştir. (MIESZKOWSKI ve MILLS 1993; KOPECKY ve SUENY 2009, s 2). Dolayısıyla 1970'de hâlâ iş yerlerinin yarıdan fazlası şehir merkezindeyken şehirsel nüfusun büyük kısmı şehrin kenarlarındaydı. Bu gelişme aktüel araştırmaların sübürban alanlardaki şehirsel nüfusa ve iş yerlerinin merkezden çevreye yayılmasına yönelmesine neden olmuştur.

Sübürbanlaşma ABD'de 19. yüzyılın sonlarından itibaren banliyölerle şehir merkezi arasında günlük yolcu taşıyan otobüs, tren, tramvay gibi ulaşım araçlarının gelişmesine bağlı olarak gelişmiştir. Fakat asıl önemli yayılma otomobil teknolojisinin gelişmesine ve otomobil sahipliğinin yaygınlaşmasına bağlı olarak gerçekleşmiştir. Bu durum modern otoban yapımlarını teşvik etmiş, otobanların yaygınlaşması ulaşımı ve dolayısıyla şehrin yayılmasını artırmıştır[7].

---

7 Desantralizasyon ABD'de ikinci dünya savaşı sonrasında yaygınlaşmıştır. Başlangıçta dışa doğru olan hareket, beyaz haneler tarafından olmuştur. Bu durum sonraki yıllarda değişmiş ve beyaz olmayan haneler ve özellikle de siyahlar göçe katılmıştır. Aslında sübürbanlaşma oranları, nüfus banliyölerinde yaşayanların oranları değişmiş, 1980'li ve 1990'lı yıllardakine göre siyahların oranı beyazlara veya Latin Amerikalılara göre daha fazla artmıştır. Amerika'nın önemli aglomerasyon merkezlerinde yörekentlerde (Suburb) siyah nüfus 14 puan artarak % 49'a yükselmiştir. Böylece siyahların (suburb) yörekentte yaşama olasılığı, merkezi şehre göre daha fazlalaşmıştır (Institute on Race and Poverty 2006, s. 7).

Siyahlar arasında sübürbanlaşma artmış olmakla birlikte İspanyollara ve beyazlara göre çok daha azdır. 2000 yılında İspanyolların % 63'ü, beyazların ise % 84'ü sübürban (banliyö) bölgelerinde yaşamaktadır.

Diğer demografik ölçütlerde olduğu gibi (suburbanization) sübürbanlaşma ABD'nin önemli metropoliten yerleşmeleri arasında farklılıklar göstermektedir. Mesela 2000 yılında sübürban alanlarda yaşayan beyazların oranı San Diego'da % 61 iken Detroit'te % 96'dır. Siyahlar için Detroit'te oran % 26, Miami'de % 85'dir ve Latin Amerikalılar içinse Newyork'ta % 42 olan oran Atlanta'da % 93'tür (Institute on Race and Poverty 2006, s. 7).

Sübürbanlaşma ile otomobilleşme arasındaki ilişkiyi ortaya koyan KOPECKY ve RICHARD'ın 2009'da tamamlanan çalışması güzel bir örnektir. "Sübürbanlaşma ABD'de 1910 ve 1970 yılları arasında otomobilin de yayılmasına bağlı olarak hızla yayılmıştır. Sübürbanlaşma ile niceliksel olarak otomobilin katılımı ve gelir düzeyinin artmasıyla dairesel bir şehir modeli gelişmiştir. Model bir dizi itici güçleri birleştirir. Sübürbanlaşma ve araç kabulü, otomobil fiyatlarında düşme de dâhil olmak üzere reel gelirleri yükselen değişen kişilerin araba ile seyahatini kolaylaştırmış, toplu taşıma ile maliyetleri azaltmış ve kentsel nüfus artışı gerçekleşmiştir. Modele göre % 60 oranında savaş sonrası (1940–1970) sübürbanlaşma bu faktörlerle açıklanabilir. Yükselen gerçek gelir ve düşen otomobil fiyatları sübürbanlaşmanın anahtar sürücüleri olarak gösterilir (KOPECKY ve SUENY, 2009).

İstanbul'da gelir seviyeleri yükselen kitleler arttıkça yerleşmenin çevreye doğru alt yapısı tamamlanmış, planlı yerleşim alanlarına kayması söz konusudur. Çevre yollarının yapılması bu sürecin hızlanmasında etkili olmuştur.

Farklı metropoliten bölgelerdeki sübürbanlaşmalar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Siyahların sübürbanlaşmasındaki artış Atlanta'da % 31 iken Washington'da % 22, Minneapolis'te % 20'dir. 1980 ve 2000 yılları arasında Latin Amerikalıların subürbalaşması en fazla oranda % 16 ile Chicago ve Atlanta'da olmuştur. Bu bölgeler pek çok yeni göçmen Latin Amerikalının gelebildikleri yerlerdir ve direkt olarak sübürban alanlara yerleşebilmektedirler (Institute on Race and Poverty 2006, s. 7–8).

Beyazlar 1980'lerde yüksek oranda sübürbanlaştılar. Bununla beraber beyazların sübürbanlaşmasındaki ortalama artış yirmi yıl içerisinde yalnızda % 5 olmuştur. Toplamda beyazların % 84'ü 2000 yılı itibarıyla sübürban alanlarda yaşamaktadırlar. Houston ve Minneapolis % 16 ve % 10'luk oranlarıyla hızlı artış göstermişlerdir (Institute on Race and Poverty 2006, s. 8).

Yeni bin yıl başlarken ABD'nin büyük metropol bölgelerinde şehir merkezlerindeki nüfus 1980 yılına göre % 15 daha azdır. Bu durum beyazları etnik guruplar arasında azınlık durumuna getirmiştir. Araştırmanın yapıldığı ABD'nin 15 önemli metropol bölgesinde Latin Amerikalıların oranı % 18 ile ikinci önemli etnik gurubu oluştururken % 15 ile siyahlar üçüncü etnik gurup olmuşlardır.

1980'de 15 metropolde yaklaşık olarak siyahların 1/3'ü, Latin Amerikalıların yarısı ve beyazların 4/3'ü sübürban alanlarda yaşamaktaydı. Siyahların sübürbanlaşma oranlarının hızla artmasıyla yirmi yılda % 49 siyah ve % 63 Latin Amerikalı ve % 84 beyaz suburb alanlarda yaşar hâle gelmiştir.

1.2.1 Sübürbanlaşmanın Ölçülmesi

Bunun için araştırmacılar nüfus yoğunluğu ve fonksiyonun zaman içerisindeki değişimine odaklanmışlardır. Burada D (x)- şehir merkezinden x uzaklığındaki nüfus yoğunluğudur, a- şehir merkezindeki tahmini yoğunluk, b- merkez ile sübürban yerleşme nüfus yoğunlukları arasındaki farkın mesafeye bölünmesi ile elde edilendir. (MUÑİZ ve GARCÍA 2002; KOPECKY ve SUENY 2009).

$$D(x)=ae^{-bx}$$

1.2.2. Sübürbanlaşmanın Çevre Üzerindeki Etkileri

MORRIS ve CUNNINGHAM (2008) İngiltere ve Galler'deki önemli su havzalarındaki sübürbanlaşma üzerine CBS ile yapmış oldukları çalışmada sübürbanlaşmanın yol açtığı yüzeyin kaplanması olayı sonucu yerel ve ulusal ölçekte İngiltere ve Galler'de taban suyunun etkilendiğini ortaya konmuştur. Özellikle İngiltere'nin güney, orta ve doğu bölgelerinde yüzeyin kaplanmasının fazla sorun olduğu ortaya konmuştur. İstanbul şehrinin de kuzeye, su havzalarına doğru kayması da öncelikle taban suyu seviyelerini etkileyecektir. Azalan taban suyu seviyelerine su havzalarının kirletilmesi de eklenince 12 milyon insanın yaşadığı İstanbul metropolünde sağlıklı suya erişebilmenin önemi daha da artacaktır.

Fot 1: E-5 ve TEM otoyollarını birbirine bağlayan Havaalanı Bağlantı Yolu ya da Basın Ekspres Yolu
Kaynak: sabah.com.tr/2009.09.11/Haber/314280000000.jpg

2009 yılı eylül ayında İstanbul'un özellikle Avrupa yakasında yaşanan sel afeti pek çok nedenin bir araya gelmesine bağlı

gerçekleşmiştir. Fakat buradaki asıl neden şehrin genişlemesiyle bütün yüzeylerin betonla kaplanması ve yapılaşmanın jeomorfolojik gerçeklere dikkat edilmeden yapılmasıdır (*Foto 1*).

1.2.3. Sübürbanlaşmanın Sosyal Yapı Üzerindeki Etkisi

Coğrafyacı GERBER'in Köln Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar Enstitüsünde yapmış olduğu bir çalışmada yeni hane halkı yapılarının sübürbanlaşma üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Almanya ve Hollanda'da 1960'lardan beri geleneksel aile yapısının önceleri kent merkezlerinde artık sübürban alanlarda da azaldığı ortaya konmuştur. Sübürban alanlarda *yalnız yaşayanların, evlenmeden birlikte yaşayan kişilerin, tek ebeveynlerin, ortak ev paylaşan grupların* oranlarının giderek arttığı ortaya koymuştur (GERBER 2006, s. 10) Çalışmanın ortaya koyduğu diğer önemli noktalardan birisi de konut piyasasındaki talepler ile yaş grupları arasındaki ilişkidir. 18 yaş altındaki gurubun herhangi bir etkisinin olmadığı konut pazarında *18–29 yaş gurubuna dâhil olan kişiler daha ziyade kent merkezlerinde ve küçük konutlara yönelirken, 30–49 yaş gurubundakilerin iki farklı yönelim içerisinde oldukları* tespit edilmiştir. Bu gurupta öncelikle geleneksel aile yapısına dâhil haneler için sübürban alanlarda büyük ve geniş ev ya da daire taleplerinin olduğunu görmekteyiz. Fakat bu yaş gurubu içerisinde yeni yaşam formlarına sahip hanelerin kent merkezinde yaşama talebinde olanlar da oldukça yüksektir. 50–64 yaş gurubundakiler istikrarlı bir yaşamsal dönemde ve düşük hareketlilikte hane yapıları olarak belirlenmiştir. 65 yaş üzeri olanlarda ise yalnız yaşamada güçlüklerin ortaya çıkmasıyla artan oranlarda huzur evlerine, çocukları ya da akrabaları yanlarına yerleşenler görülmektedir. Yaşlı evlerine olan talebin artması, onları sübürban alanlarda geniş mekânlarda konumlanmaya yöneltmiştir (GERBER 2006, s. 10).

1.2.4. Sübürbanlaşmanın Post-komünist Ülkelerdeki Gelişimi

TAMMARU, "*Suburban Growth and Suburbanisation under Central Planning: The Case of Soviet Estonia"* isimli çalışmasında sosyalist ülkelerde ve özellikle Estonya'da merkezi planlama döneminde sübürbanlaşmanın gelişimi ve sübürbanlaşmayı ele alıp sosyal sistemler ile sübürbanlaşma arasındaki etkiyi irdelemiştir. Sosyalist ülkelerde merkezi planlamanın sona ermesiyle şehirleşme çalışmalarında artış

görülmüştür. Şehirleşmenin de yönü sosyalizm sonrasında değişim göstermiş ve sübürbanlaşma artmıştır. Şehirsel gelişim ve sübürbanlaşma istatistiksel olarak çok yakın fakat nüfus değişim mekanizması olarak da çok uzaktır. Batılı ülkelerde sübürbanlaşma belirtilerine baktığımızda yığılma (aglomerasyon) alanlarında çevresel nedenler, düşük nüfus yoğunluğu, kırsal ve şehirsel alan arasında kalmışlık nedeniyle müstakil konut edinebilme ve nüfusun yaşam algılaması gibi nedenlerin merkezdeki nüfusun çevreye yayılmasına neden olduğunu görürüz.

Bir miktar paradoks olmasına rağmen merkezi planlamanın sonrasında sosyalist ülkelerde şehirleşme artmıştır (Bkz. TAMMARU 2001; SJÖBERG 1999; TANG 1997; ENYEDI 1996; SZELE´NYI 1996; BUCKLEY 1995; CHAN 1994). Sosyalist şehirler üzerine çalışanlar şehirleşmeyle yalnızca tarihsel nedenlerle ilgilenmemekte, aynı zamanda günümüze ait önemli teori ve pratik sonuçları değerlendirmektedir.

Sosyalizmin etkisiyle yoğunlaşma ve şehirleşme, kritik bir soruyu gündeme getirir. Acaba sosyalizm ve merkezi planlama şehirleşme sürecinde anlamlı bir fark mıdır? Yazık ki bu konu üzerinde uyuşma yoktur. Acaba sosyalizm niteliksel olarak farklı bir sonuç getirmekte midir yoksa kapitalizmin etkisi var mıdır? Sosyalist şehirleşme kapitalizmle kıyaslandığında gecikmiş midir ya da başka temel farklar var mıdır? Global ölçekte şehirleşme ve sübürbanlaşma arasında benzerlikler bulunmaktadır; fakat bunun anlamı benzer nedenler olmak zorunda değildir (MURRAY ve SZELE'NYI 1984, s. 99; TAMARRU 2001, s. 1342).

Sübürbanlaşma hâkim olan bir süreç olarak komünizm sonrası şehirler (Post komünist şehirler) ve onların metropoliten alanlarında alansal organizasyonları değiştirmiştir. Geçişin başlamasından kısa bir zaman sonra olmasına rağmen morfoloji dramatik olarak değişmiş, fiziki, fonksiyonel arazi kullanım örneği ve sosyal mekânın şekli değişmektedir.

Bu süreç sadece kentsel alanların dönüşümü konusunda bizi ilgilendirmemektedir. Çünkü aynı zamanda yerleşim yapıları üzerine geri dönüşümü mümkün olmayan değişiklikler getirmekte ve ekonomik, sosyal ve çevresel etkiler yapmakta, topluma ve gelecek nesillere etkiler yapmaktadır.

Çek Cumhuriyetinin iki metropolü Prag ve Brno'da yaşanan sübürbanlaşma üzerine SÝKORA ve OUŘEDNÍČEK (2007)'in yapmış

oldukları çalışmaya göre bu şehirlerde komünizm sonrası sübürbanlaşma belirtileri tespit edilmiştir.

Yapılan araştırmada Prag ve Brno'nun büyük şehir alanlarının yapısı konut ve konut olmayan yapıların sübürbanlaşması ele alınmıştır. Ayrıntıda ise nüfus ve istihdamın çevreye yayılması (dekonzentration) ele alınmıştır (SÝKORA ve OUŘEDNÍČEK 2007, s. 1).

Şehirlerde nüfusun (deconcentration) merkezden çevreye yayılması komünizm döneminde gerçekleşmiştir. Fakat bu Batılı ülkelerde olduğundan farklı gerçekleşmiştir. Hemen hemen tüm evler ve daireler şehirlerin kenarında devlet tarafından inşa edilmiş, büyük prefabrik apartman blokları şeklinde konutlardan oluşmuştur. Bu alanlar ile şehir merkezi ve işyerlerinin yoğun olduğu alanlar arasında toplu taşıma araçları ile yoğun bir ulaşım bağlantısı bulunmaktadır. İnşaatı devam eden konut kompleksleriyle sürmekte olan şehirleşme dikkat çekmekte yoğun kent morfolojisi ve yüksek yoğunluk görülmektedir (SÝKORA ve OUŘEDNÍČEK 2007, s. 8).

Çek Cumhuriyetinde sübürbanlaşma süreci İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da olduğu gibi yoğun değildir. Çek Cumhuriyetinde nüfus genel olarak azalmakta ve metropoliten alanlarda ise durgunluk göstermektedir. Nüfusun çevreye yayılması ile iç ve orta şehir merkezlerinde yoğunluk azalırken banliyölerde yoğunluk artmaktadır. Konutların sübürbanlaşması süreci 1990'ların başından itibaren yavaş olarak gelişti. Ancak 1990'ların sonlarından itibaren konutların sübürbanlaşması özellikle Prag civarında görülmekte ve az miktarda da ülkenin diğer bölgelerinde özellikle Brno da izlenmektedir. Prag ve Brno'da 1990'lı yılların ilk ve ikinci yarılarında nüfus dinamiklerinde değişim görülmüştür. Şehrin merkezinde birinci sübürban kuşağında nüfus artış oranlarında azalmalar yaşanırken şehrin kenarında yeni oluşmuş olan ikinci sübürban kuşağında çok önemli artış oranları yakalanmıştır. Özellikle 1995 yılından sonra gerek Prag gerekse Brno şehrinin banliyö olanlarında pek çok alış veriş merkezi faaliyete geçmiştir.

İstihdamın çevreye yayılması yine bu süreçte iş sahalarının sübürbanlaşmasına bağlı olarak gerçekleşmiştir. 1991 ve 2001 yılına ait nüfus sayım sonuçlarından elde edilen verilere göre iş yerlerinin merkezden banliyölere kaydığı ortaya konmuştur. Bütün ülkede %

10,8'lik azalmanın olduğu 1991–2001 döneminde sadece iki yerde artış söz konusu olmuştur. Prag metropoliten alanında ve Volkswagen Skoda araç üretim tesisinin bulunduğu Mlada Boleslav ilçesinde Prag'da % 15 artmıştır. Brno'da istihdamda % 4 oranında artış olmuştur. Bu, açıkça iki metropolün ekonomilerinin dinamikleri arasında önemli bir farklılık olduğunu gösterir. Prag hinterlandında büyüme oranı % 32 iken şehrin geneli için % 14 ile karşılaşılmaktadır.

Geçmişin sosyalist ülkelerinde sübürbanlaşma ile ilgili yapılan şehir araştırmaları göstermektedir ki Batılı anlamda sübürbanlaşma komünizm sonrası döneme rastlamaktadır (WANG ve YIXING 1999, TAMMARU 2001, LISOWSKI 2004, OUŘEDNÍČEK 2007, SÝKORA ve OUŘEDNÍČEK 2007)

İKİNCİ BÖLÜM
CUMHURİYET DÖNEMİNDE İSTANBUL'UN ŞEHİRSEL GELİŞİMİ

2.1. 1950 Öncesi Dönem

Cumhuriyet Dönemi İstanbul'a tarihsel dönüşümün etkenleri yanında iki önemli belirleyici daha getirdi. Birincisi, başkentin Ankara'ya taşınması, ikincisi ise ardı ardına birçok kent planlarının yapılmasıdır. Cumhuriyet sonrası İstanbul'un gelişiminde belirleyici olan en önemli etken, ülke ekonomisinde 1950'lerde ortaya çıkan dönüşümün, eski bir ticaret ve sanayi merkezi olarak İstanbul'a başka yerlerden daha önce ve daha şiddetli biçimde yansımasıdır.

Cumhuriyet'ten sonra 1923–1950 yıllarını kapsayan ilk dönem, ülke fiziksel yapısında önemli atılım kararlarını içeriyordu. Bu dönemde İstanbul bir çözülme süreci yaşamış, yüzyılın başında 1 milyonu aşmış olan kent nüfusu 1927'de 690.000'e düşmüş, 1935'te 740.000'e ve 1945'te 900.000'e varabilmiştir. Bu dönemde İstanbul'un nüfus artış hızı diğer kentlerin altındadır.

19. yüzyılda İstanbul'un sanayi bölgelerinin belirlenmesi, şehrin tarihi gelişiminin bir sonucudur. Eminönü ve Fatih'te bulunan sanayi, İstanbul limanının Sirkeci ile Balat arasındaki yerleşmesine paralel olarak gelişmiş, Fatih'in Kasımpaşa'da kurduğu tersane ile Haliç'te sanayi yerleşmeye başlamıştır. 1828'de Eyüp'te bir halat fabrikası ve feshane kurulmuştur. II. Mahmud döneminde tersanede buharlı gemiler inşa edilmiştir.

Cumhuriyet'ten sonra şehrin planlı olarak büyümesinin gerekliliği daha iyi anlaşıldığı için 1937'de önce PROST tarafından yapılan nazım planda şehrin 19. yy'da gösterdiği gelişme eğilimleri bir düzene sokulmaya çalışılmış ve tarihi çekirdeğin bazı sınırlandırılmalara tabi tutulmasına ve sıhhileştirilmesine gayret gösterilmiştir. Bu planda sanayi için bir alan ayrılmamış ancak raporlarda sanayinin surlardan 500 m.lik bir tecrit sahasından sonra kurulabileceğinin belirtilmesi üzerine 1937'den 1954'e kadar surlar ve tecrit sahası dışında sanayi yerleşmiştir. 1937'de

tamamlanan planda "Haliç boyunca uzanan sanayi, yolun güney dilimidir" şeklinde bir ifade vardır. Buradan Haliç çevresindeki sanayinin Haliç kenarında yerleşebileceği anlamı çıkmaktadır (İstanbul Nazım Plan Bürosu, 1980).

2.2. 1950–1980 Dönemi

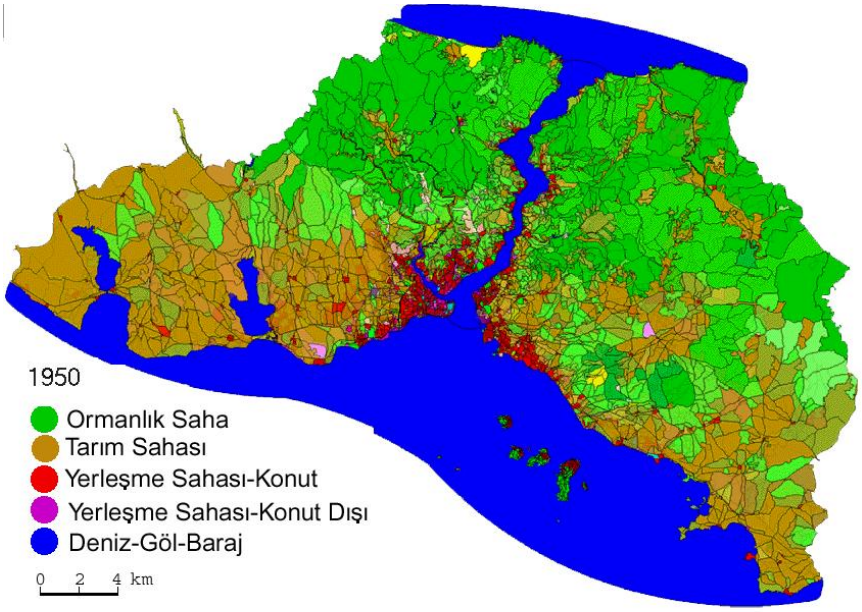
İstanbul, her dönemde göç için cazibe merkezi olmuştur. İlk göç dalgasıyla gelenler, Haliç çevresiyle sur dışındaki sanayi kuruluşlarının çevresinde yerleşmiş, Kâğıthane ve Zeytinburnu'nda ilk gecekondu mahallelerinin çekirdekleri oluşmuştur. Anadolu yakasında da Ankara Asfaltı (E5 Karayolu) üzerindeki sanayi kuruluşları çevresinde gecekondulaşma başlamıştır. 1951'de İstanbul'da gecekondu sayısı 8500 iken 1957'de sadece Zeytinburnu, 26 bin konutta 60 bin nüfusun yaşadığı bir mahalle hâline gelmiş ve nüfusu hızla artarak ilçe olmuştur. Zeytinburnu'nun ardından Eyüp-Rami bölgesinin yakınlarında şehre ikinci büyük gecekondu mahallesi olan Taşlıtarla ortaya çıkmıştır. İlk kez 1950'lerde Bulgaristan ve Yugoslavya'dan gelen göçmenlerin yerleştirilmesiyle oluşan Taşlıtarla daha sonra Anadolu'dan gelen göç akınlarıyla da büyümüştür.

1950'lerin ortasına gelindiğinde İstanbul, batıda Yeşilköy, kuzeyde Levent, doğuda da Bostancı'ya uzanan bir alana yayılmıştır. Zeytinburnu, Bakırköy ve Yeşilköy birbirinden yeşil alanlarla ayrılmış yerleşmeler durumunda iken şehrin Bostancı uzantısı bahçeli konutlardan oluşan seyrek bir yerleşme dokusuna sahipti.

1950 ve öncesinde sanayi geniş ölçüde küçük sanayi tarafından temsil edilmekteydi. Sanayileşme hareketinin ilk defa bir plana bağlanması 1954 senesinde yürürlüğe giren Beyoğlu Nazım Planı ile olmuştur. Bu planda Haliç'in Beyoğlu sahilleri birinci sınıf gayri sıhhi müesseseler ile antrepolara tahsis edilmiş, Bomonti, Levent ve Abide-i Hürriyet ikinci ve üçüncü sınıf müesseselere tahsis edilen alanlar olarak belirtilmiştir. Kasımpaşa ve Kâğıthane Deresi arası ile Kâğıthane Atış Poligonu arası ise 1. sınıf sanayilere ayrılmıştır.

1955 Planı ile Topkapı, Haznedar, İstinye sanayi alanlarına ilave yapılmış, Paşabahçe Şişe Cam, Beykoz Deri Fabrikalarının kuruluşları planla onaylanmıştır. 1955–1959 arasında yerel planlar ve sanayi planları

ile sanayi bölgeleri belirtilmiştir. 1957'de Bakanlar Kurulu'nun kararı ile İstanbul İmar ve Planlama Müdürlüğü kurulmuştur.

Şekil 8: 1950 Yılında İstanbul şehrinin yayılışı
Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi

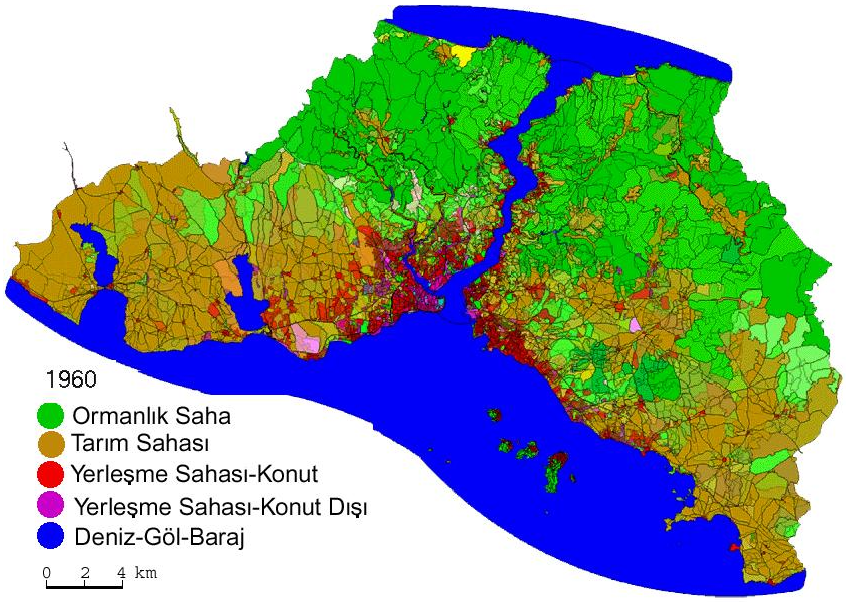
1961'de Belediye, İstanbul planlaması için geniş ölçüde faaliyete girişmiş, 1963'te Milli Güvenlik Kurulu, sanayi potansiyelini rasyonel bir işletme ve gelişme zeminine oturtabilmek için İstanbul Nazım Planı'nın yapılmasını ve sanayi bölgelerinin tespitini istemiştir. Bunun üzerine 7.5.1965'de (İstanbul Sanayi Nazım Planı ve Uygulama Mevzuatı Raporu) hazırlanmış ve kabul edilmiştir. 1966 Sanayi Nazım Planı olarak geçen bu planda kabul edilmiş sanayi alanları toplam 1140 ha.dır. Bu planla İstinye ve Haliç kıyıları sanayi sahaları iptal edilmiştir.

1960'larda bütün hızıyla süren gecekondulaşmanın yanında kentsel mekânın biçimlenişini değiştiren ikinci olgu da imarlı arsalar üzerinde apartmanlaşma olmuştur. Önce boş alanlar, daha sonra yeşil alanlar, parklar ve oyun alanları apartmanlarla dolmuştur.

Kentsel rantın ve maliyetlerin yükselmesi, büyük sanayinin, kent çevresine yayılma eğilimini pekiştirmiş, çeşitli özendirme önlemleriyle

desteklenen Yakacık-Tuzla-Çayırova-Gebze eksenine Kartal-Maltepe sanayi alanları eklenmiştir.

Asıl gelişme kentin Anadolu yakasında görülürken Avrupa yakasında da Zeytinburnu ve Bakırköy arasını doldurmuş olan sanayi alanları bir yandan Sefaköy, Halkalı ve Firuzköy'e ulaşmış diğer yönden Eyüp-Rami-Gaziosmanpaşa bölgesinden kuzeye kayarak Küçükköy-Alibeyköy ve Kâğıthane'ye ulaşmıştır. Bu arada Şişli'den Maslak'a uzanan Büyükdere Caddesi'nin batısında da bir sanayi alanı oluşmuştur.

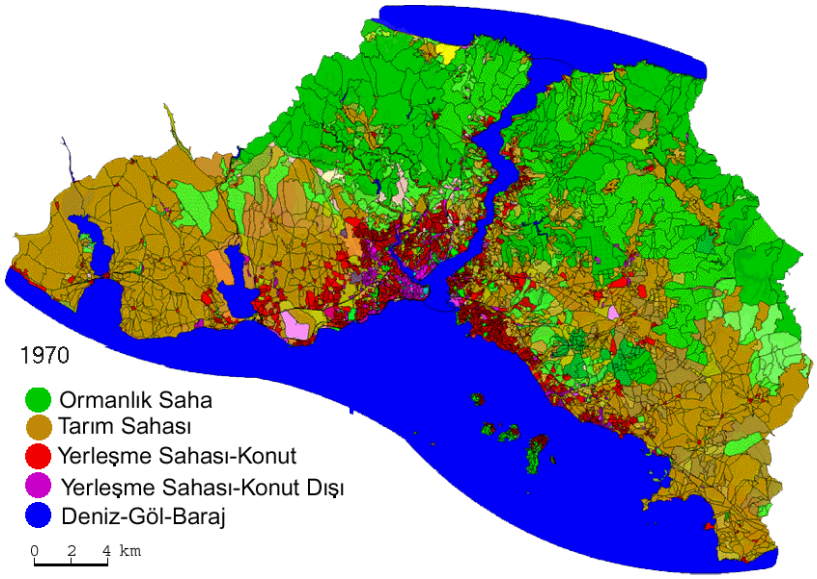

Şekil 9: 1960 Yılında İstanbul şehrinin yayılışı
Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi

Sanayileşmenin hız kazanması gecekondulaşmayı etkilemiş, 1960–65 yılında Türkiye'deki iç göçün % 22'si İstanbul'a yönelik gerçekleşirken 1962'de 78.000 olan gecekondu sayısı, 10 yıl sonra 195.000'e çıkmıştır.

1950'lerin üçüncü büyük gecekondu alanı Kâğıthane çevresinde gelişmiştir. Yeni sanayi alanları açılması, Halkalı, Maltepe gibi denetim dışı alanların parsellenerek gecekondulaşmasına neden olmuştur.

1970'lerde İstanbul büyük bir nüfus yığılmasının etkisiyle konut ve ulaşım gibi temel altyapı ihtiyaçlarında büyük boyutlara varan sorunlarla karşılaşmıştır. Bu yıllarda mekânsal yapı açısından en önemli olgu Boğaz'ın iki yakasının bir köprü ile bağlanması olmuştur. Şehrin transit taşımacılık işlevini güçlendiren Boğaziçi köprüsü ve çevre yolları, hızlı büyüme sonucunda kısa sürede kent içi ulaşım ağının omurgası hâline gelmiştir.

Şekil 10: 1970 Yılında İstanbul şehrinin yayılışı
Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi

1970'de 1966 planı ile yeni önerilen sanayi alanlarının yeterli olmadığı ve gelişmelerin planlama sınırları dışındaki bölgelere kaydığı görülmüştür. Bu tarihte küçük sanayi, siteler hâlinde bir araya gelmeye başlamıştır.

1970'lerin bir başka olgusu olan otomobil üretiminin başlaması ise giderek özel oto sahipliğinin artmasını ve neticede Boğaziçi Köprüsü'nün yapımını getirmiş ve sonunda da şehrin iki yakası arasındaki nüfus dengesini etkilemiştir. İstanbul, doğuda Bostancı-Maltepe-Kartal-Pendik-Gebze yönünde hızla yayılmış, batıda ise E5 karayolu boyunca Silivri'ye dayanmıştır.

1970'lerde hız kazanan bir başka olgu da şehrin iki yakası boyunca Marmara kıyılarında ortaya çıkan ikinci konut sahipliği olmuştur. Eskiden yazlığa gidilen alanlar batıda Yeşilköy, kuzeyde Sarıyer ve Büyükdere, doğuda Suadiye, Bostancı ve Adalar'la sınırlıyken bu yıllarda batıda Kumburgaz ve Silivri, doğuda Dragos ve Bayramoğlu ile Yalova ve Çınarcık'a kadar uzanan alanlar yazlık konut, site, motel ve çeşitli dinlenme tesisleriyle dolmuştur.

20.7.1969'da bir kararname ile kurulan İstanbul Nazım Plan Bürosunun 1973, 1978, 1980 yıllarında yaptığı planlar İmar ve İskân Bakanlığı'na sunulmuştur. Ancak plan Bakanlıkça 1980 yılında onaylanabilmiştir. Bu planda imalat sanayinin, işgücünün % 10'u olacağı düşünülmüştür.

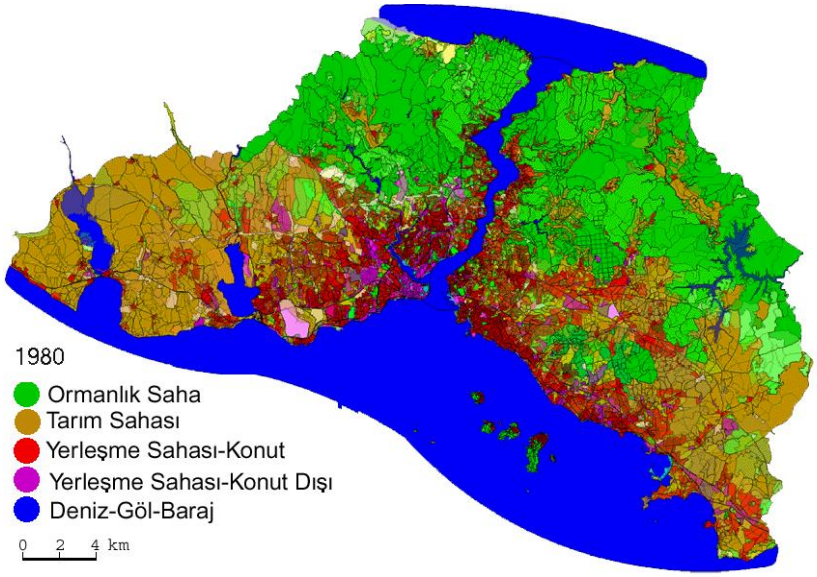
2.3. 1980 Sonrası Dönem

İstanbul metropoliten alanı 1970–75 döneminde Silivri ve Gebze sınırları arasında merkezde 50 km. yarıçaplı bir alandaki yerleşim iken bu sınırlar 1980'de 60 km'lik yarıçaplı bir alanı kapsar hâle gelmiştir. Sınırlar batıda Tekirdağ ili Kınalıköprü ile doğuda Hereke sınırına dayanmaktadır[8].

Nüfusu İstanbul metropoliten nüfusundan daha hızlı büyüme gösteren ilçelere bakıldığında ya sanayi ya da sanayi dışı etkinliklerin yığılma gösterdiği ve bu yerleşimlerin, İstanbul Metropoliten Alanı'nın gelişme doğrultularında yer aldığı belirlenmektedir. Eyüp'ün merkeze göre dış kesimleri, Ümraniye ve benzeri yerleşmeler, bu doğrultuda yer almaktadır. Bunların yanı sıra sanayi ve sanayi dışı sektörlerde yığılma gösteren Fatih, Eminönü ve Beyoğlu gibi geleneksel yerleşmelerin nüfus kaybına uğradığı görülmektedir. Sanayi dışı yığılma batıda Bakırköy'ün gelişme alanları Beşiktaş'ta, Şişli'de, doğuda Kadıköy, Üsküdar ve gelişme alanlarında etkilerini göstermektedir. Bu dönemde İstanbul Metropoliten Alanı'nın biçimlenmesinde önemli ulaşım aksları dışında açılan Boğaz Köprüsü ve çevre yolları da etkili olmuştur. Üsküdar, Çamlıca, Kısıklı, Ümraniye alt alanlarında hisseli ifrazlı konut alanı gelişmelerinin bu dönemde ortaya çıktığı görülmektedir (AYSU, E 1990).

---

[8] İstanbul Nazım Plan Bürosu

Şekil 11: 1980 Yılında İstanbul şehrinin yayılışı
Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi

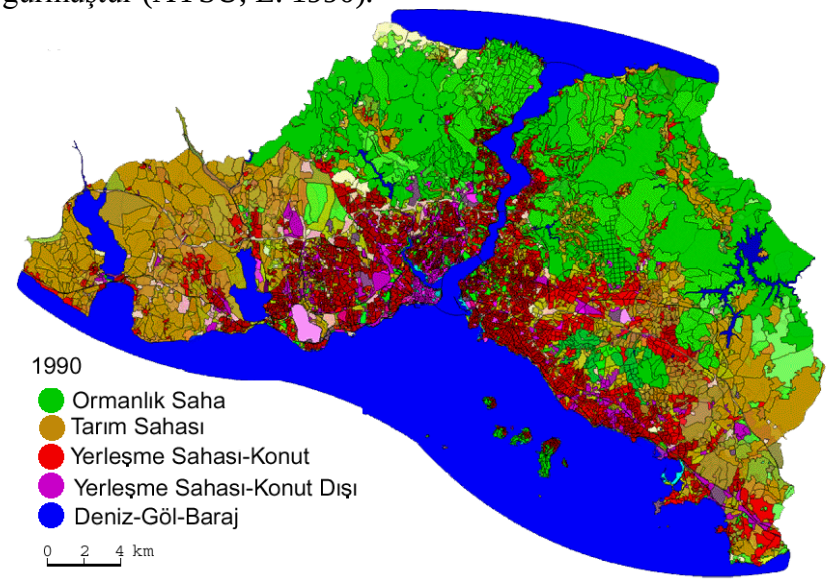
29.7.1980'de onanan İstanbul Metropoliten Alan Nazım İmar Planı'nda "planlı sanayi alanları içinde büyük ve küçük sanayi alanları için 5.6.1966 tasdik tarihli sanayi alanları Nazım Planı'nın ve 1966'dan sonra onanan sanayi alanları hükümlerinin geçerli olduğu" belirtilmiştir. 1980'de sanayi sektöründe 455.149 kişinin çalıştığı, bu sayının 1995'de 1.100.000 işçiye ulaşmasının beklenmekte olduğu, buna alan olarak imkân vermek için ilave 1100 ha. sanayi alanının daha ayrılması gerektiği raporda ifade edilmiştir. Küçük ve Büyükçekmece gölleri arasında Firuzköy-Esenyurt'ta, Halkalı, Kirazlı, Güneşli, İkitelli köyleri çevresinde, sınırlı olarak Kemerburgaz vadisinde, Ümraniye, Kurtköy, Şeyhli, Dolayoba, Gebze, Şekerpınar, Dilovası mevkilerinde yeni sanayi alanları tespit edilmiştir. Bu bölgelerde genel özellik, İstanbul içme suyu havzalarının dışında kalmalarıdır.

İstanbul Metropoliten Alanı, son yıllarda gözlenen nüfus ve dolaylı olarak yerleşme eğilimleri makroformunu belirleyen konut alanlarının dışa doğru yayılma-saçaklanmasında başlangıçta var olan ulaşım ağı yol gösterici olmuştur. İETT ve çevre belediyelerinin otobüse dayalı toplu taşımacılıkta yetersiz kalması sonucu dolmuş-minibüs bu açığı kapatır

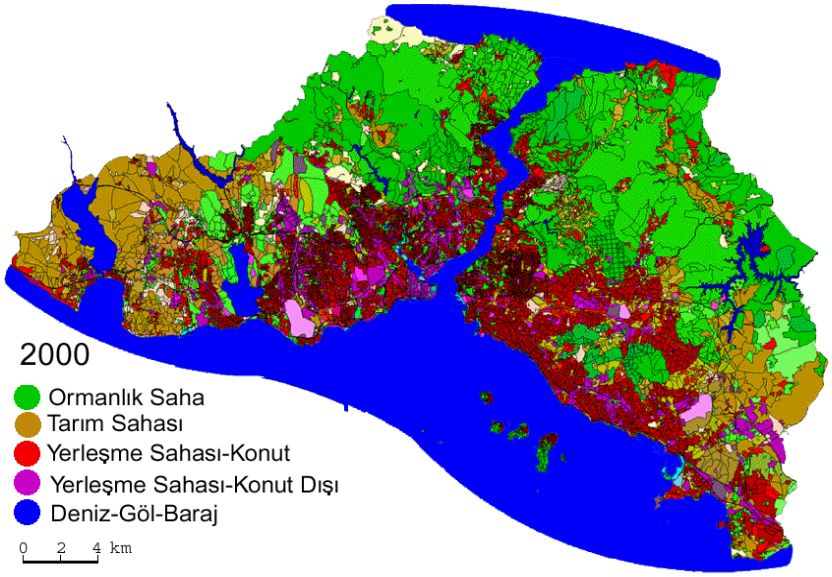
duruma gelmiştir. Giderek bu durum, gecekondulaşma, hisseli ifrazlı yasa dışı oluşumların gelişmesinde özendirici rol oynamıştır.

Eski İstanbul nüfusunun yer aldığı, yasadışı ve eski yerleşimlerin bulunduğu bölgeler, bu yeni ve dinamik yapı içinde yıkılıp yoğunlaşarak görece olarak daha yavaş büyürken çevre alanlar, altyapı ve planları olmadan hızla gelişmiştir. Yatırım kararları, şehirlerin gelişme yönünü, hızını ve nüfusun dağılımını önemli ölçüde etkilemiştir.

Bakırköy'de, göçlerle gelen nüfusun yerleşebileceği kırsal alanların çokluğu, ulaşım ağının ve bununla birlikte gelişen sanayi ve iş alanlarının yoğunluğu, büyümeyi hızlandırmıştır. Doğu-batı yönünde geçen E5 karayolunun kuzeyinde kalan alanlardaki sanayi ve konut alanları, nüfusun büyük kısmını barındırmaktadır. Gaziosmanpaşa, Sarıyer ilçelerinde de büyük nüfus gelişmesi olmuştur. Eminönü nüfus kaybetmiş, Beyoğlu düzenli konut bölgesi olmaktan çıkmış, çöküntü alanlarına dönüşmüştür. Doğu yakasında Kartal ve Üsküdar gelişimini sürdürmüştür. E5 boyunca hızla gelişen sanayi, çevresinde yasadışı yerleşmelerin oluşmasına yol açmış, yapılan imar planları ile sürekli arttırılan imar hakları bölgede nüfusun hızla artması sonucunu doğurmuştur (AYSU, E. 1990).

Şekil 12: 1990 Yılında İstanbul şehrinin yayılışı
Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi

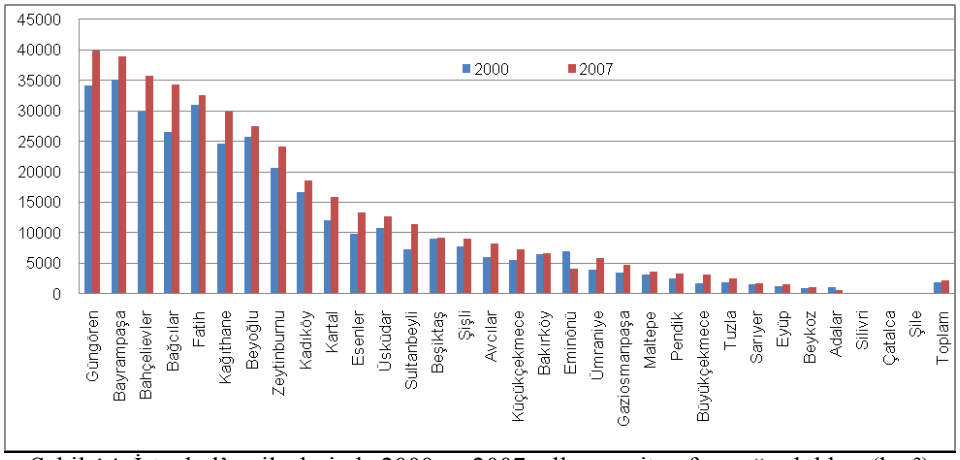
Şekil 13: 2000 Yılında İstanbul şehrinin yayılışı
Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi

2.4. İstanbul'un Nüfus Gelişimi

2000 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre İstanbul'da nüfusu en yoğun olan 10 ilçe; Bayrampaşa, Güngören, Fatih, Bahçelievler, Beyoğlu, Kâğıthane, Zeytinburnu, Kadıköy, Kartal ve Üsküdar'dı. 2007 yılına gelindiğinde ilçelerdeki nüfus yoğunluğunun dağılımında genel artış olmakla birlikte yoğunluk sıralamasında değişme olmuştur. Güngören, Bayrampaşa, Bahçelievler, Bağcılar, Fatih, Kâğıthane, Beyoğlu, Zeytinburnu, Kadıköy, Kartal ve Esenler şeklinde bir yoğunluk sıralaması gündeme gelmiştir. 2007 nüfus tespiti sonuçlarına göre Güngören'de km²'ye düşen nüfus yoğunluğu 40.000 kişi iken il ortalaması 2220 kişidir. (*Şekil 15*).

Yoğunluk sıralamasında merkezde değişmeler olmakla birlikte bize araştırmamız açısından en önemli sonucu veren istatistikî sonuç ilçelerde yaşanan nüfus artış oranlarıdır. *Şekil 15*'te görüldüğü üzere İstanbul'un perifer (dış kenar) ilçeleri nüfus artış oranlarında başı çekmektedir. Büyükçekmece yüzde yüze yaklaşan nüfus artış oranıyla listenin başında gelirken onu Sultanbeyli, Ümraniye, Pendik, Gaziosmanpaşa, Bağcılar ve

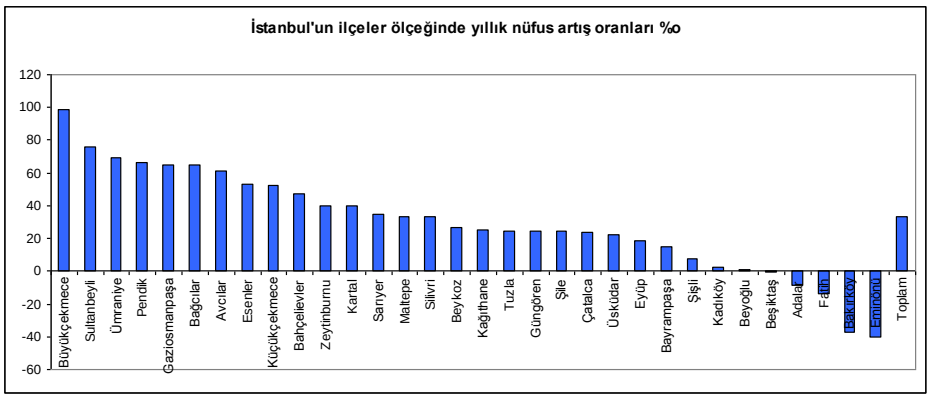
Avcılar takip etmektedir. Özellikle bu ilçelerin tarım yapılan arazileri yoğun şekilde yerleşmelere açılmıştır. Hızlı nüfus artışı nedeniyle bu ilçeler, yeni ilçelerin oluşum mekânları olmuştur. Yeni oluşturulan ilçelere baktığımızda bir kısmı tek bir ilçeden ayrılarak yeni bir kimliğe bürünürken önemli bir kısmı birden fazla ilçeden bölümlerin katılımıyla oluşmuştur. Fakat hepsinin temel özelliği periferide bulunmalarıdır.

Şekil 14: İstanbul'un ilçelerinde 2000 ve 2007 yıllarına ait nüfus yoğunlukları (km²)
Kaynak: TUİK

Avrupa yakasındaki ilçelerden Beylikdüzü, Büyükçekmece'den, Esenyurt, Büyükçekmece ve Avcılar ilçesinden; Başakşehir, Küçükçekmece, Büyükçekmece ve Esenyurt ilçelerinden; Arnavutköy Çatalca, Gaziosmanpaşa ve Eyüp ilçelerinden; Sultangazi ise Gaziosmanpaşa ve Esenler ilçelerinden ayrılan yerleşmelerin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur[9]. Oluşan bu ilçelerde nüfusun gelişmesine neden olan en önemli faktörler, merkezden çevreye yayılan sanayi ve bu bölgelerde büyük toplu konut ve planlı yerleşme sahalarının yaygın bir şekilde gelişmiş olmasıdır. Sultangazi, Esenyurt ilçesi gibi plansız yerleşmelerin ağırlıkta olduğu ilçelere karşın Beylikdüzü, Ataşehir ve Başakşehir gibi nispeten planlı ilçeler de bulunmaktadır.

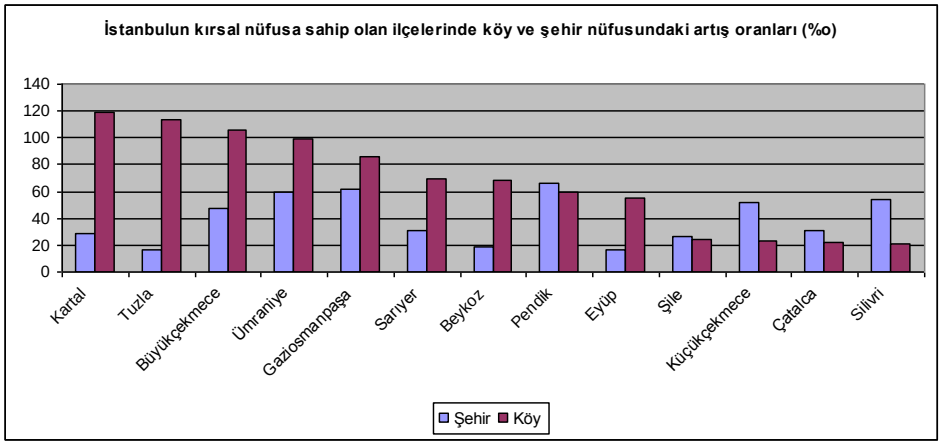
[9] 6.3.2008 tarih ve 5747 sayılı "Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun" çerçevesinde, Küçükçekmece'ye bağlı altı, Esenler ve Bahçeşehir'e bağlı ikişer mahallenin katılımıyla Başakşehir İlçesi kurulmuştur.

Şekil 15**:** 2000-2007 dönemine ait yıllık ortalama nüfus artış oranları
Kaynak: TUİK, 2007

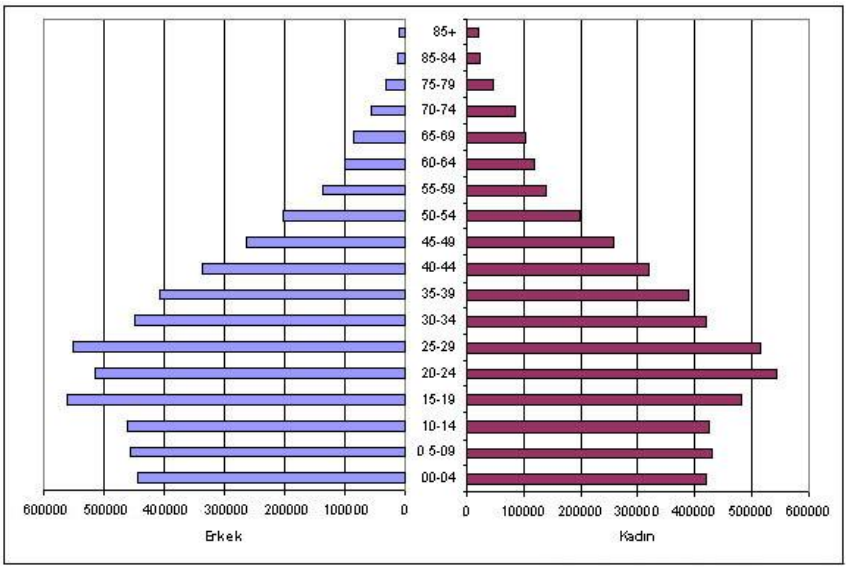
Merkezdeki nüfusun şehrin yakın çevresindeki kırsal alana doğru nüfusun kayması şeklinde gerçekleşen subürbanlaşmanın etkisiyle İstanbul'un kırsal alana sahip olan ilçelerinin nüfusları şehir nüfuslarının artışıyla kıyaslandığında büyük oranda artmıştır. Kartal, Tuzla ve Büyükçekmece'de kırsal nüfus artış oranı 2000–2007 döneminde % 100'ün üzerinde gerçekleşmiştir. Aynı dönemde bu ilçelerimiz dâhilindeki şehir nüfusunun artış oranı % 50'nin altında kalmıştır. *Şekil 16'*da açıkça görülen bu tablo sübürbanlaşmanın önemli bir göstergesidir. İstanbul'da 1990-2000 döneminde nüfus artışının en fazla gerçekleştiği ilçeler başta Sultanbeyli olmak üzere Pendik, Bağcılar, Gaziosmanpaşa ve Avcılar, Ümraniye, Silivri, Esenler ve Küçükçekmece idi. Bu ilçelerin tamamında nüfus artışı ‰o 50'nin üzerinde gerçekleşmiştir. 2000-2007 döneminde ise Büyükçekmece nüfus artışında ilk sıraya yerleşmiştir. 2000 nüfus sayımı sonuçlarının gösterdiği bu durum bugün itibarıyla daha da gelişmiş ve hatta 2000 yılında kırsal yerleşme vasfında olan pek çok yerleşme artık bu vasfını yitirerek şehir sınıflaması kapsamına alınmıştır.

İstanbul'da nüfus artışının 1990-2000 ve 2000-2007 dönemlerinde eksi değerlerde olduğu ilçeler Eminönü, Bakırköy, Fatih, Adalar, Beşiktaş ilçeleridir. Adalar dışında merkez olarak kabul edebileceğimiz bu ilçelerde nüfus artış oranlarının eksi değerlerde olması iş merkezlerinin çoğalmasına, konut alanlarının şehrin kenar alanlarına kaymasının etkisi bulunmaktadır.

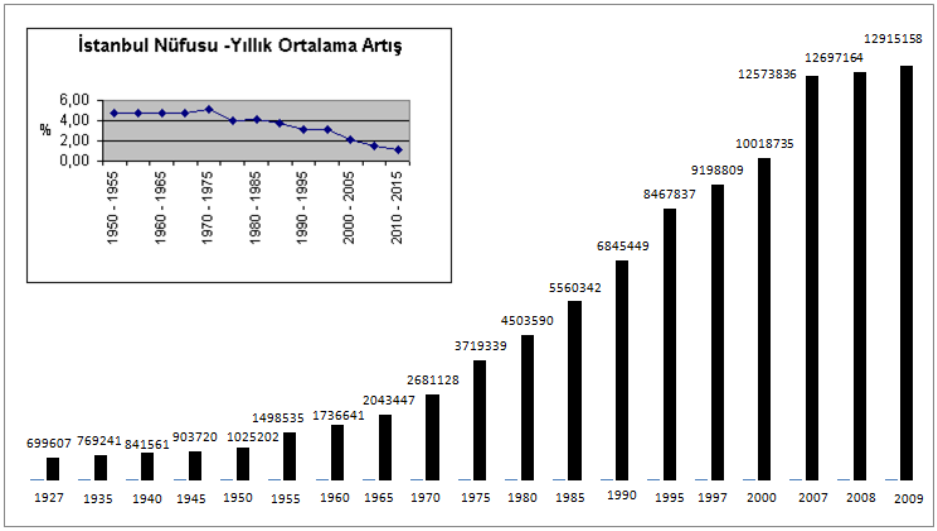

Şekil 16**:** İstanbul'un kırsal nüfusa sahip ilçelerinde 1990-2000 dönemi nüfus artış oranları
Kaynak: DİE 2000 Genel Nüfus Sayımı Sonucu

Şekil 17'de gösterilen İstanbul'a ait nüfus piramidi ile *Şekil 23*'de Başakşehir ilçesinin nüfus piramitlerini karşılaştırdığımızda farklılıklar göze çarpmaktadır. İstanbul'a ait nüfus piramidinde Türkiye nüfusunun dağılımı ile paralellik varken ağırlıklı olarak il içi ve iller arası göçlerle oluşmuş bir yerleşim bölgesi olan Başakşehir'de nüfusun artmasında göçlerin etkisi görülmektedir.

Şekil 17: İstanbul'un Nüfus Piramidi
Kaynak: DİE 2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları

Şekil 18: İstanbul'un 1927-2009 dönemi nüfus gelişim ve 1950 yılı sonrasında İstanbul'un yıllık ortalama nüfus artış grafiği
Kaynak: TUİK

2.5. İstanbul Şehrinin Merkezi Alanları

Merkezi noktalarda nüfusun artmasının önemli nedenlerinden birisi kentsel dönüşümün yaşandığı eskinin sanayi alanları ya da plansız konut alanları gibi sahalarda çok katlı yeni yerleşmelerin oluşturulmasıyla alakalıdır. Bu durum yani şehrin merkezi alanları içerisinde kalan sanayinin, ticarethanelerin şehrin çeperine taşınması İstanbul'da da kendisini göstermektedir. Geçmişin gecekondu merkezleri olan Zeytinburnu'nda eski hâl bölgesinde KİPTAŞ'ın yaptığı Merkezefendi Evleri; Şişli, Gültepe'deki Büyük Ticaret Merkezi ve Rezidans yapımları, kent merkezlerinde de bir dönüşümün yaşandığını göstermektedir. Süleymaniye ve Beyoğlu bölgeleri için planlanan yeniden imar çalışmaları sonuçlandığında bu bölgelerin orta üst ve üst gelir seviyesindeki insanların rağbeti ile karşılaşacağını ifade etmek batıdaki örneklerinden yola çıkarak yanlış olmaz. İstanbul'un bugün için merkezi olan bazı noktalarından kentin kenarlarında oluşturulan planlı kent öbeklerine doğru bir nüfus hareketi yaşanmaktadır. Kentin etrafına doğru hareket eden ailelerin boşalttıkları konutlara daha çok öğrencilerin, bekâr ev arkadaşlarının ya da İstanbul'a yeni gelen insanların yerleştiklerini görmekteyiz.

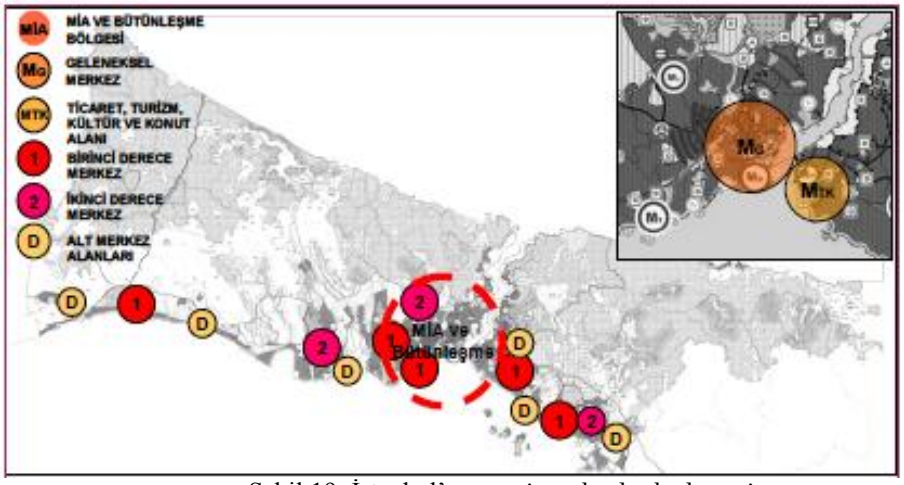
İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin hazırladığı çevre düzeni planına göre İstanbul'un dengeli ve planlı gelişmesi için şehir yeniden yapılandırılırken Mecidiyeköy-Büyükdere Caddesi arasında kalan bölge ticaret alanlarının geliştiği en önemli bölge olarak tespit edilmiştir. İki boğaz köprüsünün ve bağlantı yollarının da etkisiyle gelişen Merkezi İş Alanı (MİA), yer sıkışması nedeniyle Sarıyer'in ormanlık bölgesine doğru gelişme eğilimindedir. Yapılan planlama ile MİA'nın sıkışma nedeniyle kuzeye yönelmesinin önüne geçmek ve su havzalarıyla ormanlık sahaları koruyabilmek için alternatif yer önerileri getirilmiştir. İstanbul'un surlar dışındaki sanayi alanlarını oluşturan Topkapı, Bayrampaşa, Gaziosmanpaşa, Maltepe gibi semtlerdeki sanayi kentin duş kenarında (periferinde) oluşturulacak sanayi bölgelerine nakledilecek ve onların boşalttığı yerler ticaret merkezlerine dönüştürülecektir. Böylece bu bölge tarihi yarımadaları içerisine alacak şekilde merkezi iş alanı ve bütünleşme bölgesi olarak ilan edilmiştir.

Planda MİA'nin alt merkezleri de belirlenmiştir. Buna göre Avrupa yakasında Bakırköy, Güneşli-İkitelli ve Silivri, Anadolu yakasında Kadıköy, Kartal birinci derece merkez olarak alınmıştır. Eminönü geleneksel merkez, Üsküdar ticaret, turizm ve konut alanı, Pendik ve Beylikdüzü ikinci derece merkezler olarak alınmıştır. Bu merkezlerin yanı sıra Ümraniye, Bostancı, Kurtköy, Gaziosmanpaşa, Avcılar, Silivri'nin doğusunda Selimpaşa, batısında Çanta alt merkezler olarak plana dâhil edilmiştir. Belirlenen ve öne çıkan merkezlerin tamamı İstanbul'un güneyinde kalan, yerleşmenin yoğun olduğu ve yoğunlaşması planlanan sahalarda görülmektedir.

TRULLÉN ve BOİX Barselona şehrinin çok merkezliliği ve ulaşım ağları üzerine yapmış oldukları çalışmada coğrafi konum nedeniyle şehrin kıyıda büyük bir MİA ve onun çevresinde ikinci, üçüncü ve dördüncü derecede öneme sahip merkezlerin geliştiği şehir olduğunu ortaya koymuştur (TRULLÉN ve BOIX 2003). Çok merkezli şehir olarak Barselona İstanbul'a benzemektedir; fakat merkezlerin gelişim yönleri fiziki ve beşeri faktörlerin etkisiyle farklıdır. İstanbul'da merkezler doğu-batı doğrultusunda gelişmişken Barselona'da merkezin etrafında dairesel gelişim göstermiştir.

Mevcut ve önerilen merkezler açısından bakıldığında İstanbul'un doğu-bati istikametindeki gelişimi devam edecektir. *Şekil 19*'da İstanbul Büyükşehir Belediyesinin hazırlamış olduğu merkez kademelenmesi planı

yer almaktadır. Bu planda yer alan fakat henüz birinci derece merkez haline gelememiş olan Kartal ve Silivri'nin Kadıköy ve Bakırköy ağırlığında merkezler haline gelmesi doğu-batı istikametindeki yoğunluğu daha da fazla artıracaktır. Boğazla ikiye bölünen ve koç geniş bir alana yayılmış bulunan bir şehrin çok merkezli olması kaçınılmazdır.

Şekil 19: İstanbul'un öneri merkezler kademesi
Kaynak: İBB, 2009, s. 58

Büyüme modelleri açısından İstanbul ilginç bir şehirdir. İstanbul'da geliştirilmiş olan büyüme modellerinin hemen hepsine örnekleyen kesimler vardır. Hatta HARRİS ve ULLMAN'ın "çok çekirdekli şehir modeli" esas alınarak yeni bir model oluşturmak mümkün olduğu gibi, İstanbul'un şimdiki büyümesinin yarattığı "kenar şehirler" ve onların merkezi iş alanlarının görünümlerinde , Amerikan şehirleri için HARTSHORNE ve TRUMAN'ın geliştirdikleri "biberli pizza modeli" ni bulmak da mümkündür (TÜMERTEKİN 1997, s.13).

"Sanayileşme sürecini yasamış olan tüm toplumlar, kent merkezlerinden kent dışına doğru olan bir terk edilme devresi yaşamış bulunmaktadır. Bunun nedeni özellikle 1960-1980'ler arasında kent merkezlerindeki sanayi kuruluşlarının kent dışına taşınması sebebiyle alanda yaşayan birçok kişi, bu yaşam mekânlarını terk etmiş, bu da alanda terk edilmişlik olgusunun yerleşmesine sebep olmuştur" (ERDEN 2003; ÖNER 2007, s. 13).

Türkiye'de eski kent merkezlerinin yeniden imar edilerek düzenlenmesi çalışmalarına örnek olarak İstanbul'un Cihangir

Semti'ndeki çalımsalar verilebilmektedir. Cihangir, yaklaşık 15. yüzyıldan beri yerleşime açık olan bir mekândır. Osmanlılar Dönemi'nde ve 20. yüzyıl baslarına kadar buradaki nüfus yoğunluğu genel olarak Müslüman olmayan kişilerden oluşmaktaydı. Ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra bu kişiler yaşam mekânlarından ayrılmış ve yerlerine Anadolu'dan gelen halk yerleşmişti. İlk başlarda yüksek ve orta seviyede geliri bulunan kişiler, aynı mahallede yaşamaktayken 1980'lerden sonra Beyoğlu ve Cihangir'in iç mahalleleri tam bir çöküntü alanı hâlini almaya başlamıştır. Bunun sebebi, alandaki yüksek gelirli kişilerin daha yaşanabilir olarak gördükleri Beşiktaş ve Şişli ilçelerine yerleşmeleridir. Ancak Cihangir gerek konumu gerekse tarihî değerini koruyan mimarî eserlerinin varlığı sayesinde 1990'dan sonra yerleşim için tekrar talep görmeye başlamıştır. Burada soylulaştırma çalışmalarının başlamasına öncelik tanıyan ilk unsur, sanatçı ve akademisyenlerden oluşan birçok grubun, buraya yerleşmeleri şeklinde olmuştur. 1995'de kurulan 'Cihangir Güzelleştirme Derneği', mahalle sakinleri ve alana ilgi duyan tüm akademisyen, sanatçı ve mimarların desteğiyle kurulmuştur. Semtin yenilenmesi çalışmaları için kurulmuş olan örgütlü bir yapı olarak çalışmıştır (UZUN, 2006). Ülkemizde soylulaştırma çalışmaları pek fazla yapılmasa da uygulanmaya çalışılan örnekler, kimi zaman, alan sakinlerinin tüm sosyo-ekonomik ve kültürel değerlerini alt üst edebilmektedir. Mesela İstanbul'un Sulukule semtinde yapılmak istenen yenileme çalışmaları, aslında bir nevi soylulaştırma çalışmasıdır. Orada yaşayan halkın elindeki tüm hakları yok sayması bakımından olumsuzluk taşımaktadır. Ancak tarihî niteliği olan alanların kente kazandırılması amacını içermesi bakımından da büyük önem taşımaktadır (ÖNER 2007 s. 18–19).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAŞAKŞEHİR

Başakşehir ilçesi[10] 2008 yılında İstanbul'da yapılan yeni idari düzenleme kapsamında ilçe olmuştur. İlçe, adını, KİPTAŞ tarafından oluşturulan Başakşehir konutlarından almaktadır. İkitelli Köyü tarım arazisi üzerinde oluşturulan Başakşehir Toplu Konutları bugünkü ilçe sınırları içerisindeki ilk planlı toplu konut yerleşmesidir. İkitelli Köyü arazisi 1993 yılında İstanbul'da yapılan idari düzenleme kapsamında ikiye bölünmüş, bir kısmı Esenler ilçesine bir kısmı ise Küçükçekmece[11] ilçesine dâhil edilmiştir. Köy yerleşmesinin bulunduğu arazi Küçükçekmece ilçesi sınırlarında kalmıştır. Başakşehir ilçesi oluşturulurken Küçükçekmece'den Ziyagökalp Mahallesi, Başakşehir Mahallesi, Altınşehir, Güvercintepe, Şahintepe ve Kayabaşı mahalleleri, Mehmetakif Mahallesi'nin TEM'in kuzeyinde kalan bölümü ile Sazlıdere Baraj Gölü'nün batısında, doğusunda ve güneyinde kalan kısımlarıyla Şamlar Köyü'nü sınırlarına dâhil etmiştir. Bu sahaların tamamı 2008 yılına kadar Küçükçekmece ilçesinin sınırlarına dâhildi. Bugünkü Başakşehir ilçesinin omurgasını bu kısımlar oluşturmaktadır. Ayrıca doğuda yer alan ve daha önceleri Başakşehir 4 ve 5. etap olarak oluşturulmuş olan Esenler ilçesi[12] sınırlarındaki bölüm mahkeme kararı ile isim karışıklığını gidermek amacıyla Esenler ilçesine bağlı Başak Mahallesi olarak düzenlenmişti.[13] Bu mahalle İkitelli Köyünün bir kısmında kurulmuştur. Konum olarak Esenler'den daha fazla Başakşehir'e aittir. Bu nedenle yeni düzenleme son derece doğrudur. Bu alana ilave olarak sahanın batısında bulunan Bahçeşehir, iki mahalleye ayrılarak ilçeye dâhil edilmiştir. Oysa bu kesimde TEM otoyolunu kuzeyi tamamen Başakşehir ilçesine bırakılmayıp Esenyurt ilçesinin kuzeye

---

10 6.3.2008 tarih ve 5747 sayılı "Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun" çerçevesinde Küçükçekmece'ye bağlı altı, Esenler ve Bahçeşehir'e bağlı ikişer mahallenin katılımıyla Başakşehir ilçesi kurulmuştur.

11 Küçükçekmece ilçesi, 4 Temmuz 1987 tarihli resmi gazetede yayınlanan 3392 Sayılı Kanun'la 1 köy, 25 mahalle olmak üzere toplam 26 yerleşim yeri olarak Bakırköy İlçesi'nden ayrılarak kurulmuş bir ilçedir.

12 Esenler ilçesi toprakları 1992 yılına kadar Bakırköy ilçesi toprakları dâhilinde bulunuyor ve bu ilçe tarafından yönetiliyordu. 29.12.1993 tarih ve 21803 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 3949 sayılı Kanun ile "Esenler İlçesi" adıyla İstanbul ilinin 32'nci ilçesi olarak kurulmuş ve 15.12.1994 tarihinden itibaren faaliyete geçirilmiştir.

13 08.03.2009 Esenler Belediyesi Meclisinin aldığı kararla Başakşehir Mahallesinin ismi değişti (http://www.basakhaber.com/haber_detayi.asp?id=499).

taşması durumunda konum olarak Esenyurt ilçesine daha uygundur. Çünkü bu sananın doğusunda kalan Tahtakale Mahallesi de bir başka ilçeye Avcılara aittir. Bu düzenlemeler sonrasında Bahçeşehir İlçesi 9 mahalle ve 1 köyden oluşan bir idari hüviyet kazanmıştır.[14] Kapladığı alan Küçükçekmece ilçesinden katılan 67,30 km² alan ile yaklaşık olarak 104,34 km²'dir.

3.1 Coğrafi Konumu

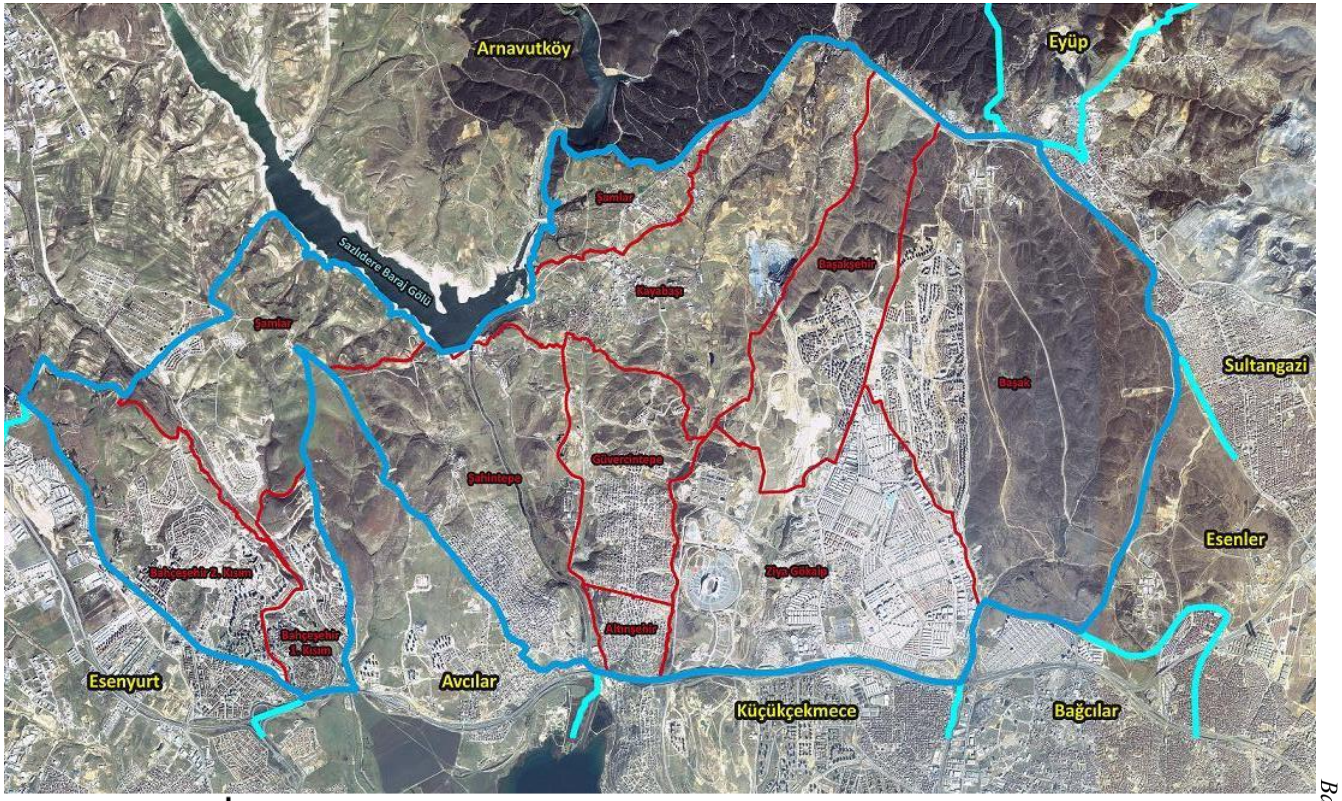
İlçenin koordinatlarına baktığımızda 41º.04' ve 41º.08' kuzey enlemleri ile 28º.40' ve 28º.50' doğu boylamları arasında yer aldığını görmekteyiz. İlçenin doğusu ve batısı, kuzeyi ile güneyi arasındaki mesafe, en fazla olduğu kesimlerde kuş uçuşu olarak yaklaşık 13 km. ve 10 km'dir.

İlçenin kuzeyinde ve kuzeybatısında Arnavutköy ilçesi; kuzeydoğusunda Sultangazi ve Eyüp ilçesi; güneyinde Avcılar ilçesi, Küçükçekmece ilçesi ve Bağcılar ilçesi, doğusunda Esenler ilçesi, batısında ve güneybatısında ise Esenyurt ilçesi yer almaktadır.

İlçenin güney sınırını kaba hatlarıyla TEM otoyolu belirler. Bu durum ilçenin İstanbul'un diğer noktalarına ve çevre illerle ulaşımının kolaylaşmasını sağlamıştır. TEM otoyolu ilçenin ulaşımına fayda sağlarken yolun güneyde kalan yerleşmelerle ilçe arasındaki münasebetin sadece geçitlerin bulunduğu noktalardan sağlanabilmesine yol açmıştır. İlçenin kuzeyinden geçmesi planlanan üçüncü boğaz köprüsü bağlantı yolları tamamlandığında Başakşehir ilçesi iki önemli ulaşım aksı arasında kalacaktır. Bu durumun ilçe ulaşımına katkı sağlayacağı muhakkaktır. Fakat ulaşım aksında gerçekleşecek yoğun trafiğin yaratacağı pek çok olumsuzluğu göz ardı etmemek lâzımdır. Çevre kirliliği gibi sorunların yanı sıra bu durum, ilçe arazisine olan talebi yükseltecek bu da mevcut tarım alanlarının ve ormanların yerleşmeye açılması için baskı oluşturacaktır.

---

14 5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun uyarınca kentte kurulan yeni ilçelerin idari yönden teşkilatlanması çalışmalarına başladı.

Şekil 20: Başakşehir ilçesi ve mahallelerinin konumu
Kaynak: http://www.bahcesehir-bld.gov.tr/konum.ph

3.2.Başlıca Coğrafi Özellikler

3.2.1. Topografik Özellikler

Topoğrafik olarak Çatalca platosu üzerine kurulu buluna ilçede plato görünümü hâkimdir. Kuzey-güney akışlı derelerin oluşturduğu fazla derin olmayan vadiler arasında pek çok sırta rastlamak mümkündür. Halbostanı Tepe, Zaviye Tepe, Küçükkartal Tepe, Şişekumları Tepe, Kadımezarı Tepe plato arazisi üzerindeki sırtlarda yer alan çevresine göre nispeten yüksek olan sahaları ifade etmektedir. İstanbul için söylenen yedi tepeli şehir sözünden esinlenerek Başakşehir için de "*beş tepeli ilçe"* tabirini kullanmak mümkündür. Bu, hafif engebeli yapısı, yerleşmenin yayılması sürecinde yapılaşma sıkıntıları yaratsa da özellikle oluşturulan planlı yerleşim bölgelerinde binaların birbirinin önünü kapatmasını da engellemektedir. Plansız yerleşmelerde ise sırtlarda kurulan yerleşmeler 2009 Eylül ayında oluşan selde yaşandığı gibi su baskınlarından kurtulmaktadırlar. Yeni yerleşim bölgesi olması münasebetiyle akarsu vadileri büyük oranda henüz yapılaşmamıştır. Yapılması gereken topografyanın sağladığı bu çeşitlilikten faydalanıp oluşturulacak yerleşmeleri sırtlara kaydırarak vadileri sosyal kullanım alanı olarak düzenlemektir.

Yeraltı ve yerüstü su kaynakları açısından büyük bir potansiyele sahip olan Başakşehir ilçesindeki yer üstü suları genel hatlarıyla kuzeyden güneye doğru akan derelerden oluşmaktadır. İlçenin Küçükçekmece Gölü havzasında bulunması nedeniyle akarsular büyük oranda göle boşalmaktadır. Bunların başlıcalar; Bahçeşehir'den geçip Avcılar ilçesinden göle dökülen Kartal Dere, üzerinde Sazlıdere Barajının kurulmuş olduğu Sazlı Dere, İkitelli Köyünün ve bugünkü Ziyagökalp ve Başak mahallelerinin batısından geçen ve yine Çekmece Gölüne dökülen Nakkaş (Menekşe Deresi) Dere ile yerleşmenin doğusundaki askeri sahadan gelip İSTOÇ ve İkitelli Organize Sanayi Bölgesi arasından geçen Halkalı Deresi ya da diğer adıyla Ayamama Deresi'dir. Bu dere Ataköy'den geçerek Marmara Denizine dökülür. 11 Eylül 2009 tarihinde yaşanan sel felaketi, bu dere yatağına denk gelen sahalarda aşırı etkili olmuştur. Bunda aşırı yağışlar, dere yatakları için uyulması gereken

kurallara uyulmaması yanı sıra askeri bölge içerisinde kalan sahadaki barajın yıkılmasının etkisi büyük olmuştur.

Sazlıdere Baraj Gölü: İlçenin kuzeyinde yer alan Sazlıdere Baraj Gölü, İstanbul'da enerji üretimi sağlayan önemli tesislerden biridir. Sazlıdere Baraj Gölü'nün ekolojik dengenin korunması ve sahip olduğu değerlerin yok olmasının önlenmesi amacıyla belirlenen havza sınırları içerisinde kısa, orta ve uzun mesafe koruma kuşakları oluşturulmuştur. Başakşehir ilçesinin 7,245 km²'lik kısmı Sazlıdere Baraj Gölü havzası içerisinde kalmaktadır (http://www.basaksehir.gov.tr/basaksehir.html. 11.08.2009).

3.2.2. Beşeri Özellikler

Başakşehir ilçesinin bulunduğu saha üzerinde 1980'li yıllara kadar kırsal yerleşmeler bulunmaktadır. İstanbul şehrinin 1950'leden itibaren Türkiye ortalamasının üzerinde nüfuslanması şehrin merkezi alanlarının değerinin artması ve hem yeni kurulacak sanayi tesislerinin hem de iller arası göçlerle gelen düşük gelirli kişilerin merkez dışında bulunan alanlara yerleşmesine neden olmuştur. Bu durum ise şehrin etrafına doğru yayılmasına, saçaklanmasına neden olmuştur. Başakşehir İlçesinin bulunmuş olduğu saha da 1980'lerden sonra bu şekilde nüfuslanarak kırsal yerleşme olmaktan uzaklaşmıştır.

İlçe topraklarında nüfuslanmanın yoğunlaştığı 1990'lı yıllardan beri iki farklı kesimden göçlerin[15] olduğunu görmekteyiz. Büyük oranda merkezdeki sanayinin dışarıya taşınması ile kurulan İkitelli Organize Sanayi Bölgesinin oluşturulmasına karar verilmesi bu bölgeyi yeni çekim merkezi hâline getirmiştir. Bölge, bir taraftan devletçe oluşturulmaya çalışılan planlı yerleşim bölgeleri diğer taraftan oluşturulan bu bölgelerden konut sahibi olma imkânı bulamayan ve bölgedeki sanayi kuruluşlarında bir şekilde iş bulan kişilerin oluşturdukları plansız yerleşmeler ile gelişmiştir. İlçede önemli bir alan kaplayan Başakşehir konut bölgesi ve Bahçeşehir konut bölgesi planlı ve daha üst düzey eğitime sahip insanların yerleştikleri bölgeleri oluştururlar. Buna karşın Başakşehir ve Bahçeşehir'in ara bölgesinde gelişmiş bulunan Altınşehir,

---

15 Göç; farklı nedenlerle insanların oturduğu bir yeri, kesin bir şekilde ya da geçici sürelerle terk etme olgusunu açılamaktadır (MUTLUER 2003, s. 9).

Kayabaşı, Güvercintepe, Şahintepe gibi mahallelerde plansız ve gecekonduyu andıran yerleşme gelişmeleri olmuştur.

2008 yılı nüfus verilerine göre İstanbul'daki nüfus artışı Türkiye ortalamasının altında gerçekleşmiştir. Türkiye'deki nüfus artışı yıllık ortalama ‰ 13,1 iken bu oran İstanbul'da ‰ 9.76 olmuştur. İstanbul bir taraftan göç alırken diğer taraftan göç de vermektedir. Mesela 2007–2008 döneminde İstanbul'a 374.868 kişi gelmiştir. Buna karşın aynı dönemde 348.193 kişi göç vermiştir (TUİK).

2007–2008 döneminde ülkemizde toplam 2.273.492 kişi iller arasında yer değiştirmiştir. Bu göçlerin 374.868'i İstanbul iline gerçekleşmiştir. Türkiye'de gerçekleşen iller arası göçün % 16,4'ü İstanbul'a yapılmıştır. Aynı dönemde İstanbul, dışarıya verilen göçte % 15,3'lük bir orana sahiptir. İstanbul'daki net göç 26.675 ve net göç hızı 2,1'dir (*Tablo 3*). İstanbul, başta Tokat, Ankara, Ordu, Mardin, Samsun, Kocaeli, İzmir, Erzurum ve Diyarbakır illerinden göç alırken komşu iki ile Tekirdağ ve Kocaeli'ye büyük oranda göç vermektedir. Komşu iller haricinde göç verdiği önemli illerimiz Tokat, Ordu, Ankara, Giresun ve Samsun'dur. Burada söz konusu illerin aldıkları ya da verdikleri göç miktarı on milyonun üzerindedir. Göç eden Giresun ve Sinopluların yarısı bu göçlerini İstanbul'a gerçekleştirmektedirler. Rize, Ordu, Kastamonu, Zonguldak, Bartın, Karabük gibi Karadeniz Bölgesinde bulunan illerimiz de il dışına gönderdikleri her üç kişiden birini İstanbul'a göndermişlerdir. Verdikleri göçte her üç kişiden birini İstanbul'a gönderen diğer illerimiz Van, Batman, Ardahan ve Iğdır'dır. Adıyaman, Bitlis, Diyarbakır, Erzurum, Kocaeli, Mardin, Tekirdağ ve Trabzon illerinin verdiği göçlerin ¼'ü de İstanbul'a olmuştur. Bu durum bize İstanbul'un, geçmişle kıyaslanırsa aldığı ve verdiği göç arasında nispeten bir dengenin sağlandığını göstermektedir. Ancak İstanbul'un yakın çevresindeki illere özellikle kalifiye iş gücü göçü verirken hâlâ kalifiye olmayan insanlardan kaynaklanan bir göç hareketiyle karşı karşıya olduğunu gösterir (*Tablo 4*).

Tablo 3: İllerin aldığı göç, verdiği göç, net göç ve net göç hızı (2007-2008dönemi)

	ADNKS 2008 Nüfusu	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı
Türkiye	71.517.100	2.273.492	2.273.492	0	0
İstanbul	12.697.164	374.868	348.193	26.675	2.1

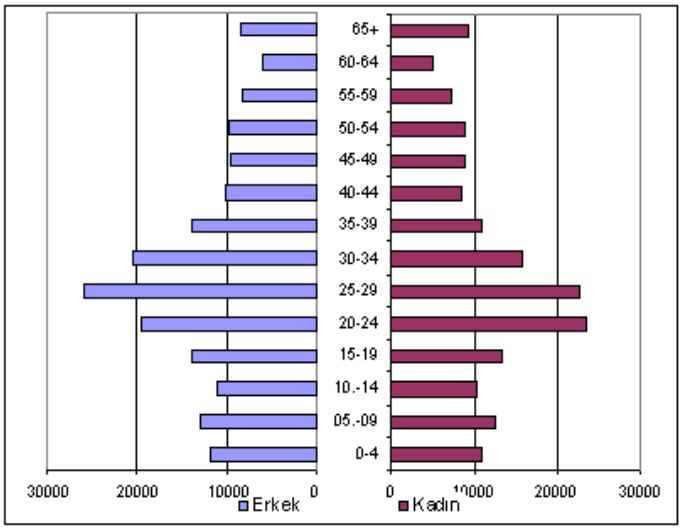
Kaynak: TUİK- ANDKS Veri Tabanı. 13.07.2009

Tablo 4: Nüfusa kayıtlı olduğu illere göre Başakşehir'de ikamet eden nüfusun dağılımı, 2008

Nüfusa kayıtlı olduğu il	Nüfus miktar	Nüfusa kayıtlı olduğu il	Nüfus miktarı	Nüfusa kayıtlı olduğu il	Nüfus miktar	Nüfusa kayıtlı olduğu il	Nüfus miktarı
Adana	937	Diyarbakır	2.447	Kocaeli	539	Trabzon	4.399
Adıyaman	**7.297**	Edirne	952	Konya	2.992	Tunceli	1.442
Afyon	594	Elazığ	1.882	Kütahya	320	Şanlıurfa	2.098
Ağrı	2.972	Erzincan	2.553	Malatya	**9.673**	Uşak	332
Amasya	3.397	Erzurum	6.550	Manisa	699	Van	**5.015**
Ankara	1.218	Eskişehir	740	K.Maraş	1.684	Yozgat	2.622
Antalya	555	Gaziantep	1.429	Mardin	2.366	Zonguldak	1.082
Artvin	1.438	Giresun	**5.609**	Muğla	202	Aksaray	1.071
Aydın	381	Gümüşhane	696	Muş	**5.583**	Bayburt	858
Balıkesir	918	Hakkâri	198	Nevşehir	986	Karaman	385
Bilecik	238	Hatay	1.115	Niğde	1.491	Kırıkkale	590
Bingöl	1.382	Isparta	625	Ordu	6.268	Batman	974
Bitlis	**8.618**	İçel	793	Rize	1.858	Şırnak	519
Bolu	555	İstanbul	**21.539**	Sakarya	1.078	Bartın	1.615
Burdur	143	İzmir	824	Samsun	**5.325**	Ardahan	4.328
Bursa	1.029	Kars	4.192	Siirt	1.792	Iğdır	**7.679**
Çanakkale	930	Kastamonu	4.961	Sinop	3.790	Yalova	184
Çankırı	1.677	Kayseri	3.139	Sivas	**6.393**	Karabük	1.025
Çorum	2.826	Kırklareli	1.055	Tekirdağ	1.227	Kilis	403
Denizli	493	Kırşehir	590	Tokat	**15.185**	Osmaniye	409
						Düzce	526
Not: Yabancılar dâhil değildir							

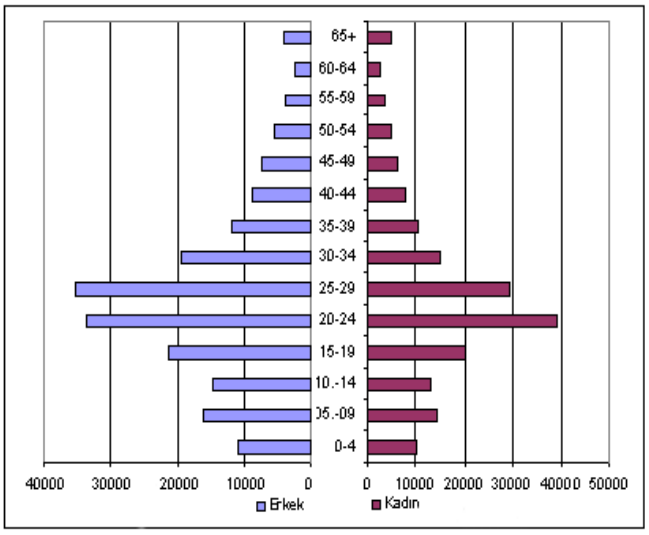
Kaynak: TUİK- ADNKS Veri Tabanı

Çalışma sahamız olan Başakşehir ile ilgili ilçe bazında il dışından gelenlerin nerelerden geldiğini gösteren bir veri bulunmamakla birlikte Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Karadeniz Bölgesinden İstanbul'a olan göçlerden önemli oranda pay aldığını ifade etsek hatalı olmayız. Başakşehir bir taraftan şehir dışından gelen nüfus için yerleşim sahası olurken diğer taraftan toplu konut bölgeleriyle İstanbul içinden gelen nüfusa ev sahipliği yapmaktadır.

Şekil 21: İstanbul'un yaş gurupları ve cinsiyetlere göre verdiği göç, 2007–2008 dönemi
Kaynak: TUİK- ANDKS Veri Tabanı. 13.07.2009

İstanbul'da hem dışarıdan aldığı göç hem de verdiği göçlerde 20–24 ve 25–29 yaş gurubundakiler en büyük gurubu oluşturmaktadır. Bu yaş guruplarındaki kişiler eğitim, yeni iş imkânları ve askerlik nedeniyle diğer yaş guruplarına göre daha fazla hareket hâlindedirler (*Şekil 21 ve Şekil 22*).

Şekil 22: İstanbul'un yaş gurupları ve cinsiyetlere göre aldığı göç, 2007–2008 dönemi
Kaynak: TUİK- ANDKS Veri Tabanı. 13.07.2009

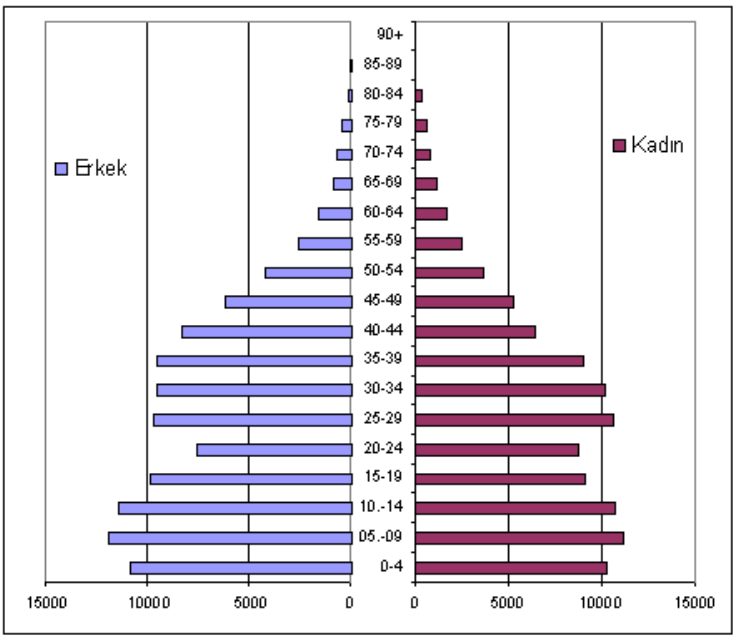
Başakşehir ilçesindeki nüfusun yaş guruplarına dağılımı incelendiğinde çocuk ve yaşlı nüfus oranlarının orta yaş gurubuna göre daha az olduğu dikkati çekmektedir. *Şekil 23*'de dikkati çeken önemli bir diğer nokta da 20–24 yaş gurubundaki kişilerin azlığıdır.

Tablo 5: Başakşehir'in merkez ve köy nüfusu toplamı, 2008

İl/ilçe merkezleri (Şehir)			**Belde/köyler**			**Toplam**		
Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
205.860	104.372	101.488	1.682	848	834	207.542	105.220	102.322

Kaynak: TUİK- ANDKS Veri Tabanı. 13.07.2009

Başakşehir ilçesinde tek köy Şamlar Köyüdür. Bunun haricindeki bütün yerleşmeler şehir olarak kabul edilmektedir. İlçedeki kadın ve erkek nüfus miktarına baktığımızda erkek nüfusun yaklaşık 3000 kişi daha fazla olduğunu görmekteyiz (*Tablo 5*). Bölgede sanayi kuruluşlarının bulunması ve bazı bölgelerde kira fiyatlarının ucuz olması, tek başına İstanbul'a çalışmak için gelenlerin ikamet yeri olarak ilçeyi tercih etmelerine yol açmaktadır.

Şekil 23: Başakşehir'in nüfus piramidi, 2008
Kaynak: TUİK- ANDKS Veri Tabanı. 13.07.2009

Tablo 6: İstanbul Başakşehir'de bitirilen eğitim düzeyi ve cinsiyete göre nüfus (6+ yaş) 2008

	Toplam	Oran (%)	Erkek	Oran (%)	Kadın	Oran (%)
Okuma yazma bilmeyen	7276	4	1603	22	5673	78
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	45569	25	22595	50	23040	50
İlkokul mezunu	39246	22	19575	50	19671	50
İlköğretim mezunu	18900	10	9944	53	8956	47
Ortaokul veya dengi okul mezunu	6562	4	3825	58	2737	42
Lise veya dengi okul mezunu	26612	15	13753	52	12859	48
Yüksekokul veya fakülte mezunu	14460	8	8510	59	5950	41
Yüksek lisans mezunu	1467	1	947	65	520	35
Doktora mezunu	432		309	72	123	28
Bilinmeyen	20585	11	10731	53	9854	48
Toplam	181109	100	91726		89383	

Kaynak: TUİK- ANDKS Veri Tabanı. 13.07.2009

2008 yılına ait TUİK verilerine göre Başakşehir'de nüfusun eğitim durumuna baktığımızda ilçede var olan farklı tarzdaki yerleşim bölgelerinin sonuçlara etki ettiğini görmekteyiz.

Nüfusun eğitim durumu mahalle bazında elde olmadığı için ilçe geneline ait veriler bize genel durum hakkında bilgi verebilmektedir. *Tablo 6'*de görüldüğü üzere genel manada kadınlar erkeklere göre daha düşük eğitim düzeyine sahiptirler. Okuma bilmeyen % 4'lük nüfus içerisinde kadınların oranı % 78 ile ¾'ten daha fazladır. Nüfus % 25'lik kısmı -pastadaki en büyük dilim- hiçbir okul bitirmemiş fakat okuma yazma bilenlerden oluşmaktadır. Bu gurup içerisinde kadın ve erkek nüfus arasında denklik vardır. Pastadaki diğer büyük dilim olan ilkokul mezunları arasında da denklik vardır. İlköğretim veya ortaokul mezunu olanlardan itibaren cinsiyetler arasındaki eğitim farkı erkeklerin lehine açılmakta ve en büyük farka doktora mezunu olanlarda erişmektedir. Doktora programı tamamlamış olanlar içerisinde erkeklerin oranı % 72'dir.

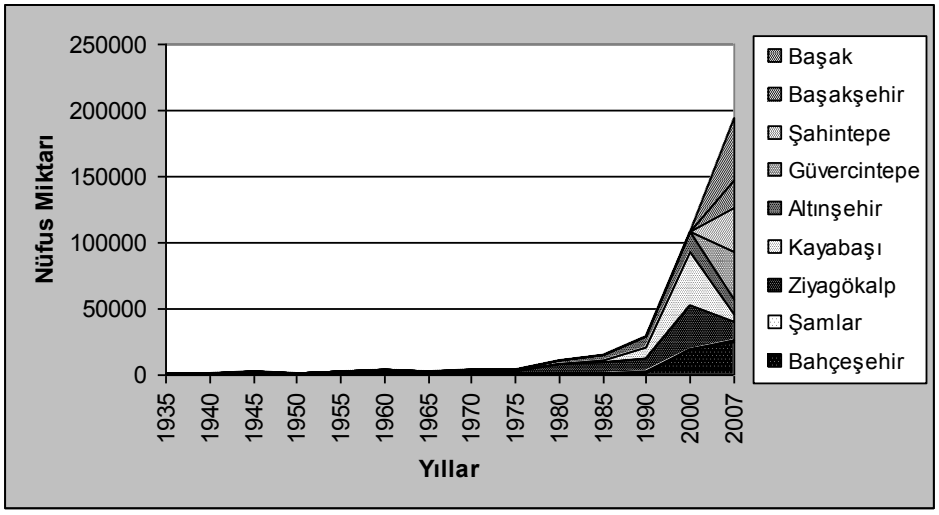
Başakşehir ilçesinde oturanların medeni durumları incelendiğinde şu sonuçlarla karşılaşılır. Hiç evlenmemişler % 27, evliler % 68'lik, eşi ölenler % 3 ve ayrılanlar % 2'lik oranlara sahiptirler. Hiç evlenmemiş kişiler arasında bekâr erkeklerin oranı % 56 ile bekâr kadınlardan daha yüksektir. . İlçedeki bütün kadınların % 24'ü hiç evlenmemişken bu oran erkeklerde % 30'dur. *Tablo 7*'de gördüğümüz bu durumun yanı sıra dikkati çeken bir diğer husus boşanmış kişiler içerisinde kadınların erkeklerden daha fazla olmasıdır. Mahalle ölçeğinde bir veri olmadığı için bunların hangi mahallelerde olduğunu bilmemiz mümkün olmamakla birlikte bölgede erkek nüfusun daha yüksek olduğunu da dikkate alırsak bunların bekârlardan oluştuğunu söylemek hayalcilik olmamalı. İlçe genelinde ev ev dolaşarak yaptığımız ankette çalışmasında Başakşehir, Başak ve Güvercintepe Mahallelerinde bekâr katılımcıların oranı daha fazla çıkmıştır. İlçede boşanmışların oranı % 2 ile fazla değildir. Erkeklerin % 2'si boşanmışken kadınların % 3'ü boşanmış ve % 5'inin de eşi ölmüştür. Kadınlarda ortama ömür süresinin erkeklerden uzun olması eşi ölmüş olanlar içerisinde kadınların daha fazla yer almasına neden olmuştur.

Tablo 7: Başakşehir'de medeni durum ve cinsiyete göre nüfus, 2008

	Toplam	**Erkek**		**Kadın**	
	Sayı	Sayı	Oran(%)	Sayı	Oran(%)
Hiç evlenmedi	38463	21661	56	16802	44
Evli	95281	47606	50	47675	50
Boşandı	3040	1118	37	1922	63
Eşi öldü	3831	453	12	3378	88
Toplam	**140615**	**70838**	**50**	**69777**	**50**

Kaynak: TUİK- ANDKS Veri Tabanı. 13.07.2009

Başakşehir İlçesinde nüfus 1980'li yıllarda artmaya başlamıştır. Nüfusun artmasıyla birlikte daha önce köy statüsünde olan bazı yerleşmeler mahalle statüsüne getirilmiştir. *Şekil 24*'te çok açık olarak Başakşehir'in nüfuslanmasındaki gelişimi görmek mümkündür. Nüfustaki bu hızlı gelişim aslında bölgedeki yerleşmelerin gelişimi ile ilgili çok önemli veridir. 1990 yılı sonrasında nüfusun ve yerleşmenin gelişimi çok hızlı olmuştur. Gelişen nüfus kökeni yani il içi ya da iller arası göçe dayanması yerleşmenin oluşum şeklini de bir ölçüde belirlemektedir. Başakşehir'de yerleşmelerin gelişmesinde her iki tür göç hareketi de etkili olmuştur.

Şekil 24: Başakşehir İlçesi dâhilinde yer alan saha üzerindeki nüfusun gelişimi
Kaynak: TUİK

3.3. Başakşehir İlçesinde Yerleşmenin Gelişimi

İlçenin kurulduğu bölgenin tarihi oldukça eskidir. Bu bölgenin Osmanlı dönemindeki ismi Azatlıktır. Bu dönemde, Osmanlı Devleti'nin barut ihtiyacı buradan karşılanmakta ve Baruthane olarak ta adlandırılmaktaydı. Daha sonra, Altınşehir - Kayabaşı hattı başta olmak üzere bölgeye Resneli Çiftliği denmiştir.

Çiftlik ve çevresindeki arazilerin parsellenmesi ve imara açılmasıyla ilçenin bugünkü mahalleleri oluşmuştur. İstanbul'daki bilinen ilk yerleşim yeri olan Yarımburgaz Mağarası ilçenin Altınşehir semtinde Kayabaşı yolu üzerinde bulunmaktadır. Mağarada alt paleotik çağa ait kalıntılar ve Bizans dönemine ait bir kilise kalıntısı bulunmaktadır. Fakat mağara ağır tahribata uğramış ve mağara çevresi bakımsız bir haldedir. Mağaranın güneyindeki taş ocakları yarığı birçok yerli sinema filmine mekân olmuştur. Şamlar bendi ve baruthanesi Osmanlı döneminde yapılmış ve günümüze gelmeyi başarmıştır.

İlçedeki en sağlıklı biçimde günümüze ulaşan eserin Resneli Çiftliği olduğu ifade edilmektedir. Niyazi beyin meşrutiyet'in ilânında önemli rolü olan Arnavut kökenli bir devlet adamı olduğu bilinmektedir.. Bu kesimde Yarım Burgaz Mağarası'nı geçtikten sonra tarihi konaklar görülebilir.

Ayrıca, çiftlik bölgesinin içinde bulunduğu vadide bitki çeşitliliği çok fazladır. Bu nedenle, buranın eko-arkeoloji parkına dönüştürülmesi düşünülmüştür. Şahintepe yolunda Sazlıdere üzerinde bir de tarihi köprü bulunmaktadır. Ancak hala kullanılan köprüde de ağır tahribat söz konusudur (basaksehirrehberi.com).

Ayrıca Sazlı Dere Vadisinin batısında kalan Sahada da geçmiş dönemlerde Leyla Hanımın Çiftliği, Isparta Kule Çiftliği, Dereköy Çiftliği gibi çiftlik arazileri de bulunmaktadır. Bu araziler bugün büyük oranda parsellenmişlerdir.

İlçe üç ana bölgeden oluşmaktadır:

1. İlçenin doğu kesiminde olimpiyat stadının doğusunda Başak Mahallesi ve Başakşehir Mahallesi ile Ziyagökalp Mahallesi
2. Olimpiyat Stadının batısından başlayıp Avcılar ilçesinin Tahtakale Mahallesine kadar olan sahada Altınşehir, Güvercintepe, Şahintepe, Kayabaşı ve Şamlar
3. Tahtakale'nin batısında ise Bahçeşehir 1, Bahçeşehir 2 mahalleleri

Burada coğrafi özellikler dikkate alınarak bir gruplandırma yapmak da mümkündür. Sazlıdere Vadisi ilçeyi iki ana bölüme ayırmaktadır. Daha küçük akarsuların oluşturdukları vadilerde doğal sınırlar olarak alınabilir. Mesela Olimpiyat Stadının batısında Hasan Derenin oluşturduğu vadi Altınşehir ve Güvercintepe mahallelerinin doğu sınırı oluşturmaktadır. Burada akarsu vadisi sınır olarak alınmışken mahallenin batısında bulunan Sazlıdere sınır olarak alınmamıştır. Batı sınırı olarak bir beşeri oluşum olan İstiklal Caddesi alınmıştır.

İlçedeki en önemli ulaşım arteri uluslararası ve ulusal ölçekte önemli bir güzergâh olan TEM otoyoludur. İlçenin güney sınırını oluşturan otoyol buradaki yerleşmelerin gelişmesini sağlayan temel etkendir. Buradaki yerleşmelerin tamamına yakını yolun ulaşıma açılmasından sonra gelişmiştir. Metropol alanlarda ulaşımın gelişmesine bağlı olarak gelişen merkezde sıkışmış olan sanayi ve konutların çevreye doğru yayılması eğilimi, kendisini bu alanda da göstermiş ve öncelikle İstanbul içerisinde sıkışmış olan pek çok sanayinin yerleştiği İkitelli Organize Sanayi Bölgesi kurulmaya başlanmıştır. Bunu takip eden süreçte de bir taraftan devletin öncülük ettiği toplu konutlar diğer taraftan il

dışından, kırsal bölgelerden gelen insanların oluşturduğu gecekondu mahalleleri gelişim göstermiştir. 2. Boğaz Köprüsünün uzantısı şeklinde devam eden TEM otoyolu Edirne'ye doğru erişimi sınırlı olarak devam ettirmektedir. Mahmutbey kavşağından kuzeye doğru İkitelliye kol vermektedir. Bunların dışında ilçede önemli ana arterler bulunmakla birlikte düzenli bir yol ağı bulunmamaktadır. Başakşehir, Bahçeşehir gibi planlı yerleşmeler kendi içerisinde düzenli ulaşım ağına sahip olmakla birlikte bu ilçenin genelini kapsamaz. Bölgenin yeni ilçe olması ve daha öncesinde ilçeyi oluşturan mahallelerin farklı ilçelerde yer alması ilçe genelini kapsayacak düzenli bir ulaşım ağı geliştirilmesine imkân vermemiştir. İlçenin İstanbul'un diğer noktalarıyla ulaşımı toplu taşıma vasıtalarıyla mümkündür. Otobüs ve minibüs bugün için kullanılan tek ulaşım alternatifidir. İlçe sınırlarından geçen demir yolu hattı şehirlerarası hizmet vermektedir. Metronun ise inşası devam etmektedir. Yapımı kararlaştırılan 3. Boğaz Köprüsü bağlantı yollarının ilçenin kuzeyinden geçecek olması, buradaki nüfus yoğunluğunu artırıcı etki yapacaktır. Bugün yaklaşık iki yüz bin kişinin yaşadığı ilçede yakın gelecekte iki milyon nüfus olacağı öngörülmektedir. Ulaşım dâhil yapılacak bütün planlamaların bu doğrultuda yapılması önem arz etmektedir.

Başakşehir ilçesindeki yerleşim alanları 1990'lı yıllara kadar kırsal yerleşmelerden oluşmaktaydı. Hoşdere Köyü, İkitelli Köyü, Kayabaşı Köyü ve Şamlar Köyü ilçe sınırlarında bulunan yerleşmelerdi. Köyler dışında ilçe sınırlarında köy altı yerleşmesi olarak büyük çiftlik yerleşmeleri vardı. Fakat 1960 yılında ilan edilen Sanayi Bölgeleri İmar Planı ile İkitelli Köyü arazisinin bir kısmı sanayi bölgesi olarak ilan edilmiş ve 1985 yılında küçük sanayi sitelerine tahsis edilerek inşaat aşaması başlatılmıştır (ATAŞ 2006, S. 139). Bugün itibarıyla yaklaşık 700 hektarlık alanda 37 sanayi kooperatifi ve toplam 30.000 işyerinden oluşan bölge % 90 oranında bitmiş ve % 80 oranında faaliyettedir. Bu durum yani İstanbul içerisinde sıkışmış, dağınık şekilde bulunan sanayinin subürbanlaşması ya da desantralizasyonu ve yine aynı tarihlere denk gelen TEM otoyolunun sanayi bölgesi içerisinden geçirilmesi bölgenin nüfuslanmasına yol açmıştır. 1990'larda organize sanayi bölgesinin kuzeyindeki sahada İstanbul Büyükşehir Belediyesinin inşa ettiği toplu konutlar, başta sanayi bölgesinde çalışanlar olmak üzere İstanbullular tarafından rağbet görmüştür. Fakat sanayinin ihtiyaç duyduğu ucuz işgücü bu konutları finanse edebilecek gelire sahip olmadığı için kendilerine sanayinin çevresinde başka yerleşim

alternatifleri aradılar ve İstanbul'a ya da gelişmekte olan ülkelerin metropol şehirlerinin banliyölerine yabancı olmayan bir yerleşme türü gelişti. Daha önce Topkapı ve Kazlı Çeşme'deki sanayinin etkisiyle gelişen Zeytinburnu, 1960 yılına kadar köy olarak kalan Ümraniye, organize sanayi bölgesi olarak ilan edilmesinden sonra yoğun göçlere maruz kalmıştır. 1960'larda Zeytinburnu ve Ümraniye gibi yerleşmelerin başına gelen 1990'larda İkitelli ve Halkalı'nın başına gelmiştir. 1960 ile 1990 yılları arasındaki en önemli fark, 1990'larda planlı yerleşmelerin de sanayi bölgeleri yakınında oluşturulması çabalarıdır. Fakat bu çabalar, plansız yerleşmelerin önüne geçememiştir.

3.3.1. Planlı Yerleşmenin Gelişimi

Büyük kentlerin hızla gelişmesiyle çevrelerinde gelişen plansız yerleşmeler için alt yapılar oluşturmak kolay olmamaktadır. Bu amaçla 1990'lı yıllardan itibaren merkezi (TOKİ) ve yerel idareler (KİPTAŞ ve bazı ilçe belediyeler) planlı konut üretme çabası içerisine girmişlerdir. Bu amaçla farklı gelir guruplarına hitap eden toplu konut projeleri geliştirmekteler. Oluşturulan bu projelerden bir kısmı Başakşehir İlçesi sınırlarında bulunmaktadır ve bu durum bölgenin ilçe haline gelmesine önemli oranda katkı sağlamıştır İlçe sınırlarında geliştirilmiş olan başlıca konut projeleri ilçenin batı ve doğu kesimlerinde yer almakta ve arada kalan sahada diğer yerleşmeler bulunmaktadır. Buradaki başlıca konut projeler;

Bahçeşehir Toplu Konut Bölgesi: Hoşdere Köyü arazisinde 1988 yılında yapımı kararlaştırılan bir projedir. Yirmi yılda yaklaşık yirmi beş bin nüfuslu yerleşme hâline dönüşmüştür.

Başakşehir Toplu Konut Alanı: Büyükşehir Belediyesi tarafından pilot bölge olarak seçilen İkitelli bölgesinde yer alan Başakşehir 1., 2. ve 4. etapta bu güne kadar toplam 14.000 konut yapılmıştır.

Onur Kent: 20.07.1966 tarih 775 sayılı Gecekondu Önleme Kanununa dayanılarak orta gelirli aileleri konut sahibi yapabilmek amacıyla Küçükçekmece Belediye Başkanlığının 1997 tarihinde başlattığı bir toplu konut projesidir.

Oyak ve Tatarcık Öneri Toplu Konut Alanları: Başakşehir ilçesinin kuzeyinde bulunan Oyak Toplu Konut Alanı ve kuzeybatısında bulunan Tatarcık Toplu Konut Alanı, ilçenin rezerv konut alanlarıdır. Bu alanlarda 1/1000 ölçekli uygulama imar planı çalışmaları tamamlanmıştır.

Kayabaşı Toplu Konut Alanı: Başakşehir ilçesinin kuzeyinde bulunan ve Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nca toplu konut alanı olarak ilan edilen alandır.

Bu konut alanlarının öncülüğünde gelişen planlı yerleşmeler bugün Başakşehir İlçesinin mahallerinden dört tanesini oluşturmaktadır.

3.3.1.1. Başakşehir Mahallesi

İkitelli Köyü arazisi üzerinde Tutam Taş mevkisi ile Halbostanı Tepe arasında kurulu bulunan Başakşehir Mahallesi bir toplu konut projesi sonucu oluşmuştur. KİPTAŞ 17 Mayıs 1995 yılında 50.000 konut projesi Tayyip Erdoğan'ın İstanbul büyükşehir belediye başkanlığı döneminde ilk temelini attığı 1. etap ile yapımına başladığı konut projelerini, İkitelli Başakşehir'e 20.000 konut ile devam ettirmiştir. 1. etaptan sonra 2. etap, 4. etap 1. kısım, 2. kısım ve 5. etap 1. kısım ve 2. kısım sitelerini oluşturmuştur.

Daha sonra Başbakanlık Toplu Konut İdaresi (TOKİ) 2005 yılı itibariyle bölgede konut yapımına başlamıştır. İnşaatlar devam etmektedir. Ayrıca gayrimenkul yatırım ortaklığı (GYO) da hâsılat paylaşım yöntemiyle ihaleye çıkardığı lüks konutların yapımına 2006 yılbaşı itibariyle başlamıştır.

Foto 2: Başakşehir Mahallesi uydu görüntüsü, 2009
Kaynak: http://earth.google.com

Başlangıçta İkitelli Başakşehir diye anılan bölge daha sonra yapılan projelerin artması ve bölgenin büyümesi üzerine ikiye

bölünmüştür. İlk dönemde Küçükçekmece ilçesine bağlı olan bölge mahkeme kararıyla bölünmüş ve 1. etap, 2. etap, Onurkent Yapı Kooperatif Siteleri Ziyagökalp Mahallesinden ayrılmış ve Küçükçekmece Başakşehir mahallesi olmuştur.

Bölgedeki diğer yerleşim yerleri 4. etap, 5. etap, deprem konutları ve göçmen konutları ise Esenler Başakşehir Mahallesi olarak Esenler ilçesinin sınırlarına dâhil edilmiştir. Böylece bölgede iki ayrı ilçeye bağlı iki adet Başakşehir Mahallesi oluşmuştur.

Mahallenin nüfusu 2007 adrese dayalı nüfus sayımı sonuçlarına göre **21.450** olarak tespit edilmiştir. Yeni eklemlenen sitelerle bu miktar her gün daha fazla artmaktadır.

3.3.1.2. Başak Mahallesi

Kadı Yakuplu ve Karagöz derelerinin oluşturduğu hafif engebeli bir topografyaya sahiptir. Engebeli yapı cadde ve sokak sistemlerinin oluşturulmasında da etkili olmuştur. Vadi yatağı ağırlıklı olarak ortak sosyal kullanıma açık yapılanmalara ayrılmıştır. Vadi yamaçlarında yer yer müstakil evler bulunmaktadır. Ağırlıklı olarak çok katlı siteler yer almaktadır.

Foto 3: Başak Mahallesi Sular Vadisi, Temmuz 2009

Konut Alanı, ilçenin rezerv konut alanları olup bu alanlarda da 1/1000 ölçekli uygulama imar planlan çalışmaları Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nca tamamlanmış ancak henüz yapılaşmaya geçilmemiştir.

Sular vadisinde yer alan sosyal kullanıma açık yapılar ve villaların vadi tabanına yakın olanları Eylül ayında Trakya'da etkili olan sel felaketinden etkilenmiştir. Kısa süre içerisinde düşen büyük miktardaki yağışlar ve askeri saha içerisinde bulunan barajın bendinin yıkılması Ayamama Deresinin yatağında su seviyesinin görülmedik seviyeye çıkmasına neden olmuştur. Yükselen sular Başak Mahallesinin Sular Vadisinde ve devamında İkitelli Organize Sanayinin vadi tabanına yakın kesimlerinde hasara yol açmıştır *(Fotoğraf 4 ve Fotoğraf 5)*.

Foto 4: Sel Sonrası Başak Mahallesi Sular Vadisi, Eylül 2009

Foto 5: Sel Sonrası Başak Mahallesi Sular Vadisi, Eylül 2009

3.3.1.3. Bahçeşehir (Hoşdere Köyü)

Köyun kuruluşu ile alakalı anlatıma göre köy Osmanlının son dönemlerinde Balkanlar'da Türk ailelere yapılan saldırılardan sonra geri dönmek zorunda kalan kişilerin, yaşayabilmek için çiftliklerde işçi olarak tutunmaya çalışmasıyla nüfuslanmıştır. Hikayeye göre bir Bulgar'ın çiftliği olan Hoşdere (o zamanki adı Bojdar), Osmanlı-Rus savaşında (93 Harbi) Bulgaristan'dan kaçan üç haneli bir Türk aileye ev sahipliği yapar. Osmanlı vatandaşları kendi vatanlarında bir Bulgar'ın yanına sığınıp çalışmaya başlarlar. Bir müddet sonra bu üç aile şimdiki Boğazköy tarafından toprak satın almaya başlar. 1923–1927 yılları arasında mübadele olur. Bulgaristan ve Yunanistan'dan yaklaşık 30 aile ile Romanya'dan bir iki aile muhacir gelir. Köyün yüzde 90-95'i muhacirlere dağıtılır. Bojdar, bu dönemden İkinci Dünya Savaşının hüküm sürdüğü yıllara kadar Boşdere olarak anılır. Tarihte "Alman Harbi" olarak da geçen o zor yıllarda Alman tehdidi gittikçe artmakta, Türkiye Cumhuriyeti tedbirlerini artırmaktadır. Bu amaçla Hoşdere ve civarına Türk ordusu lojistik yığınaklar yapmaktadır. Kuvvet komutanlarının biri gidip diğeri gelmektedir. İşte bu ziyaretlerin birinde Mareşal Fevzi Çakmak -İsmet İnönü olduğu da söylenmektedir- köye gelir. Bahar mevsiminde gerçekleşen bu ziyarette bir süre çevreyi dolaşırlar. Çevrede yeşilin tüm tonları, rengârenk çiçeklerin kokuları baş döndürmektedir. Mareşal Fevzi Çakmak, Muhtara sorar: "Bu köyün adı nedir?" Muhtar ürkek, cevap verir. "Boşdere, paşam!" Mareşal, çıkışır, "Nasıl olur Boşdere yani bu kadar hoş bir yer, Boşdere olur mu? Burası Hoşdere, evet bu köyün adı bundan böyle Hoşdere olsun" der. O günden sonra Boşdere, Hoşdere olarak anılmaya başlar.

İdari olarak 1985 yılına kadar Çatalça ilçesi Büyükçekmece bucağına (Nahiyesi) bağlı köy statüsünde olan Hoşdere, 1990 Nüfus Sayımında Büyükçekmece ilçesi merkez bucağa bağlı köydür. Dünyanın başarılı uydukent projelerinden biri olan Bahçeşehir; Hoşdere Köyü Muhtarlığı'na bağlı, Dereköy Çiftliği (Bahçeşehir), Kapadık Çiftliği (Ardıçlı Evler) ve Taşalın Çiftliği'nin (Evren Sanayi Sitesi) bir araya getirilmesi ile kurulmuştur[16]. 2000 genel nüfus sayımı sonuçlarında artık

[16] İçişleri Bakanlığı'nın 98/50126 sayılı İstanbul ili, Büyükçekmece ilçesine bağlı Hoşdere Köyü'nde 'Bahçeşehir' ismiyle belediye kurulması 1580 sayılı kanunla değişik 7. maddesi uyarınca uygun görülmüştür. Bu durum, 12 Aralık 1998 tarih ve 23552 sayılı Resmi Gazete'de Bahçeşehir adıyla bir belediye oluşturulması kararının yayınlanması ve

Hoşdere Köyü yerine Bahçeşehir yer almaktadır. 2008 yılındaki yeni idari düzenlemeye kadar Büyükçekmece ilçesine bağlı belde belediye olarak varlığını sürdürmüş olan Bahçeşehir, 2009 yılındaki mahalli seçimler sonrasında Başakşehir belediyesine dâhil edilmiştir. Başakşehir ilçesinin belediye hizmetlerinin bir kısmı hâlâ Bahçeşehir'deki eski belediye binasında devam ettirilmekte bir kısmı ise Başak Mahallesinde inşa edilen belediye binasında yürütülmektedir.

Bahçeşehir, modern bir yaşam merkezi olarak Hoşdere Köyü merkez alınarak tasarlanmıştır. Toplam proje alanı 4.701.420 m² ve yaklaşık 16.000 konut olarak planlamış ve yapımına 1990 yılında başlanmıştır. Türkiye'nin ilk ve en büyük suni göleti olduğu iddia edilen 300 bin metrekarelik rekreasyon alanı bu kompleks içinde yer almaktadır. 26.000 m² lik göletin yer aldığı komplekste çeşitli restoranlar, özel kulüpler, bar, disko, çay bahçesi, atlı spor ve golf kulübü gibi tesisler bulunmaktadır.

Bahçeşehir Uydukent Projesi, 1996 yılında Birleşmiş Milletler HABİTAT II Konferansı çerçevesinde "Kurumsal Uygulamalar ve Projeler" ödülüne, 1997 yılında da Kanada'da "Yeni Kentsel Yerleşim Anlayışı" ödülüne lâyık görülmüştür. Mayıs 2000 tarihinde de *The American Institute of Architecsts* tarafından "Kentsel Düzenleme" ödülünü almıştır.

Bahçeşehir'in nüfusu ile ilgili verilere 1935 yılından itibaren Hoşdere Köyü verilerinden faydalanarak ulaşılmıştır. 1935 yılında 1985 yılına kadar köyün nüfusu doğal seyirde bir artış göstermiştir. Köyde 1945 yılındaki artış bölgedeki askeri birlik nedeniyledir ve erkeklerden oluşmaktadır. Nitekim 1950 yılında birliğin bölgeden ayrılmasıyla 1950 yılında nüfus azalmıştır. 1955 ve 1960 yıllarındaki erkek nüfus fazlalığına yine asker nüfustan kaynaklanmaktadır. 1965–1970 döneminde de erkek nüfusta bir miktar fazlalık bulunmaktadır. Bu yıllardaki fazlalık Mercedes Benz Fabrikasının inşasında çalışan işçilerden kaynaklanmaktadır. Bölgede asıl nüfus artışı 1990 yılından sonra toplu konutların yapılmasıyla gerçekleşmiştir (*Tablo 8*).

---

18 Nisan 1999'da yapılan Mahalli İdareler Genel Seçimi ile resmen belediye teşkilatına kavuşur (www.bahcesehirden.net).

Tablo 8: Hoşdere (Bahçeşehir)'nin nüfus gelişimi

Sayım Yılı	Toplam	Erkek	Kadın
1935	503	265	238
1940	550	303	247
1945	1475	1210	265
1950	636		
1955	1642	1355	287
1960	1811	1526	285
1965	583	333	250
1970	613	368	245
1975	802	372	430
1980	864	567	297
1985	924	587	337
1990	1.538	1.190	348
1997	14.356		
2000[17]	19.018	9.993	9.025
2007	25.116		

Kaynak: DİE ve TUİK Nüfus Sayım Sonuçları

Foto 6: Bahçeşehir'den bir kesit

[17] 2000 Genel Nüfus Sayımında Hoşdere Köyü Bahçeşehir olarak yer almıştır.

Foto 7: Bahçeşehir'den bir kesit

Foto 8: Bahçeşehir 2 Mahallesi uydu görüntüsü, 2009
Kaynak: http://earth.google.com

Foto 9: Bahçeşehir 1 Mahallesi uydu görüntüsü, 2009
Kaynak: http://earth.google.com

Bahçeşehir Belediye olduktan sonra tamamlanmamış ulaşım, enerji ve içme suyu gibi temel alt yapı sorunlarını kısa sürede çözmüştür. Böylece yetersizlik ve eksiklikler nedeniyle konutlarına yerleşmemiş veya konutlarını terk etmiş ailelerin yerleşimleri hızlanır. Bahçeşehir Belediyesi'nin yapmış olduğu başarılı çalışmalar zaten planlı bir yerleşme olan beldenin daha da kolay yaşanılan bir belde hâline gelmesine yol açmış ve bu durum bölgedeki emlak fiyatlarını yukarıya çekmiştir. Bahçeşehir Belediye Teşkilatı İstanbul'da ilçe sınırlarının yeniden düzenlenmesi ve yeni ilçeler oluşturulması çalışmaları kapsamında pek çok belde belediyenin faaliyetinin sona ermesiyle sona ermiştir. Aslında bu son, yeni bir başlangıç oluşturmuş, yeni kurulan Başakşehir ilçesi sınırlarındaki tek belde belediye olması nedeniyle ilçe belediyesinin omurgasını oluşturmuştur. Nitekim bugün eskinin Bahçeşehir Belediyesi tabelasını değiştirerek Başakşehir Belediyesi olmuş ve geçmişe göre çok daha geniş bir bölgede hizmet vermeye çalışmaktadır.

3.3.2. Plansız Gelişen Yerleşim Bölgeleri

Başakşehir ilçesindeki diğer konut alanları, Kayabaşı Köyü ile Ziyagökalp (İkitelli Köyü) Altınşehir, Şahintepe ve Güvercintepe mahallelerini kapsayan alanlarda görülmektedir. Kayabaşı Köyü ve İkitelli Köyü, köy merkezleri ile onun çevresinde dağınık şekilde gelişen bir yapıya sahiptir. Altınşehir, Şahintepe ve Güvercintepe Mahallelerini kapsayan bölge ise özellikle 1990'lı yıllardan sonra hızla artan kaçak yapılaşmayla birlikte gelişim gösteren bir yapıdadır. Şamlar Köyü henüz ağırlıklı olarak yerli köy halkının ikamet etmekte olduğu bir kır yerleşmesidir. Bu özelliğini uzun süre devam ettiremeyeceği görüntüsünü vermektedir. Özellikle Kayabaşı'nda inşa edilen toplu konutların köye çok yakın olması ve Kayabaşı'nın Başakşehir ilçesi için planlanan merkez olması nedeniyle tarım alanlarının yerleşmeye dönüşmesi baskısı artacaktır.

3.3.2.1. Altınşehir Mahallesi

Hasandere ile Sazlıdere arasındaki sırtta kurulu bulunan Altınşehir Mahallesinin hemen kuzeyindeki Güvercintepe Mahallesi ve onunda kuzeyinde Zaviye Tepe'nin kuzeyinden başlayan Kayabaşı Köyü arazisi yer alır. Burada kalan saha Kayabaşı Köyüne ve dolayısıyla Kayabaşı Mahallesine dâhildir. Kayabaşı, Toplu Konut İdaresinin yaptığı konut

projeleriyle mahalle hâline dönüştürülerek Başakşehir ilçesinin yeni gelişim bölgesi olmuştur.

Foto 10: Sazlıdere Vadisinden Altınşehir Mahallesi ve TEM otoyolu

Tablo 9: Altınşehir'in nüfus gelişimi

Sayım Yılı	Toplam	Erkek	Kadın
1965	723	615	108
1970	897	537	360
1975	858	482	376
1980	1909	1053	856
1985[18]	1629		
1990	8059		
1997	10898		
2000	16045		
2007	11079		

Kaynak: DİE ve TUİK Nüfus Sayım Sonuçları

1965 yılı öncesinde Kayabaşı Köyünün mahallesi olan Altınşehir ile alakalı nüfus verilerine 1965 genel nüfus sayımı sonuçlarında ilk olarak rastlanmaktadır. Mahalle idari olarak 1965 yılından 1980 yılına kadar Bakırköy ilçesi Mahmutbey bucağına bağlı köy statüsündeydi. 1980 yılından sonra nüfus yoğunluğunun artmasıyla Bakırköy İlçesinin bir mahallesi konumuna gelmiş, Küçükçekmece'nin İlçe olmasıyla Bakırköy'den ayrılarak Küçükçekmece'nin bir mahallesi durumuna getirilmiştir.Fazla kalabalık olmayan mahallenin nüfusu 11079 kişidir. *Tablo 9*'da da görüleceği üzere mahallede 1965 yılı itibarıyla 723 kişi yaşamaktaydı. Bu nüfusun % 85'ini erkekler oluşturmakta kadınların oranı ise sadece % 15 olarak yer almaktaydı. Bu duruma yol açan temel etken bu bölgenin 1960'larda yerleşmeye açılmaya başlaması ve o dönemlerde sadece iş için gelenlerin burada kalıyor olmasıdır. Nüfus sayım sonuçlarında erişebildiğimiz cinsiyet oranları zaman içerisinde azalmış olmakla birlikte hep yüksek olmuştur. 1980 yılına kadar çok

18 1985 sonrasında mahalle statüsündedir.

büyük sıçrama yapmayan nüfus artışı bu yıldan itibaren hızlanmış ve yirmi yılda yaklaşık 4,5 kat artarak 2007'de 11079'a ulaşmıştır

Foto 11: Altınşehir uydu görüntüsü
Kaynak: http://earth.google.com., 2009

3.3.2.2. Güvercintepe Mahallesi

Güvercintepe Mahallesinin bulunduğu alanın eski adı Bayramtepe'dir. Önceleri Kayabaşı Köyü'ne bağlı bir yerleşim iken 4 Temmuz 1987 tarihli resmi gazetede yayınlanan 3392 Sayılı Kanunla Küçükçekmece ilçe olmuş ve Güvercintepe bu ilçeye bağlı bir mahalle statüsü kazanmıştır. 22 Mart 2008'de yürürlüğe giren "5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçersinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" sonucu yeni kurulan Başakşehir ilçesine bağlanmıştır.

Mahallenin kuzeyinde Kayabaşı Köyü, batısında Şahintepe, güneyinde Altınşehir mahalleleri ile doğusunda Atatürk Olimpiyat Stadı ve İSKİ İkitelli Tesisleri bulunmaktadır.

Foto 12: Güvercintepe Mahallesi uydu görüntüsü
Kaynak: http://earth.google.com, 2009

1980'li yıllardan itibaren Anadolu'dan gelen göçler sonucu oluşmuş bir yerleşim yeridir. 2007 nüfus sayımına göre nüfusu **36.438'**dir. Bu nüfusuyla Başakşehir ilçesinin 2. kalabalık mahallesidir. Nüfusun büyük bölümü alt gelir gurubuna dâhildir. 1999 Marmara Depremine kadar kontrolsüz ve kaçak yapılaşma sonucu mahalle sağlıksız konutlarla dolmuştur. Bölgede hâlâ kaçak yapılaşma tam olarak engellenememektedir. Ayrıca sosyal donatılar açısından oldukça zayıftır. Başakşehir İlçesi, Güvecintepe Mahallesi sınırları içindeki 1. derece arkeolojik sit alanın da bulunan ve Türkiye'nin bilinen eski yerleşim yerlerinden biri olan Yarımburgaz Mağaraları'nın bulunduğu alanın çevre şartları açısından iyileştirilmesi gereklidir. Bu amaçla bölgeye ilişkin tanıtım arttırılarak ziyarete açılacak duruma getirilmesi faydalı olacaktır. (tr.wikipedia.org, 2009)

Yaklaşık 163,5 hektarlık bir alanda "Yarımburgaz Mağaraları ve Çevresine İlişkin Proje" çalışmalarına başlanmıştır. Bahse konu alanda İstanbul Kültür ve Tabiat Varlıkları 1. No.lu Koruma Kurulu Müdürlüğü ile yapılan görüşmeler ışığında çalışmalar devam etmektedir Şehir merkezine ulaşımı güç olan noktalardan birisi olan Güvercintepe Mahallesine İETT'nin 89 G ve HT 15 otobüs hatlarının yanında Şirinevler, Küçükçekmece, Sefaköy semtlerinden dolmuş seferleri ile ulaşım sağlanmaktadır. Yapım çalışmaları devam eden Başakşehir-

Olimpiyatköy-Kirazlı Metro Hattının son durağının Kayabaşı'na inşa edilmesi planlanmakta, bunun gerçekleşmesiyle bölgeye ulaşım kolaylaşacaktır.

Burada kırsal alanlardan kaynaklanan göçle kurulan diğer mahallelerde de olduğu gibi Güvercintepe'de de her anlamda alt yapı sıkıntıları yaşanmaktadır. Mahallede 1 anaokulu, 3 ilköğretim okulu, 2 lise, 1 karakol binası, 1 park ve çocuk bahçesi, 2 kapalı halı saha, 6 cami, 2 sağlık kabini ve mahalle konağı bulunmaktadır. 36 binden fazla nüfus barındıran bu yerleşmede özellikle eğitim kurumlarında sıkıntılar yaşanmaktadır

3.3.2.3. Ziyagökalp Mahallesi (İkitelli Köyü)

Bölgenin kuzeyi Saray-Vize karayoluyla sınırlanmıştır. Batısı ve kuzeyi KİPTAŞ konutları ile çevrelenmiştir. Güneyinde TEM otoyolu ile İkitelli konut alanları, güney batısında Halkalı konut alanı, güneydoğusunda Bağcılar ilçe sınırları içinde olan Mahmutbey yerleşim alanı ve TEM ile E–5 yollarını birleştiren havaalanı bağlantı yolu bulunmaktadır. Yine doğusunda İSTOÇ toptancılar sitesi ve bir miktar askeri alan mevcuttur.

Bölgenin batısındaki araziden Nakkaşdere doğar. Nakkaşdere Küçükçekmece Gölü'nün kuzeyinde kalan küçük havzaların sularını toplar. Sefaköy ve Halkalı'nın batısından geçerek Küçükçekmece Gölü'ne dökülür. Bölgenin kuzeydoğusundaki yüksek araziden Ayamama Deresi doğar. Dereyi Çatalca ve Kaynarca dereleri besler. Ayamama Deresi İkitelli'nin doğusundan geçerek Yeşilyurt'ta Marmara Denizi'ne dökülür.

İkitelli bölgesinde yerleşme faaliyetlerine ilişkin yazılı bir kaynak bulunmamaktadır. Ancak İkitelli bölgesinin içinde yer aldığı Küçükçekmece ilçesinin yerleşme tarihinin paleolitik dönemlere kadar uzandığı bilinmektedir (ATAŞ 2006, s. 27).

İkitelli organize sanayi bölgesinin içinde kalan ilk yerleşme ise eskiden köy statüsünde olan Ziyagökalp Mahallesidir.

Mahallenin yakın tarihi ile ilgili aktarımlara göre köye ilk gelenler, İstanbul'un alınışı sırasında Fatih Sultan Mehmet'e yardımcı olarak Horasan'dan gelen sipahilerdir. Sipahilerin başında Ethem ve Abdullah Paşalar bulunmaktaymış. Bu iki paşa yaptıkları kahramanlıklardan dolayı padişahın takdirini kazanmışlar ve fetih sırasında şehit olmuşlardır. Fatih

Sultan Mehmet, sipahi ocağını denetlemek amacıyla geldiği bu yerde yatan iki şehide "ikilerim" dediğinden ve mezarlarına dilek amacıyla teller bağlandığından bu yerleşim alanına İkitelli adı verildiği söylenmektedir. Abdullah Paşa Türbesi hâlen Ziyagökalp Mahallesinde yer almaktadır. Günümüzde de halk arasında bu mahalle, İkitelli Köyü olarak anılmaktadır. 1990'lı yıllara kadar mahalle halkının büyük bölümünü, mübadele sonucu gelenler oluşturmaktaydı. Ancak daha sonraki yıllarda iç göç ve onun yarattığı gecekondulaşma ile birlikte kentin dış alanında kalan bu bölgede yerleşme hareketleri hızlanmıştır (YÜKSER 1992, s. 10).

İdari olarak 1980 yılı dahil Bakırköy ilçesi Mahmutbey bucağına bağlı köydür. 1983 yılında köy, Bakırköy ilçesine bağlı Ziyagökalp, Atatürk ve Mehmetakif olmak üzere üç mahalleye ayrılmıştır. 1987 yılında ise mevcut üç mahalle Bakırköy ilçesinden ayrılarak ilçe statüsüne geçen Küçükçekmece ilçesine bağlanmıştır. İkitelli Köyünün üç mahallesinden birisi olan Ziyagökalp Mahallesi 2009 yerel seçimleri öncesi oluşturulan yeni ilçelerden birisi olan Başakşehir'e dâhil edilmiştir. Atatürk ve Mehmetakif Mahalleleri ise Küçükçekmece'de kalmıştır. Köyün tarım arazisi üzerinde oluşturulan toplu konut sahası ise iki mahalle olarak yeni oluşturulan ilçeye dâhil edilmiştir. Dolayısıyla yeni oluşturulan Başakşehir İlçesi sınırlarında İkitelli Köyü arazisi üzerinde oluşmuş beş mahalleden üçü bulunmaktadır.

Tablo 10: İkitelli Köyü'nün (Ziyagökalp Mahallesinin) nüfus gelişimi

Sayım Yılı	Toplam	Erkek	Kadın
1935	488	278	210
1940	471	234	237
1945	390	196	194
1955	491	290	201
1960	472	268	204
1965	445	259	186
1970	474	272	202
1975	1908	1015	893
1980	6242	3273	2969
1985	37756		
1990	9508		
1997	11337		
2000	32552		
2007	10130		

Kaynak: DİE ve TUİK Nüfus Sayım Sonuçları

İkitelli Köyünde nüfus 1935–1975 döneminde dönemsel olarak küçük çaplı artış ve azalışlar göstermiştir. 1975 yılından sonra köyün yakın çevresine Ayamama Deresi Vadisinde sanayi kuruluşlarının kurulmaya başlamasının etkisiyle artışlar yaşanmaya başlanmışsa da asıl çoğalma 1980'lerden sonra yaşanmıştır ve köy statüsünden çıkartılarak mahalle statüsüne geçirilmiştir. 2000 yılına gelindiğinde İkitellide 32.552 kişi yaşamaktadır ve aşırı nüfuslanmıştır. 2007 öncesinde üç mahalleye ayrılan İkitelliden Ziyagökalp Mahallesi 10130 kişilik nüfusu ile Başakşehir ilçesi sınırlarında kalmıştır (*Tablo 10*).

İkitelli Köyü'nün merkezi ve İkitelli OSB'ni de içerisinde bulunduran Ziyagökalp Mahallesi 1980'den sonra köyden şehre göçlerden nasibini almış bir mahalledir. 1980 öncesinde Yunanistan göçmenlerinin yaşadığı ve çiftliklerin olduğu kırsal bir bölge iken Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerinden yapılan yoğun göçler sonucu oluşmuş bir mahalledir.

1980'lerde başta İkitelli Organize Sanayi Bölgesinin oluşumu ve bölgede KİPTAŞ tarafından toplu konutların kurulması ile bir zamanlar belediye otobüslerinin uğramadığı mahalle olan Ziyagökalp Mahallesi 10.000 nüfusu aşmıştır. Nüfusun fazlaşmasına rağmen mahallede alt yapı çalışmalarında bir düzelme yaşanmamış, bu durum nedeniyle hâlâ mahallenin bazı kesimlerinde büyükbaş hayvancılık yapan aileler bulunmaktadır. Asfalt ve kaldırımlar ile ilgili düzenlemelerde mahalle içinde yapılmamıştır. Köhne bir Anadolu kasabası görünümündedir. Hem düzenli ve planlı toplu konut ve sanayi alanlarına bu kadar yakın hem de bu kadar plansız gelişen bir yerleşme olan mahalle aykırılıklar içermektedir.

Yaklaşık 180.000 insanın istihdam ettiği Organize Sanayi ve on binlerce insanın yaşadığı Başakşehir Mahallesi ve Atatürk Olimpiyat Stadı arasında sıkışmış olan mahallenin konutları çok fazla genişleme imkânına sahip değildir. Mahalle içerisinde organize sanayide faaliyet gösteren değişik kooperatifler kendi çalışanları için toplu konut üretme gayretindedirler. Metro çalışmaları içinde, çamur deryasında kaybolan, horlanan bir mahalle olan Ziyagökalp Mahallesi aynı zamanda kaçak hafriyat dökümlerinin merkezi hâlindedir.

Mahallede ayrıca mahalle sakinlerinin ölen aile fertlerinin defnedildiği mezarlık ile Kurtuluş Savaşı Şehitliği bulunmaktadır. Suç

oranının ortalamanın üzerinde olduğu mahallede anket çalışmaları yaparken de önemli güçlüklerle karşılaşılmıştır.

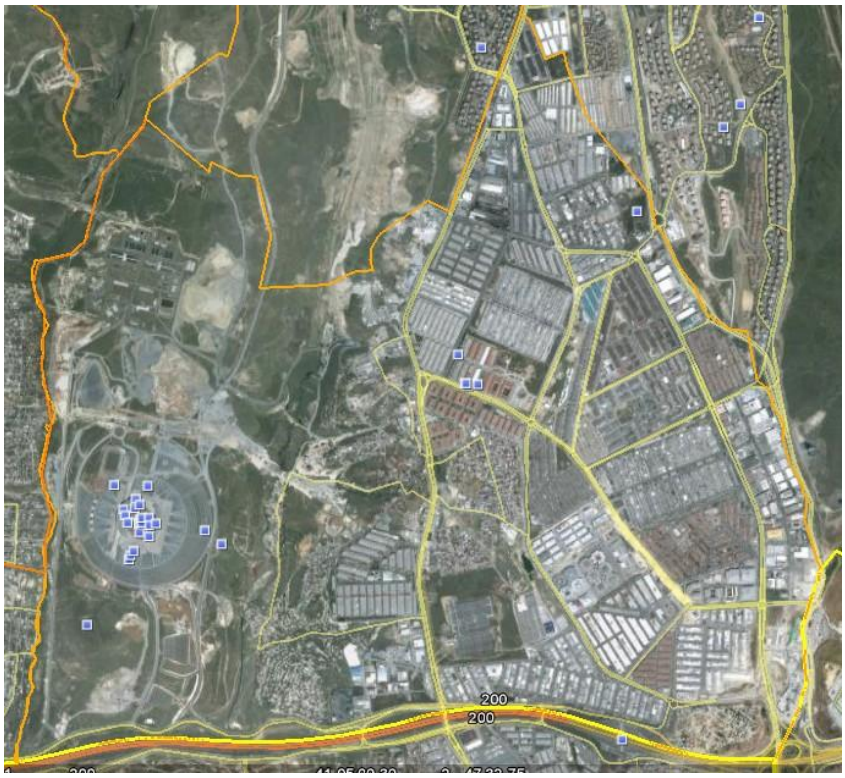

Foto 13: Ziyagökalp Mahallesi uydu görüntüsü
Kaynak: http://earth.google.com, 2009

3.3.3. Kayabaşı Mahallesi

Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan "Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi" ile yaklaşık iki milyon kişi yer değiştirmiştir. Kayabaşı köyü de bu mübadele ile yerleşilmiş olan bir yerdir. Anlatıma göre; Yunanistan'ın Selanik ilçesi Drama Kovitsa Köyünden (şimdiki adı Wathilakos) hareket eden Türk aileler ilk önce İstanbul'un Yeşilköy semti yer olarak gösterilmiştir; fakat onlar beraberinde getirdikleri hayvanları daha rahat yetiştirebilmek amacıyla burayı reddetmiş ve Başakşehir ilçesi sınırları içerisinde kalan Kayabaşı Köyünü (mübadeleden önceki ismi Ayayorgi) tercih etmiş ve buraya yerleşmişlerdir.

Mahallede yaklaşık 450 hane vardır. Yerlilerinin Lozan mübadili olduğu mahalle Türkiye'nin dört bir yanından göç almıştır. Bunun sebebi kayabaşı köyü arazisinde yıllar önce kurulan sanayi sitesidir. Mahalle halkının bir bölümü hâlâ hayvancılıkla uğraşsa da çoğunluğu sanayi sitesindeki fabrikalarda çalışmaktadır. Mahallenin kuzeybatısında doğal güzellikleriyle insanı büyüleyen bir mesire alanı ve İstanbul'un su ihtiyacını karşılayan Sazlıdere Barajı bulunmaktadır.

Yakın dönemde de mahalle ile aynı adı taşıyan Kayabaşı Konutları KİPTAŞ tarafından yapılmaya başlanmıştır. Ayrıca TOKİ'nin kentsel dönüşüm projesi çerçevesinde yapacağı 65 bin konutluk projesinin de ilk ayağı yapım aşamasındadır. Bu projede inşaat yoğunluğu mevcutlar kadar olmayacak, daha düşük tutulacak (*Foto 14 ve Foto 15*).

Foto 14: Kayabaşında inşa edilen toplu konutlardan bir kesit

Foto 15: Güvercintepe Mahallesinden Kayabaşı Konutları.

Proje kapsamındaki yer alacak bütün kültür merkezlerinin toplamı Atatürk Kültür Merkezi'nin (AKM) yedi katı olacaktır. Toplam 2 bin 785 dersliğe ulaşacak ilköğretim okulları, 1287 dersliği bulacak ortaöğretim

okulları, 246 dersliğe ulaşacak meslek liseleri de proje kapsamında bulunacak. 2 bin 324 yatak kapasitesini bulacak sağlık kompleksleri de burada yer alacak. TOKİ başkanının bu açıklamalarından sonra Kayabaşı Mahallesi Türkiye'nin gündemine oturmuş ve burada yapılmaya başlanan konut satışlarına da halkımız tarafından büyük bir rağbet gösterilmiştir. Kayabaşı bu projelerin gerçekleşmesiyle köy kimliğini terk edip modern bir şehir hüviyetine kavuşacaktır. Üzücü olan modern "Kayabaşı Şehrinde" bu toprakların asıl sahibi olan ve bir asıra yakın bir süredir bu toprakları işleyen Kayabaşı köylüsüne yaşam hakkı tanınmamasıdır (www.kayabasimahallesi.com)

Foto16: Kayabaşı Mahallesi uydu görüntüsü
Kaynak: http://earth.google.com, 2009

Tablo 11: Kayabaşı'nın nüfus gelişimi

Sayım Yılı	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**
1935	491	257	234
1940	524	268	258
1945	622	363	259
1950	608		
1955	674	341	333
1960	1140	661	479
1965	770	372	398
1970	874	430	444
1975	931	461	470
1980	1095	547	548
1985	1425	709	716
1990	9190	4918	4272
2000	40519		
2007	5807		

Kaynak: TUİK (DİE)

Kayabaşı köyünde 1935 yılından 1975 yılına kadar olan dönemde nüfus artısı fazla olmamıştır. Tablo 11'de görüldüğü gibi köyün nüfusunda 1980 yılından sonra artmaya başlayan köy nüfusu 1985 yılından sonra önemli bir artış kaydedilmiştir. 1990 yılında 9.190 kişinin yaşadığı köyde on yıl içerisinde nüfus dört kattan fazla artış göstermiş ve 2000 yılında 40.519 olmuştur. Nüfusun bu kadar kalabalıklaşması nedeniyle kayabaşının güneyde kalan Altınşehir'e sınır olan bölümü

Güvercintepe adıyla yeni bir mahalle olarak düzenlenmiştir. Böylelikle 2007 sayımında Kayabaşının nüfusu azalmış ve 5.807 olmuştur.

3.3.2.5. Şahintepe Mahallesi

Mahallenin sınırları; doğuda Eski İstanbul Yolu ya da Eski İstanbul Caddesi, kuzeyde Şamlar Köyü tarım arazileri ve Sazlı Dere Baraj Gölü, batıda TEM otoyolunu Şamlar Köyü üzerinden Eski Edirne Asfaltına bağlayan İstiklal Caddesi, güneyde ise TEM otoyolu ile oluşur.

Mahallenin doğusunda yerleşim olarak Avcılar ilçesine bağlı Tahtakale Mahallesi -ki bu mahalle idari bölümleme yapılırken hatalı taksimat yapılmasının çok güzel örneğidir- doğusunda Altınşehir ve Güvercintepe Mahalleleri, kuzeyinde Kayabaşı Mahallesi ve Şamlar Köyünün tarım arazisi bulunmaktadır. Mahallenin doğu sınırı belirlenirken İstiklal Caddesi yerine Sazlı Dere yatağının doğu sınırı olarak alınması coğrafi olarak daha sağlıklı olurdu. Çünkü yol ile vadi yatağı arasında hem Güvercintepe Mahallesine hem de Altınşehir ait yerleşmeler bulunmaktadır. Yerleşmenin bu kısımları topografya faktörünün etkisiyle dokusal olarak Şahintepe Mahallesinden ayrıdır.

Şahintepe, İstanbul'un Başakşehir ilçesinin batısında ki mahallelerinden birisidir. Şahintepe, Kayabaşı, Şamlar, Güvercintepe, Altınşehir'i içine alan bölgenin bilinen en eski adı Azatlık olarak ifade edilmektedir. Meşrutiyetin ilanından sonra Arnavut kökenli Resneli Niyazi Bey buradaki arazilere sahip olmuş ve bu bölgenin tamamı için Resneli Çiftliği ismi kullanılmıştır. 1980'li yıllarda Şahintepe Resneli ailesinin varisleri tarafından çiftlik arazilerinin parsellenerek satılmasıyla mahalle hâline gelen bir yerleşmedir. Küçükçekmece ilçesine bağlı iken 2009 yerel seçimleri öncesinde kurulan Başakşehir ilçesine bağlanmıştır. Bir sonraki seçimlerde mahallenin ikiye bölünmesi düşünülmektedir.

1980'li yıllardan itibaren ağırlıklı olarak Anadolu'dan gelen göçler sonucu oluşmuş bir yerleşim yeridir. İlk gelenler Kastamonu, Sinop, Çankırı, Tokat ve Samsun gibi Batı Karadeniz Bölgesi ağırlıklı iken 1990 sonrasında Anadolu'nun her yerinden göç almıştır. Son dönemlerde ağırlıklı olarak Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgesinden göç almaktadır. Mahallede ilk yerleşim, eski İstanbul Caddesi, Âşık Veysel Caddesi ve Barbaros Caddesinin arasında kalan Camialtı ya da Yolağzı olarak bilinen mevkide olmuştur. Başakşehir ilçesinin üçüncü kalabalık mahallesidir. Adrese kayıtlı nüfus sayımı sonuçlarına göre toplam nüfusu 2007 yılında 32.674 kişidir. Nüfusun tamamına yakını alt gelir gurubuna dâhildir.

Mahallede merkezi ya da yerel yönetimler tarafından yapılan yatırımlar yetersizdir. Bir tarafında Bahçeşehir diğer tarafında Resneli Çiftliği arasında sıkışan mahalle yazın toz, kışın ise çamur içindedir.

Kontrolsüz ve kaçak yapılaşma sonucu mahalle çarpık konutlarla dolmuştur. 1999 Marmara Depremi ardından yapılaşma durdurularak kontrol altına alınmışsa da 2009 yerel seçimlerinde Başakşehir'in de ilçe olmasıyla çalışmalar etkisiz kalmış ve yapılaşma hızla kontrolsüz bir biçimde yeniden başlamıştır. Bölgede hâlâ kaçak yapılaşma devam etmektedir. Konum olarak tepelik sahada bulunması nedeniyle etrafında bulunan baraj, göl gibi görsel güzelliklerden faydalanma imkânı bulunmaktadır. Yerleşmenin konumu olumlu olmakla birlikte plansız olması buradaki arazi değerlerinin düşük olmasına neden olmuştur.

Çevre ile ilgili sorunların yaşandığı mahallede alt yapı yetersizliği nedeniyle atık sular Sazlıdere'ye akıtılmakta ve böylelikle Sazlıdere Havzası ve Küçükçekmece Gölü kirlenmektedir. İstanbul'un farklı yerlerinden gelen kamyonların inşaat molozlarını ve benzeri atıkları bölgeye kaçak olarak bıraktıkları bilinmektedir. Ancak şu ana kadar alınmış herhangi bir önlem mevcut değildir. Sazlıdere Vadisinin batısında bulunan eski taşocaklarının bulunduğu saha mutlaka düzenlenmelidir.

Foto 17: Şahintepe Mahallesi uydu görüntüsü
Kaynak: http://earth.google.com, 2009

Mahalleye İETT'nin HTY 20 Yenibosna ve Başakşehir-Şahintepe otobüs hattının yanında Şirinevler, İkitelli-Atışalanı semtlerinden dolmuş seferleri ile ulaşım sağlanmaktadır. Ulaşım da diğer hizmet ve imkânlar gibi kısıtlı ve yetersizdir.

Mahallede 1 ilköğretim okulu, 1 sağlık ocağı, 1 mini park, 5 büyük boyutlu cami ve bir cem evi (cemaatlerin destekleriyle inşa edilmişlerdir) dışında herhangi sosyal bir yapı mevcut değildir. Başakşehir ilçesinin en az hizmet götürülmüş ve en mahrum kalmış mahallesidir. Muhtarlık dışında faaliyet gösteren herhangi bir kamu kurumu şubesi yoktur (tr.wikipedia.com)

3.3.3. Şamlar Köyü

Şamlar Köyü İdari olarak bölgede yer alan diğer yerleşmelerde olduğu gibi 1985 yılına kadar Bakırköy ilçesi Mahmutbey bucağına bağlı, 1985 Nüfus Sayımında ise Bakırköy ilçesi merkeze bağlı köydür. 1987 yılında Küçükçekmece'nin İlçe olmasıyla Bakırköy'den ayrılarak Küçükçekmece ilçesi Merkez bucağa bağlı köy olmuştur. Bugün hala köy statüsünde olan tek yerleşmedir ve nüfus fazla kalabalık değildir. Fakat konum olarak toplu konut alanları Kayabaşı'nda inşa edilince burası da yakın gelecekte büyük nüfus miktarlarının yer alacağı bir nokta olacaktır.

Domuzderesi Vadisinde 1804 yılında yapılan su bendinin önünde kurulan Şamlar Köyü bugün hâlâ köy statüsünde kalmış olan ilçedeki tek yerleşmedir. Köy 1996 yılında İSKİ'nin Sazlıdere Barajında su tutmaya başlamasıyla kısmen doğuya doğru kaymıştır. Yeni oluşturulan köy alanında köylüye 400 m² lik arsalar tahsis edilmiş ve nispeten planlı bir yerleşme oluşturulmuştur. Köyün yerlisi olan, Balkan göçmeni bir aileye mensup köy muhtarının ifadesiyle 33.000 dönümlük köy arazisinin 6000 dönümü istimlâk edilmiş fakat baraja yakın olanların istimlâk bedelleri ödendiği halde uzak olanlarınki henüz ödenmemiştir. Bu durum istimlâk paralarını alan köylünün tahsis edilen arazilerde evlerini yaparak yerleşmesini sağlamışken paralarını alamayanların yerlerinde oturmaya devam etmesine yol açmış ve Şamlar Köyü, Eski Şamlar ve Yeni Şamlar olmak üzere ikiye bölünmesine neden olmuştur. Şamlar Köyünün kuzeydoğu kesiminde Kurukavak olarak adlandırılan bölgede köye son dönemlerde dışarıdan gelenlerin yerleşmesiyle oluşmuş üçüncü bir kısım yer almaktadır. Böylece Şamlar yerleşmesini; Eski Şamlar, Yeni Şamlar ve Kurukavak olarak üç kısma ayırmak mümkündür.

Köyün sınırlarını teşkil eden yerleşmelere baktığımızda güneyinde bugün mahalle statüsünde olan fakat toplu konut sahaları dışında kalan kısımlarında hâlâ köy yaşantısının devam ettiği Kayabaşı Mahallesi, kuzeyinde Arnavutköy ilçesine bağlı Haraççı ve Hacımaşlı köyleri yer alır. Sazlıdere Barajının batısında kalan köyün tarım arazisi ise güneyden Şahintepe, Tahtakale ve Bahçeşehir 1 doğudan ise Bahçeşehir 2 mahalleleriyle çevrilidir (*Foto 18*). Aynı zamanda Sazlıdere Baraj Gölü ve Şamlar Ormanı da bu köyün sınırları içinde yer almaktadır. Köy halkının başlıca gelir kaynakları tarım, hayvancılık ve balıkçılıktır. Genç nüfus ise genellikle yakın çevrede kurulu bulunan sanayi sektöründe çalışmaktadır.

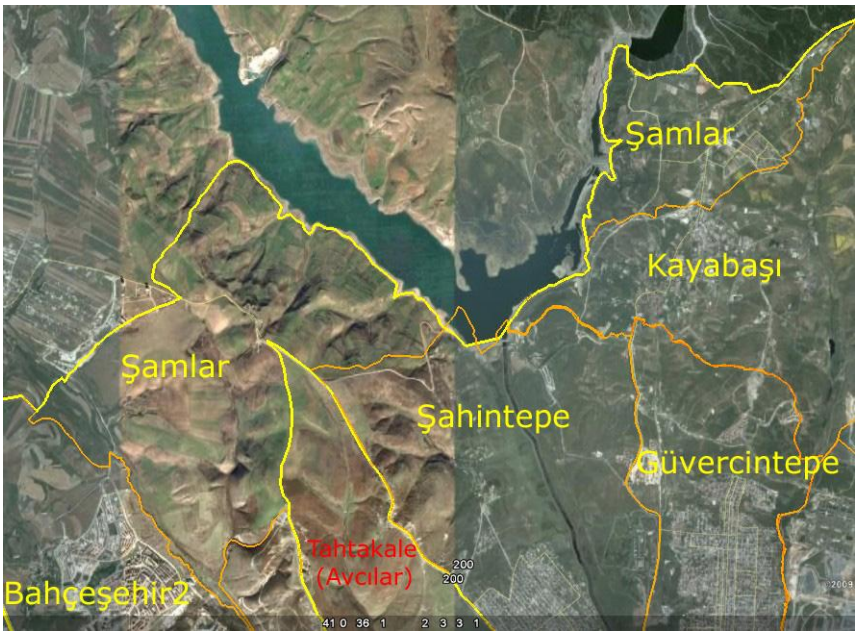

Foto 18: Şamlar Köyü uydu görüntüsü
Kaynak: http://earth.google.com, 2009

Tablo 12: Şamlar Köy'ünün nüfus gelişimi

Sayım Yılı	Toplam	Erkek	Kadın
1935	518	268	250
1940	525	274	251
1945	582	291	291
1950	624		
1955	643	332	311
1960	664	333	331
1965	728	371	357
1970	748	347	401
1975	351	178	173
1980	681	352	329
1985	713	379	334
1990	798	405	393
1997	584		
2000	1004	526	478
2007	728	371	357

Kaynak: TUİK (DİE) Nüfus Sayımı Sonuçları

Yeni Şamlar Köyü'nde tam donanımlı bir ilköğretim okulu, çeşitli küçük sanayi kuruluşları ve bir toprak futbol sahası mevcuttur. Ayrıca köyde bir de Angora tavşan çiftliği bulunmaktadır (tr.wikipedia.org, 2009).

Bir muhacir köyü olan Şamlar Başakşehir ilçesindeki tek köy yerleşmesi olması nedeniyle fazla nüfusa sahip değildir. Köy arazisinin bir kısmının baraj havzasında kalması nedeniyle köyün yeri değiştirilmiştir. Bu süreçte köyden İstanbul merkeze yerleşenler olmuştur. Köy nüfusu 1935-2007 döneminde zaman zaman azalmış zaman zaman artmıştır. Çevre bölgelerdeki hızlı nüfus artışı düşünülürse geçen 80 yıllık sürede meydana gelen artış kayda değer değildir. 1935'de 518 olan nüfus miktarı 2007 yılına gelindiğinde sadece 728 olmuştur (*Tablo 12*).

3.4. Olimpiyat Parkı

Başakşehir ilçesinin İkitelli bölgesinde, Olimpiyat Parkı'nda kurulan ve Türkiye'nin büyük projesi olan Atatürk Olimpiyat Stadı 75.145 kişi kapasitelidir. 2002 yılından beri faaliyetini sürdürmektedir

İkitelli bölgesinde 584 hektarlık alana kurulu olan Olimpiyat Parkı'nın en büyük projesi olan Atatürk Olimpiyat Stadı'nın yapımına 1999 yılında başlandı. 2002 yılında tamamlanan stat 82.576 kişi kapasitelidir. Bünyesindeki anfitiyatrodan eğitim sınıflarına kadar her türlü organizasyon için ev sahipliği yapabilecek alt yapıya sahiptir. Dünyanın sayılı stadyumları arasında olan Atatürk Olimpiyat Stadı çok kısa bir süredir faaliyette olmasına rağmen büyük organizasyonlara ev sahipliği yapmıştır. İtalya'da "Cribaudo Yayınevi" tarafından 2004 yılında yayınlanan "Stadı Del Mondo" (Dünya Statları) adlı kitapta dünyanın en büyük ve en önemli statları arasında bahsedilen Atatürk Olimpiyat Stadyumu UEFA'nın 5 yıldızlı statlar listesinde de bulunmaktadır (http://www.ataturkolimpiyatstadi.net/tr/, 2009).

3.5. İlçenin Gelişme Yönü ve Kent Merkezi

Başakşehir ilçesinde mevcut durum ve bölgenin gelişme eğilimleri dikkate alındığında ilçenin kent merkezinin, nispeten boş olan ve toplu konut niteliğinde planlanmış olan Kayabaşı mevkiinde oluşacağı düşünülebilir. Kayabaşı Mevkiini kapsayan onaylı planlarda ayrılmış olan

ticaret alanları, yönetim merkezleri, eğitim tesisi alanları ve park alanları, konut alanlarının ve diğer aktivitelerin gerektirdiği ölçüler içinde yerel ve çevre yerleşmelere hizmet verecek karakterli olacaktır. Ayrıca kent bütününe yönelik alışveriş merkezi gibi ticari kullanımlara imkân verilecek bir ticaret yoğunluğu üst ölçekli plan kararları doğrultusunda alanın doğu kesiminde 3. köprü bağlantı yolu kavşağı yakın çevresinde olacaktır. Ticaret alanları, yönetim merkezleri, eğitim tesisi alanları vb. diğer donatı alanlarının yoğun olduğu ve yüksek yoğunluklu konut alanları ile çevrelenen bu bölge, hemen doğusundaki alanda yapılması düşünülen ve Sağlık Bakanlığınca çalışmaları devam eden üniversite hastanesi ile birlikte Başakşehir ilçesinin merkezi olma niteliğindedir (http://www.basaksehirrehberi.com/basaksehir/ 11.08.2009).

Başakşehir ilçesine ait fonksiyon haritası incelendiğinde ilçede belirli bir merkezin ön plana çıkmadığını görmekteyiz. ***Ek 1*** de yer alan ilçenin şehir içi arazi kullanılışı haritasın da görüldüğü gibi ilçedeki en önemli ticaret ve sanayi merkezi İkitelli Organize Sanayi Bölgesidir. Bu bölge ilçenin gelişmesinde ve oluşmasındaki lokomotif olmuştur. Bu bölge dışında ilçede sanayinin toplandığı diğer bir yer Kayabaşı'dır. Organize Sanayi Bölgesi olmamasına rağmen arazi değerlerinin çok fazla olmaması ve İstanbul'a yakınlık nedeniyle pek çok fabrika Kayabaşı Köyünün kuzeydoğusundaki tarım alanları üzerine kurulmuştur. Büyük oranda İstiklal Caddesi ve ona güneyden ulaşan sokaklar üzerine kurulu bulunan fabrikalarda metal sanayi ağırlıklı üretim yapılamaktadır. Bu fabrikalara fazla uzak olmayan bir mesafede; Kayabaşı Köyü, Güvercintepe Mahallesi ve Başakşehir Mahalleleri arasında çok sayıda toplu konut projesi inşa edilmektedir. İlçe genelinde Ziyagökalp Mahallesi ve Kayabaşı Mahalleleri haricinde fazla sayıda sanayi kuruluşuna rastlanmaz. Şamlar Köyünde İstiklal Caddesi üzerinde yer alan birkaç fabrika ve Bahçeşehir 2 Mahallesinde Hoşdere yolunun doğusundaki iki sanayi tesisi dışında sanayiye rastlanmaz. Mahallelerde mahallerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak kurulmuş bulunan tamir atölyeleri dışında, beyaz eşya satıcıları, marketler, bakkallar, eczaneler, kuyumcular gibi ticarethaneler bulunmaktadır.

Bahçeşehir'de ticarethaneler daha ziyade Esenkent- Bahçeşehir yolu, Süzer Bulvarı, Doğa parkı Caddesi, Arı Kuşu Caddesi, Deniz ve Okyanus caddeleri çevresinde toplanmışlardır. Şahintepe Mahallesinde işyerleri Eski İstanbul Caddesi boyunca sıralanmışlardır. Burası

tamirciden, kuyumcuya, marketten lokantaya kadar her türden ticarethaneyi barındırır. Eski İstanbul Caddesi üzerinde Altınşehir Mahallesinde de ticarethaneler daha yoğundur. Burada İstiklal Caddesi ile kesişme noktası, Altınşehir'in ticaretinin geliştiği ve toplandığı yerdir. Güvercintepe Mahallesi, konumu nedeniyle ticarethanelerin çok bulunmadığı bir yerdir. Mahalle arasında sadece küçük çapta ticaret yapan işletmeler bulunmaktadır. Bunlar genel olarak binaların alt katlarında hizmet vermektedir. Başakşehir ve Başak Mahallelerinde ticarete konu olabilecek noktalar planlı alışveriş merkezleridir. Başak Mahallesinde Alışveriş noktalarının çevresindeki binalarda çok sık olmasa da muayenehane tarzı iş yerlerine rastlanmaktadır. İkitelli Organize Sanayi Bölgesini hariç tutarsak ilçe büyük oranda ikamet sahası olarak gelişmiştir.

3.6. İkitelli Organize Sanayi Bölgesi

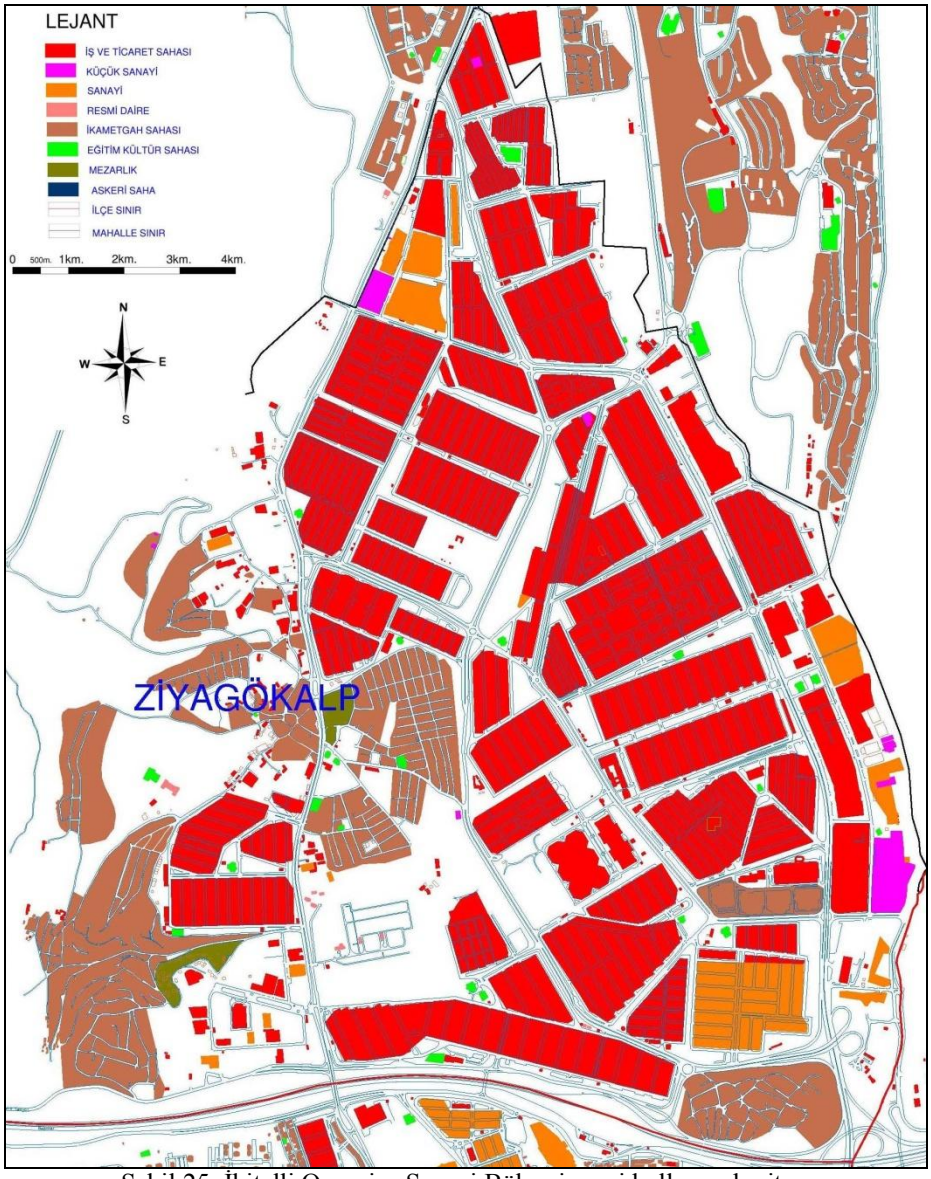
İkitelli Organize Sanayi Bölgesi, aynı zamanda bir sanayi kenti olan İstanbul'daki 9 organize sanayi bölgesinden biridir. Başlangıçta tarihi yarımada içinde faaliyet yürüten küçük ve orta ölçekli imalat sanayinin kent içinden arındırılarak kente en yakın bir bölgede konumlandırılması amaçlanmıştır.

Tablo 13: İkitelli Organize Sanayi Bölgesi'nin Profil Bilgileri

Toplam Kooperatif Sayısı	37
Toplam İş Yeri Sayısı	30.000
İnşaatların Tamamlanma Oranı	% 90-95
Doluluk Oranı	% 80
İstihdam Kapasitesi	300.000
Fiili İstihdam	170.000-180.000
Kooperatiflerin Toplam Arsa Alanı	7 milyon m²
Bölgenin Yüzölçümü	700 hektar
Kooperatiflerin Öz Kaynaklarıyla Yaptığı Yatırım	2 milyar $
Ana Arter Yollar ve Altyapı İnşaatları İçin Devletin Katkıs	8 milyon $
Enerji İhtiyacı	200 MVA
Telefon Santralı	100 bin abone
Günlük Su İhtiyacı	27 bin m³
Ana Arter Yolların Uzunluğu	25 km

Kaynak: http://www.iosb.org.tr, 12.08.2009

1960 yılında ilan edilen Sanayi Bölgeleri İmar Planı ile İkitelli, sanayi bölgesi olarak ilan edilmiş ve 1985 yılında küçük sanayi sitelerine tahsis edilerek kurulmasına başlanmıştır (ATAŞ 2006, s. 139).

Şekil 25: İkitelli Organize Sanayi Bölgesi arazi kullanım haritası

Yaklaşık 700 hektarlık alanda 37 sanayi kooperatifi ve toplam 30.000 işyerinden oluşan bölge % 90 bitmiş % 80 faaliyettedir. Kooperatifler binalarını ve altyapılarını kendileri yapmışlardır. Bugüne kadar kooperatiflerin öz kaynakları ile yaptıkları yatırımın tutarı yaklaşık 2 milyar Amerikan dolarıdır. Ana arter yol ve altyapı tesislerinin bir

bölümü devlet katkısı ile tamamlanmış olup tutarı 8 milyon Amerikan dolarıdır. Tamamlandığı zaman 300.000 kişinin çalışacağı bölgede halen 180.000 kişi çalışmaktadır (www.iosb.org.tr, 2009).

Tablo 14: İş Yerlerinin Sektörlere Göre Dağılımı (%)

Makine İmalatı	10
Deri Mamulleri, Ayakkabı ve Saraciye	25
Makine, Yedek Parça, Döküm, Madeni Eşya	30
Tekstil, Dokuma, Triko Konfeksiyon	13
Plastik	10
Oto Tamir	3
Mobilya, Kereste	7
Diğer	2

Kaynak: http://www.iosb.org.tr, 12.08.2009

Sanayi bölgesinde faaliyet gösteren başlıca iş kolları; deri ve mamulleri, ayakkabı, saraciye, makine yedek parça, döküm, madeni eşya, dokuma, tekstil, triko, konfeksiyon, oto tamir, mobilya ve kerestedir.

3.6.1. İkitelli Sanayi Bölgesinin Oluşturulma Nedeni

Daha önceleri kent merkezinde yoğunlaşan veya giderek kent merkezinde kalan sanayi işletmelerinin giderek büyüdüğü ve yetersiz kalan işletmelerin daha uygun alanlara kaydığı bilinmektedir. "Şehrin içindeki bu yoğunlaşma ve yayılma faaliyetleri sürerken şehrin çevresinde topoğrafya, yer yer mevcut kırsal yerleşmeler, yer yer de ulaşımın (özellikle karayolları) elverişliliği ölçüsünde sanayi tesislerinin çoğaldığı görülmektedir" (TÜMERTEKİN, 1985).

Kent içinde yoğunlaşan sanayi faaliyetlerinin kent dışına kayması özellikle ulaşım ve iş gücü faktörleri ile açıklanabilecek bir şekilde giderek İkitelli bölgesinde, Ayamama Deresi vadisinde yavaş yavaş sanayi tesislerinin varlığını göstermesine neden olmuştur.

Daha sonra 1980 tarihinde tasdik edilen 1:50000 ölçekli İstanbul Nazım Plan'ında ise 1966 ve 1967 tarihli Sanayi Nazım Plan'ı geçerli kabul edilerek buna ilave olarak -daha ziyade 1995 senesinden sonra kullanılabilecek rezerv alan olarak- Büyük ve Küçük Çekmece Gölleri arasında Hadımköy yolu üzerinde bir alan ile Firizköy'de bir alan olmak üzere iki büyük sanayi alanı düşünülmüştür. Trakya kısmında Küçük

Çekmece gölünün doğusunda Bakırköy'ün kuzeyinde, İkitelli'de büyük bir alan sanayi alanı olarak tespit edilmiştir (TÜMERTEKİN, 1985).

1980 yılı nazım imar planından da anlaşılacağı üzere İkitelli'nin sanayi bölgesi olarak seçilmesi bu dönemdedir. Ancak bu bölgenin sanayi alanı olarak belirlenmiş olması, büyük ölçüde İstanbul Sanayi Alanları Planı ile mümkün olmuştur. Yine 1980 yılında bu bölgenin İstanbul belediye sınırları içerisinde kabul edilmesiyle birlikte İkitelli ve Firizköy sanayi alanlarının 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planları yapılmıştır.

1980'li yıllardan itibaren bölgede serbest bir şekilde gelişen sanayi faaliyetleri, nazım planları ile birlikte yoğunluk kazanmış ve kentin bu bölgesi sanayi faaliyetleri için çekici hâle gelmiştir. Bu süreçte kentin yoğun bir iç göçe sahne olması ve yeni gelen kitlelerin kentin dış çeperine yerleşme talepleri, bu bölgenin aynı zamanda yoğun bir gecekondu yerleşmesine sahne olmasına neden olmuştur. Özellikle Ziyagökalp Mahallesi ve çevresi fabrikalarla gecekondu alanlarının iç içe geçtiği bir görünüm almıştır.

1980'li yılların başlarında İkitelli'de başlayan sanayi kooperatifleri ile de doğabilecek yeni konut ihtiyacını karşılamak amacıyla 1992 yılı nazım imar planında bölgede toplu konut alanları tespit edilmiştir. Bu amaçla İkitelli Sanayi Bölgesi olarak belirlenen alanın kuzey batısında Başakşehir Konutları adı ile ilk toplu konut inşaatlarının temelleri atılmıştır. Daha sonra sanayi bölgesinin kuzeyinde yeni etaplar yapılarak genişletilmiştir. Bugün halen toplu konut sahası, İkitelli Organize Sanayi Bölgesinin kuzey doğusu ve doğusunu çevrelemek üzeredir.

Yine 1980'li yılların ortalarında bölgenin güneyinde kalan İETT garajının hemen batısında Halkalı Toplu Konutları yapılmaya başlamış, zaman içinde yeni etapların yapılmasıyla bugün Organize Sanayi Bölgesi'nin güney sınırını oluşturan sanayi siteleri ile birleşmiştir.

İkitelli Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulduğu alan büyük ölçüde Ziyagökalp ve Mehmetakif mahalleleri ile bir kısım Atatürk Mahallesinin yerleşme alanları içindedir. Burada oturan vatandaşların büyük bölümünün kamulaştırma işlemlerinin başladığı tarih olan 1987 yılına kadar bu bölgede tarım faaliyetleri ile geçindikleri görülmüştür. Ancak kamulaştırma ile birlikte kıymetlenen arazilerin ellerinden çıkması, burada oturan kişilerin bir bölümünün başka ilçelere göçmesine, kalanların ise daha çok ahır hayvancılığına yönelmelerine sebep olmuştur.

Ancak daha sonra belediye bu bölgede ahır hayvancılığını da yasaklamıştır. Zaman içinde bölgenin sanayi yoğunluğuna bağlı olarak konut talebinin ve arazi fiyatlarının artmasına bağlı olarak gecekonduların bir bölümü çok katlı kaçak binalara dönüşmüştür.

3.6.2. İkitelli Organize Sanayi Bölgesi'nin Kuruluşu ve Mevcut Durumu

Ülkemiz ekonomisi özellikle 1950 yılından itibaren önemli bir değişim göstermiş ve tarım ağırlıklı ekonomi yönünü sanayileşmeye bırakmıştır. Sanayileşme ve kalkınma arasında kurulan ilgi nedeniyle de yatırım ve üretim daha çok sanayi mallarına yönelmiştir. Bu yönelim, ülke geneline eşit bir şekilde dağılmamış özellikle Marmara Bölgesi ve İstanbul eskiden beri gelen çekiciliğinin etkisi ile de imalat ve ticaret faaliyetlerinin en önemli merkezi konumuna gelmiştir.

Türkiye'nin en büyük kenti olan İstanbul, kırsal kesimden gelen göçlerin de etkisiyle Türkiye ortalamasının çok üzerinde bir nüfus artışı ve hızlı kentleşmeye sahne olmuştur. Bu hızlı nüfus artışı ve kentleşmeye paralel olarak düzenli bir kentleşme yaratılamamış, altyapı, ulaşım, çevre sorunları, gecekondulaşma vb. birçok sorunla yüz yüze kalınılmıştır.

Ülkemizdeki sanayi işletmelerinin büyük bölümünde olduğu gibi İstanbul'daki kuruluşların da büyük çoğunluğunu KOBİ özelliği gösteren küçük ve orta ölçekli işletmeler oluşturmaktadır. Sanayi ve Ticaret Bakanlığının 2002 yılı genel işyeri sayımı verilerine göre ülkemizdeki sanayi işletmelerinin % 99'unu KOBİ'ler oluşturmaktadır. Ortalama 1-50 kişi istihdam kapasiteli bu kuruluşların yaklaşık % 94'ü ise 1-10 kişi çalıştıran küçük işletmelerden meydana gelmektedir.

1980'li yılların başına gelindiğinde küçük ve orta boy sanayi işletmeleri, kentin içine ve çevresine gelişigüzel dağılmış özellikle Haliç'in iki yakası ile kuzeyindeki Kâğıthane vadisi ve surdışı bölgelerinde yoğunlaşmıştır. 1950'li yıllara kadar büyük sorun teşkil etmeyen bu durum, yeni göçlerle kentin büyümesi sonucunda zamanla büyük sorunları beraberinde getirmiştir. Özellikle 1980'li yılların başına gelindiğinde imalat ve küçük sanayi tesislerinin kent içinde kalması, konut alanları ile üretim alanlarının iç içe geçmesi sonucunda kent içi trafik artmış, kent içinde üretimden kaynaklı katı atıklar, duman ve gürültü kirliliği önemli bir sorun haline gelmiştir.

Diğer taraftan İstanbul'un tarihsel kimliği, bütün bu olumsuz üretim şartları yanında silikleşmiş, adeta kent dokusu bozulmaya başlamıştır. Özellikle Gedikpaşa, Haliç, Eminönü, Kâğıthane çevresinde konumlanan sanayi tesisleri ve imalathaneler, son derece kötü bir görünüm sergilemekte ve aynı zamanda atıklarını Haliç'e bırakarak kent içinde geri dönülmez bir çevre kirliliğine sebep vermekteydiler.

Kent içinde konumlanan bu imalathane ve fabrikalar çevre sağlığı açısından olduğu gibi çalışma şartları ile çalışanları açısından da sağlıksız bir çalışma ortamı yaratmakta ve iş güvenliğini ve sağlığını tehdit etmekteydiler.

Özellikle Gedikpaşa bölgesinde yer alan ayakkabı imalathanelerin sağlıksız çalışma şartları bilinmektedir. Yine kent içinde dağılmış imalathanelerin konut alanları ile iç içe geçmesi, çoğu imalathanelerin konutların alt katlarında üretim yapmaları, kent yaşamı içinde sağlık şartlarındaki olumsuzluklar yanında birtakım sosyal problemlere de sebep olmaya başlamıştır. Sağlıksız şartlarda üretim yapan bu imalathaneler çalışma şartları nedeniyle üretimde gerekli yenileşmeyi ve modernizasyonu sağlayamamakta dolayısıyla üretimde kalite ve verim artışı gerçekleşmemektedir.

Daha çok el imalatı şeklinde düşünülmüş üretim alanlarında, alanın darlığı nedeniyle makine ve teçhizatla desteklenememekte ve böylece büyüme ve gelişme mümkün olmamaktadır. Kent içindeki yoğunluğa ve talebe bağlı olarak emlak fiyatlarının ve kiraların sürekli artması, işletme kuruluş giderleri içinde önemli bir artışa neden olmakta, işletmelerini yenilemek veya yeni işletme kurmak isteyen müteşebbislerde isteksizliklere yol açabilmektedir. Artan nüfus ve talebe bağlı olarak daha ucuz üretim alanlarının sanayiye açılması bir ihtiyaç haline gelmiştir.

Gelişen dünya şartlarına uyum sağlayabilen, yeni pazar alanları yaratabilecek, üretimde karşılıklı etkileşim ve gelişimi takip edebilecek, rekabet ve tanıtım imkânlarını arttıracak ve bu yolla ihracatı teşvik eden bir üretim organizasyonu her geçen gün daha acil bir ihtiyaç olarak Türk sanayinin önünde durmaktadır.

Olumsuz şartların düzeltilebilmesi için kent içinde sıkışmış küçük ve orta ölçekli imalathane ve sanayi kuruluşlarının bir plan dâhilinde daha düzenli küçük sanayi sitelerine taşınması bir zorunluluk olarak görülmüştür.

Dolayısıyla başta Haliç ve çevresi olmak üzere tarihi yarımada üzerinde bulunan küçük ve orta ölçekli sanayi kuruluşlarının şehir dışına çıkarılması kararlaştırılmıştır.

Bu amaçla sanayicinin şehre en iyi şekilde bağlanmış bir sanayi alanına taşınmasına, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından karar verilmiştir. 19.10.1986 tarih ve 93 sayılı karar ile Avrupa yakasında kent merkezine yaklaşık 20 km. mesafede İkitelli-Mahmutbey alanında güneyi 2. Boğaz Köprüsü ve çevreyolu ile sınırlanan yaklaşık 940 hektarlık alan, oluşturulan küçük sanayi siteleri kooperatiflerine tahsis edilmiştir.

Başlangıçta 815 hektar olarak belirlenen arazi, çeşitli sektörlerce oluşturulmuş 16 küçük sanayi sitesi kurma amaçlı kooperatiflere tahsis edilmiştir. Zaman içinde artan ilgi nedeniyle ikinci etapta, 125 hektarlık bir alan daha kamulaştırılarak 17 kooperatifin daha kullanımına sunulmuş, daha sonra katılan 3 kooperatifle birlikte çeşitli sektörlerde faaliyet yürüten 36 küçük sanayi sitesi yapı kooperatifi, İkitelli bölgesinde çalışmalarına başlamıştır (ATAŞ 2006, s. 32–34).

Bürokratik işlemlerin kolaylaştırmak amacıyla bu kooperatifler kendi aralarında üst birlik oluşturma yoluna gitmişlerdir. 28 kooperatif İSKOBİR (İstanbul Küçük Sanayi Siteleri Yapı Kooperatifleri Birliği), 8 kooperatif Marmara Birlik (Küçük Sanayi Siteleri Marmara Bölge Yapı Kooperatifleri Birliği) çatısı altında birleşmiştir. 3 kooperatif bağımsız olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Zaman içinde bölgede arazi tahsisi yapılmayan kooperatiflerin ayrılmasıyla 37 kooperatif faaliyet yürütmeye başlamıştır.

İkitelli sanayi alanında belediyece tahsis edilen alanın kooperatifler adına kamulaştırılması, Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü ile Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü aracılığıyla yapılmıştır. Daha sonra kooperatiflerce bedeli ödenerek satın alınan bu arsalar kooperatiflerin mülkiyetine geçmiştir.

Toplam 940 hektarlık bir alan üzerine planlanan sanayi bölgesinin 700 hektarlık bölümü sanayi alanı, 240 hektarlık bölümü ise idari ve sosyal tesisler, yollar, otopark ve yeşil alan olarak ayrılmıştır. Sanayi sitelerinin yapılacağı alanın ortak altyapı yatırımları, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından planlanıp projelendirilmiş, yapılacak işyeri ve atölye binaları ise kooperatiflerce projelendirilerek 1986 yılında temelleri atılarak inşaatlar başlamıştır. İlk kuruluş itibari ile başvuru yapan her bir

mesleki yapı kooperatifine belli bir alan tahsisi yapılmış, ilgili kuruluş ise kendi imkânları ölçüsünde üyelerinden topladığı aidatlarla işyerlerinin inşaatlarını yapmaya başlamıştır. Ancak her bir kooperatif kendi alanı ile ilgili faaliyet yürütmüş, ortak alanlar, alt yapı ve yollar gibi alanlarla ilgilenilmemiş ve birçok problemle karşılaşılmıştır.

Tablo 15: İkitelli Organize Sanayi Bölgesinde Yer Alan Siteler

1. ATATÜRK Oto Sanatkârları Sanayi Sitesi
2. AYKOSAN Sanayi Sitesi
3. AYMAKOOP AYAKKABICILAR Sanayi Sitesi
4. BAĞCILAR-GÜNGÖREN Sanayi Sitesi
5. BİKSAN Sanayi Sitesi
6. ÇEVRE Sanayi Sitesi
7. ÇORAP VE TRİKO İMALATI Sanayi Sitesi
8. DEMİRCİLER Sanayi Sitesi
9. DEPO ve ARDİYECİLER
10. DERSAN Sanayi Sitesi
11. DOLAPDERE Sanayi Sitesi
12. ESENLER OTO TAMİRCİLERİ
13. ESKOP Sanayi Sitesi
14. ESOT Sanayi Sitesi
15. GALVANO TEKNİK Sanayi Sitesi
16. GİYİM SANATKARLARI Sanayi Sitesi
17. HASSEYAD Sanayi Sitesi
18. HESKOP Sanayi Sitesi (Hırdavatçılar)
19. İMSAM Sanayi Sitesi
20. İPKAS PLASTİKCİLER Sanayi Sitesi
21. İSDÖK Sanayi Sitesi
22. İSTANBUL KERESTECİLER Sanayi Sitesi
23. İSTEKS Sanayi Sitesi
24. İSTOÇ İSTANBUL TOPTANCILAR ÇARŞISI
25. KÂĞITHANE SÜNNET KÖPRÜSÜ HALİÇ S.S.
26. MARMARA Sanayi Sitesi
27. MASKO Mobilyacılar Sitesi
28. METAL İŞ Sanayi Sitesi
29. PİK DÖKÜMCÜLER Sanayi Sitesi
30. SEFAKÖY Sanayi Sitesi
31. TEKSTİL KENT
32. TORMAK Sanayi Sitesi
33. TRİKO DOKUMACILARI Sanayi Sitesi
34. TÜMSAN Sanayi Sitesi

Kaynak: http://www.bahcesehir-bld.gov.tr/ekonomi.php 12.08.2009

Bunun üzerine; Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın teklifiyle İkitelli Küçük Sanayi Alanı 14.03.1990 tarihinde "Organize Küçük Sanayi Bölgesi" olarak bakanlıkça onaylanmıştır. Böylece altyapı ve diğer ortak alanlarla ilgili inşaat sorunlarının giderilebilmesi için kamu desteği sağlanmıştır. Organize Küçük Sanayi Bölgesi; birbiri ile uyumlu üretim yapan küçük ölçekli sanayi kuruluşlarının planlı bir alanda ve ortak altyapı hizmetlerinden yararlanacak şekilde standart atölye binaları içinde toplanmaları şeklinde tarif edilebilir (ATAŞ 2006, s.35)

3.7. Başakşehir ve Çevre Sorunları

İstanbul, son seksen yılın ortalamalarını alt üst eden bir yağış yaşadı. 8 Eylül günü sağanak biçiminde başlayan ve aniden yoğunlaşan yağmurun yol açtığı sel ve su baskınlarını felâket biçimde yaşayan ilçelerden biri de Başakşehir oldu.

Yoğun yağış nedeniyle Başakşehir ilçe sınırlarından geçen Eşkinoz, Sazlıbosna, Hasanoğlu, Hamam ve Ayamama Deresi gibi dere yataklarının taşması sonucu meydana gelen sel, büyük bir felâkete neden oldu.

İlçe sınırları içerisinde 350 iş yeri ve 88 konut ağır hasar, 65 iş yeri ve 292 konut orta hasar ve 8 iş yeri ile 327 konut hafif hasar görmüştür (*Tablo 16*).

Tablo 16: Başakşehir'de Eylül ayında yaşanan sel felâketinden etkilenen konut ve iş yerlerimin durumu

Etkilenme Durumu	Konut Sayısı	İşyeri Sayısı	Toplam
Ağır hasarlı	88	350	438
Orta hasarlı	292	65	357
Hafif hasarlı	327	8	335
Toplam	**707**	**423**	**1130**

Kaynak: http://www.bahcesehir-bld.gov.tr, 17.09.2009

Sel ve su baskınlarından en çok etkilenen Şahintepe Mahallesi, Ziyagökalp Mahallesi, Güvercintepe Mahallesi, Altınşehir Mahallesi, Bahçeşehir Mahallesi Gölet Bölgesi, Başak Mahallesi'nin etapları, İkitelli Organize Sanayi, TIR Parkı ve Sular Vadisi başta olmak üzere birçok yerleşim alanları oldu (*Foto 19*).

Foto 19: Başak Mahallesi Sular Vadisi

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ALAN ARAŞTIRMASI YARDIMIYLA BAHÇEŞEHİRDE SUBÜRBANLAŞMANIN ÖLÇÜLMESİ

Bahçeşehir ilçesinin üzerine kurulu olduğu arazı 1980'li yıllara kadar üzerinde sadece kırsal yerleşmelerin bulunduğu bir sahaydı. Bu sahanın bir bölümü olan İkitelli Köyü arazisinin bir kısmı 1960 yılında ilan edilen Sanayi Bölgeleri İmar Planı ile sanayi bölgesi olarak yürürlüğe giren ve 1985 yılında küçük sanayi sitelerinin yapımı ve şehir içerisindeki bazı sanayi kuruluşlarının bu alana taşınmasıyla sanayiye açılmıştır. Aynı dönemlere denk gelen ve bölge içerisinden geçen TEM-otoyolununda faaliyete geçmesiyle birlikte erişimi kolaylaşan kırsal bölgeler çekim alanı haline gelmiştir. Başlangıçta belediye öncülüğünde oluşturulan İkitelli-Başak Konutları ile İkitelli Köyünün sanayiye açılan sahası dışındaki kısımları da planlı yerleşmeye açılmıştır. Bu süreçte İkitelli köy merkezi ve yakın çevresi ise Anadolu'dan gelen göçmenlerin rağbet ettiği bir yer olmuştur. İkitelli köy merkezinin de içerisinde yer aldığı Ziyagökalp Mahallesi İkitelli Organize Sanayi Bölgesinin hemen batısında gelişmiştir. Planlı ve plansız gelişen yerleşme öbeklerinin hepsinin gelişmesinde temel etken İstanbul şehrinin merkezinde yer alan sanayinin merkezin dışına taşınması (sanayinin subürbanlaşması) sürecidir. Bu sürece bağlı olarak yerleşmenin merkezden dışarıya taşınması (meskenlerin subürbanlaşması), ve şehrin çevresinin çekim merkezi haline gelmesi söz konusu olmuştur.

Çalışmanın bu bölümünde Başakşehir ilçesinde bütün mahalleleri kapsayan ve toplam 425 kişi üzerinde yürütülen çalışmanın sonuçları ele alınmıştır. Sonuçlar SPSS Programı'na aktarılarak değerlendirilmiştir. Anket araştırması yardımıyla ilçede yaşayanların bölgeyi yerleşim yeri olarak seçme nedenleri, ikamet süreleri, günlük yaşamlarında ihtiyaçlarını giderme şekilleri, merkezle olan ilişkileri, şu an oturdukları yeri ikametgâh olarak seçmelerindeki faktörleri ve daha önce yaşadıkları bölge ile alakalı bilgiler gibi pek çok soruya cevap aranmıştır. Özellikle ilçeye yerleşmeden önceki ikametgâh noktaları belirlenerek bölgenin gerek il içerisinden gerekse il dışından göç aldığı yerler belirlenmeye çalışılmıştır. Buradaki temel amaç subürbanlaşmayı ölçmektir. Anket 18 yaş ve üzeri

kişilerde uygulanmıştır. Katılımcıların yaş guruplarına dağılımına baktığımızda ağırlıklı olarak 20–40 yaş gurubunda olduklarını görmekteyiz. *Chi-sguare (K^2)* test tekniği ile yapılan hesaplamada yerleşim yerleri ve yaş guruplarına dağılım arasında önemli bir farklılık gözlenmemiştir (*Tablo 17*).

Tablo 17: Ankete dahil bireylerin yaş guruplarına göre dağılımı

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	19 Yaş ve Altı	12	2,8	2,8	2,8
	20-29	89	20,9	20,9	23,8
	30-39	127	29,9	29,9	53,6
	40-49	90	21,2	21,2	74,8
	50-59	64	15,1	15,1	89,9
	60-69	34	8,0	8,0	97,9
	70 ve Üzeri	9	2,1	2,1	100,0
	Toplam	425	100,0	100,0	

Tablo 18'de görüleceği üzere anket çalışmasına katılanların oranın erkeklerde daha fazla olduğu açıktır. Bu durumun oluşmasında anketi haneler üzerinde yapmamız ve bu nedenle anket esnasında evde erkeğin bulunması halinde, kadınların sözü onlara bırakmayı tercih etmeleridir. Bu durum alışveriş alışkanlıkları ve merkez algılaması ile ilgili sorulara verilen cevaplardan elde edilen sonuçlara da etki etmiştir.

Tablo 18: Katılımcıların cinsiyetlere göre dağılımı

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kadın	183	43,1	43,3	43,3
	Erkek	240	56,5	56,7	100,0
	Toplam	423	99,5	100,0	
Kayıp	Sistem	2	,5		
Toplam		425	100,0		

Ankete katılanlar % 84 gibi yüksek oranda evli bireylerden oluşmaktadır (*Tablo 19*). Bekârlar içerisinde yalnız yaşayanlar olduğu gibi, anket sırasında evde anne ya da babası bulunmayan; fakat ailesiyle birlikte oturan bekar kişilerde bulunmaktadır. Bölgenin merkeze uzak

olması nedeniyle bazı merkez semtlerde rastlanılan ev arkadaşlığı kapsamı içerisinde ikamet edilen meskenler yok denecek kadar azdır.

Tablo 19: Katılımcıların medeni durumları

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Bekar	66	15,5	15,6	15,6
	Evli	358	84,2	84,4	100,0
	Toplam	424	99,8	100,0	
Kayıp	Sistem	1	,2		
Toplam		425	100,0		

TUİK verilerine göre ilçe genelinde evlilerin oranı % 68 iken (*Tablo 7*) ankete katılımlarda evli olanların oranı % 84 ile ilçe genelini kapsayan oranlardan daha yüksektir. Bu durumun oluşmasında anketi cevaplamada ön plana çıkan aile reisi konumundaki kişilerin ağırlıklı olarak evli bireylerden oluşması rol oynamıştır.

Tablo 20: Katılımcıların eğitim durumları

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Okuma yazmasi yok	35	8,2	8,3	8,3
	Okul bitirmemiş fakat okur- yazar	11	2,6	2,6	10,9
	İlkokul veya İlkögretim	232	54,6	55,0	65,9
	Lise	72	16,9	17,1	82,9
	Önlisans	10	2,4	2,4	85,3
	Lisans	55	12,9	13,0	98,3
	Lisansüstü	7	1,6	1,7	100,0
	Toplam	422	99,3	100,0	
Kayıp	Sistem	3	,7		
Toplam		425	100,0		

Tablo 20'de ankete katılanların eğitim durumları verilmiştir. *Tablo 3*'te verilen 2008 TUİK verilerine göre ilçede okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 4 iken bu oran katılımcılarda yaklaşık % 8 olarak tespit edilmiştir. Katılımcılar arasında okur-yazar olmayanların % 91' kadındır. Dolayısıyla K^2 Tekniğine göre yapılan hesaplamalarda eğitim durumu ile cinsiyetler arasında ilişki olduğu ortaya konmuştur. Ankete katılan kadınların % 16,4'ü lisans ve lisansüstü eğitime sahipken, erkekler

arasında lisans ve üstü eğitime sahip olanların oranı % 13,4 olarak tespit edilmiştir. Lisansüstü eğitime sahip olanlar arasında erkekler daha fazla bir paya sahiptirler. Genel olarak katılımcıların % 14,8'i lisans ve üzeri eğitim düzeyine sahiptirler. TUİK verilerine göre ilçe genelinde bu oran % 9'dur. İlköğretim mezunlarında ve lise mezunlarında resmi veriler ile bizim elde ettiğimiz sonuçlar arasında paralellik vardır. Eğitimle ilgili verileri burada vermemizdeki esas amaç bulgularımızın ilçe genelini yansıtma özelliğini ortaya koymaktır.

Tablo 21:Aile reisi değilse, aile reisinin yaş guruplarına ve cinsiyet göre dağılımı

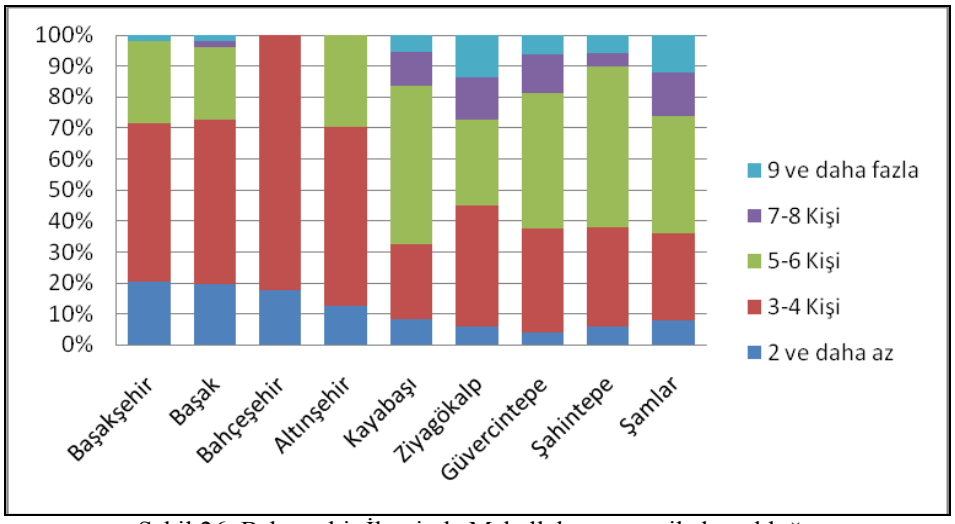
			Aile reisi değilse, aile reisinin kişisel bilgileri					Total
			20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	
Cinsiyet	Erkek	Sayı	12	48	38	15	7	120
		Yüzde	9.0	36.1	28.6	11.3	5.3	90.2
	Kadın	Sayı	2	4	4	2	1	13
		Yüzde	1.5	3.0	3.0	1.5	.8	9.8
Total		Sayı	14	52	42	17	8	133
		Yüzde	10.5	39.1	31.6	12.8	6.0	100.0

Çalışmaya katılanlardan 133 kişi aile reisi olmadıklarını ifade etmişlerdir. Çalışmaya katılan 183 kadından 120 tanesi aile reisi olarak ailedeki bir erkeği aile reisi olarak belirtmişlerdir. Sadece 13 kişi aile reisi olmadığını belirterek aile reisi olarak bir kadını göstermiştir. Eğitim durumu yükseldikçe sorulara verilen cevaplarda daha fazla verim elde edilmiştir. *Tablo 21*'de görüldüğü üzere aile reisi konumundaki kişilerin % 80'den fazlası 50 yaşın altındakilerden ve % 90'dan fazlası erkeklerden oluşmaktadır. Aile reisi konumundaki kadınlar genelde bekar kadınlardır.

4.1 Başakşehir İlçesinde Hane Halkı Büyüklüğü

Başakşehir ilçesindeki aileler içerisinde % 44.2'lik oranıyla 3-4 kişilik büyüklüğe sahip olan aileler ilk sırada gelmektedir. Buna % 11.3'lük oran ile iki kişi ve daha az sayıda bireye sahip haneleri de ekleyecek olursak ilçede yaşayanların yarıdan fazlasının küçük aile ve yalnız yaşayanlardan oluştuğu ortaya çıkar. Aile büyüklüğü açısından ikinci sırada % 32.6 ile 5-6 kişilik büyüklüğe sahip olan aileler gelir. Ailelerde yaklaşık % 12 gibi düşük bir oranda 7'den daha fazla kişiye sahiptir. Ziyagökalp Mahallesi ve Şamlar Köyü aile büyüklüğünün en

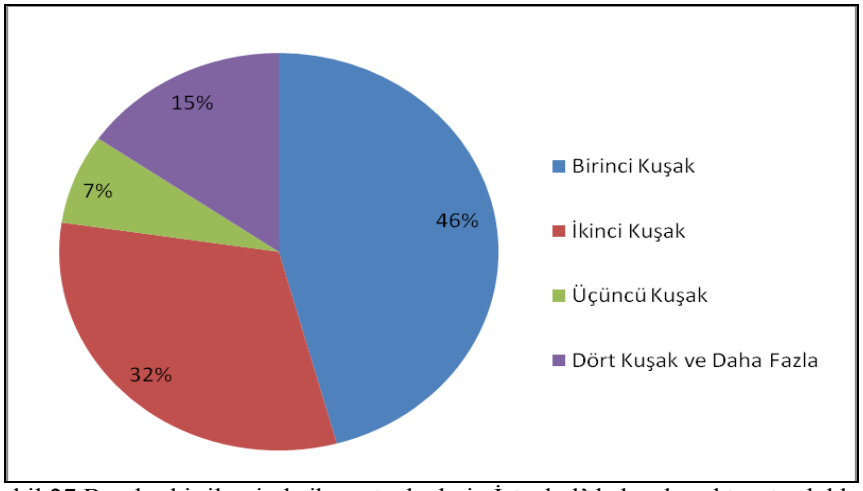
fazla olduğu yerlerdir. Bu mahalleleri Güvercintepe ve Şahintepe mahalleleri takip eder. *Şekil 26*'da açıkça görüldüğü gibi Başak ve Başakşehir Mahallelerinde ankete katılanların yaklaşık % 20'si 2 ve daha az hane halkı büyüklüğüne sahiptirler. Her iki mahallede de hanelerin yaklaşık yarısı 3-4 kişilik büyüklüğe sahiptir. Her iki mahallede 7'den daha fazla bireye sahip hane sayısı 3'tür. Bahçeşehir'de yaşayanlarda hane büyüklüğü % 82.5 oranında 3-4 kişi olarak tespit edilmiş geriye kalanı 2 ve daha az breye sahiptirler. Bahçeşehir'de 4 kişiden daha büyük haneye rastlanmamıştır. Pek tabidir ki bizim denk gelmemiz bu semtte 4 kişiden büyük haneler yok anlamına gelmez. Fakat varsa da oranlarının çok düşük olduğu muhakkaktır (*Şekil 26*)

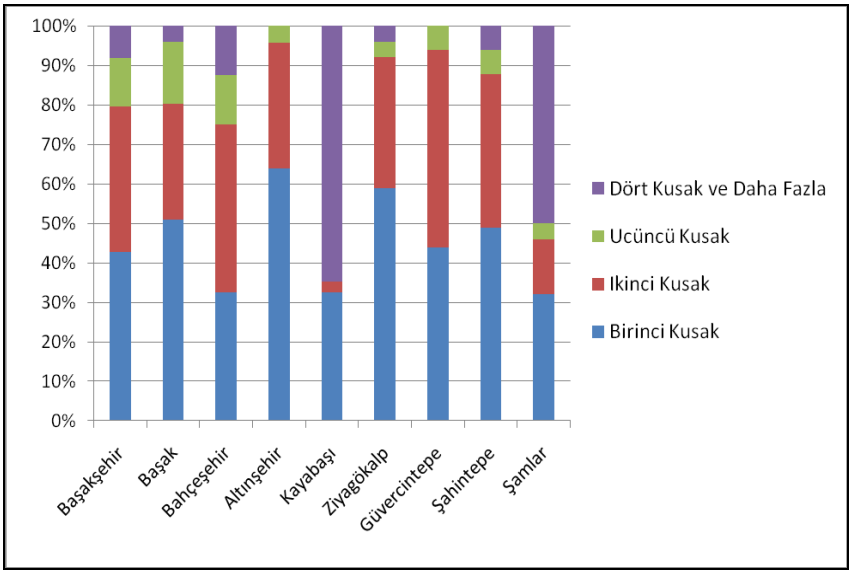
Şekil 26: Bahçeşehir İlçesinde Mahallelere göre aile büyüklüğü

4.2 İstanbul'da ve Başakşehir'de Oturma Süreleri

Şekil 27'de görüldüğü gibi ankete katılanların yaklaşık yarısı (% 46) İstanbul doğumlu olmayanlardan oluşmaktadır. Geriye kalan % 54 iki ya da daha fazla kuşaktır İstanbul'da yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ankete katılanların % 15'i dört kuşak ve daha uzun süredir İstanbul'da yaşamaktadırlar. Kayabaşı ve Şamlar Köyü İstanbul'da bulunma süresi en fazla olan yerdir. Burasının henüz İstanbul dışından fazla göç almamış olması nedeniyle *Şekil 28'*de görüldüğü gibi İstanbullu olma durumları daha fazladır.

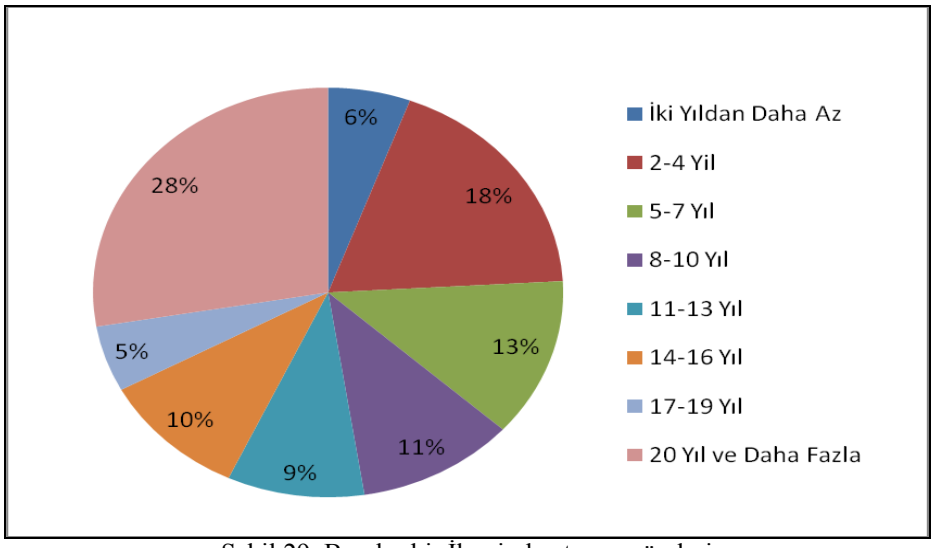
Şekil 27:Başakşehir ilçesinde ikamet edenlerin İstanbul'da kaç kuşaktır oturdukları

Şekil 28: Başakşehir ilçesinde ikamet edenlerin Mahallelere göre kuşak ölçeğinde İstanbul'da oturma süreleri

Kayabaşı ve Şamlar'da yaşayanlar büyük oranda mübadele ile buraya gelmişler ve seksen yıldan daha fazla bir süredir burada yaşamaktadırlar. 20 yıldan daha az süredir bu köylerde yaşamakta olanların oranı çok fazla değildir. Kayabaşının köy statüsünden çıkartılıp toplu konut gelişim alanı haline dönüştürülmesinden sonra oluşturulan konutlar henüz tamamlanarak iskana açılmamıştır. Fakat köyün yerlisi

olmayıp bu bölgedeki fabrikalarda çalışmak üzere gelip yerleşmiş olanlar bulunmaktadır. Kayabaşı'nda yerleşmiş olanların yaklaşık % 30'u İstanbul dışından gelerek buraya yerleşmişlerdir. İstanbul içerisinden ise yakın ilçelerden Gaziosmanpaşa, Küçükçekmece, Bayrampaşa ve Arnavutköy den gelerek buraya yerleşmiş olanlar daha fazladır (*Şekil 31 ve Şekil 33*).

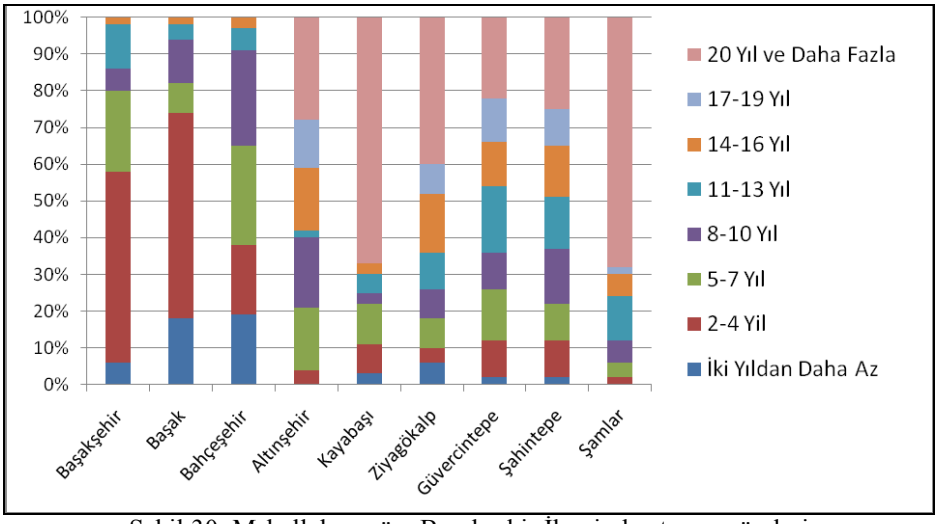

Şekil 29: Başakşehir İlçesinde oturma süreleri

Kuşak ölçeğinde mahallelere bakmaya devam ettiğimizde Altınşehir ve Ziyagökalp mahallelerinde bizzat kendileri gelip İstanbul'a yerleşmiş olanların oranı diğer mahallelerden daha fazladır. Altınşehir ve Güvercintepe mahallelerinde üç kuşak öncesinde İstanbul'a yerleşmiş olana rastlanmamıştır. Altınşehir, Şahintepe, Güvercintepe ve Ziyagökalp mahallelerinde oturan kişilerin yarıdan fazlası buraya yerleşmeden önce İstanbul dışında bir yerde ikamet etmekteydi. Bu yerleşmelerde oturanların yaklaşık % 30 gibi bir kısmı da 20 yıldan daha uzun zamandır buralarda oturmaktadırlar (*Şekil 29*). Bu durum bölgenin 1980'li yıllardan sonra nüfuslanmaya başlamasıyla da örtüşmektedir. İlçe genelinde 20 yıldan daha uzun zamandır burada oturanların oranı (% 28) yaklaşık ¼'tür. Şamlar ve Kayabaşını hariç tutacak olursak oranlar daha da düşer. İki yıldan daha az süredir Başakşehir'de oturanların oranı % 6'dır. Bu oran son dönemlerde buraya fazla yeni yerleşmelerin eklemlenmediği anlamına gelir. Fakat bu durum ilçenin yoğun şekilde konutlaşmasının ve yakın gelecekte ilçe dışından pek çok İstanbulluya yeni yaşam alanı

olacağını görmezlikten gelmemize neden olmamalıdır. Hızla İnşa edilen toplu konutlar ve tamamlanma aşamasına yaklaşan metro inşaatı ile Başakşehir önemli bir uykukent haline gelecektir.

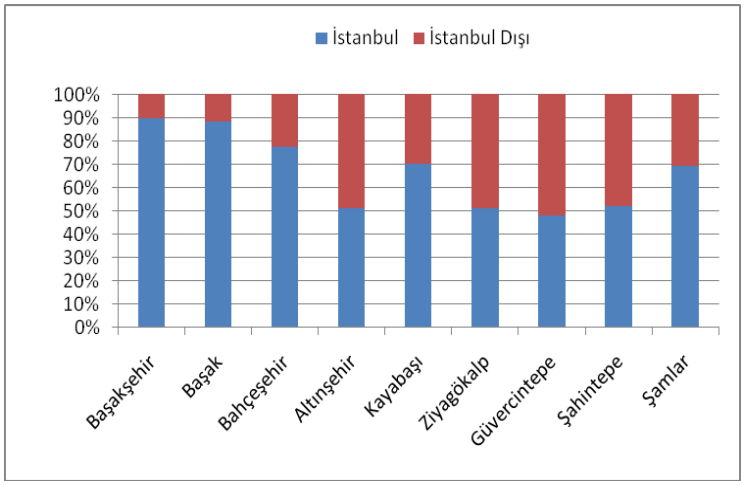
Planlı yerleşmelerin bulunduğu Başak, Başakşehir ve Bahçeşehir'de ikamet süreleri yerleşmelerin inşasının tamamlamasıyla alakalı olduğu için en fazla 15 yıldır. Tamamen sıfırdan boş alanlara planlanarak yerleşmelerin oluşturulmuş olması burada 15 yıldan daha eski oturana rastlamamamıza neden olmuştur. Bahçeşehir semtindeki anket çalışmasını Hoşdere Köyü dışında yapmış olduğumuz için bu köyün anket sonuçlarına etkisi olmamıştır

Şekil 30: Mahallelere göre Başakşehir İlçesinde oturma süreleri

4.3. Başakşehir İlçesine Yerleşenlerin Daha Önce Oturdukları Yerler

Başakşehir ağırlıklı olarak İstanbul'un diğer ilçelerinden gelen insanlar tarafından yerleşilmiştir. İstanbul içerisindeki diğer noktalardan gelip burada yerleşenlerin oranı mahalleler arasında farklıdır. Planlı yerleşmelerde İstanbul'da oturma sürelerinin daha uzun olduğunu görmüştük. Bu yerleşmeler aynı zamanda İstanbul merkezden yüksek oranda göç almışlardır. Plansız yerleşmeler ise daha çok İstanbul dışından göç almışlardır (*Şekil 31*). Bu veriler ışığında bölgedeki planlı yerleşmelerin inşasının subürbanlaşmada önemli olduğu açıktır.

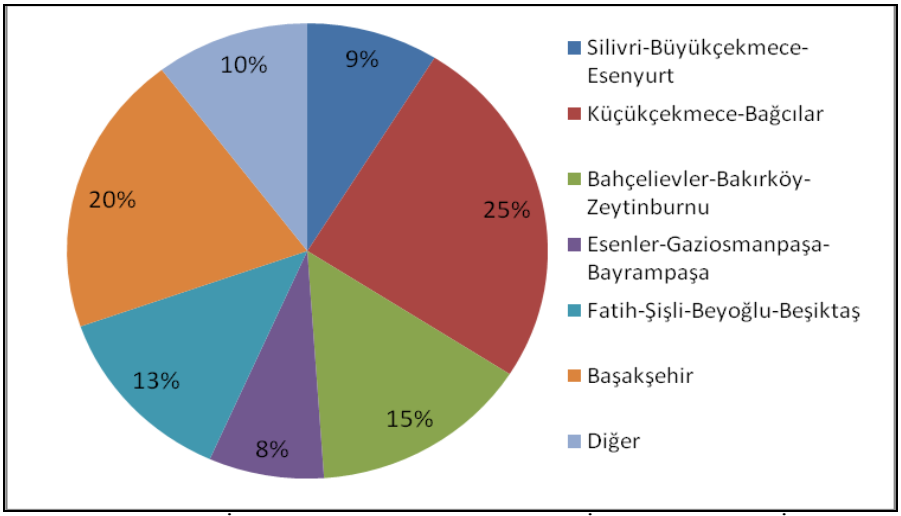

Şekil 31: Başakşehir ilçesinde anket uygulanan bireylerin daha önce oturdukları yerin ilçe geneli ve mahalle ölçeğinde dağılımı

Tablo 22 Başakşehir İlçesinde anket uyguladığımız kişilerden İstanbul dışından gelip bu bölgeye yerleşenleri hesaba katmadan İstanbul içerisindeki nüfus hareketliliğini ölçmeye yönelik olarak yapmıştır. Buradan elde ettiğimiz sonuçlara göre katılımcıların % 20'sinin bir önce oturdukları ev yine Başakşehir ilçesi sınırlarına dahil olan bölgelerdedir. Şamlar, Kayabaşı ve Ziyagökalp mahallelerinde bu kişilerin oranı nispeten daha yüksektir. Bunun temel nedeni bu yerleşmelerin bölgedeki köy ya da eski köy merkezlerine tekabül etmesidir. Daha önce Küçükçekmece, Bağcılar, Fatih, Zeytinburnu, Bahçelievler, Bakırköy gibi ilçelerde oturup Başakşehir ilçesine gelenlerin oranı İstanbul'un diğer ilçelerinden daha fazladır. Burada coğrafi yakınlık önemli rol oynamıştır. Daha önce Bağcılar ve Küçükçekmece gibi ağırlıklı olarak 1980 yılından sonra yoğun nüfus almış bölgelerde kiracı konumundaki bazı aileler Başakşehir'in plansız mahallerinde arsalar alarak kendi konutlarını inşa etmişlerdir. Bu durum özellikle büyük aileler için caziptir. Para oldukça üstte yeni katların ilavesi bu aileler için hem ekonomiktir hem de bir arada yaşama ihtiyaçlarına hitap etmektedir. *Şekil 32*'de görüldüğü üzere Beşiktaş, Şişli, Beyoğlu, Beşiktaş ve Üsküdar gibi İstanbul'un tarihi merkezini oluşturan ilçelerden de pek çok kişi başta planlı yerleşim bölgeleri olmak üzere ilçeyi yeni yerleşim alanı olarak seçmişlerdir. Başakşehir, Başak ve Bahçeşehir mahalleleri İstanbul içerisinden en fazla göç alan mahalleler olmuştur. Komşu ilçeler Küçükçekmece ve Bağcılar coğrafi yakınlıktan dolayı daha önce oturulan yerde öne çıkmışlardır.

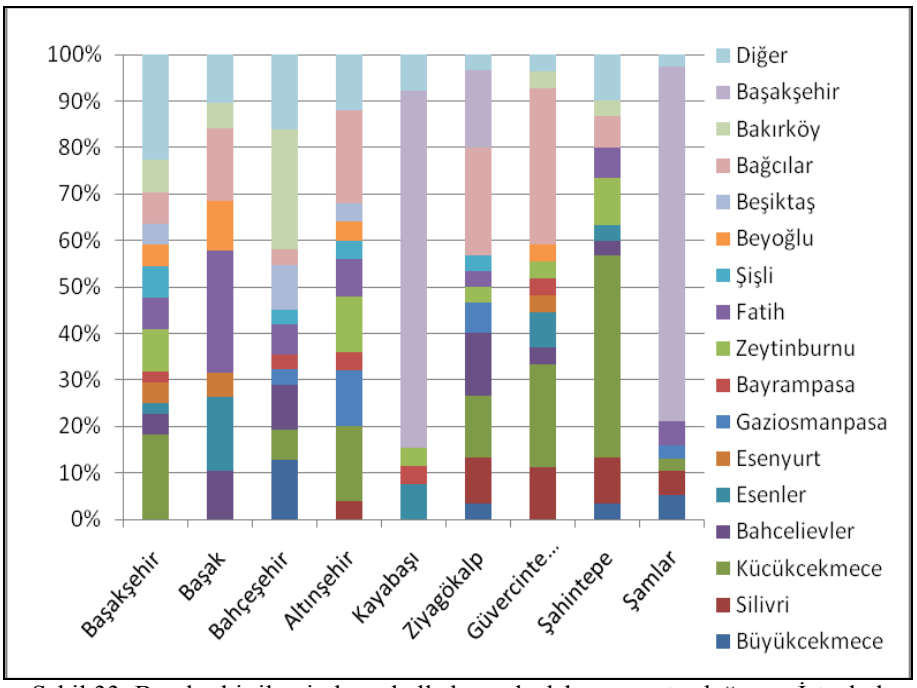
Tablo 22: Ankete Katılanların daha önce oturdukları yerlere göre dağılımı (İstanbul dahilinde olanlar)

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Büyükcekmece	8	1,9	3,0	3,0
	Silivri	12	2,8	4,4	7,4
	Küçükcekmece	38	8,9	14,1	21,5
	Bahcelievler	13	3,1	4,8	26,3
	Esenler	9	2,1	3,3	29,6
	Esenyurt	4	,9	1,5	31,1
	Gaziosmanpasa	7	1,6	2,6	33,7
	Bayrampasa	5	1,2	1,9	35,6
	Zeytinburnu	13	3,1	4,8	40,4
	Fatih	17	4,0	6,3	46,7
	Sisli	6	1,4	2,2	48,9
	Beyoglu	6	1,4	2,2	51,1
	Besiktas	6	1,4	2,2	53,3
	Bağcılar	30	7,1	11,1	64,4
	Bakırkör	14	3,3	5,2	69,6
	Diğer	28	6,6	10,4	80,0
	Başakşehir	54	12,7	20,0	100,0
	Toplam	270	63,5	100,0	
Kayıp	Sistem	155	36,5		
Toplam		425	100,0		

Şekil 32: Başakşehir İlçesinde daha önce oturduğu yer İstanbul olanların İstanbul'un ilçelerine dağılımı

Mahallelerin öncelikle nerelerden göç aldığına baktığımızda; Başakşehir Mahallesi Küçükçekmece'den, Başak Mahallesi Fatihten, Bahçeşehir'in mahalleleri Bakırköy'den, Altınşehir ve Ziyagökalp mahalleleri Bağcılardan, Güvercintepe'nin Bağcılar ve Küçükçekmece'den ve Şahintepe'nin ise ağırlıklı olarak Küçükçekmece'den göç aldığını görmekteyiz (*Şekil 33*).

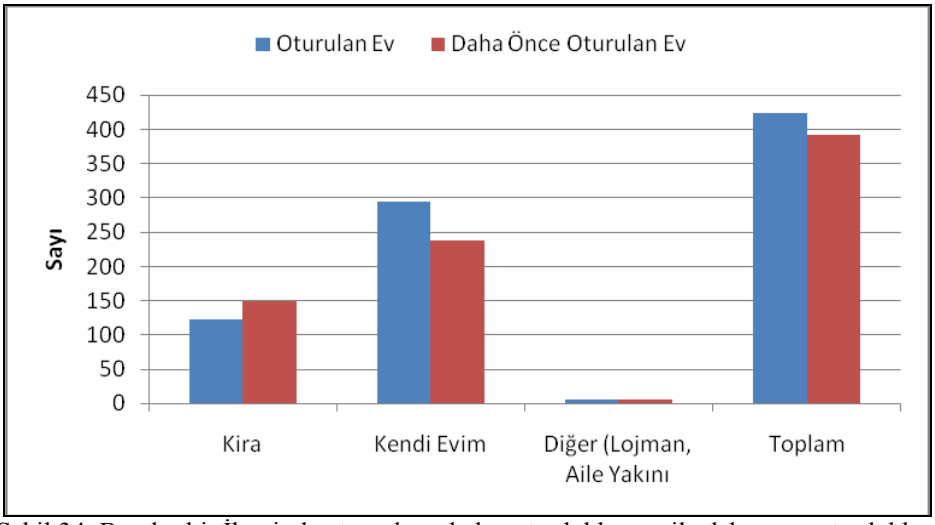
Şekil 33: Başakşehir ilçesinde mahalle bazında daha önce oturduğu yer İstanbul olanların İstanbul'un ilçelerine dağılımı

Halen köy statüsünde olan Şamlar ve köy statüsünden mahalle statüsüne yeni geçirilmiş olan Kayabaşında büyük oranda Başakşehir İlçesinde doğanların ikamet etmekte olduğu görülür. Ziyagökalp Mahallesi de İkitelli köy merkezine sahip olması nedeniyle Başakşehir'de oturma süreleri uzun olanların bulunduğu bir yerdir. Başakşehir'de ikamet edenlerden % 20'den fazla diğer diye cevap vermiş olanlar büyük oranda Üsküdar ve Ümraniye gibi Anadolu yakasında bulunan ve benzer yaşam biçimine sahip ilçelerden gelmiş olanlardan oluşmaktadır. Bahçeşehir'de Bakırköy'den gelmiş olanların önemli bir kısmı Ataköy'den buraya gelmişlerdir. Başak Mahallesindekiler arasında daha önce oturduğu yer Fatih olanların oranı yüksektir. Bu durum yerleşim bölgesi seçilirken

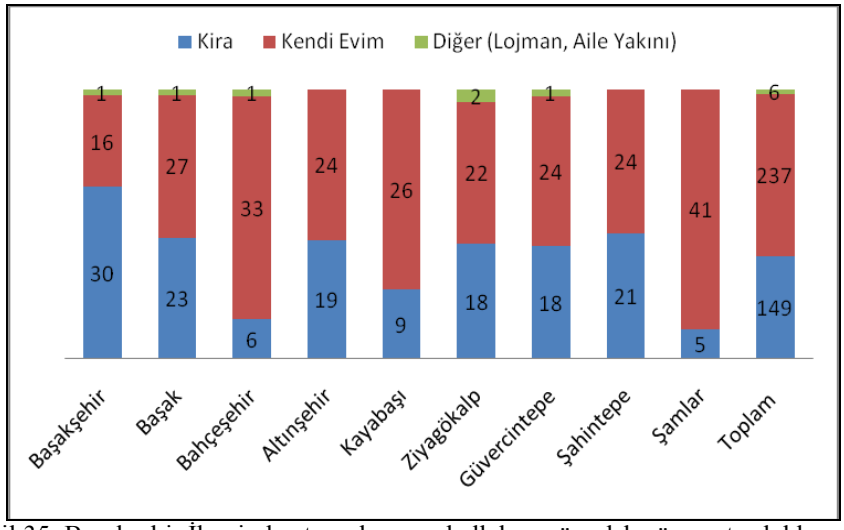
kişilerin kendilerine daha uygun yaşam tarzlarına sahip mekânları tercih ettiklerini göstermektedir. Buna karşın Altınşehir, Güvercintepe, Şahintepe, Ziyagökalp mahallelerinde yerleşilmesine neden olan etkenlerin bahsi geçen mahallelerden farklı olduğu, arsa ve ev sahibi olabilme imkânı ile akraba ve hemşerilere yakın olma ve bir arada olma dürtülerinin daha fazla ön plana çıktığını görmekteyiz.

4.4. Oturulan Evin Mülkiyet Durumunun Yer Seçimi Üzerindeki Etkisi

Başakşehir ilçesinde ankete katılanların tamamı halen oturulan evin durumuyla alakalı soruya cevap vermişlerdir. Bunlardan 392 tanesi daha önce oturdukları evle ilgili soruyu cevaplamışlardır. Katılımcıların % 60,5'i daha önce kendi evlerinde oturduklarını % 38'i ise daha önce kirada oturduklarını ifade etmişlerdir. Halen oturduğunuz evin durumu nedir dediğimizde kiracı olma oranlarının düştüğünü (% 29) ve ev sahipliliğinin artığını (% 69,6) görmekteyiz. Lojman ya da aile yakınına ait evde oturma oranları pek değişmemiştir. *Şekil 34*'te görüldüğü üzere ev sahibi olma imkânlarının artması bölgenin tercih edilmesinde rol oynarken daha önce ev sahibi olanların da planlı yerleşim yerlerinde oturma istekleri de etkili olan başka bir nedendir.

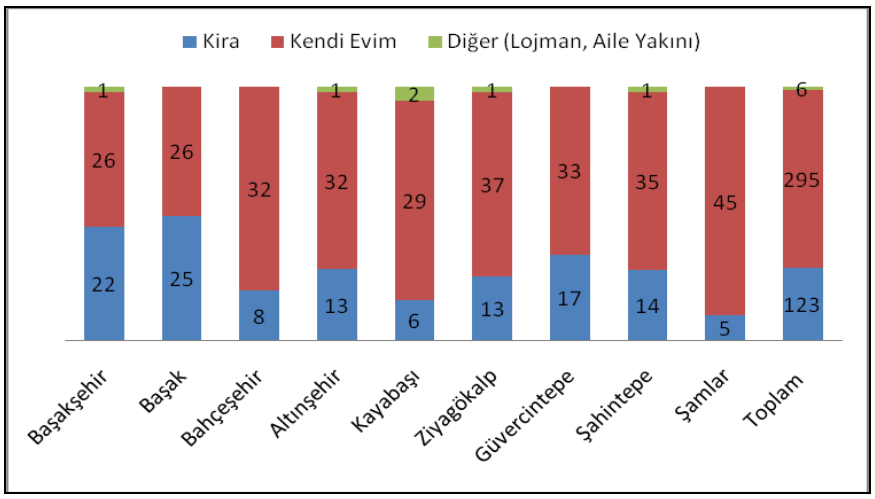
Şekil 34: Başakşehir İlçesinde oturanların halen oturdukları ev ile daha önce oturdukları evin mülkiyet durumu

Şekil 35: Başakşehir İlçesinde oturanların mahallelere göre daha önce oturdukları evin mülkiyet durumu

Konutların mülkiyet durumuna mahalle ölçeğinde baktığımızda ise Başakşehir Mahallesinde oturanların % 64'ü daha önce kirada oturduklarını belirtmişlerdir. Bu oran halen oturulan konutlardaki mülkiyet durumunda % 19 azalarak % 45'e inmiştir. Yer değiştirme ile kiracı olma oranı azalmış, konut sahibi olma oranı artmış % 34'ten % 53'e ulaşmıştır. Bu durum Başakşehir Mahallesine taşınmada konut sahibi olunması ile yer değiştirme arasında bir ilişkiyi ortaya çıkarmıştır. Başak Mahallesinde ise daha önce mülkünde ikamet edenlerin oranı ile halen mülkünde oturanların oranı birbirine yakın çıkmıştır. Bu durum ikamet yeri seçiminde konut sahibi olma faktörünün burada çok önemli olmadığı, başka faktörlerin daha etkili olduğunu göstermektedir. Bahçeşehir'de azda olsa daha önceki ikamet yerine göre kirada oturanların oranı artmıştır. İstanbul'un başka bir semtinde evi olduğu halde burada oturabilmek için kiracı olmayı göze alanlar bulunmaktadır. Bunun temel nedeni bu semtin prestijli ve sosyal donatıları olan bir yer olmasıdır. Kiracı olanların oranı artmış olmakla birlikte % 80 oranında kişi kendi evlerinde oturduklarını ifade etmiştir. Altınşehir Mahallesinde daha önce oturduğu konutu kira olarak belirtenlerin oranı % 44 iken bu oran mevcut oturulan konut için % 28' düşmüştür. Burada oturanlar içerisinde kendi evinde oturanlar % 70 gibi yüksek bir değere sahiptir. Gecekondu semti olmamakla birlikte Altınşehir plansız gelişmekte olan bir mahalledir. İstanbul'a ilk kez gelip burada yerleşenlerin oranı da oldukça yüksektir. Kayabaşında kendi

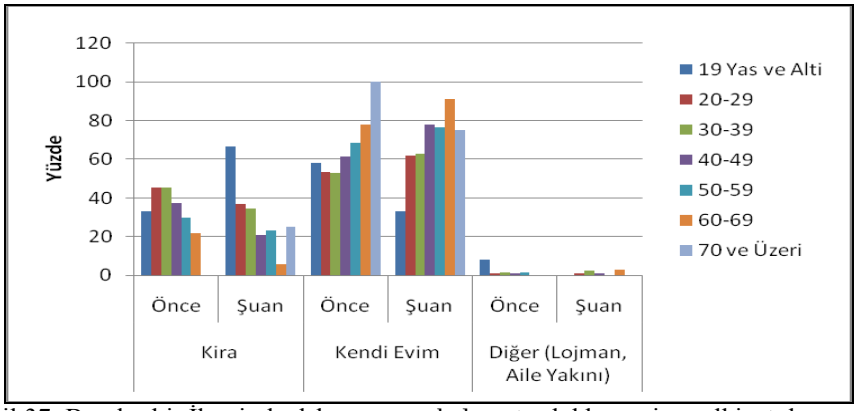
evinde oturanların oranı % 78 olarak tespit edilmiştir. Buraya yerleşerek kiradan kurtulan yaklaşık % 9'luk bir kesim vardır. Ziyagökalp Mahallesi yer değiştirerek mülk sahibi olunma oranı yüksek olan mahallelerden bir diğeridir. Bu mahallede ikamet edenlerin %52'si buraya yerleşmeden önce kendi evinde otururken artık %72 oranında oturulan konutta ev sahipliği söz konusudur. Güvercintepe Mahallesinde daha önceki ve şu an ki konutta mülk sahibi olma durumu %55'ten %66'ya yükselmiştir. Şamlar Köyündekiler buranın köy olma özelliği nedeniyle %90 oranında kendi evinde ikamet etmektedir (*Şekil 35 ve Şekil 36*).

Şekil 36: Başakşehir ilçesinde oturanların mahallelere göre halen oturdukları evin mülkiyet durumu

K^2 Testine göre daha önce oturulan evin mülkiyet durumu ile yaş arasında ilişki bulunmaktadır. İleri yaş guruplarında mülk sahibi olma durumu gençlere göre daha yüksektir. 19 yaş ve altı guruptaki katılımcılar arasında daha önce oturulan ev kira diyenler % 33 iken bu yaş gurubundakilerde halen oturdukları ev kira olanlar % 66,7'dir. Buradan çıkartılacak sonuç pek çok genç kişinin ya ailesiyle ya da kendi başına kıra olsa da bu bölgeyi seçtikleridir. 20–29 yaş gurubu içinde benzer bir sonuç bulunmaktadır. 20–29 yaş gurubundakilerde daha önce oturduğu ev kira olanların oranı % 45,6 iken bu yaş gurubundakilerde kirada olanların oranı azalmış, ev sahibi olanların oranı artmıştır. 30–39 yaş gurubundakilerde ev sahipliliği 10 puanlık artışla % 53'ten % 63'e ulaşmıştır. 40–49 yaş gurubunda artış oranı daha fazla olmuş 16 puanlık

artışla % 61,6'dan % 77,8'e ulaşmıştır. 50–59 yaş gurubunda daha önce oturulan ev ile halen oturulan ev arasındaki mülkiyet sahipliğinde ki artış oranın yüksel olmasından kaynaklanan nedenlerle beklide azalmış, artış oranı % 68,3'ten % 76,6'ya ulaşmış ve sadece 9 puanlık bir artış olmuştur. 60–69 yaş gurubunda katılımcıların % 78,1'i daha önce kendi evlerinde oturduklarını ifade etmişlerdir. Bu yaş gurubundakilerin % 91,2'si halen kendi evlerinde oturmaktalar ve kiracı olanların oranı % 10'dan daha azdır. 70 ve üzeri yaşa sahip olanların tamamı daha önce kendi evlerinde otururken bunların % 25'i halen kirada oturduklarını ifade etmişlerdir (*Şekil 37*). Bu durum ilerleyen yaşlarda sosyal kullanımı ve dolaşma imkânı olan mekânların yaşam alanı olarak tercih edilmesiyle alakalıdır.

Şekil 37: Başakşehir İlçesinde daha önce ve halen oturdukları evin mülkiyet durumu ve katılımcı nüfusun yaş gurupları ile olan ilişkisi

4.5.Yer Seçimi Üzerinde Etkili Olan Nedenler

Yeni yerleşilen bölgede konut sahibi olabilme imkânının yer değiştirmemiz üzerinde etkisi oldu diyen % 48,5 oranındaki kesimin büyük kısmı bu etkinin çok önemli olduğunu belirtmişlerdir. Konut sahibi olmak buraya yerleşmede etkili olmuştur fakat bu etki önemsizdir diyenlerin büyük kısmı Şamlar ve Kayabaşı'ndakilerdir. Bu soruyu boş bırakan % 51,5 gibi büyük bir oran plansız gelişen mahallelerde yaşayan katılımcılardan oluşmaktadır(*Tablo 23*). Kira fiyatlarının ucuzluğu şehrin kenarına yerleşmek için yer değiştirme üzerinde pek etkili olmamıştır. *Tablo 24*'te görüldüğü üzere bu soru pek çok katılımcı tarafından boş bırakılmıştır. Cevap verenlerin yaklaşık % 70'i de önemsiz olarak görmüştür. Bu durum bölgeye yerleşmede konut sahibi olabilme ve işe

yakın konut edinebilme gibi nedenlerin daha fazla etkin olduğunu gösterir.

Tablo 23: Konut sahibi olabilme imkânının yer değiştirme üzerinde etkisi

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Cok Önemli	127	29,9	61,7	61,7
	Oldukca Önemli	3	,7	1,5	63,1
	Önemli	5	1,2	2,4	65,5
	Az Önemli	3	,7	1,5	67,0
	Önemsiz	68	16,0	33,0	100,0
	Toplam	206	48,5	100,0	
Kayıp	Sistem	219	51,5		
Toplam		425	100,0		

Tablo 24: Kira fiyatlarının ucuz olmasının yer değiştirme üzerinde etkisi

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Cok Önemli	26	6,1	20,8	20,8
	Oldukca Önemli	1	,2	,8	21,6
	Önemli	1	,2	,8	22,4
	Az Önemli	9	2,1	7,2	29,6
	Önemsiz	88	20,7	70,4	100,0
	Toplam	125	29,4	100,0	
Kayıp	Sistem	300	70,6		
Toplam		425	100,0		

Tablo 25: Düzenli bir kent ortamında yaşama isteğinin yer değiştirme üzerinde etkisi

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Cok Önemli	104	24,5	78,2	78,2
	Oldukca Önemli	15	3,5	11,3	89,5
	Önemli	4	,9	3,0	92,5
	Az Önemli	1	,2	,8	93,2
	Önemsiz	9	2,1	6,8	100,0
	Toplam	133	31,3	100,0	
Kayıp	Sistem	292	68,7		
Toplam		425	100,0		

Düzenli bir kent ortamında yaşamak istediğim için yer değiştirdim diyenlerin tamamı planlı yerleşmelerde oturanlardan oluşmaktadır.

Toplam katılımcıların % 31'lik kesimini oluşturan bu guruba dâhil kişiler *Tablo 25*'te de görüleceği üzere % 78 oranında bu faktörü çok önemli görmüşlerdir. Şahintepe, Altınşehir, Güvercintepe ve Ziyagökalp mahallerinde oturanlar genelde bu soruyu boş bırakmışlardır.

Tablo 26: İş yerine olan yakınlığın yer değiştirme üzerindeki etkisi

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Sayı	Cok Önemli	156	36,7	71,9	71,9
	Oldukca Önemli	5	1,2	2,3	74,2
	Önemli	4	,9	1,8	76,0
	Az Önemli	2	,5	,9	77,0
	Önemsiz	50	11,8	23,0	100,0
	Toplam	217	51,1	100,0	
Kayıp	Sistem	208	48,9		
Toplam		425	100,0		

İşe yakın olmanın yer değiştirme üzerindeki etkisi, yer değiştirmeyi tetikleyen en önemli faktörlerdendir ve bu durum yaptığımız saha çalışmasında da ortaya çıkmıştır. *Tablo 26*'da sonuçlarını gördüğümüz üzere ankette bu soruya cevap verenlerden sadece % 23 işe yakın olma faktörünün kendileri için önemsiz olduğunu ifade etmişlerdir. Çok önemli diyenler bütün mahallelere dağılmışken, işe yakın olmanın yer değiştirme üzerindeki etkisi için önemsiz diyenlerin % 32'si Başakşehir, % 54'ü Başak, % 12'si Bahçeşehir'de, % 2'si ise Ziyagökalp mahallelerinde oturanlardır. Bu soruya Şamlardan katılanların sadece 1/5'i cevap vermiştir. Keza Kayabaşında da bu soru genelde cevapsız bırakılmıştır. Bunun nedeni bu yerleşmelerin mübadele sonrası yerleşime açılması, buralarda ağırlıklı olarak halen bu kişilerin ikamet etmesi ve yer değiştirmede iş ya da işe yakın olmanın pek bir anlamının bulunmamasıdır.

Deprem güvenliği olan konutların burada bulunması ve bunun sizin yer değiştirmeniz üzerindeki etkisi ne derece önemlidir sorgulamasını yaptığımızda bu faktörün bu bölgedeki yer değiştirme üzerinde çok önemli olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Önemli diyen katılımcıların tamamı planlı gelişen yerleşim bölgelerindedir. Başakşehir Mahallesinde oturanların % 46'sı bu soruyu cevaplamış ve önemsiz olarak cevap vermişlerdir. Bu mahallenin 1999 depremleri öncesinde kurulmuş olmasının bu sonucun çıkmasında etkisi vardır. Katılımcıların % 75'i bu

soruyu cevapsız bırakmışlardır (*Tablo 27)*. Oysa Sakarya'da 2000 yılı sonrasında gelişen toplu konut alanlarında ve kenar yerleşmelerde bu faktör çok önemli olarak görülmüştür (HAYIR ve AKYOL 2009). Bu farklılığın ortaya çıkmasında iki şehrin depremden farklı düzeyde etkilenmiş olması ve ülkedeki deprem bilincinin son büyük depremden sonra daha fazla gelişmesi etken olmuştur.

Tablo 27: Depreme karşı güvenli konutların olmasının yer değiştirme üzerinde etkisi

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Cok Önemli	60	14,1	55,6	55,6
	Oldukca Önemli	16	3,8	14,8	70,4
	Önemli	2	,5	1,9	72,2
	Az Önemli	1	,2	,9	73,1
	Önemsiz	29	6,8	26,9	100,0
	Toplam	108	25,4	100,0	
Kayıp	Sistem	317	74,6		
Toplam		425	100,0		

Tablo 28: Eski oturulan yerdeki güvenlik sıkıntılarının yer değiştirme üzerinde etkisi

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Cok Önemli	38	8,9	35,5	35,5
	Oldukca Önemli	11	2,6	10,3	45,8
	Önemli	3	,7	2,8	48,6
	Az Önemli	5	1,2	4,7	53,3
	Önemsiz	50	11,8	46,7	100,0
	Toplam	107	25,2	100,0	
Kayıp	Sistem	318	74,8		
Toplam		425	100,0		

Tablo 28' de daha önce oturulan bölgede yaşanılan güvenlik sıkıntılarının yer değiştirme üzerindeki etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu soruya cevap verenlerin tamamı planlı yerleşim bölgelerinde oturmaktadır ve bunların yaklaşık yarısı daha önce yaşadıkları bölgelerdeki güvenlik sıkıntılarının yer değiştirmede etken faktörler arasında önemli olduğunu söylemişlerdir. Plansız yerleşim bölgelerinde oturanlar ise buralarda güvenlik sıkıntıları çektiklerini belirtmişlerdir. Metropolün kenar yerleşmelerini oluşturan bu kesimlerde

pek çok yasal olmayan ticaret özellikle tenha bölgelerde olanak bulabilmektedir. Hırsızlık ve yankesicilik buradaki planlı yerleşmelerinde sıkıntıları arasında yer almaktadır.

Bölgede eğitim olanaklarında sıkıntılar yaşanmakta ve bu nedenle eğitim olanaklarının iyi olması yer değiştirmede pek etken değildir. Bu soruya cevap verip önemsiz diyenlerin yarıdan fazlası Başakşehir Mahallesinde ikamet etmektedir. Başak ve Bahçeşehir mahallesinde oturanlar için iyi eğitim kurumlarının buralarda bulunması daha fazla etkili olmuştur. Plansız gelişen yerleşim bölgeleri ve Şamlar Köyünde eğitimle ilgili sorunlar büyük oranda bulunmaktadır ve kişiler bu bölgeleri seçerken okulun varlığı, ya da kalitesi pek gündeme alınmamıştır *(Tablo 29).*

Tablo 29: Eğitim olanaklarının daha iyi oluşunun yer değiştirme üzerinde etkisi

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Cok Önemli	24	5,6	23,1	23,1
	Oldukca Önemli	8	1,9	7,7	30,8
	Önemli	5	1,2	4,8	35,6
	Az Önemli	8	1,9	7,7	43,3
	Önemsiz	59	13,9	56,7	100,0
	Toplam	104	24,5	100,0	
Kayıp	Sistem	321	75,5		
Toplam		425	100,0		

Tablo 30: Altyapı hizmetlerinin iyi oluşunun yer değiştirme üzerinde etkisi

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Sayı	Cok Önemli	41	9,6	38,3	38,3
	Oldukca Önemli	13	3,1	12,1	50,5
	Önemli	4	,9	3,7	54,2
	Az Önemli	6	1,4	5,6	59,8
	Önemsiz	43	10,1	40,2	100,0
	Toplam	107	25,2	100,0	
Kayıp	Sistem	318	74,8		
Toplam		425	100,0		

Bölgenin havasının ve doğasının iyi olması planlı yerleşmeler ve Şamlar köyündekiler için etkili olmuştur. Diğer bölgelere yerleşenler hava ya da doğa güzelliğini yer değiştirirken düşünmemişlerdir. Bu soruya önemsiz diyenlerin % 70'i Başakşehir Mahallesindedir *(Tablo 31).*

Tablo 31: Bölgenin havasının ve doğasının yer değiştirme üzerinde etkisi

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Cok Önemli	97	22,8	68,8	68,8
	Oldukca Önemli	13	3,1	9,2	78,0
	Önemli	6	1,4	4,3	82,3
	Az Önemli	2	,5	1,4	83,7
	Önemsiz	23	5,4	16,3	100,0
	Toplam	141	33,2	100,0	
Kayıp	Sistem	284	66,8		
Toplam		425	100,0		

Tablo 32: Doğa ile baş başa olabilme imkânının yer değiştirme üzerindeki etkisi

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Cok Önemli	107	25,2	74,3	74,3
	Oldukca Önemli	15	3,5	10,4	84,7
	Önemli	5	1,2	3,5	88,2
	Az Önemli	2	,5	1,4	89,6
	Önemsiz	15	3,5	10,4	100,0
	Toplam	144	33,9	100,0	
Kayıp	Sistem	281	66,1		
Toplam		425	100,0		

Doğa ile baş başa olabilme imkânının yer değiştirme üzerindeki etkisi irdelendiğinde *Tablo 32* de görüldüğü üzere *Tablo 31* den çok farklı sonuçlar ortaya çıkmamıştır. Buradaki etken Başakşehir ilçesinin birbirinden farklı iki sosyal yapı üzerinde gelişmiş olmasıdır. Planlı ve plansız gelişen yerleşim bölgelerinde, -kendi içerisinde benzerlikler bulunurken- iki tip arasında büyük farklılıklar vardır.

Park ve bahçelerin bulunması, sosyal imkânların olması gibi faktörler plansız yerleşme bölgelerinde yer seçiminde etkisizdir. Sadece planlı yerleşmelerde kısmen etkili olmuştur. Başakşehir'de oturanların yarısı için önemsiz diye ifade edilen park ve bahçelerin bulunmasının yer seçimi üzerindeki etkisi, Başak ve Bahçeşehir mahalleleri için önemli addedilmiştir. Sosyal imkânların yer seçimine etkisine Başakşehir mahallesindekilerin % 77,5'i önemsiz demişken bu oran Başak Mahallesinde % 39'dur. Bahçeşehir, Başakşehir içerisinde sosyal imkânların en fazla geliştiği noktadır. Bu durum yer seçiminde insanların tercihlerini de etkilemektedir ve "sosyal imkânların varlığı buraya

yerleşmende çok önemlidir" diyenlerin oranı çok yüksektir *(Tablo 33 ve Tablo 34).*

Tablo 33: Park ve bahçelerin varlığının yer değiştirme üzerinde etkisi

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kayıp	Cok Önemli	53	12,5	45,7	45,7
	Oldukca Önemli	12	2,8	10,3	56,0
	Önemli	7	1,6	6,0	62,1
	Az Önemli	7	1,6	6,0	68,1
	Önemsiz	37	8,7	31,9	100,0
	Toplam	116	27,3	100,0	
Kayıp	Sistem	309	72,7		
Toplam		425	100,0		

Tablo 34: Sosyal imkânların varlığının yer değiştirme üzerinde etkisi

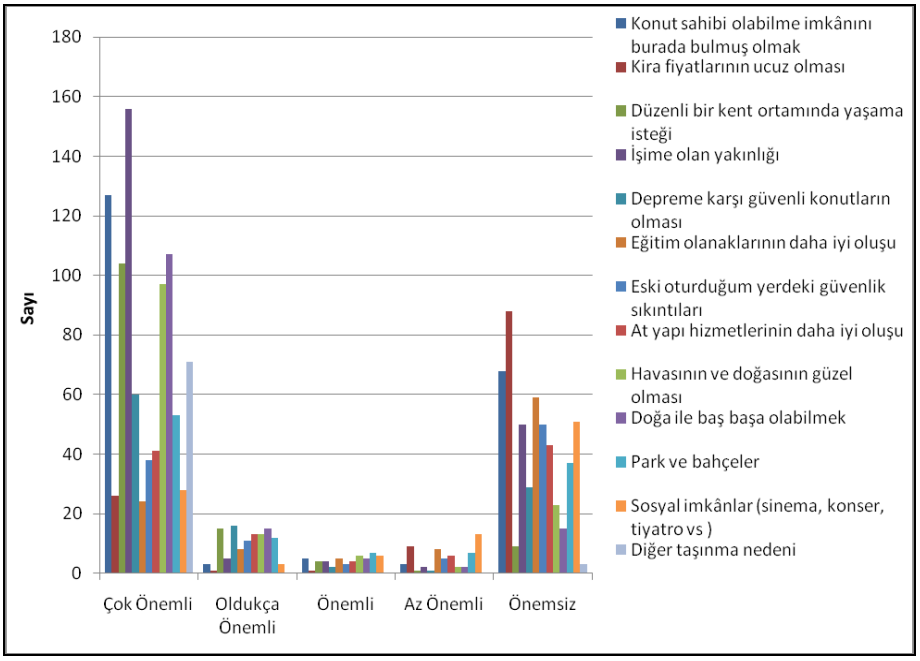
		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Cok Önemli	28	6,6	27,7	27,7
	Oldukca Önemli	3	,7	3,0	30,7
	Önemli	6	1,4	5,9	36,6
	Az Önemli	13	3,1	12,9	49,5
	Önemsiz	51	12,0	50,5	100,0
	Toplam	101	23,8	100,0	
Kayıp	Sistem	324	76,2		
Toplam		425	100,0		

Bunların haricinde buraya yerleşmede iki temel faktör etkili olmuştur. Bunlar mübadele nedeniyle toprak tahsis edilmesi, diğeri ise akrabalık ve hemşerilik ilişkileridir.

4.6. Yer Değiştirme Üzerinde Etkili Olan Nedenler Konusunda Yaşanan Fikir Değişmeleri

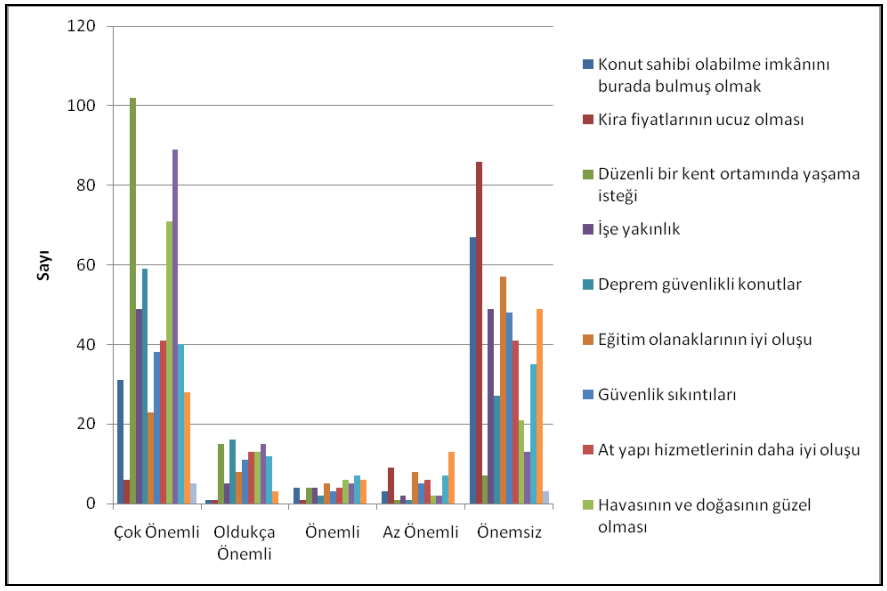
Oturmuş olduğunuz mahalleye yerleşmenize neden olan faktörleri tekrar değerlendirecek olursanız görüşleriniz hangi konularda değişmiştir sorusuna sadece planlı yerleşmelerde cevap verilmiştir. *Şekil 38 ve Şekil 39*'u karşılaştırdığımızda fikirlerde değişmenin olduğu ortaya çıkmıştır. Yerleşmiş oldukları sahayı tercih etmede önemli olan faktörleri tekrar değerlendirdiklerinde konut sahibi olabilme, deprem güvenli konutlarda yaşamak, havasının ve doğasının güzel olması, doğa ile baş başa olabilme

gibi konularda fikirlerinin pek değişmediği görülür. Buna karşın konut sahibi olmak, kira fiyatlarının ucuz olması, işe yakınlık, eğitim olanaklarının iyi oluşu, güvenlik, iyi altyapı hizmetleri, park ve bahçelerin varlığı ve sosyal imkânların yeterliliği konusunda fikirlerinin değiştiği ortaya çıkmıştır.

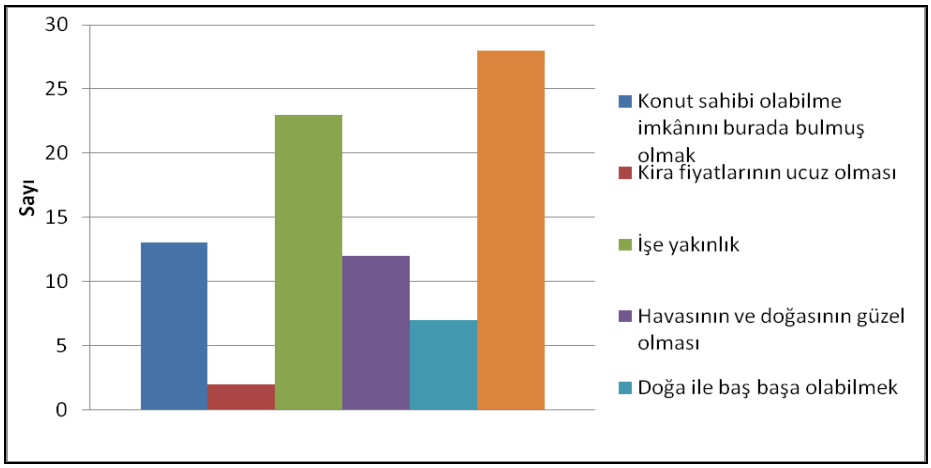

Şekil 38: Başakşehir'e taşınmada etkili olan nedenlerin önem derecesine göre değerlendirilmesi

*Şekil 40'*da köy statüsünden çıkarılmış olmakla birlikte yeni inşa edilen toplu konutlar henüz yerleşime açılmadığı için mevcut nüfus yapısıyla köy olan Kayabaşı ve Şamlar köylerinde yerleşmeye neden olan faktörler konusunda yaşanan görüş değişmeleri değerlendirilmiştir. Ulaşım sorunları nedeniyle tarım dışı alanlarda çalışanlar sıkıntı yaşamakta, konut sahibi olma ve havasının güzel olması gibi konularında fikirler değişmiştir.

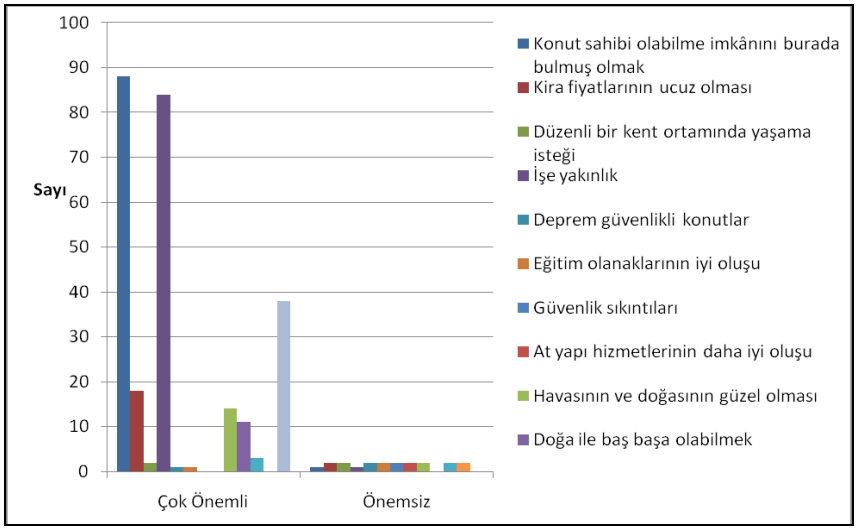

Şekil 39: Planlı gelişen yerleşim bölgelerinde oturanların buraya yerleşmesine neden olan faktörler ile ilgili düşüncelerde yaşanan değişmeler

Şekil 40: Köy yapısını koruyan yerleşmelerde oturanların buraya yerleşmesine neden olan faktörler ile ilgili düşüncelerde yaşanan değişmeler

Plansız gelişmiş olan bölgelerde bölgeye yerleşmiş olmanıza neden olan faktörler konusunda fikriniz hangi konuda değişmiştir dediğimizde birkaç soruya cevap verilmiştir. Konut sahibi olabilme imkânını burada bulmuş olmak, işe yakınlık gibi konulardaki fikirleri burada yaşama ile birlikte değişmiştir (*Şekil 41*).

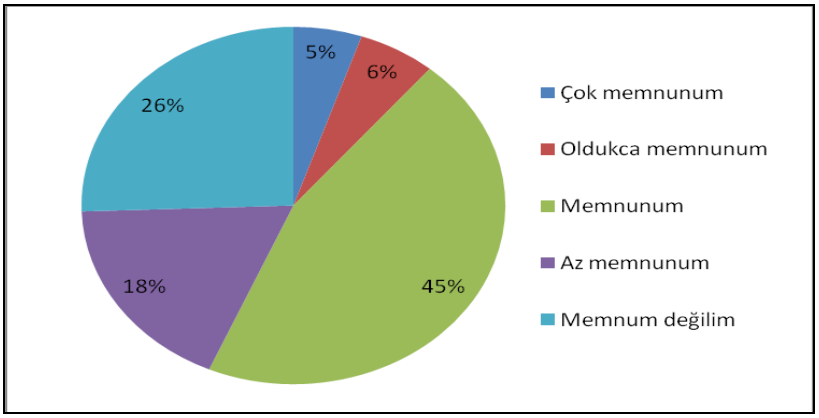
Şekil 41: Plansız gelişen mahallelerde oturanların buraya yerleşmesine neden olan faktörler ile ilgili düşüncelerde yaşanan değişmeler

4.7. Başakşehir İlçesine Yerleşmeden Dolayı Duyulan Memnuniyet

Tablo 35: Başakşehir İlçesine yerleşmiş olmaktan duyulan memnuniyetin durumu

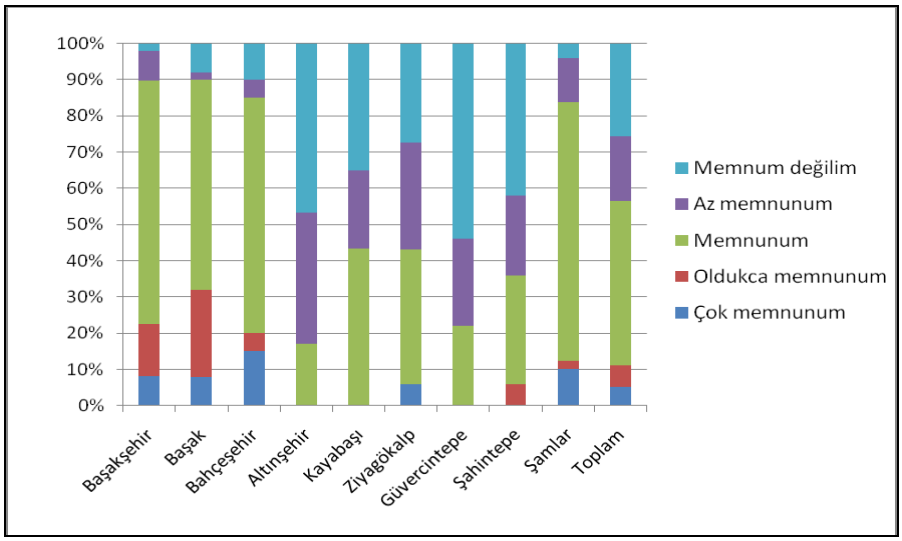
		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Çok memnunum	22	5,2	5,2	5,2
	Oldukca memnunum	25	5,9	5,9	11,1
	Memnunum	192	45,2	45,4	56,5
	Az memnunum	76	17,9	18,0	74,5
	Memnum değilim	108	25,4	25,5	100,0
	Toplam	423	99,5	100,0	
Kayıp	Sistem	2	,5		
Toplam		425	100,0		

Araştırma sonuçlarının ortaya çıkardığı sonuçlara göre *Tablo 35'*da açıkça görüleceği üzere değişik kademelerde burada olmaktan memnunlar. Memnun olmayanlar toplam katılımcıların sadece ¼'ü dür. Pek çok konuda sıkıntıları olduğunu ifade etmiş olmalarına rağmen burada yaşamaktan memnun olanların oranı oldukça yüksek çıkmıştır *(Şekil 42)*.

Şekil 42: Başakşehir ilçesine yerleşmiş olmaktan dolayı duyulan memnuniyetin değerlendirilmesi

Mahalle ölçeğinde memnuniyet durumuna baktığımızda planlı yerleşmeler ve Şamlar Köyünde burada yaşamaktan memnuniyetin oldukça yüksek olduğu, plansız yerleşmelerde ise düşük olduğu görülmektedir. *Şekil 43*'de Altınşehir, Kayabaşı, Ziyagökalp, Güvercintepe ve Şahintepe mahallelerinde memnuniyetsizliğin yüksek olduğu açıkça görülmektedir. Güvercintepe'de memnuniyetsiz olanların oranı yarıdan fazladır.

Şekil 43: Mahallelere göre bölgeye yerleşmiş olmaktan duyulan memnuniyetin değerlendirilmesi

4.8. Başakşehir'in Yerleşim Yeri Olarak Seçilmesine Neden Olan Faktörlerin Kullanımı

Bölgeye yerleşmede düzenli bir kent ortamında yaşamak isteğini çok önemli olarak gören katılımcıların % 78'lik kesimin tamamı bu olanaklardan doğal olarak sürekli ya da sık sık yararlanmaktadırlar *(Tablo 25 ve Tablo 36)*. Pek tabii ki deprem güvenli konut sahibi olabilme yerleşmeye neden olarak görülmüşse bu konutları süreli olarak kullanmak durumu söz konusudur.

Tablo 36: Düzenli bir kent ortamından yararlanma sıklığı

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Sürekli	100	23,5	90,9	90,9
	Sık sık	8	1,9	7,3	98,2
	Ara sıra	2	,5	1,8	100,0
	Toplam	110	25,9	100,0	
Kayıp	Sistem	315	74,1		
Toplam		425	100,0		

Bölgede iyi eğitim olanaklarının varlığı yerleşim yeri seçiminde etkili olmamıştır. Ayrıca "eğitim olanaklarının iyiliği bölgeye yerleşmemde önemli ölçüde etkili olmuştur" diyenlerin % 30'dan fazlası bu imkânlardan hiç yararlanmamışlardır *(Tablo 37)*. Yararlananların sayısı da son derece azdır. Eğitim için ilçe dışındaki kurumlardan yararlanma oranları azımsanamayacak kadar yüksektir. İlçe dışındaki olanaklardan faydalanma imkânı olmayanlar buradaki imkânları yetersizde olsa kullanmak durumundadırlar.

Tablo 37:İlçedeki iyi eğitim olanaklarından faydalanma

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Sürekli	27	6,4	42,2	42,2
	Sık sık	13	3,1	20,3	62,5
	Ara sıra	2	,5	3,1	65,6
	Nadiren	2	,5	3,1	68,8
	Hiç	20	4,7	31,3	100,0
	Total	64	15,1	100,0	
Kayıp	System	361	84,9		
Toplam		425	100,0		

Havasının ve doğasının güzel olması buraya taşınmamda önemlidir diyen toplam katılımcıların sadece % 21'lik kesimidir. *Tablo 38'*de görüldüğü üzere bu soruya cevap verenlerin büyük kesiminin bölgeye yerleşmesinde güzel ve temiz hava faktörü etkili değildir. Bu nedenle soruya cevap dahi verilmemiştir. Mahalle ölçeğinde bakıldığında sadece planlı yerleşmelerde yer değiştirmede etkili olan bu faktörden burada ikamet eden insanların tamamı faydalanmaktadırlar. Güvenlik sıkıntılarının bulunmadığı ortamda yaşamak buradaki bir kesim için önemlidir ve bunların büyük çoğunluğu Başak ve Bahçeşehir mahallelerindeki güvenliği olan sitelerde yaşamaktadırlar. Bunlar toplam katılımcıların yaklaşık % 16'lık kısmını oluşturmaktadır.

Tablo 38: Havasının güzel ve temiz olmasından faydalanma

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Sürekli	80	18,8	89,9	89,9
	Sık sık	9	2,1	10,1	100,0
	Toplam	89	20,9	100,0	
Geçerli	Sistem	336	79,1		
Toplam		425	100,0		

Tablo 39: Güvenlik sıkıntılarının olmadığı ortamlarda bulunma

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Sürekli	55	12,9	76,4	76,4
	Sık sık	10	2,4	13,9	90,3
	Ara sıra	2	,5	2,8	93,1
	Nadiren	1	,2	1,4	94,4
	Hiç	4	,9	5,6	100,0
	Toplam	72	16,9	100,0	
Kayıp	Sistem	353	83,1		
Toplam		425	100,0		

Havasının ve doğasının güzel olası nedeniyle taşınanların doğal ortamları kullanma sıklığı% 96'dır. Fakat bunlar bütün katılımcıların içerisinde çok fazla değildir. Çünkü bütün katılımcıların sadece % 25,6 sinde bu faktör taşınmada etkili olmuştur. Taşınmasında hava ve doğanın

güzelliği etkili olmuştur diyenlerin % 5,5'i ya hiç ya da nadiren çevredeki doğal ortamlardan faydalanmaktadırlar *(Tablo 39, Tablo 40, Tablo 41)*

Tablo 40: Daha iyi alt yapı hizmetlerinden yararlanma sıklığı

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Sürekli	54	12,7	71,1	71,1
	Sık sık	10	2,4	13,2	84,2
	Ara sıra	4	,9	5,3	89,5
	Hiç	8	1,9	10,5	100,0
	Toplam	76	17,9	100,0	
Kayıp	Sistem	349	82,1		
Toplam		425	100,0		

Tablo 41: Doğasının güzel olası nedeniyle taşınanların doğal ortamları kullanma sıklığı

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Sürekli	89	20,9	81,7	81,7
	Sık sık	9	2,1	8,3	89,9
	Ara sıra	4	,9	3,7	93,6
	Nadiren	3	,7	2,8	96,3
	Hiç	4	,9	3,7	100,0
	Total	109	25,6	100,0	
Kayıp	Sistem	316	74,4		
Toplam		425	100,0		

Tablo 42: Park ve bahçelerden faydalanma sıklığı

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Sürekli	44	10,4	44,9	44,9
	Sık sık	26	6,1	26,5	71,4
	Ara sıra	19	4,5	19,4	90,8
	Nadiren	4	,9	4,1	94,9
	Hiç	5	1,2	5,1	100,0
	Toplam	98	23,1	100,0	
Kayıp	Sistem	327	76,9		
Toplam		425	100,0		

Planlı yerleşmelerde oturanların yer seçimi üzerinde etkili olan park ve bahçelerin varlığından ne ölçüde faydalandıkları *Tablo 42*'te verilmiştir. Burada açıkça görüleceği üzere % 44,9 sürekli, % 26,5 sık sık,

% 19, 4 ara sıra park ve bahçelerden faydalandıklarını belirtmişlerdir. % 4,1 nadiren, % 5,1 ise hiç kullanmamaktadırlar.

Sosyal imkânların varlığının yer seçiminde etkili olması bunların kullanım sıklığını pek etkilememiştir. Sosyal imkânların varlığı yer seçimimde etkili olmuştur diyenlerin yarıdan fazlası ya hiç bu imkânları kullanmamış ya da nadiren kullanmıştır. Kullanılmasa da kullanmak istediğinde bu imkânlara sahip olabilme şansının olması yerleşim yeri seçiminde etkilidir *(Tablo 43)*.

Tablo 43:İlçedeki sosyal imkânlardan (sinema, konser, tiyatro vs) faydalanma sıklığı

		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Sürekli	11	2,6	14,7	14,7
	Sık sık	7	1,6	9,3	24,0
	Ara sıra	12	2,8	16,0	40,0
	Nadiren	26	6,1	34,7	74,7
	Hiç	19	4,5	25,3	100,0
	Total	75	17,6	100,0	
Kayıp	Sistem	350	82,4		
Toplam		425	100,0		

Sosyal imkânların varlığının yer seçiminde etkili olması bunların kullanım sıklığını pek etkilememiştir. Sosyal imkânların varlığı yer seçimimde etkili olmuştur diyenlerin yarıdan fazlası ya hiç bu imkânları kullanmamış ya da nadiren kullanmıştır. Kullanılmasa da kullanmak istediğinde bu imkânlara sahip olabilme şansının olması yerleşim yeri seçiminde etkilidir *(Tablo 43)*.

İşe yakınlığın yer seçiminde etkili olduğu başlıca mahalleler Başakşehir ve Başak'tır. İkitelli Organize Sanayi başta olmak üzere İstanbul merkezden çevreye taşınan pek çok sanayi ve ticaret merkezine yakın olması nedeniyle bu mahallelerde oturanlar sürekli olarak işlerine yakındırlar. Diğer mahallelerde de işe yakın olma yer seçiminde önemlidir (*Tablo 44*). Şehir içerisindeki sanayi kuruluşlarının şehrin çevresine yayılması iş olanaklarının da çevreye yayılması sonucunu doğurmaktadır. Bu durum ise çalışanların işe yakın olma talebi nedeniyle ikamet sahalarının da iş yerlerine yakın alanlara yönelmesine neden olmaktadır. Çalışana yakınlık işveren için, işe yakınlık ise çalışan için çok önemlidir.

Tablo 44: İşe yakın olduğu için buraya taşındım diyenlerin mahalle ölçeğinde dağılımı ve bu olanakları kullanma sıklığı

			İşe yakınlık				
			Sürekli	Sık sık	Ara sıra	Hiç	Total
Mahalle	Başakşehir	Sayı	31	1		4	36
		Yüzde	24,0%	,8%		3,1%	27,9%
	Başak	Sayı	17	5	1	19	42
		Yüzde	13,2%	3,9%	,8%	14,7%	32,6%
	Bahçeşehir	Sayı	9			1	10
		Yüzde	7,0%			,8%	7,8%
	Altınşehir	Sayı	9				9
		Yüzde	7,0%				7,0%
	Kayabaşı	Sayı	1				1
		Yüzde	,8%				,8%
	Ziyagökalp	Sayı	14				14
		Yüzde	10,9%				10,9%
	Güvercintepe	Sayı	6				6
		Yüzde	4,7%				4,7%
	Şahintepe	Sayı	7				7
		Yüzde	5,4%				5,4%
	Şamlar	Sayı	4				4
		Yüzde	3,1%				3,1%
Toplam		Sayı	98	6	1	24	129
		Yüzde	76,0%	4,7%	,8%	18,6%	100,0%

Düzenli bir kent ortamında bulunmak ve yaşamak isteğinin taşınmada etkili olduğu noktalar doğal olarak planlı gelişen yerleşim bölgeleridir. Bu soruyu diğer yerleşim bölgelerinde yaşayanlar değerlendirmeye dahi almamışlardır. Planlı yerleşmelerde yaşayan kişiler ikamet ettikleri yere yerleşmelerinde etkili olan düzenli kentin sağladığı olanaklardan yoğun şekilde faydalanmaktadırlar *(Tablo 45)*.

Tablo 45:Düzenli bir kent ortamında yaşamak istediğim için buraya taşındım diyenlerin mahalle ölçeğinde dağılımı ve bu olanakları kullanma sıklığı

			Düzenli bir kent ortamında yaşama isteği			
			Sürekli	Sık sık	Ara sıra	Total
Mahalle	Başakşehir	Count	37			37
		% of Total	33,6%			33,6%
	Başak	Count	32	7	2	41
		% of Total	29,1%	6,4%	1,8%	37,3%
	Bahçeşehir	Count	30	1		31
		% of Total	27,3%	,9%		28,2%
	Altınşehir	Count	1			1
		% of Total	,9%			,9%
Total		Count	100	8	2	110
		% of Total	90,9%	7,3%	1,8%	100,0%

İzmit, Adapazarı ve Gölcük[19] gibi deprem yıkımının büyük olduğu yerleşmelerde yaşanan şehrin çevresine yönelme ve bu yönelmede deprem güvenliği olan konut ya da bölge tercihleri İstanbul Başakşehir'de tespit edilmemiştir. Planlı yerleşmelerde kısmen konutların depreme karşı güvenli olması etkilidir ve doğal olarak da içerisinde yaşadıkları için bundan faydalanmaktadırlar *(Tablo 46)*. Eğitim olanakları iyi olduğu için bölgeyi tercih *Tablo 29*'da da görüldüğü üzere çok fazla değildi (% 2 4). Bunlar içerisinde de yaklaşık yarısı buradaki eğitim imkânlarından faydalanmamaktadır (*Tablo 47).*

Tablo 46:Depreme karşı güvenli konutlarda yaşamak istediğim için buraya taşındım diyenlerin mahalle ölçeğinde dağılımı ve bu olanakları kullanma sıklığı

			Deprem güvenlikli konutlar					
			Sürekli	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiç	Total
Mahalle	Başakşehir	Count	22					22
		% of Total	27,2%					27,2%
	Başak	Count	30	5	2	2	4	43
		% of Total	37,0%	6,2%	2,5%	2,5%	4,9%	53,1%
	Bahçeşehir	Count	15				1	16
		% of Total	18,5%				1,2%	19,8%
Total		Count	67	5	2	2	5	81
		% of Total	82,7%	6,2%	2,5%	2,5%	6,2%	100,0%

Tablo 47: İyi eğitim olanaklarından yararlanmak istediğim için buraya taşındım diyenlerin mahalle ölçeğinde dağılımı ve bu olanakları kullanma sıklığı

			Eğitim olanaklarının iyi oluşu					
			Sürekli	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiç	Total
Mahalle	Başakşehir	Count	8	1			5	14
		% of Total	12,5%	1,6%			7,8%	21,9%
	Başak	Count	10	12	2	2	15	41
		% of Total	15,6%	18,8%	3,1%	3,1%	23,4%	64,1%
	Bahçeşehir	Count	9					9
		% of Total	14,1%					14,1%
Total		Count	27	13	2	2	20	64
		% of Total	42,2%	20,3%	3,1%	3,1%	31,3%	100,0%

Başakşehir'in etrafının özellikle güneyden sanayi kuruluşlarınca ve TEM otoyolu tarafından çevrili olması nedeniyle güzel ve temiz havanın olması *Şekil 38–39-40'de* görüldüğü üzere taşınmada etkili bir neden

---

19 AKYOL, Mine. Sakarya'da Deprem Sonrasında Kurulan Yeni Yerleşim Alanları, SAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, SAÜ BAPK Projesi. 2007 (Yüksek Lisans Tezi)

DURMAZ, Ali. Gölcük'te 17 Ağustos Depremi Sonrasında Kurulan Yeni Yerleşim Alanları. SAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, SAÜ BAPK Projesi, 2008(Yüksek Lisans Tezi)

olarak ortaya çıkmamıştır. Sadece *Şekil 39*'da görüldüğü üzere Başakşehir, Başak ve Bahçeşehir gibi planlı yerleşmelerde düzenli bir kent ortamında yaşama isteği ve doğa ile baş başa olabilmek isteği sonrasında üçüncü önemli faktör olarak ortaya çıkmıştır. Diğer yerleşmelerin önemli bir kısmında plansız yapılaşmanın görülmesi nedeniyle "güzel ve temiz hava" yer seçiminde etili olmamıştır. *Tablo 48'*da bu faktörün hangi mahalleler için ne oranda etkili olduğu ve faydalanılma sıklığı verilmiştir. Başak Mahallesi en fazla temiz ve güzel havadan faydalanıldığının ifade edildiği mahalle olmuştur.

Tablo 48: Havası güzel bir ortamda yaşamak istediğim için buraya taşındım diyenlerin mahalle ölçeğinde dağılımı ve bu olanakları kullanma sıklığı

			Havasının güzel olması		
			Sürekli	Sık sık	Total
Mahalle	Başakşehir	Count	31	1	32
		% of Total	34,8%	1,1%	36,0%
	Başak	Count	31	8	39
		% of Total	34,8%	9,0%	43,8%
	Bahçeşehir	Count	18		18
		% of Total	20,2%		20,2%
Total		Count	80	9	89
		% of Total	89,9%	10,1%	100,0%

Tablo 49: Güvenli bir ortamda yaşamak istediğim için buraya taşındım diyenlerin mahalle ölçeğinde dağılımı ve bu olanakları kullanma sıklığı

			Güvenlik sıkıntıları					
			Sürekli	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiç	Total
Mahalle	Başakşehir	Count	15		1		1	17
		% of Total	20,8%		1,4%		1,4%	23,6%
	Başak	Count	27	10	1	1	2	41
		% of Total	37,5%	13,9%	1,4%	1,4%	2,8%	56,9%
	Bahçeşehir	Count	12				1	13
		% of Total	16,7%				1,4%	18,1%
	Güvercintepe	Count	1					1
		% of Total	1,4%					1,4%
Total		Count	55	10	2	1	4	72
		% of Total	76,4%	13,9%	2,8%	1,4%	5,6%	100,0%

Güvenlik koşulları daha iyi olduğu için bölgedeki sitelere yerleşen kişiler bundan memnundur ve sürekli olarak faydalanmaları söz konusudur. Fakat bunların oranı ilçe genelinde çok fazla değildir. *Tablo 49'da* görüldüğü gibi sadece planlı yerleşmeler bu faktör için görüş beyan etmişlerdir. Başakşehir, Başak ve Bahçeşehir mahallelerinde pek çok site

kendi içerisinde "*kurtarılmış adacıklar"* oluşturmuştur ve buralara site sakinleriyle bağlantınız olmadan girmek kolay değildir. Diğer mahallelerde ise güvenlik sıkıntıları İstanbul'un genelinde görülenden daha az değildir.

Bölgeye yerleşmede alt yapı hizmetlerinin iyi oluşu faktörü yine pek çok faktörde olduğu gibi planlı yerleşmeler için söz konusu olmuştur. Başak Mahallesinde var olan alt yapı hizmetleri yerleşmede çok etkili olmuştur ve bunlardan da yoğun bir şekilde faydalanılmaktadır *(Tablo 50).* Alt yapının yeterince gelişmediği Ziyagökalp, Altınşehir, Güvercintepe, Şahintepe ve Kayabaşı mahallerinde oturanlar büyük oranda yaşamlarını asgari şartlarda sürdürdükleri için alt yapı hizmetleri ve kalitesi yer seçimi yaparken onları pek etkilememiştir.

Tablo 50: Alt yapı hizmetleri iyi olan bir ortamda yaşamak istediğim için buraya taşındım diyenlerin mahalle ölçeğinde dağılımı ve bu olanakları kullanma sıklığı

			At yapı hizmetlerinin daha iyi oluşu				
			Sürekli	Sık sık	Ara sıra	Hiç	Total
Mahalle	Başakşehir	Count	13		2	2	17
		% of Total	17,1%		2,6%	2,6%	22,4%
	Başak	Count	27	10	2	1	40
		% of Total	35,5%	13,2%	2,6%	1,3%	52,6%
	Bahçeşehir	Count	14			1	15
		% of Total	18,4%			1,3%	19,7%
	Şahintepe	Count				4	4
		% of Total				5,3%	5,3%
Total		Count	54	10	4	8	76
		% of Total	71,1%	13,2%	5,3%	10,5%	100,0%

Planlı yerleşmeler yine hava ve doğal ortam güzelliğinin de yer seçiminde etkili olduğu yerler olmuştur. Oysa Şahintepe Mahallesi konum olarak diğer mahallelerden daha iyidir. Bir tarafında Sazlıdere Barajgölü, diğer tarafında Küçükçekmece Gölü manzarası ve fabrikalara olan uzaklığı ile temiz hava ve doğal güzelliklerin olduğu bir yerdir. Burasının çevre açısından olumsuzluğu plansız yerleşme olması ve onun getirdikleridir. Bir de yerleşenlerin ekonomik nedenlerden ötürü temiz hava ve doğal güzelliğin onlar için öncelikli olmaması bu mahallede % 2,8'lik bir oranın çıkmasına neden olmuştur *(Tablo 51). Tablo 52*'de verilen "Doğa ile baş başa olmak istediğim için buraya taşındım" diyenlerin mahalle ölçeğinde dağılımı ve bu olanakları kullanma sıklığı bir önceki tabloda yer alan sonuçlardan çok farklı değildir. Planlı

yerleşmelerde bu faktör yer seçiminde etkili olmuştur ve yerleşimciler doğa ile baş başa kalabilme imkânından sık sık faydalanmaktadırlar.

Tablo 51: Havası ve doğası güzel olan bir ortamda yaşamak istediğim için buraya taşındım diyenlerin mahalle ölçeğinde dağılımı ve bu olanakları kullanma sıklığı

			Havasının ve doğasının güzel olması					
			Sürekli	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiç	Total
Mahalle	Başakşehir	Count	34	1	2		1	38
		% of Total	31,2%	,9%	1,8%		,9%	34,9%
	Başak	Count	31	8	2	3	2	46
		% of Total	28,4%	7,3%	1,8%	2,8%	1,8%	42,2%
	Bahçeşehir	Count	19					19
		% of Total	17,4%					17,4%
	Altınşehir	Count					1	1
		% of Total					,9%	,9%
	Güvercintepe	Count	1					1
		% of Total	,9%					,9%
	Şahintepe	Count	3					3
		% of Total	2,8%					2,8%
	Şamlar	Count	1					1
		% of Total	,9%					,9%
Total		Count	89	9	4	3	4	109
		% of Total	81,7%	8,3%	3,7%	2,8%	3,7%	100,0%

Tablo 52: Doğa ile baş başa olmak istediğim için buraya taşındım diyenlerin mahalle ölçeğinde dağılımı ve bu olanakları kullanma sıklığı

			Doğa ile baş başa olabilmek					
			Sürekli	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiç	Total
Mahalle	Başakşehir	Count	32	1	2		2	37
		% of Total	28,1%	,9%	1,8%		1,8%	32,5%
	Başak	Count	30	8	2	3	3	46
		% of Total	26,3%	7,0%	1,8%	2,6%	2,6%	40,4%
	Bahçeşehir	Count	26					26
		% of Total	22,8%					22,8%
	Altınşehir	Count					1	1
		% of Total					,9%	,9%
	Güvercintepe	Count	1					1
		% of Total	,9%					,9%
	Şahintepe	Count	2		1			3
		% of Total	1,8%		,9%			2,6%
Total		Count	91	9	5	3	6	114
		% of Total	79,8%	7,9%	4,4%	2,6%	5,3%	100,0%

Park ve bahçelerin varlığı planlı yerleşmelerde yer seçimini etkilemiştir. Fakat bunun oranı çok yüksek değildir. Başak Mahallesi Park ve bahçelerden yararlanmanın en fazla olduğu mahalledir. Bölgede yeterli oranda park ve bahçe düzenlemelerinin olması oranında yüksek olmasına neden olmuştur (*Tablo 53*).

Tablo 53: Park ve bahçeler var olduğu için buraya taşındım diyenlerin mahalle ölçeğinde dağılımı ve bu olanakları kullanma sıklığı

			Park ve bahçeler					
			Sürekli	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiç	Total
Mahalle	Başakşehir	Count	17	6	5		1	29
		% of Total	17,3%	6,1%	5,1%		1,0%	29,6%
	Başak	Count	7	20	13	4	3	47
		% of Total	7,1%	20,4%	13,3%	4,1%	3,1%	48,0%
	Bahçeşehir	Count	18					18
		% of Total	18,4%					18,4%
	Altınşehir	Count					1	1
		% of Total					1,0%	1,0%
	Şahintepe	Count	2		1			3
		% of Total	2,0%		1,0%			3,1%
Total		Count	44	26	19	4	5	98
		% of Total	44,9%	26,5%	19,4%	4,1%	5,1%	100,0%

Tablo 54: Sosyal imkânlar var olduğu için buraya taşındım diyenlerin mahalle ölçeğinde dağılımı ve bu olanakları kullanma sıklığı

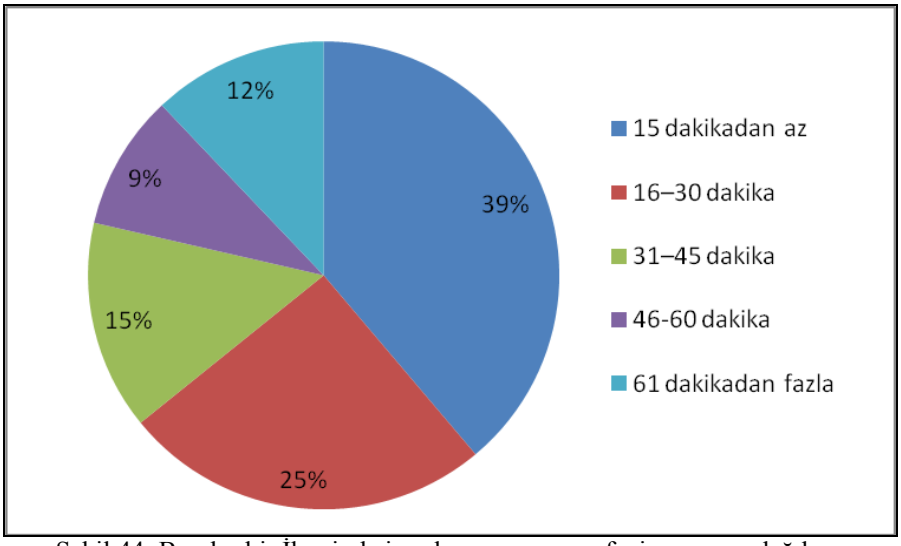
			Sosyal imkânlar (sinema, konser, tiyatro vs)					
			Sürekli	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiç	Total
Mahalle	Başakşehir	Count	1	1	6	4	4	16
		% of Total	1,3%	1,3%	8,0%	5,3%	5,3%	21,3%
	Başak	Count	1	6	6	17	13	43
		% of Total	1,3%	8,0%	8,0%	22,7%	17,3%	57,3%
	Bahçeşehir	Count	9			5	1	15
		% of Total	12,0%			6,7%	1,3%	20,0%
	Altınşehir	Count					1	1
		% of Total					1,3%	1,3%
Total		Count	11	7	12	26	19	75
		% of Total	14,7%	9,3%	16,0%	34,7%	25,3%	100,0%

Sosyal İmkânların varlığı Başakşehir ilçesine yerleşmede yer seçimi kararı üzerinde en az etkili olan faktördür. Planlı yerleşmeler dışında ilçedeki sosyal imkânlar son derece kısıtlıdır. Yerleşmemde sosyal imkânların varlığı etkili olmuştur diyenlerin % 25'i bu sosyal imkânları hiç kullanmadıklarını, % 35'i nadiren kullandıklarını ifade etmişlerdir. Kullandıklarını ifade edenlerin % 15'i sürekli, % 9 sık sık, % 16 ise ara sıra kullandıklarını belirtmişlerdir (*Tablo 54*). Bahçeşehir sosyal imkânlardan en fazla faydalanılan yer olmuştur. Bu durumun oluşmasında Bahçeşehir dışında diğer noktalarda sosyal kullanım imkânlarının bulunmaması veya çok yetersiz olmasıdır. Bugün itibarıyla yaklaşık 200.000 kişinin yaşadığı ve yakın gelecekte Kayabaşı konutlarının kullanılmaya başlamasının ardından çok daha fazla nüfusa hitap edecek olan bir yerde sosyal imkânların mutlaka geliştirilmesi şarttır. Bu durum bölgenin sosyal gelişmesine katkı sağlayacak ve İstanbul'un merkezlerine

olan talebi azaltacaktır. Dolayışıyla merkeze olan trafik yükü de azalacaktır. Ayrıca yerlesme toplulukları şeklinde bir görünüm arz eden bugünün Başakşehir ilçesi bu sayede ortak bir yerleşme dokusu ve ortak bir merkez ortaya çıkarabilecektir. İlçenin gelecekteki merkezi olarak tasarlanan Kayabaşı konum olarak buna pek uygun değildir. Merkez olarak ulaşımın kesişme noktalarına daha yakın yer düşünülmelidir. Bütün mahalleler için daha orta noktada olan ve ulaşım bakımında da erişimi kolay olan Altınşehir ve Güvercintepe mahallelerinin bulunduğu mevkii merkez olmaya daha uygundur.

4.9. İşe Yerine Olan Zaman Mesafenin ve Yer Seçimine Etkisi

Şehirlerin büyümesi ve alana yayılmasında, aglomerasyon sahası haline gelmesinde iş yerlerinin şehirlerin çevresinde yoğunlaşmasının etkisi büyüktür. İstanbul şehri merkezde yoğunlaştıkça dar alanlara sıkışır hale gelen iş sahalarının bir kısmı gönüllü, bir kısmı ise zorunlu olarak merkezin dışına göç etmişlerdir. Bu yer değiştirmenin şehrin uzağındaki notlara olması şehirde bir desatralizasyonun olduğunu gösterirken, aynı şehrin çevresine doğru olması subürbanlaşmayı göstermektedir. İstanbul'da başta sanayi kuruluşları bağlamında her iki sürecide görmekteyiz. Şehrin çevresinde bulunan tarım alanları ya da tarım dışı boş alanlar İstanbul genelinde yerleşmeye açılmıştır.

Şekil 44: Başakşehir İlçesinde işe olan zaman mesafenin oransan dağılımı

Bu alanların başında gelen yerlerden birisi de Başakşehir İlçesidir. İkitelli Organize Sanayi Bölgesiyle merkezde yer alan pek çok sanayi tesisi burada toplanmıştır. Bunların en bilineni MASKO Mobilyacılar Çarşısıdır. İkitelli Organize Sanayide yer alan Çarşı Toplam 778 mağazadan oluşmakta üretim ve pazarlama faaliyetlerini bir arada yapmaktadır. İkitelli Organize Sanayide istihdam edilen yaklaşık 180.000 kişidir. Bu neredeyse Başakşehir ilçesinin nüfus toplamı kadardır. Burada çalışan kişilerin sadece bir kısmı ilçe sınırlarında ikamet etmektedirler ve buraya yerleşmelerinde işe yakın olmak önemli bir faktördür. *Şekil 44'*te açıkça görüleceği üzere ilçede çalışanların % 39'u işlerine ulaşmak için 15 dakikadan daha kısa, % 25'i ise 16-30 dakika arası süreye ihtiyaç duymaktadırlar. Bu verilere bakarak Başakşehir ilçesinde oturanların ağırlıklı olarak evlerine yakın mesafelerde çalıştıklarını söyleyebiliriz. İş saatlerinde oluşan İstanbul trafiği düşünüldüğünde işe yakın ikametgah tercih etmenin hem *zaman mesafe* hem de *ekonomik mesafe* açısından ne kadar önemli olduğu ortadadır. İlçede oturanların sadece % 12'si işe erişmek için bir saatten daha fazla zamana ihtiyaç duymaktadırlar.

Tablo 55: Aile Reisinin işe olan zaman mesafesi

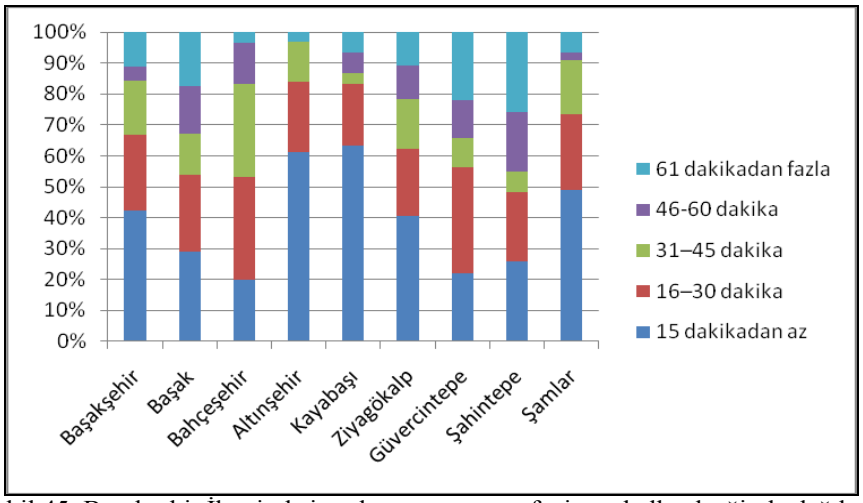
		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	15 dakikadan az	121	28,5	29,2	29,2
	16–30 dakika	78	18,4	18,8	48,1
	31–45 dakika	46	10,8	11,1	59,2
	46–60 dakika	28	6,6	6,8	65,9
	61 dakikadan fazla	38	8,9	9,2	75,1
	İşsiz	61	14,4	14,7	89,9
	Emekli	42	9,9	10,1	100,0
	Toplam	414	97,4	100,0	
Kayıp	Sistem	11	2,6		
Toplam		425	100,0		

Ankete katılanlar arasında işsiz olduğunu beyan edenlerin oranı yaklaşık % 15'tir. Bu oran ülkemizde Ağustos 2009 itibarıyla toplamda % 13,4 ve kırsal kesimde % 7,4, kentlerde % 16,5 olarak tespit edilmiştir. İl bazında işsizlik oranlarında 2008 hane halkı anketi sonuçlarına göre İstanbul % 11.2'lik issizlik oranına sahiptir, aynı dönemde Türkiye'de ki işsizlik oranları 2008 % 10,7 iken bu oran kentlerde ortalama % 12,5'tir. 2008 yılından 2009 yılına gelindiğinde ülke genelinde 2,7 artan işsizlik oranı, kentlerde 4 puan artmıştır (*TUİK 2009*). Bunun İstanbul içinde aynı oranda artığını kabul edersek

İstanbul'un İşsizlik oranı % 13,9 olur. Bu bilgiler ışığında Başakşehir'de elde ettiğimiz sonuçlara baktığımızda yakın sonuçlar elde edildiğini görmekteyiz. Anket sonuçlarına göre ilçedeki işsizlik oranı % 14,7 olmuştur. İşsizliğin en fazla olduğu mahalleler % 20'nin üzerindeki oranlarıyla Şahintepe, Güvercintepe ve Kayabaşıdır (*Şekil 45*). İş gücüne dahil olmayan nüfus içerisinde emeklilerin oranı Türkiye genelinde % 11,1'dir. Bu oran Başakşehir'de % 10,1'dur. Türkiye ortalamasının sadece 1 puan altındadır. Başakşehir'de ailede ikinci çalışan olan aile miktarı toplam ailelerin % 3,8'i olarak tespit edilmiştir. İkinci kişinin işe olan zaman mesafesi, aile reisinin işe olan zaman mesafesine göre daha kısadır. *Tablo 55'de* görüldüğü üzere ailedeki ikinci kişilerin işe olan zaman mesafesi % 37,5 oranında 15 dakikadan daha kısa, % 31,3 oranında 16-30 dakika arasındadır.

Tablo 56: Ailedeki ikinci çalışan kişinin işe olan zaman mesafesi

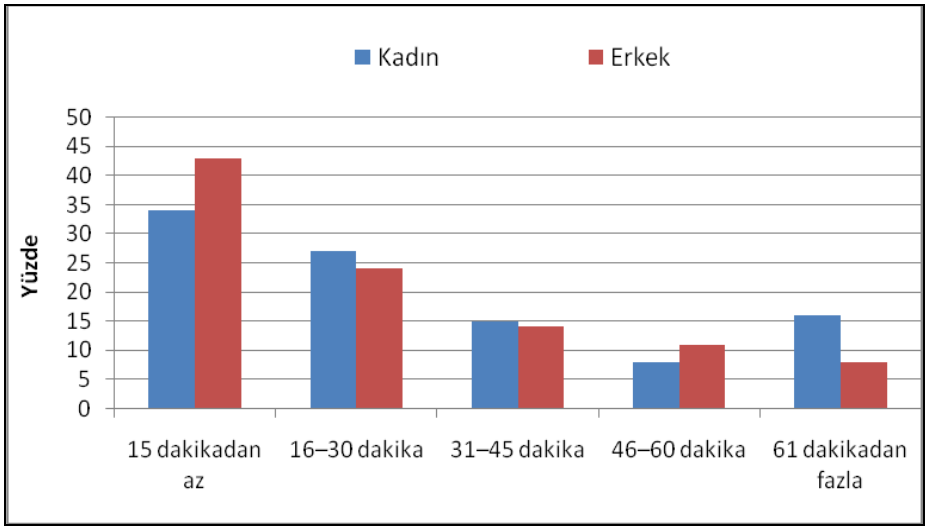
		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	15 dakikadan az	6	1,4	37,5	37,5
	16–30 dakika	5	1,2	31,3	68,8
	31–45 dakika	1	,2	6,3	75,0
	46–60 dakika	3	,7	18,8	93,8
	61 dakikadan fazla	1	,2	6,3	100,0
	Toplam	16	3,8	100,0	
Kayıp	Sistem	409	96,2		
Toplam		425	100,0		

Şekil 45: Başakşehir İlçesinde işe olan zaman mesafenin mahalle ölçeğinde dağılımı

İşe olan zaman-mesafenin mahalle bazında nasıl bir farklılık gösterdiğine baktığımızda *Şekil 45'te* görüldüğü üzere iş imkanı olarak fabrikaların, tarım arazilerinin ve inşaatların bulunduğu Kayabaşı iş yerine yakınlık oranının yüksek olduğu mahalledir. Bunu İkitelli Organize Sanayiye yakınlığı ile Altınşehir ve Başakşehir mahalleleri takip eder. Başak ve Bahçeşehir mahalleleri de iş yerine olan zaman-mesafenin süresi artar. Buraları şehrin merkezinde çalışan fakat havuzlu bahçeli evlerde yaşamak isteyenlerin ikamet etikleri yerlerdir.

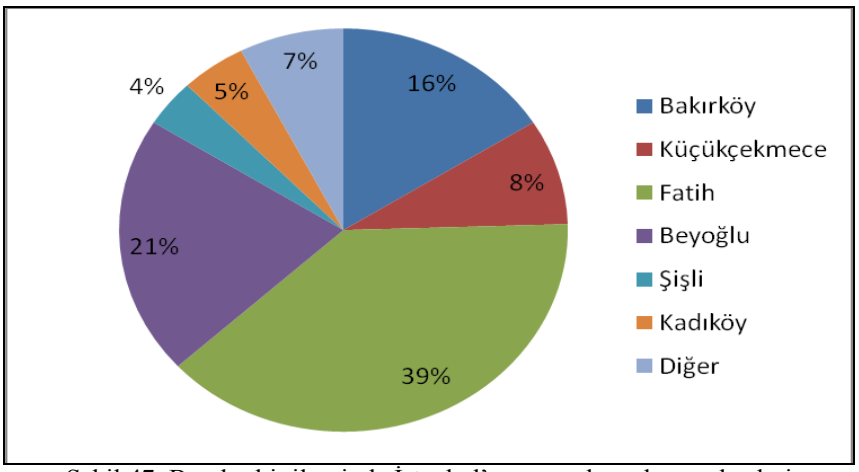
İşe olan zaman mesafe ve cinsiyet arasında ilişki bulunmaktadır. Kadınların içerisinde işsizlerin oranı % 5, emeklilerin oranı % 6 olarak tespit edilmiştir. Erkekler arasında hem işsiz olanların hem de emeklilerin oranı kadınlara oranla çok daha yüksektir. Erkeklerin % 22'si işsiz, % 12'si ise emekli olduklarını ifade etmişlerdir. Çalışan kadın ve erkeklerin işe olan zaman mesafelerine bakacak olursak *Şekil 46'*da görüldüğü gibi 15 dakikadan daha kısa sürede işe erişenler içerisinde erkeklerin oranı kadınlardan daha fazladır. Kadınların işe olan zaman mesafeleri daha fazladır. İşe ulaşmak için bir saatten daha fazla zamana ihtiyaç duymaktadırlar. Bunda Başakşehir çevresinde kadınlara yönelik iş imkanlarının daha az olmasının rolü vardır.

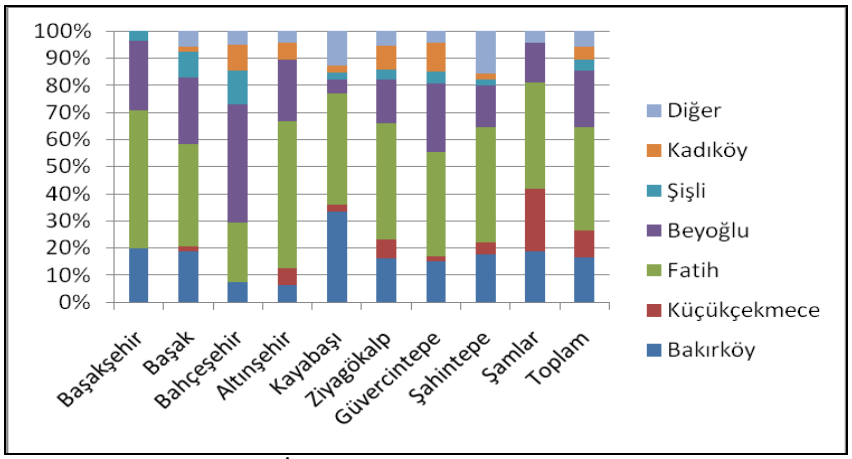
Şekil 46: Başakşehir İlçesinde işe olan zaman mesafenin cinsiyete göre dağılımı

4.10. İstanbul'un Merkezi Konusundaki Algılama ve Merkezin Kullanım Sıklığı

Başakşehir ilçesinde öne çıkan algı merkezlerinin başında % 39 ile Fatih ilçesi ve bu ilçe içerisinde de özellikle Eminönü semti gelmektedir. Bunu % 21 ile Beyoğlu ilçesi ve burada da özellikle Taksim almaktadır. Bakırköy burada üçüncü önemli merkez konumundadır. İlçenin büyük kısmının daha önceki idari merkezi olan Küçükçekmece ilçesi ve burada Sefaköy semti dördüncü önemli algı merkezidir (*Şekil 47*).

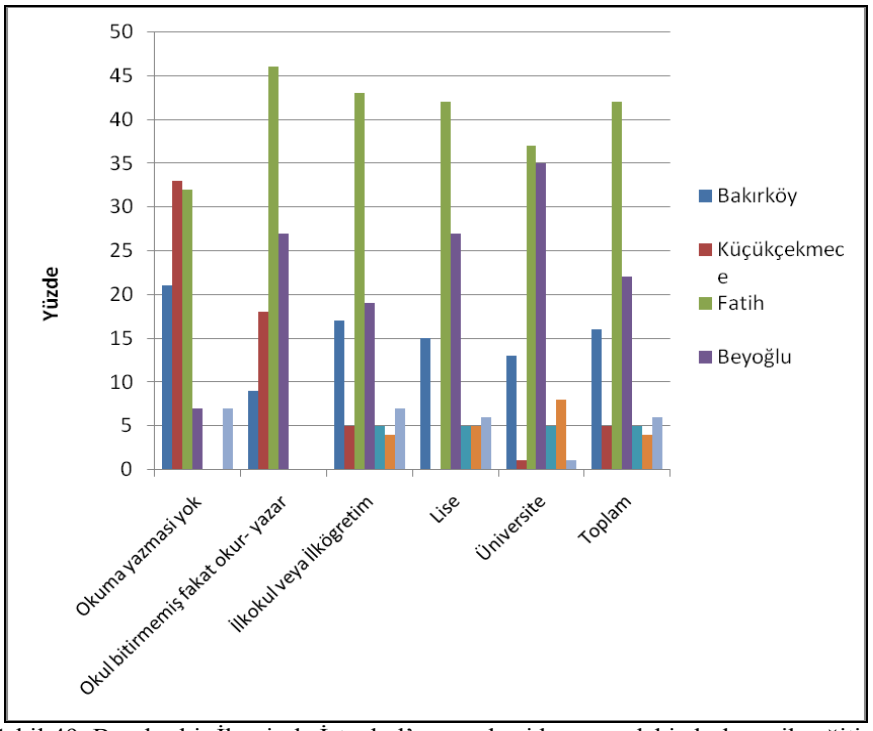
Şekil 47: Başakşehir ilçesinde İstanbul'un öne çıkan algı merkezleri (birden çok seçenek belirtilebilir)

Şekil 48: Başakşehir ilçesinde İstanbul'un öne çıkan algı merkezlerinin mahalle bazında oransal dağılımı

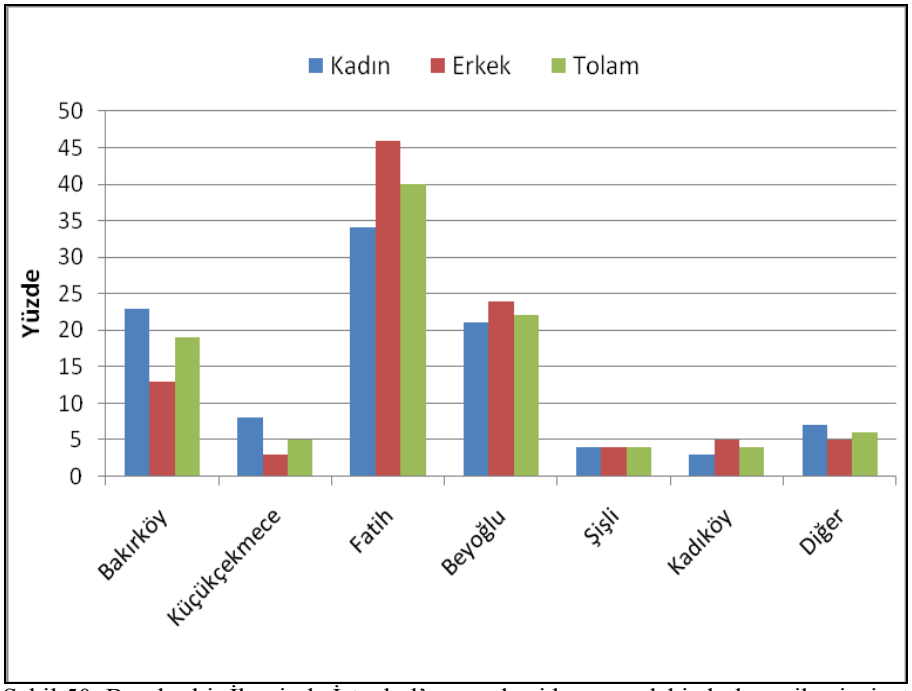
Bahçeşehir semti dışında bütün mahalleler için Fatih ilçesi en önemli merkez durumundadır. Bahçeşehir'de yaşayanlar için İstanbul'un en önemli merkezi Beyoğlu'dur. *Şekil 48*'de görüldüğü gibi Anadolu yakasında yer alan Kadıköy ilçesi Bahçeşehir, Ziyagökalp ve Güvercintepe mahallerinde merkez olarak algılanan yerler arasında öne çıkmıştır.

K²- Testine göre eğitim durumu ve merkez algılama arasında ilişki bulunmaktadır. Okuma yazması olmayanlar arasında en yakın merkezlerden birisi olan Küçükçekmece'de Sefaköy ön plana çıkmıştır. Bunu Eminönü (Fatih) ve Bakırköy izlemiştir. Fatih bütün eğitim düzeylerinde en önemli merkezdir. Üniversite mezunları arasında Beyoğlu'nu merkez olarak görenlerin oranı Fatih-Eminönü oranına yaklaşmıştır. Üniversite mezunları arasında Küçükçekmece'yi merkez olarak gören yok gibidir. Burada eğitim düzeyi arttıkça daha uzaktaki mesafelerin algılanma oranının yükseldiği ortaya çıkmıştır *(Şekil 49)*.

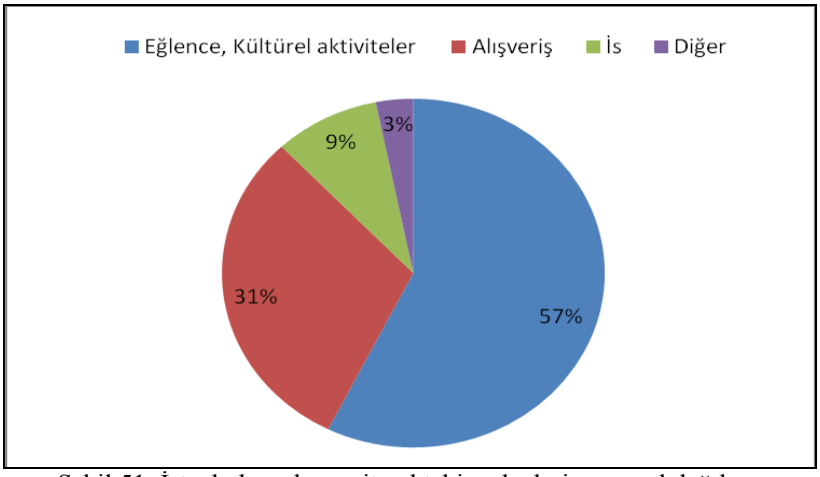
Şekil 49: Başakşehir İlçesinde İstanbul'un merkezi konusundaki algılama ile eğitim durumu arasındaki ilişki

Cinsiyet ile de merkez algılama arasında bir ilişki bulunmaktadır. Yakın mesafelerde yer alan merkezler kadınlar arasında daha fazla merkez olarak algılanmaktadır. Bakırköy ve Küçükçekmece ilçelerini merkez olarak ifade edenlerde kadınlar neredeyse erkeklerin iki katıdır. Fatih, Beyoğlu, Kadıköy'ü merkez olarak görenlerde erkekler daha fazla orana sahiptir. Bunda erkeklerin kadınlara göre daha bağımsız hareket edebilme imkanlarının olması ve bu nedenle daha uzak mesafeleri tanıyabilmeleri etkilidir. Erkeklerin eğitim durumunun genel manada kadınlardan daha iyi olması da uzak mekânların algılanmasında yardımcı olmaktadır.

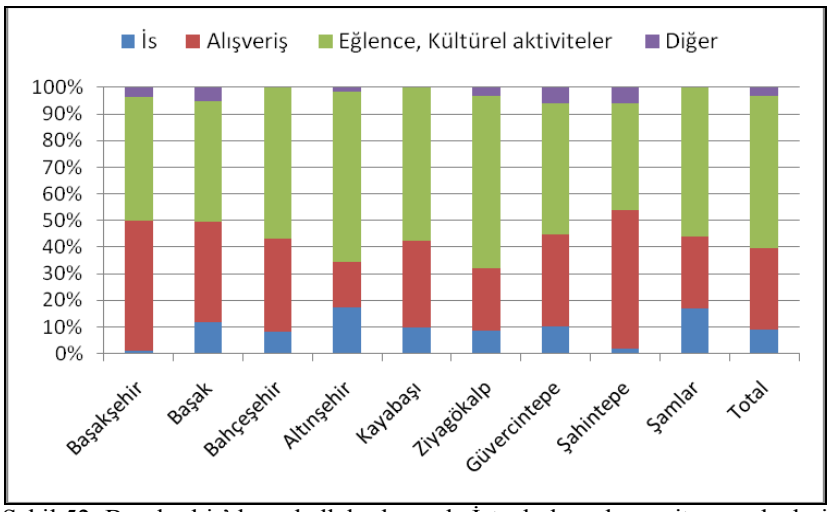
Şekil 50: Başakşehir İlçesinde İstanbul'un merkezi konusundaki algılama ile cinsiyet arasındaki ilişki

İnsanlar algılamış oldukları bu merkezlere hangi amaçlarla gitmektedir diye baktığımızda yarıdan fazlası eğlence ve kültürel aktiviteler için gittikleri ortaya çıkmıştır. *Şekil 51*'de açıkça sonuçları görülen merkeze gitme nedenleri içerisinde % 31 ile alış veriş ikinci sıradadır. Üçüncü önemli neden de iş'tir. Başakşehir ilçesinde sosyal imkân kısıtlılıkları, insanların bu ihtiyaçlarını merkez olarak gördükleri yerlerden gidermesine yol açmaktadır.

Şekil 51: İstanbul merkeze gitmekteki nedenlerin oransal dağılımı
(Çoklu cevap mümkün)

Bütün şehirlerde merkezler kendine has kültürel çekiciliklere sahiptirler ve bunları yerinde muhafaza etmek önemlidir. Avrupa şehirleri bu bağlamda önemli çalışmalar yapmaktadırlar. Kültürel merkezlerin eğlence ve kültürel altiviteler için ziyareti doğal bir durumdur. Fakat bu büyük nüfus kitlelerinin farklı formalarda yaşamakta olduğu banliyö alanlarında kültürel aktivitelerin geliştirilmesi gerekliliğini ortadan kaldırmaz.

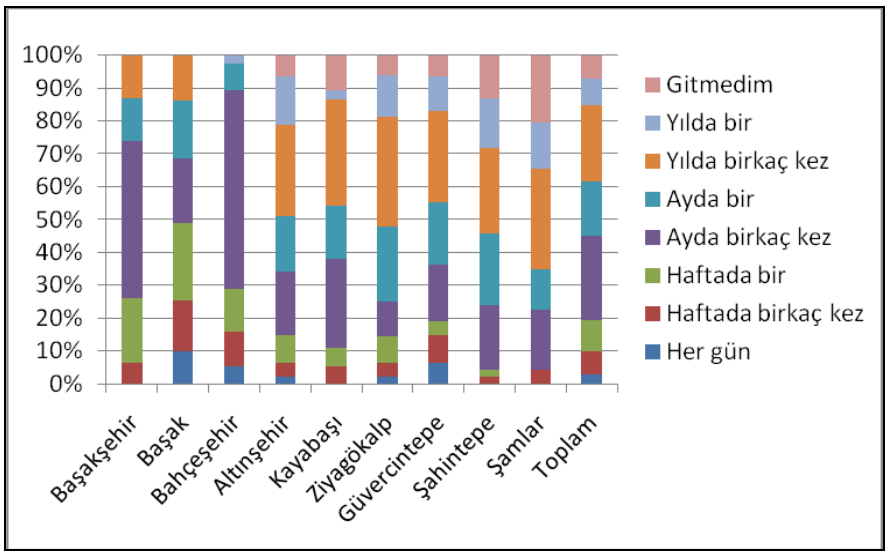
Şekil 52: Başakşehir'de mahalleler bazında İstanbul merkeze gitme nedenleri
(Çoklu cevap mümkün)

Mahalle ölçeğinde merkeze gitme nedenlerine bakıldığında Başakşehir ve Şahintepe mahallelerinde merkeze gitme nedeni daha çok alışveriştir. Eğlence ve kültürel aktiviteler bunu takip eder. Bu mahallerde çalışmak için merkeze gidene pek rastlanmamıştır. Diğer mahallelerin hepsinde eğlence ve kültürel aktiviteler için merkeze gitme ilk önemli nedendir. Şamlar ve Altın şehir mahallerinde çalışmak için merkeze gitme oranı diğerlerine göre daha fazladır *(Şekil 52)*. Başakşehirde artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılayabilecek alt yapıların olmayışı durumu pek çok ülkenin banliyö alanları için söz konusudur. İstanbul'da 1988 yılında ilk açılan alış veriş merkezi Ataköy Galleria İstanbul için alış veriş ve kültürel aktiviteler anlamında yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. 2004 yılı itibarıyla yaklaşık 30 alış veriş merkezine sahip olan İstanbul (TİMOR 2004, s.104-105) bugün çok daha fazla alış veriş merkezine sahiptir. Büyük oranda daha kolay boş alan bulabildikleri için şehrin çevresindeki alanlara yerleşen bu alış veriş merkezleri sadece alışverişin değil pek çok sosyal ihtiyacın giderildiği mekanlar haline gelmiştir. Başakşehir ilçesinde sadece Bahçeşehir semtinde yeterli oranda alışveriş merkezi bulunmaktadır ve buradaki insanlar kültürel ve sosyal pek çok ihtiyaçlarını buralarda gidermektedirler. Diğer mahallelerde çok önemli alışveriş merkezleri yoktur. İlçeye en yakın bulunan alışveriş merkezleri Bağcılar Güneşli'dedir. İlçe dışındaki yer alan en yakın olan alışveriş merkezi 2009 yılında hizmete açılan "212 İstanbul Power Outlet" alışveriş merkezidir. 3300 otopark kapasitesiyle büyük bir alana hitap eden alış veriş merkezi Başakşehir ilçesinde yaşayanların pek çok sosyal ihtiyacını gidermeye adaydır.

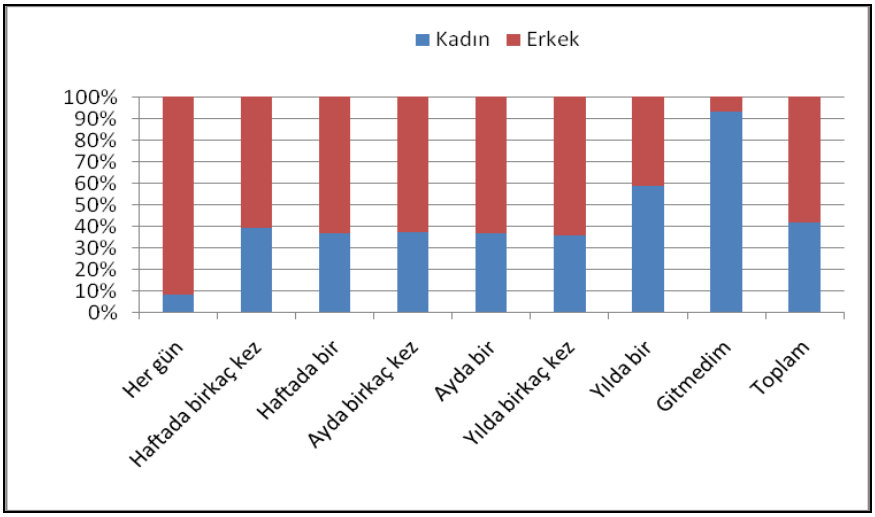
İstanbul merkeze gitme sıklığı konusundaki soruya cevap veren toplam 409 kişiden 29 tanesi (%7,1) İstanbulun merkezine hiç gitmediğini belirtmiştir. Bunların % 30,5'i Şamlar Köyünde, % 20.7'si Şahintepe, % 10,3'ü Güvercintepe, % 10,3'ü Ziyagökalp, % 13,8'i Kayabaşı, % 10,3'ü Altınşehir mahallelerinde ikamet etmektedirler. Başakşehir, Başak ve Bahçeşehir mahallelerinde merkeze gitmemiş olana rastlanmamıştır (*Şekil 53*). Merkeze gitmeyenlerin cinsiyetlerine baktığımızda ise % 93'ü kadındır ve tamamı evlidir. Büyük çoğunluğu % 41,4 ile 30-39 yaş ve % 20,7 ile 40-49 yaş gurubundadır.

İstanbul merkeze gittiğini ifade edenler büyük oranda ayda ya da yılda birkaç kez gittiğini idafe edenlerden oluşmaktadır. Katılımcıların % 25,7'si ayda birkaç kez, % 23'ü ise yılda birkaç kez merkeze gittiklerini

ifade etmektedirler. Her gün, haftada birkaç kez ya da haftada bir merkeze gittiğini ifade edenlerin toplamı % 19,3'tür. Genel ifade ile haftada bir ya da birkaç kez merkeze gidenler toplam katılımcıların 1/5'inden daha azdır. İlçe genelindeki bu durum mahalleler ölçeğinde farklılaşmakta ve Başakşehir, Başak ve Bahçeşehir mahallelerinde oranlar % 30 lara kadar yükselmektedir (*Şekil 53*).

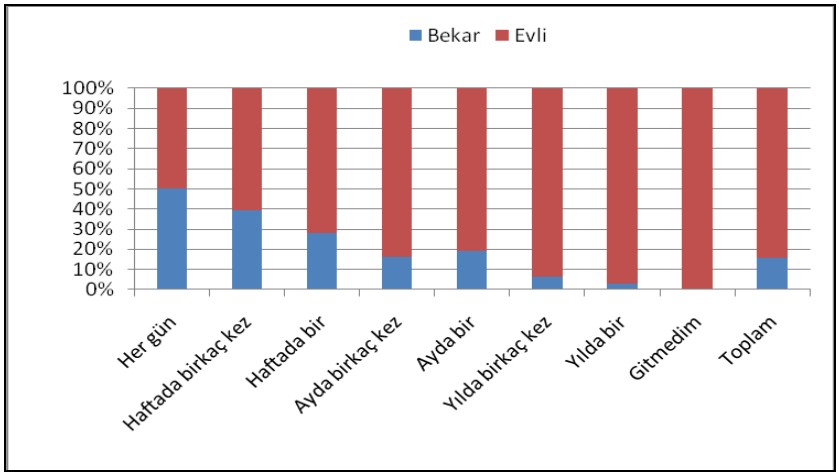
Şekil 53: Başakşehirde mahaleler bazında "algılanan merkez"e gitme sıklığı

Şekil 54: Başakşehirde cinsiyet ile "algılanan merkez"e gitme sıklığı arasındaki ilişki

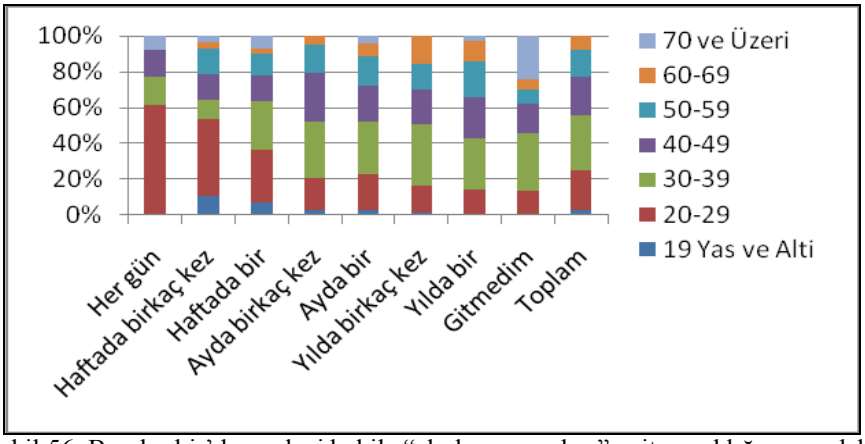
Merkeze gitme sıklığı ve cinsiyet arasında önemli fark tespit edilmiştir. Merkeze her gün gidenlerler arasında erkeklerin oranı % 90'nın üzerindeyken merkeze hiç gitmeyenler arasında kadınların oranı % 90'dan daha fazladır. Merkeze gitme oranı ile cinsiyet arasında doğru orantı vardır. Merkeze gitmedeki zaman mesafe açıldıkca erkeklerin oranı düşmekte kadınların oranı yükselmektedir (*Şekil 54*). Bu durum bütün dünyada ve özellikle de İslam coğrafyasında daha yaygın olan kadının eve bağımlılığının bir sonucudur. Kadınların merkeze seyrek gitmeri yanında gittikleri merkezlerin de genelde oturdukları yere daha yakın mesafeler olduğunu *Şekil 50*'de görmüştük. Bu bağlamda kadınların aktivitelerini artırmak için yakın mesafelerde merkez olabilecek noktaların geliştirilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Bekar olanlar ve gençler daha yoğun olarak merkeze gitmektedirler. Medeni durum ve yaş ile merkeze gitme sıklığı arasında ilişki tespit edilmiştir. Bekarlar evlilere göre daha fazla oranda ve daha sık olarak merkeze girmektedirler. Merkeze hiç gitmedim diyenlerin tamamı evlidir ve bunların % 93'ünü kadınlar oluşturmaktadır (*Şekil 55*).

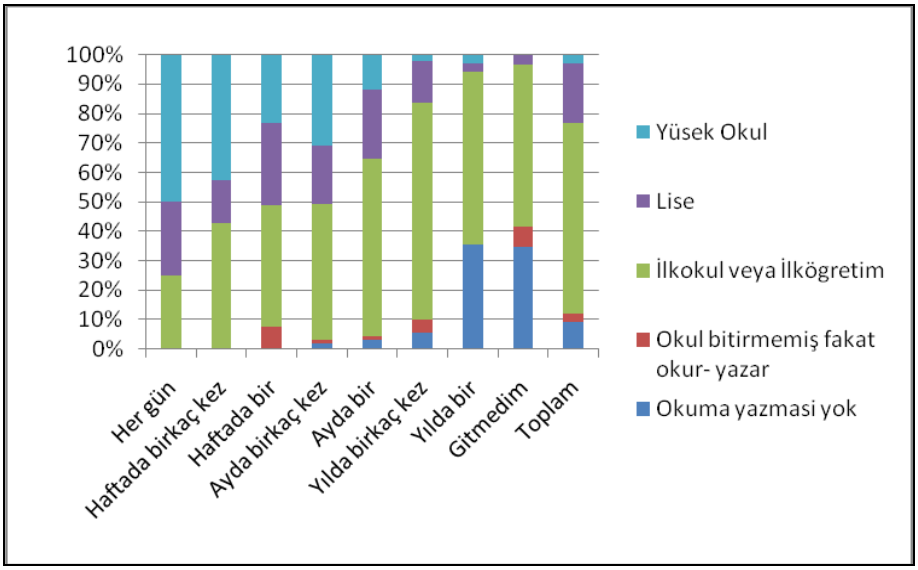
Şekil 55: Başakşehir'de medeni hal ile "algılanan merkez"e gitme sıklığı arasındaki ilişki

Bunların hangi yaş guruplarında olduğuna baktığımızda ise 30-39 yaş gurubunun % 33 ile ilk sırada geldiğini, bunu % 24 ile 70 yaş üzerinde olanların takip ettiğini görürüz. Bu sonuçlara bağlı olarak kendilerine bağımlı çocuk sahibi olabilecek yaştaki kadınlar ve 70 yaş üzeri kadınların merkeze hiç gitmediklerini söyleyebiliriz (*Şekil 56*).

Şekil 56: Başakşehir'de medeni hal ile "algılanan merkez"e gitme sıklığı arasındaki ilişki

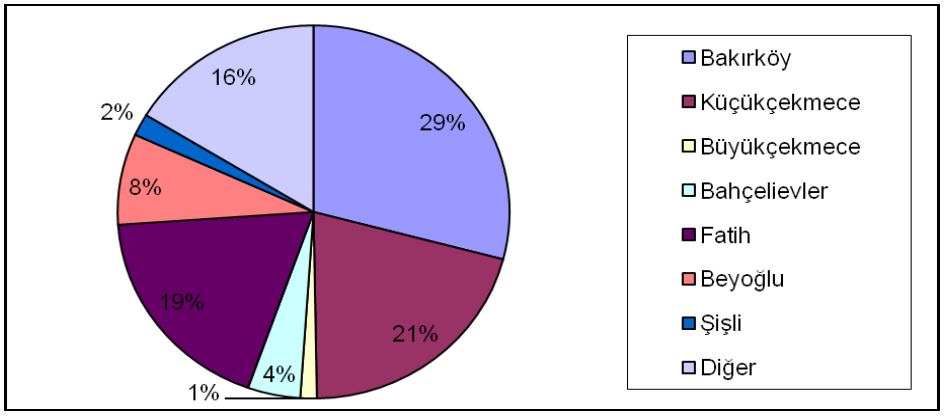
Eğitim ile merkezi kullanma arasında da ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Merkeze hergün gidenlerin yarısı yüksek okul mezunudur. Geriye kalan % 50'nın yarısı lise mezunu diğer yarısıda ilk öğretim ya da ilk okul mezunudur. Okul bitirmemişler arasında merkeze hergün gidene denk gelinmemiştir. *Şekil 57'de* görüldüğü üzere merkeze hiç gitmeyenler arasında hiç yüksek okul mezununa rastlanmamıştır. Lise mezunlarının oranıda son derece azdır.

Şekil 57: Başakşehirde eğitim ile "algılanan merkez"e gitme sıklığı arasındaki ilişki

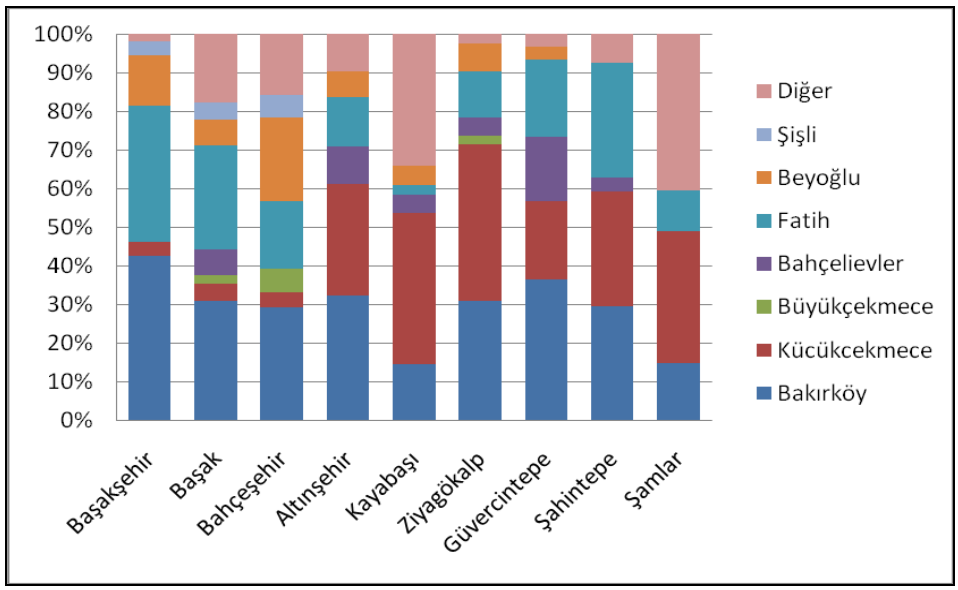
4.11. İlçe İçerisinde Günlük İhtiyaçların Karşılandığı Yerler

Günlük ihtiyaçları gidermede alışveriş için genel olarak kendi mahallelerindeki imkânları kullanırlarken, ikinci olarak ise ilçe dışındaki alışveriş merkezleri ihtiyaçları gidermede ön plana çıkmaktadır. Bunda ilçenin belirli bir merkezinin gelişmemiş olması ve mahalleler arasında ulaşım başta olmak üzere pek çok kopukluğun olması nedendir. İlçeyi oluşturan mahallelerden Bahçeşehir hariç diğerlerinin geçmişte idari olarak Bakırköy'e ve ardından da Küçükçekmece'ye bağlı olması bu ilçelerin günlük ihtiyaçları gidermede hala önemli oranda yer almalarına neden olmaktadır. Bu ilçelerin ön planda yer almasında ulaşım bağlantılarındaki kolaylık da önemli rol oynar. Üçüncü önemli alışveriş noktası olarak Fatih ilçesinin ortaya çıkmasında geleneksel alışveriş merkezi olan Eminönü'nün artık bu ilçe sınırlarına dâhil edilmiş olması etkili olmuştur. Küçükçekmece'de Sefaköy, Bahçelievler'de Şirinevler ulaşım bağlantılarındaki kolaylık ve mesafenin fazla olmaması nedeniyle alışveriş için tercih edilen mekânlar olmuştur. Diğer alışveriş noktası olarak *Şekil 58'* yer alan alışveriş yapılan yerlerin başında, Bağcılar'da Güneşli önemli oranda yer almaktadır. Şamlar Köyünde yapılan ankette bu köydekilerin ağırlıklı olarak hemen yakında yer alan Arnavutköy ya da Sultangazi ilçelerine gittikleri tespit edilmiştir. Katılımcıların % 24'ü Başakşehir dışında nereden alışveriş yaparsınız sorusunu boş bırakmıştır. İlçe dışından alışveriş yapanlar *Şekil 58'de* görüldüğü üzere ve yukarıda ifade edilen nedenlerden ötürü alışveriş için Bakırköy, Küçükçekmece, Fatih ve Beyoğlu'nu kullanılmaktadır.

Şekil 58: Başakşehir ilçesi dışında günlük ihtiyaçlarınızı gidermek için gidilen yerlerin oransal dağılımı (Çoklu Cevap Mümkün)

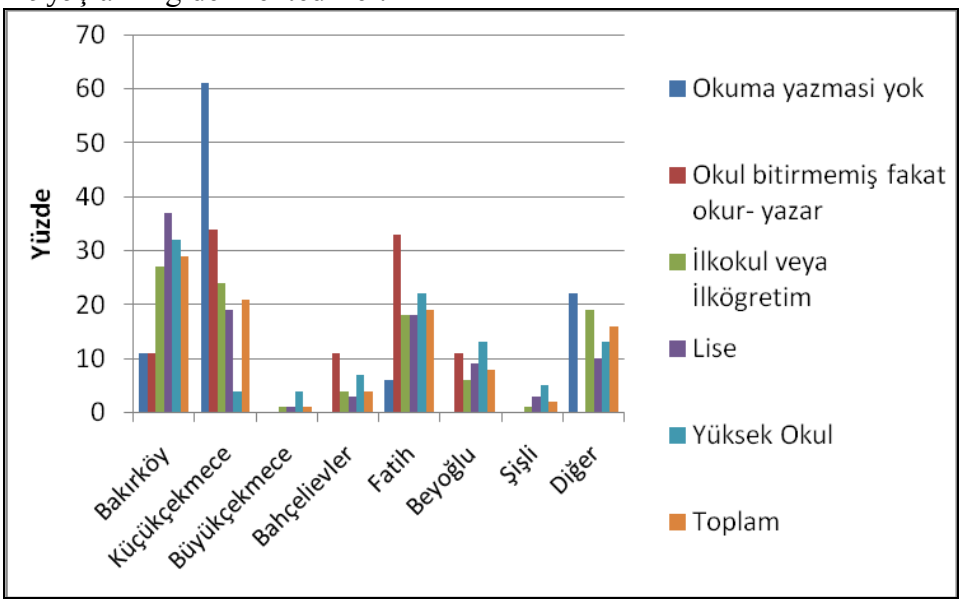
Şekil 59'de görüldüğü üzere planlı gelişen mahalleler ile plansız gelişen mahalleler arasında alış veriş için Bakırköy, Fatih gibi ortak noktalar olduğu gibi, Beyoğlu ve Şişli gibi ortak olmayan noktalar da dikkati çekmektedir. Şamlar ve Kayabaşı için diğer mahallelerdeki kişilerin alışveriş için gitmedikleri Arnavutköy ve Sultangazi ön plana çıkmaktadır. Bu durum bu yerleşmelerin eski köy yerleşmeleri olması ve hala geleneksel olarak alışveriş için kullandıkları noktalardan faydalandıklarını bize göstermektedir.

Şekil 59: Başakşehir ilçesi dışında günlük ihtiyaçlarınızı gidermek için gidilen yerlerin mahalle bazında oransal dağılımı (Çoklu Cevap Mümkün)

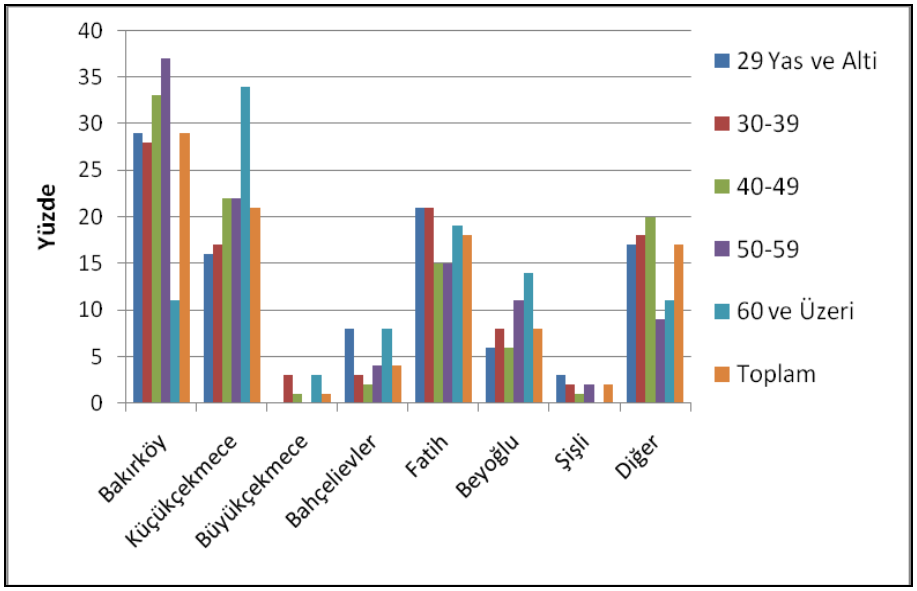
Eğitim düzeyi ile alışverişte tercih edilen yerler arasında bir ilişki vardır. *Şekil 60*'de görüleceği üzere Okuryazar olmayanların %60'ı alışveriş için Küçükçekmece Sefaköy'e %20'de fazlası da Arnavutköy ya da Sultangazi İlçelerine %10 kadarı ise Bakırköy'e gitmektedirler. Lise ya da yüksek okul mezunları arasında Bakırköy günlük ihtiyaçları gidermek için gidilen yer olarak ön plana çıkmaktadır. Fatih Eminönü her eğitim seviyesinden kişinin ihtiyaç giderdiği İstanbul'un geleneksel alışveriş merkezidir. Fakat mesafe faktörüne bağlı olarak günlük ihtiyaçların karşılanmasında Bakırköy ve Küçükçekmece'den sonra üçüncü sırada yer almıştır. Buda bize mesafenin alışveriş yapılan yerin belirlenmesinde etkili olduğunu göstermektedir. İhtiyaçlarını Büyükçekmece'den

karşılayanlar Bahçeşehir'de ikamet edenlerden oluşmaktadır ve bunların tamamı eşit oranlarda olmak üzere lise ya da yüksekokul mezunudur. İhtiyaçlarını Şişli İlçesinden karşılayanların % 80'i de yine eşit oranlarda olmak üzere lise ya da yüksekokul mezunu % 20'si sadece ilköğretim ya da ilkokul mezunudur. Hiçbir okuldan mezun olmamış olanlardan Şişli ilçesine alış veriş için gidene denk gelinmemiştir. Beyoğlu ilçesine gidenler arasında da okul bitirmemiş olana rastlanmamış olmakla birlikte yaklaşık % 58'i ilköğretim ya da ilkokul mezunu olan guruptan oluşmakta geriye kalanlarda lise ya da yüksekokul mezunlarından oluşmaktadır. Okuma yazması olmayanlar ya da okul bitirmemiş olanlar daha ziyade yakın merkezler olan Sefaköy, Şirinevler, Arnavutköy gibi merkezlerden ihtiyaçlarını gidermektedirler.

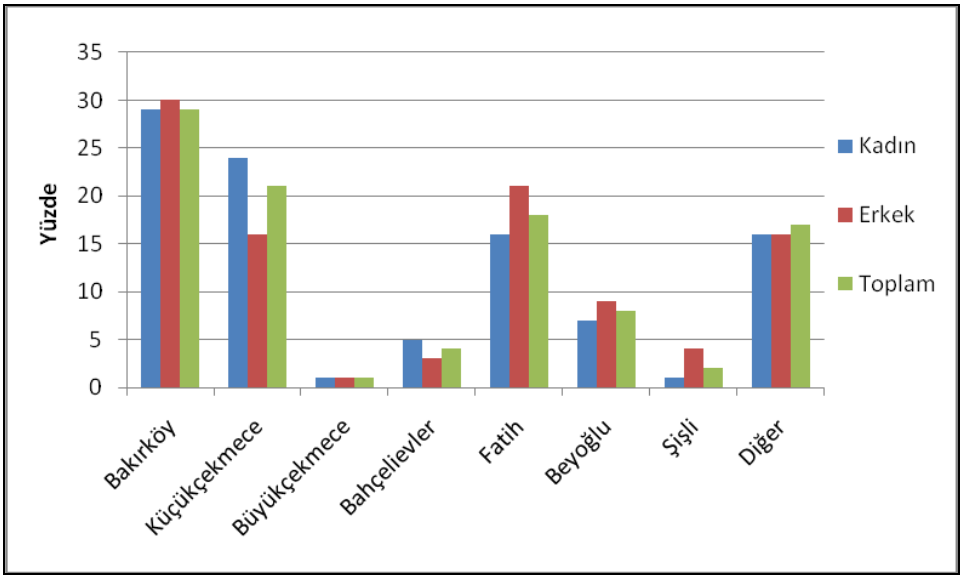

Şekil 60: Başakşehir ilçesi dışında günlük ihtiyaçlarınızı gidermek için gidilen yer ile eğitim durumu arasında ki ilişki

60 yaş ve üzerindeki kişiler alışveriş için yakın mesafeleri tercih etmişlerdir. Bakırköy, Fatih ve Beyoğlu gibi bilinen alışveriş noktaları haricinde Başakşehir ilçesinin günlük ihtiyaçları gidermede ön plana çıkan en önemli alışveriş noktasını Küçükçekmece İlçesi ve özellikle de ilçenin ulaşım bağlantıları noktasında uygun konumuyla Sefaköy yer semti almaktadır (*Şekil 61*).

Şekil 61: Başakşehir ilçesi dışında günlük ihtiyaçlarınızı gidermek için gidilen yer ile yaş gurupları durumu arasında ki oransal ilişki

Şekil 62: Başakşehir ilçesi dışında günlük ihtiyaçlarınızı gidermek için gidilen yer ile cinsiyet yapısı arasında ki ilişki

K^2 -Testine göre cinsiyet ve yaş ile günlük ihtiyaçları karşılamada gidilen yer arasında her hangi bir ilişki bulunmamaktadır. *Şekil 62*'de

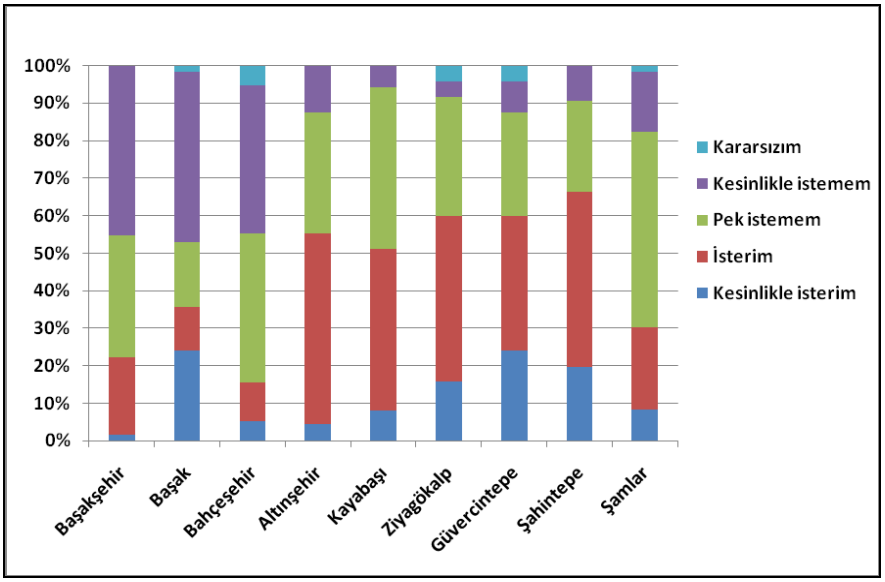
görüleceği üzere cinsiyetler arasında çok önemli farklar olmamakla birlikte ilçe dışından alış veriş yapanların içerisinde erkekler daha fazladır. Kadınlar daha fazla alışveriş yapmak amacıyla Fatih, Beyoğlu ve Şişli gibi ilçeleri tercih etmektedirler. Bakırköy en önemli alışveriş noktası olarak her iki cinsiyette de ortaya çıkmaktadır.

İstanbul'un çevresinde genişleyen banliyö sahası içerisinde yer alan ilçelerden olan Başakşehir hızla nüfuslanmakta olan bir ilçedir ve sürekli olarak da yeni nüfus kitlelerinin yerleşmesi için toplu konutlar inşa edilmektedir. Bu nedenle yaptığımız çalışmada "imkânınız olsa tekrar eski oturduğunuz yere yerleşmek ister misiniz" sorusunu sorduk. Bu soru yöneltmemizdeki amaç bölgenin çekiciliğinin ne olduğunu tespit edebilmek ve yerleşenlerin beklentilerinin ne ölçüde karşılanabildiğini görmekti. Bu soruya katılımcıların % 98,6'sı cevap vermiştir. *Tablo 57*'da açıkça görüleceği üzere "kesinlikle isterim" diyenler, "kesinlikle istemem" diyenlerin yarısından biraz fazladır. Yani kesinlikle istemeyenler daha fazladır. Pek istemem ve isterim diyenlerin oranları birbirine yakındır. Kararsız olanların oranı çok azdır. Bunda burada ikamet edenlerin oturdukları mahalle ile alakalı olarak ya memnun ya da memnuniyetsiz olduklarından kaynaklanmaktadır. *Şekil 63* bize mahalle ve memnuniyet arasındaki ilişkiyi vermektedir. Başakşehir Mahallesinde % 80 kesinlikle istemem ya da pek istemem cevabını vermişken isterim diyenlerin oranı oldukça düşük kalmıştır. Benzer durum diğer planlı yerleşmelerin bulunduğu Başak ve Bahçeşehir için de söz konusudur. Burada ilginç olan durum Başak Mahallesinde kesinlikle isterim diyenlerin oranının % 20'den fazla olmasıdır. Bu kişiler İstanbul'un tarihi merkezinden gelerek buraya yerleşenlerden oluşmaktadır. merkeze uzaklık ve ulaşım sıkıntılarından dolayı geriye dönmek çekici gelebilmektedir.

Tablo 57:İmkân bulsalar tekrar daha önce yaşadıkları yerlere dönme isteğinin dağılımı

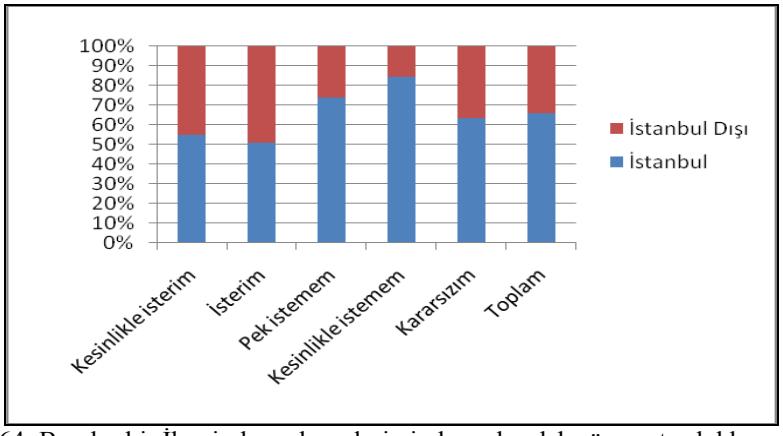
		Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle isterim	53	12,5	12,6	12,6
	İsterim	132	31,1	31,5	44,2
	Pek istemem	139	32,7	33,2	77,3
	Kesinlikle istemem	87	20,5	20,8	98,1
	Kararsızım	8	1,9	1,9	100,0
	Toplam	419	98,6	100,0	
Kayıp	Sistem	6	1,4		
Toplam		425	100,0		

Plansız alt yapı sıkıntılarının yoğun yaşandığı mahallelerde yarıdan fazla imkan olsa daha önce yaşadığı yere geri dönebileceklerini ifade etmişlerdir. Şamların köy statüsünde fazla kalabalık bir yerleşme olmaması ve burada yerleşenlerin birkaç kuşaktır burada yaşıyor olmalarından dolayı geri yerleşme konusunda istekli olmadıklarını görmekteyiz. Mübadele ile buraya yerleşmiş olan bu insanlar için burası dışında yerleşilebilecek yer pek düşünülmemektedir.

Şekil 63: Mahallelere göre daha önce oturulan yere dönme isteğinin dağılımı

Buraya yerleşenleri İstanbul içerisinden gelenler ve İstanbul dışından gelenler olarak guruplayıp geri dönme isteklerine baktığımızda İstanbul dışından gelenler daha fazla oranda imkan olsa daha önce yaşadıkları yerlere dönmek istediklerini belirtirken, dönmek istemeyenler arasında daha önce oturduğu yer İstanbul'un herhangi bir yeri olanlar başta gelmektedir. Bu durumun oluşmasında İstanbul merkezden gelerek ilçeye yerleşmede planlı mahallerin ön plana çıkması buna karşın yaşam koşullarının her anlamda daha zor olduğu plansız mahalelerde il dışından gelenlerin ağırlıklı olarak yerleşmesi etkili olmuştur (*Şekil 64*).

Şekil 64: Başakşehir İlçesinde yerleşenlerin imkan olsa daha önce oturdukları yerlere dönme isteğine göre dağılımı

Tablo 58:İmkân bulsalar tekrar daha önce yaşadıkları yerlere dönme isteğinin gelinen ilçeye göre oransal dağılımı (%)

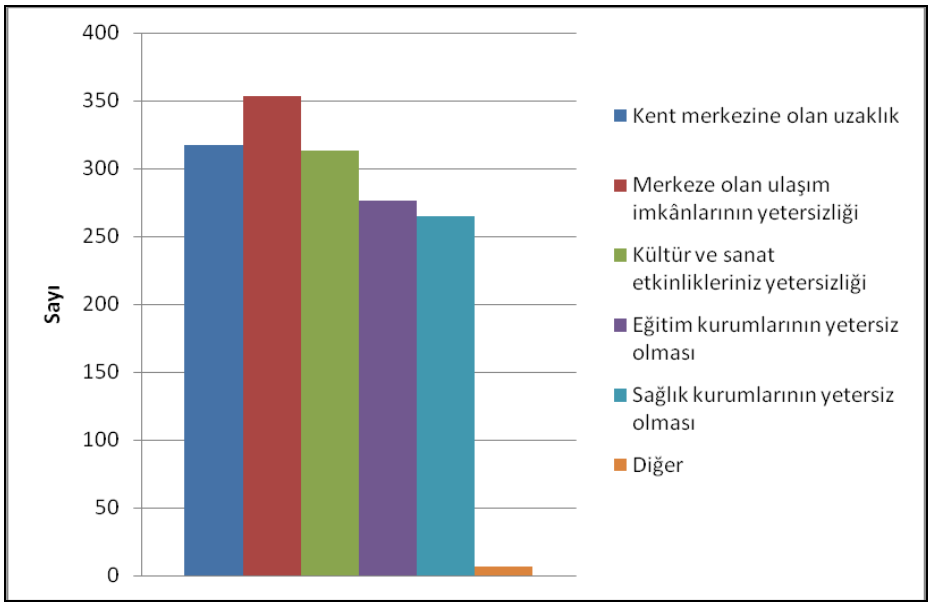
Daha Önce Oturulan Yer (İlçe)	Kesinlikle isterim	İsterim	Pek istemem	Kesinlikle istemem	Kararsızım	Toplam
Büyükçekmece	0.8	0.4	1.5	0.4		3.0
Silivri	0.4	**2.3**	1.5	0.4		4.5
Küçükçekmece	0.8	**6.4**	**4.9**	1.5	0.4	13.9
Bahçelievler	0.8	0.8	0.8	**2.3**		4.5
Esenler	1.1	0.8	0.4	1.1		3.4
Esenyurt		0.4	0.4	0.8		1.5
Gaziosmanpaşa	0.4	0.8	1.1	0.4		2.6
Bayrampaşa		0.8	1.1			1.9
Zeytinburnu	0.8	1.1	1.1	1.5	0.4	4.9
Fatih	1.1	**2.6**	1.5	0.8	0.4	6.4
Sisli	0.4	0.4	0.4	1.1		2.3
Beyoğlu		0.4	0.8	1.1		2.3
Beşiktaş		0.8	1.1	0.4		2.3
Bağcılar	1.5	**2.6**	**4.5**	**2.6**		11.3
Bakırköy		1.1	**2.3**	1.9		5.3
Başakşehir	1.1	**3.4**	10.9	**3.8**	0.8	19.9
Diğer	0.8	**2.3**	**3.8**	**3.4**		10.2
Toplam	**9.8**	**27.1**	**38.0**	**23.3**	**1.9**	**100.0**

İstanbul'un çeşitli ilçelerinden gelip buraya yerleşmiş olanların geri dönme istekleri ile geldikleri ilçe arasında ilişki olup olmadığını araştırdığımız *Tablo 58*'de ifade bulduğu gibi daha önceki yerleşim yerime dönmek isterim diyenler arasında Silivri, Küçükçekmece, Fatih ilçelerinden gelenler daha ağırlıklıdır. Dönmek konusunda isteksiz olanlar ise yine büyük oranda aynı ilçelerden gelenlerdir. Bunlara ilave olarak Bakırköy ve Bahçelievler'de dönülmesi düşünülmeyen ilçeler olmuştur.

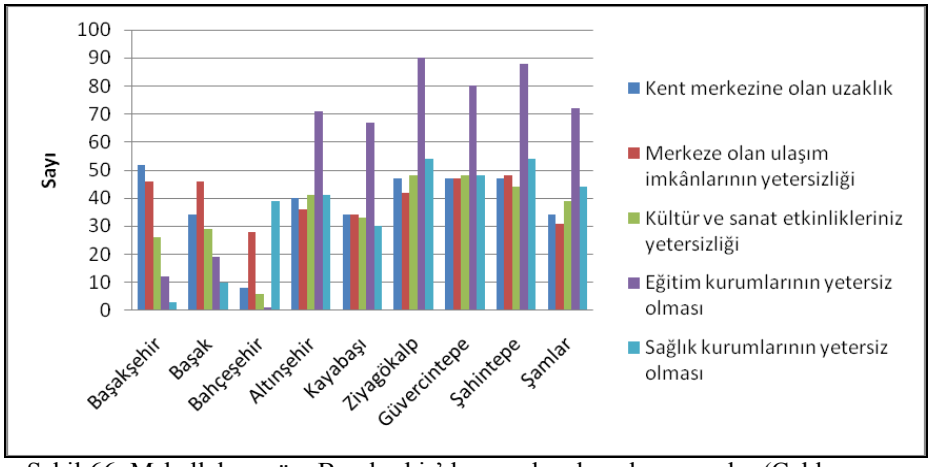
Geriye dönmede hem istenilen hem de istenilmeyen yerlerin kısmen ortak ilçelerden oluşması Başakşehirdeki yaşam koşullarıyla alakalıdır. Şişli ve Beyoğlu gibi merkezlerden buraya yerleşenlerin oranı az olmakla birliktte bunlar geriye dönmek istemediklerini ifade etmişlerdir. Bu durum bize İstanbul için henüz çevreden merkeze dönüş süreci olan "*şehrin merkezi alanının yeniden çekim merkezi hâline gelmesi (Reürbanizasyon)"* döneminin başlamadığını göstermektedir.

4.12. Başakşehir'de Yaşarken Karşılaşılan Sorunlar

Bahçeşehir'de yaşayan insanların karşılaştıkları en önemli sorun merkeze olan ulaşım imkanlarının yetersiz olmasıdır. Katılımcıların % 86'si merkeze olan ulaşım imkanlarının yersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Kent merkezine uzaklık, kültür ve sanat etkinliklerinin yetersizliği, eğitim ve sağlık kurumları gibi pek çok konuda sıkıntılar bulunmaktadır *(Şekil 65)*. Bu sorunlar ilçe genelinde bulunmakla birlikte mahalleler arasında farklılık ve benzerliklerde vardır.

Şekil 65: Başakşehir'de yaşarken karşılan sorunlar (Çoklu cevap mümkün)

Şekil 66: Mahallelere göre Başakşehir'de yaşarken karşılan sorunlar (Çoklu cevap mümkün)

Mahalleler arasında özellikle planlı ve plansız yerleşmelerde kendi içerisinde benzerlikler bulunurken aralarında farklar yer alır. Planlı yerleşmelerde eğitim kurumları yeterli olarak görülmüşken plansız yerleşmelerin tamamında bu en önemli sorun olarak görülmüştür. *Şekil 66*'de de görüldüğü gibi Ziyagökalp ve Şahintepe mahallelerinde bu sorun diğer mahallelerden çok daha fazladır. Plansız mahallelerde neredeyse sorun olmayan şey yok gibidir. Başakşehir'de kent merkezine olan uzaklık en önemli surundur. Başak ve Başakşehir mahallelerinde merkeze olan ulaşım imkanlarının yetersizliği ve kültür sanat etkinliklerinin yetersizliğidir diğer önemli sorunlardır. Sorunların en az olduğu yer Bahçeşehir'dir. Uydukent olarak planlanan ve bu nedenle pek çok ihtiyacı kendi içerisinde giderecek şekilde planlanan Bahçeşehir'de sorun olarak algılanan en önemli sorun merkeze olan uzaklıktır. Bu durum da göstermektedir ki sorunların yaşanmaması için başlangıçta yerleşmeleri planlamak gerekmektedir. Aksi halde oluşan sorunları gidermek çok daha güç ve maliyetli olacaktır

SONUÇ

Gelişmekte olan ülke şehirleri pek çok araştırmanın yapılabileceği laboratuarlardır. İstanbul pek çok araştırma için ve özelliklede şehir coğrafyası araştırmaları için bulunmaz zenginliktedir. Şehirleşmenin neredeyse bütün aşamalarının eş zamanlı olarak görüldüğü İstanbul metropolleşen yapısı içerisinde pek çok güzelliği ve sorunu da beraberinde getirmektedir.

İstanbul'da sübürbanlaşma süreci ve bunun şehrin gelişmesine olan etkisi araştırmamızda farklı sonuçlara ulaşmamıza neden olmuştur. Başakşehir İstanbul'da sübürbanlaşmayı ölçmek için seçtiğimiz ve alan uygulaması yapmaya çalıştığımız banliyö sahası olmuştur. Çalışmada elde ettiğimiz bulguların en önemlisi burasının esas olarak 1990 yılından sonra gerek şehir içi gerek şehirler arası göçle nüfuslandığıdır. Burada yerleşenlerin daha önce oturdukları yer 3/2 oranında İstanbul'dur. Planlı yerleşmelerde oturanların büyük kısmı (% 85) daha önce İstanbul'un başka bir noktasında otururken plansız yerleşmelerde oturanların yarıya yakını İstanbul dışından gelmiştir. İstanbul'dan gelenler büyük oranda Avrupa yakasında yer alan ilçelerden gelmişlerdir. Bu ilçelerin başında plansız gelişen Bağcılar, Küçükçekmece, Zeytinburnu ile Fatih yer alır. Fatih dışında bahsi gecen ilçelerin tamamı 1950 yılından sonra İstanbul'un şehirsel alanının genişleme sürecinde yoğun nüfuslanmaya sahne olmuş yerlerdir.

Sübürbanlaşma konusunda yapılmış olan çalışmalar geniş ailelerin merkezden çevreye doğru bir yayılma gösterdiğini ortaya koymuştur. Fakat son dönemlerde yapılan çalışmalarda sübürban alanlarda hane büyüklüğünün küçülmesi eğiliminin yaşandığı bulguları vardır. Başakşehir hane halkı büyüklüğünün fazla olmadığı bir yerleşme olarak tespit edilmiştir. İlçede plansız gelişen ve sübürbanlaşma alanı olarak tanımlayamayacağımız yerleşmelerde aile büyüklüğü planlı gelişen yerleşmelerden daha fazladır. Bu sonuçlar Başakşehirde sübürbanlaşmaya bağlı olarak gelişen planlı yerleşmelerde ağırlıklı olarak 2-4 kişilik küçük ailelerin ikamet etmekte olduğunu gösterir. Bu durum geçmişte var olan merkezden dışarıya çocuklu ve büyük ailelerin çıktığı tezine uymamaktadır.

İstanbul, köken olarak İstanbullu olanların oranının olmayanlardan daha fazla olduğu bir şehirdir. Dolayısıyla kuşak ölçeğinde baktığımızda üç kuşak ve daha fazla süredir burada oturanların oranı merkezi ilçeler hariç çok yüksek değildir. Başakşehir ilçesi planlı yerleşmelerde ve köylerde daha uzun süre oturanlara sahipse de büyük oranda birinci ve ikinci kuşak İstanbullulardan oluşmaktadır. İkamet süreleri açısından bakıldığında köylerde dahil olmakla birlikte Başakşehir ilçesinde 20 yıldan daha fazla süredir oturanların oranı yaklaşık ¼'tür. Bu durum ilçenin yeni yerleşim bölgesi olmasından kaynaklanır. Bu yeni yerleşmede yaşayanların bir önceki yerleşim yeri % 66 oranında İstanbul iken % 34 İstanbul dışıdır. İstanbul'dan alınan göç başta komşu ilçelerdir. Fakat merkez yerleşmeler olan Fatih, Beyoğlu, Şişli, Üsküdar ve Beşiktaş'tan da azımsanmayacak ölçüde göç alınmıştır. Merkezden göç alınması miktarı bölgenin nüfuslanmasında sübürbanlaşmanın etkisini gösterir. Çevrede oluşturulan iş imkanları ve planlı yerleşmelerde konut sahibi olabilme imkanı merkezden çevreye göçü etkilemiştir. Yaşlılar ise planlı ve düzenli bir çevrede yaşama isteğinden merkezde konut sahibi olmuş olmalarına rağmen kira dahi olsa buradaki planlı yerleşmelere yerleşmeyi tercih etmişlerdir. Düzenli bir kent ortamında yaşamak, işe yakınlık, depreme karşı güvenli konutların olması, bölgede doğa ile baş başa olabilme imkanlarının olması, havansının temiz olması, park ve bahçelerin varlığı gibi nedenler insanları buradaki planlı yerleşmelerin olduğu Başakşehir ve Bahçeşehir semtlerine sürüklemiştir. İşe yakın olmanın yer seçimindeki etkisi hem planlı hem de plansız yerleşmelerde önemli olduğu tespit edilmiştir. Yerleşim yeri seçiminde plansız yerleşmelerde diğer öne çıkan faktörler, ucuz arsa veya ev sahibi olabilme, aile ya da akrabalara yakın olabilme, hemşeriler ile dayanışma öne çıkan faktörler olmuştur.

İlçeye yerleşmiş olanların yarıdan fazlası burada yaşamaktan memnundurlar. Memnun olmayanların oranı ¼'tür. Bu oranlar mahallere göre farklıdır ve planlı yerleşmelerde memnun oranları artarken plansızlarda azalmaktadır. Plansızlarda en fazla sıkıntı altyapı eksikliklerinden kaynaklanmaktadır. Planlı bölgedeki yerleşmelerde yer seçimi üzerinde etkili olan faktörlerden büyük oranda faydalanılırken eğitim ve sosyal imkanlardan daha az faydalanılmaktadır. Bunda bu hizmetlerin yeterince gelişmemiş olması etkilidir.

Bölgeye yerleşmede bütün yerleşmeler için en önemli neden işe olan yakınlık faktörüdür. İşe olan zaman mesafe açısından baktığımızda büyük oranda yakın mesafelerde çalışılmakta olduğu tespit edilmiştir. Çalışanların % 40'ı işe ulaşmak için 15 dakikadan daha az zaman harcamaktadır. Bu durum İstanbul gibi metropol bir şehir için çok düşüktür. Bu durumun oluşmasında İkitelli Organize Sanayi başta olmak üzere pek çok sanayi kuruluşunun bölgede ve yakın çevresinde yer alması etkilidir. Kadınlar yakın çevrede çalışabilecekleri iş olanakları fazla olmadığı için işyerlerine ulaşmak için daha fazla zamana ihtiyaç duymaktadır.

Başakşehir için İstanbul'un merkezi neresidir. Bu tek merkezi bulunmayan bir şehir için çok önemlidir. Başakşehir'de merkez algısı konusunda farklılıklar olmakla birlikte bütün mahalleler için Fatih, Bahçeşehir için Beyoğlu en önemli merkez olarak ortaya çıkmıştır. Fatih ve Beyoğlu haricinde bütün mahallelerde merkez olarak algılanan bir başka ortak nokta Bakırköy olmuştur. Bu üç merkez haricinde geçmişten gelen bağlantılar, eğitim durumu ve sosyal durum merkez algısında farklılaşmalara neden olmuştur. Eğitim azaldıkça ve gelir seviyesi düştükçe algılanan merkezin mesafesi de kısalmakta ve daha yakında bulunan yerler merkez olarak görülmektedir. Bakırköy, Küçükçekmece gibi yakın yerleri kadınlar daha yüksek oranda merkez olarak algılamaktadırlar.

Algılanan merkeze gitme nedenlerinin başında eğlence ve kültürel aktivitelere iştirak en önemli faktördür. Başakşehir'de Bahçeşehir semti hariç bu imkanların son derece yetersiz olması ve bölgedeki insanların bu konuda taleplerinin yüksek olması bu sonuca neden olmuştur. İkinci önemli neden alış veriştir. Bölgedeki alışveriş ihtiyacının giderilmesi, büyük alış veriş merkezlerinin inşasıyla azalacaktır. Fakat eğlence ve kültürel aktiviteler için insanlar çok uzun zaman daha merkezi kullanmak durumunda kalacaktır. Çünkü kültür mekanlarla bütünleşen ve ondan ayrılması zor olan bir ölçüdür. Tarihi merkezler bu özelliği ile bütün şehirlerde ve özellikle Avrupa şehirlerinde giderek artan oranda bir öneme sahiptir. 2010 yılında Avrupa kültür başkenti olmayı başarmış bir şehir olarak İstanbul tarihi merkezlerini daha fazla korumalı ve geliştirmelidir. Planlı yerleşmelerde merkeze daha sık gidilirken, diğer yerleşmelerde merkeze gitme sıklığı çok fazla değildir ve azımsanmayacak ölçüde merkeze hiç gitmemiş olanlar vardır. Planlı

yerleşmelerdekilerin tamamı merkez olarak gördükleri yere yılda birkaç kez gitmektedirler. Erkekler, gençler ve eğitimli kişiler merkeze daha sıklıkla gitmektedirler.

İlçe içerisinde herhangi bir noktanın ön plana çıkmaması nedeniyle günlük alış veriş ihtiyaçları öncelikle kendi mahallelerinde ve yakınlarında bulunan yerlerden karşılanırken, mahallede gideremedikleri ihtiyaçlar için genelde ilçe dışındaki bir merkezden faydalanılmaktadır. Burada öne çıkan alışveriş merkezi Bakırköy'dür. Küçükçekmece, Fatih, Beyoğlu ve mahallerin sınırında yer alan ilçeler ön plana çıkmıştır. Bu sonuç ilçede bir merkezin oluşturulmasının önemini gösterir.

Planlı yerleşmelere yerleşmiş olanlar burada yaşamaktan memnundur ve imkan bulsalar dahi geriye dönmek istememektedirler. Fakat plansız gelişen yerleşim bölgelerindeki yaşayan kişiler, buralardaki yaşam koşullarının zorlukları, altyapı hizmetlerinin yetersizliği, işsizlik oranlarındaki yükseklik gibi nedenlerden ötürü yarıdan fazla oranda imkan olsa daha önceki yere dönmek isterim demiştir. Burada yaşayanların büyük oranda il dışından geldiğini bildiğimize göre göç veren illerde geliştirilecek iş imkanlarının göçü önleyeceği ve tersine göçü sağlayacağı kesindir. İstanbul içerisinden gelip yerleşenler büyük oranda burada olmaktan memnundur ve geriye dönmek istememektedirler. Bunda planlı yerleşmelerde oturma yüzdelerinin fazla olması etkilidir.

Başakşehir'de yaşarken karşılaşılan en önemli sorun merkeze olan ulaşım imkanlarının yetersizliğidir. Kent merkezine olan uzaklık, eğitim ve sanat etkinliklerinin, eğitim kurumlarının ve sağlık kurumlarının yetersizliğidir. Bahçeşehir'de en önemli sorun; en batıda yer alması ve uydukent olması nedeniyle merkeze olan uzaklıktır. Plansız yerleşmeler için eğitim kurumlarının yetersiz olması en önemli sorundur. Buradaki okullarda sınıflar son derece kalabalıktır ve okul sayısı kadar kalitesi de yetersizdir. Metro önümüzdeki yıllarda buraya ulaştığında bu sorun büyük ölçüde çözülecektir.

Araştırmanın ortaya koyduğu bu bulgulara ve konuyla alakalı olarak İstanbul'da ve başka coğrafyalarda yapılmış olan çalışmalar şehirlerin alana yayılmasında başta sanayi olmak üzere iş olanaklarının çevreye yayılmasının etkili olduğunu ortaya koymuştur. İstanbul'da olduğu gibi sanayinin sübürbanlaşması, konut alanlarının sübürbanlaşmasına tetiklemiştir. İstanbul'da sanayi kuruluşlarının sur dışında kurulmaya

başlaması 1950'lerde sonra olmuştur. Rami ve Topkapı sur dışında ilk kurulan resmi sanayi alanlarıdır (TÜMERTEKİN 1997, S.73). Bunu Sefaköy, Halkalı, İkitelli ve Avcılar izlemiştir. Eski tarım yerleşmelerinde sanayi kuruluşlarının faaliyete geçmesi çoğu İstanbul dışından gelenlerle bu yerleşmelerin dolmasına neden olmuştur. Zamanla bu yerleşmelerde şehirsel fonksiyonlar gelişmiş olsa da bu durum sübürbanisazyon olarak adlandırılamaz (TÜMERTEKİN 1997, S.75). Bu durumda şehrin çevresinde gelişen sanayi ve konut alanlarının kökeni önemlidir. Sanayinin şehrin merkezinden göç ederek şehrin çevresindeki şehirsel olmayan alanlara eklemlenmesi sanayinin sübübnizasyonudur.

Sübürbanlaşan sanayi 1950'li yıllarda merkeze daha yakın olduğu için nüfusun sübürbanlaşmasına pek etki etmemiştir. Günümüzde ise şehirsel alanın büyümesine bağlı olarak merkezle çevre arasındaki mesafe açılmış ve daha önce şehir merkezinde yaşayan insanların bir kısmını şehrin çevresinde oluşturulan planlı yerleşim alanlarına doğru çekmiştir. Böylelikle iş ile yaşam mekanı arasındaki mesafe azalmıştır. Fakat sanayinin sübürbanlaşması sadece sübürban yerleşmeleri beraberinde getirmemekte, il dışından ağırlıklı olarak kalifiye olmayan insanların şehrin etrafına göçüne de neden olmaktadır. Böylelikle planlı ve plansız yerleşmeler yan yana konumlanabilmektedir. Böylelikle sanayinin ihtiyaç duyduğu kalifiye olan iş gücü ve kalifiye olmayan iş gücü şehrin banliyö alanları içerisinde fiziki mesafe olarak yakın olsa da sitelerin suru andıran duvarları ve güvenlik görevlileriyle iki ayrı dünyada bölünmüş olarak yaşamaktadırlar. Bu durum İstanbul için ağırlıklı olarak 1990'lı yıllardan sonra gelişen yeni bir olgudur. Başakşehir ilçesinde de İstanbul merkezden gelerek yerleşenlerin oranı İstanbul dışından gelenlerden daha yüksektir. Bu nedenle Başakşehir'in nüfuslanmasında ve yerleşmesinin gelişmesinde sübürbanlaşma son derece etkilidir. Bu durum batılı ülkelerde yaşanan sübürbanlaşma süreci ile farklılık gösterirken bazı Latin Amerika ve Asya ülkeleriyle benzeşir. Bu durum ülkelerin gelişmişlik seviyeleri ile alakalıdır.

Sübürban alanlarda planlı yerleşmelerin hemen yanı başında gelişen plansız mahalleler farklı sosyo-ekonomik guruplardan insanların yan yana yaşamasına yol açmakta ve sosyal kutuplaşmaları da beraberinde getirebilmektedir. Latin Amerika ve Asya şehirlerinde görülen bu durum giderek artan oranlarda ülkemiz içinde geçerlilik kazanmaktadır. Sübürbanlaşma sürecinde özelleştirmeler ve küreselleşmenin etkileri

bulunmaktadır. Oluşturulan sanayi bölgelerinin etrafında yasal olan yerleşmeler (Başakşehir, Bahçeşehir Mahalleleri gibi) olduğu gibi yasal olmayan yerleşmelerde (Altınşehir, Güvercintepe vs) gelişebilmektedir. Bu kentsel gelişmenin çok hızlı olmasından kaynaklanmaktadır. 1950'lerden sonra "kentsel saçak" alanları olarak tabir edebileceğimiz surların dışında fakat yakınında gelişen plansız yerleşmeler yerini artık tarihi merkezin uzağında planlı ve plansız yerleşme gelişmelerinin gerçekleştiği yeni "kentsel saçak" alanlarına bırakmıştır. Sanayinin sunduğu fırsatlar ve talep ettiği vasıfsız ve yarı vasıflı iş gücü oldukça kentlere kırsal alanlardan gözler devam edecektir. Bu durum kentlerin çevresinde bulunan yerleşme dışı alanların yerleşmeye açılması için baskı unsuru olmaktadır. Böylece devlet ya da özel teşebbüsler aracılığıyla şehrin çevresinde yeni yerleşmelerin oluşumu gerçekleşecektir. Bu durum sadece İstanbul için değil, benzer şekilde hızla nüfuslanan pek çok Asya kenti içinde bu şekilde gerçekleşmektedir (KRAAS ve NITSCHKE 2009). Gelişmekte olan ülkelerin şehirlerinde görülen şehrin çevresindeki bölgelerde alt gelir gurubundan kişilerin bulunması durumu gelişmiş coğrafyalarında bulunan şehirlerinden farklılık arz eder. Kuzey Amerika ve Avrupa ülkelerindeki şehirlerin çevresin de daha çok planlı bir şekilde inşa edilmiş orta ve üst gelir gurubu kişilere hitap eden yerleşmeler bulunmaktadır. Bu süreçte çok sayıda konut kompleksi inşa edilerek satışa sunulmaktadır. Reklam kampanyalarıyla alt yapı imkanlarının cazip olduğu yerler prestij ve ayrıcalıklı olabilmek için tercih edilebilmektedir. İstanbul ağırlıklı olarak 1990'lardan itibaren Kuzey Amerika ve Avrupa şehirlerindekine benzer şekilde merkezden çevrede oluşturulan bu planlı yerleşmelere göç vermektedir. Böylelikle kentin merkezinde bulunan alanlardan ve 1950–1990 arası dönemde gelişmiş bulunan ilçelerden pek çok insan kentin çevresinde oluşturulan -"ikinci saçak alan"- bu yeni mekânlara yerleşmektedir. Fakat İstanbul'da Kuzey Amerika ve Avrupa şehirlerinden farklı olarak kırsal alandan şehre olan göç sürecide eş zamanlı olarak devam etmektedir. Büyük ölçekli şehir planlamalarında bu durum göz önünde bulundurularak şehirlerin etrafındaki ormanların ve tarım alanlarının sanayiye açılması yeniden düşünülmelidir. Bu şekilde sanayinin sübürbanlaşmanın yarattığı rüzgarla gelişim devam ederse, şehirsel alan şehir içi ve şehir dışı göçlerin etkisiyle mekana yayılmaya devam edecektir. Böylelikle oluşacak mekan sıkışmasının doğal dengelerin bozulmasına yol açacağına kuşku yoktur.

BİBLİYOGRAFTA

AKYOL, Mine (2007): *Sakarya'da Deprem Sonrasında Kurulan Yeni Yerleşim Alanları*, SAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, SAÜ BAPK Projesi. 2007 (Yüksek Lisans Tezi)

AKYOL, M; Hayır, M.(2009): *17 Ağustos 1999 Depremi Sonrasında Serdivanın Şehirsel Gelişimi,* SAÜSB Akademik İncelemeler Dergisi, Tez Sayısı, S.175-186, Cilt 2, Sayı:2 Yıl 2007 ISSN:1306-7885

ATAŞ, Mehmet Cahit (2006): *İkitelli Organize Sanayi Bölgesi ve Mekânsal Etkileri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, İstanbul, 2006

AYSU, Çiğdem (2006): *Boğaziçi'de Yoğun Yerleşme Alanları, İnsan ve Mekan*, s. 105-128, Çantay Kitabevi, ISBAN 975-9060-19-1, İstanbul 2006

AYSU, E. (1990): *İstanbul Anakent Alanında Kent içi Devingenlik Ölçüsü*, Y.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul 1990

BÄHR, Jurjen (1997): *Bevölerungsgeographie. Verteilung und Dynamik der Bevölkerung in globaler, nationaler und regionaler Sicht*. Stuttgart (Ulmer)=UTM 1249

BAYARTAN, H. (2003): Geçmişten Günümüze İstanbul'da Nüfus, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dersisi, Sayı 11.s.15-20, 2003

BLOTEVOGEL, Hans (1998): *The Rheine-Ruhr metropolitan region: Realitiy and discourse*. European Planing Studies, 6:4, 395-410.

BLOTEVOGEL, Hans (2006): *Metropolregion Rheine-Ruhr*, Geographische Rundschau 58 (2006) Heft 1.

BLOTEVOGEL, Hans ve SCHMITT, Peter (2006): *"European Metropolitan Regions" as a New Discursive Frame in Strategic Spatial Planing and Policies in Germany*, Die Erde 137 2006 (1-2), Special Issue: European Metropolitan Areas, pp.55-74

BLOTEVOGEL, Hans (2007): Die Bedeutung der Metropolitanregionen in Europa. Miraktuell, 1/7, S. 7-10

BRONGER, D (2004): *Metropolen, Megastädte*, Global Cities, Die Metropolisierung der Erde, Darmstadt

BUCKLEY, C. (1995) The myth of managed migration: migration control and market in the Soviet Union, Slavic Review, 54, S. 896–916.

BUTZİN, B. (1986): *Zentrum und Peripherie im Wandel. Erscheinungsformen und Determinanten der "counterurbanization" in Norteuropa und Kanada*, Münst. Geographiesche Arbeiten, 23; Paderborn.

ÇAKIR, Buket (2005): İstanbul'da Eski ve Yeni Yerleşim Yerlerinde Komşuluk İlişkilerinin Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Araştırma, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Yapı Sosyal Değişme Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Fatih-Seyitömer Mahallesi; Bağcılar-Kemalpaşa Mahallesi; Beylikdüzü-Bizimkent; İkitelli-Başakşehir 4. Etap Örneği) İstanbul, Haziran 2005

CHAN, K. (1994) Cities with Invisible Walls: Reinterpreting Urbanization in post-1949 China. Hong Kong: Oxford University Press.

GÖNEY, Süha (1984): Şehir Coğrafyası I, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayın No: 2274, Coğrafya Enstitüsü Yayın No: 91, 2. Baskı, Acar Matbaacılık Tesisleri, İstanbul 1984

COXL, Wendell (2008): Gordon, Peter and Redfearn, Christian L. (2008), *Highway Penetration of Central Cities: Not a Major Cause of Suburbanization*, Econ Journal Watch, Volume 5, Number 1, January 2008, pp 32-45 (http://www.aier.org/ejw/archive/doc_view/3582-ejw 200801?tmpl=component&format=raw 27.08.2009)

DENKER-TOLUN, Bedriye(1976): Şehir İçi arazi kullamılışı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayın No:2054, İ.Ü. Coğrafya Enstitüsü Yayın No:83, İstanbul 1976

DURMAZ, Ali (2008): Gölcük'te 17 Ağustos Depremi Sonrasında Kurulan Yeni Yerleşim Alanları. SAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, SAÜ BAPK Projesi, 2008(Yüksek Lisans Tezi)

DURU, Bülent ve Aklan, Ayten (2002): *20. Yüzyıl Kenti*, Derleme ve Çeviri, İmge Yayınları. Ankara. ISBN 975–533–348–7

ENYEDI, G. (1996) Urbanizaton under socialism, in: G. ANDRUSZ, M. HARLOE and I. SZELE´NYI (Eds) Cities after Socialism. Urban and Regional Change and Conflict in Post-socialist Societies, S. 100–118. Oxford: Blackwell Publishers.

ERİŞEN, Oya (2003): *Suburbanization in Türkiye Within the Process of Integration to Global Development and a New life-style Settlement,* A Thesis Submitted to The Graduate School of Natural and Applied Sciences of Middle East Technical University. etd.lib.metu.edu.tr/upload/3/12604967/index.pdf, Eylül 2009

ERTİN, Gaye (2006): İstanbul'da Raylı Ulaşım Sistemleri, İnsan ve Mekan, s. 129-149, Çantay Kitabevi, İstanbul 2006, ISBAN 975-9060-19-1

HABER BÜLTENİ (2009): Sayı: 217, Hanehalkı İşgücü Araştırması 2009 Eylül Dönemi Sonuçları (Ağustos, Eylül, Ekim 2009) www.tuik.gov.tr

HACISALİHOĞLU, İ. Yaşar (2001): *Türkiye'nin Kentsel Gelişme Süreci ve 1999 Marmara Depremi*, Çantay Kitapevi, 2001 ISBAN 975-7206-50-4

HAMNETT, Chris (2008): *Gentrification, suburbanisation and social mix: contradictions in urban theory Preliminary Draft*: Not for Quotation http://www.kcl.ac.uk/content/1/c6/04/32/37/ChrisHamnett.pdf 13.03.2009

HAYIR. M., Akyol. M.(2009): *Deprem Konutları ve Adapazarı Şehrinin Gelişimine Etkileri,* Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı 22, Sayfa 22-44, Erzurum, ISSN 1302-7956

HEINEBERG. Heinz (1993): *Stadtgeographie*, Verdinand Schöningh Verlag, Pateborn ISBN 3–506–211550–1

HEINEBERG, Heinz (2006): *Stadtgeographie*, 3. Auflage, Verdinand Schöningh Verlag, Pateborn, ISBN 3–8252–2166–0

HELLER, W. (1973):Zumbegriff der Urbanisierung. In: Neues Archiv f. Niedersacsen 22, S. 374-382

HOLZNER, Lutz (1985): *Stadtland USA-Zur Auflösung und Neuordnung de US-amerikanischen Stadt*. Mit 5 Abbildungen/Urban Land USA-on the Dispersal and New Spatial Order of the US American City, Geographische Zeitschrift, 73:4 p.191-205

HOFMEİSTER, Burkhard (1993): *Das Geographiesche Seminar. Stadtgeographie*, Westermann, ISBN 3–14–160298–0

HOYT, Homer (1941): *Forces of Urban Centralization and Decentralization*, The American Journal of Sociology, Vol. 46, No.6, pp. 843–852, May.1941

GABE, Walter (1987): *Verdictungsräume, Struckturen und Prozesse in weltweiten Vergleichen*, Stuttgart Traubner Studienbücher der Geonraphie

GERBER, Kim (2006): *The impact of new household types on suburbanization in Germany and the Netherlands,* University of Cologne Research Institute for Sociology 2006 (http://ceress.uni-koeln.de/projekte/p12.pdf 13 Mart 2009)

GERTEL, Jörg (1993): *"New Urban Studies" Konzeptionelle Beiträge für eine problemorientierte geographische Stadtforschung/ "New Urban Studies" Conceptional Contributions for a Problem Oriented Urban Geography*, Geographische Zeitschrift, 81:1/2 p.98-109

İSBİR, Eyüp (1986): *Şehirleşme ve Meseleleri*, Ocak Yayınları, Ankara 1986

KALKAN, Semra; Çetiz, Sinan ve Akay, Zekai (2004): *İstanbul Metropoliten Alanı ve Bu Alanda Yaşanan Yapısal Değişim*, "Değişen-Dönüşen Kent ve Bölge" konulu "Dünya Şehircilik Günü, 28. Kolokyumu, 8–9–10 Kasım 2004, ODTÜ, Ankara (http://www.kentli.org/makale/yapisal.htm. 8 Temmuz 2009)

KARAKUYU, Mehmet (2006): *İstanbul'un Mekânsal Gelişiminin Analizi*, 4. Coğrafi Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri, 13–16 Eylül 2006, Fatih Üniversitesi, Türkiye http://cbs2006.fatih.edu.tr/?content,399,1586, 13.05.2009

KELEŞ, Ruşen (2006): *Kentleşme Politikası*, İmge Yayınları, 9. Baskı, ISBN 975-533-053-4, Ankara 2006

KNOX, Paul L. ve Marston, Sallie A. (2001): *Human Geography: Places and Regions in a Global Context*, 2nd Edition, Upper Saddle River, NJ. Prentice Hall. 2001

KRAAS Frauke ve NITSCHKE Ulrich (2009): Mega-urbanisation in Asia: Development processes and consequences of urban spatial reorganisation http://www.germany-wuf4.de/dokumente/06_inwent/ 06.08_en_inwent_megacities-asia-kraas-nitschke-2008.pdf 10.10.2009

LEPAWSKY, Albert (1941), *The London Region: A Metropolitan Community in Crisis*, The American Journal of Sociology, Vol. 46, No.6, pp. 826-834, May.1941

LICHTENBERGER, Elisabeth (2002): *Die Stadt, Von der Polis zur Metropolis*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt

LICHTENBERGER, Elisabeth (1991): *Stadtgeographie*, Band 1. Begriffe, Konsepte, Modelle, Prozesse. Teubner Studienbücher, ISBN 3- 519-13424-1

LICHTENBERGER, Elisabeth (2002): *Wozu braucht die Gesellschaft die Stadt?*, Festansprache auf dem 53. Deutscher Geographentag 2001 in Leipzig, Tagungsbericht und wissenschaftliche Abhandlungen des 53. Deutscher Geographentages, Leipzig 2002, s. 32-42. www.oeaw.ac.at/mitglieder/lichtenberger/pdf/Leipzig_Nr.248.pdf - Mayıs 2008

LISOWSKI, Andrzej (2004): *Social Aspects of the Suburbanization stage in the agglomeration of Warsaw*, Warsaw University, Faculty of Geography and Regional Studies Dela 21 • 2004 • 531-541, Poland (http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/geo/publikacije/dela/files/Dela_21/047%20lisowski.pdf 13.03.3009)

LUTZ, Holzner (1985): *Stadland USA- Zur auflösung und Neuordnung der US-Amerikanischen Stadt*, Geographische Zeitschrift, Jg. 73, Heft 4, S.. 191-205, 1985, Stuttgart

MANCEBO, François (2008): *Coping with urban sprawl: toward a sustainable periurbanisation Giving way to residential paths*. "Les annales de la recherche urbaine, 102 EN (2008) 51-57" http://halshs.archives-ouvertes.fr/docs/00/36/33/15/PDF/annales.English.pdf (http://halshs.archives-ouvertes.fr/docs/00/36/33/15/PDF/annales.English.pdf 25.03.2009)

MIRON, John R. (1978): *Nucleated Suburbanisation in a Competitive Market Economy*, Urban Studies (1978), 15, 22 3-229 (https://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/2805/2/2_Nucleated_suburbanisation_in_competative_market_economy.pdf 13.03.2009)

MORRIS, B.;Cunningham, J. (2008): *Suburbanization of Important Aquifers in England and Wales: estimating its Current Extent*. Water and Environment Journal, Volume 22, Number 2, June 2008, pp. 88–99 (12), Blackwell Publishing (http://nora.nerc.ac.uk/4286/1/Morris__Cunningham_V6_220607_postreview.pdf 13 Mart 2009)

MUÑIZ, Ivan; Galindo, Anna ve García, Miguel Ángel (2002): *Cubıc Spline Population Densıty Functions And Subcentre Delimitation, The case of Barcelona,* April 2002 (http://www.ecap.uab.es/RePEc/doc/wpdea0209.pdf 21.04.2009)

MURRAY P. ve Szelényi I. (1984): "The city in the transition to socialism" *International Journal of Urban and Regional Research* 81, S. 90 – 107

MUTLUER, Mustafa (2003): Uluslar Arası Göçler ve Türkiye, Çantay Kitabevi.ISBN 975-7206-82-2

NIJKAMP, Peter; Rienstra, Sytze A. (1995): *Sustainable transport in a compact city. Resarch Memorandum* 1995-42 S.190-199, (http://ideas.repec.org/p/dgr/vuarem/1995-42.html 13 Mart 2009)

NUISSL, Henning / Rink, Dieter (2002): *Suburbanisation and urban sprawl in Leipzig* (Germany), URBS PANDENS Case Study, August 2002 (http://www.pik-potsdam.de/urbs/projekt/leipzig_aug02.pdf 13 Mart 2009)

ORAIN, Céline Boiteux ve Huriot, Jean-Marie (2001): *Modeliser La Suburbanısation, Succès et limites de la microéconomie urbaine* (http://ideas.repec.org/p/lat/lateco/2001-02.html 13.03.2009)

OUŘEDNÍČEK, M. (2007): Differential Suburban Development in the Prague Urban Region, Geografiska Annaler: Human Geography 89B, č. 2, s. 111 – 125, ISSN 0435-3684 (http://www.natur.cuni.cz/~slamak/gacr/annaler.pdf 13.03.2009)

ÖNER Şebnem (2007): *Kentsel Yenileme Kapsamında Kentsel Dönüşüm Projelerinin İstanbul Küçükçekmece Kentsel Dönüşüm Projesi Örneğinde İrdelenmesi*, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda Peyzaj Yüksek Mimarlığı Tezi, Bartın

ÖZGEN, Yeşim (2005), *Toplu Konut ve Kalıcı Konut Uygulamalarının Kalıcı Konut Bağlamında İrdelenmesi*

PANEBIANCO, Stefano ve Kiehl, Michael (2003): *Suburbanisation, Counterurbanisation, Reurbanisation? An empirical analysis of recent employment and population trends in Western Europe*, Paper presented at the ERSA 2003 conference, Jyväskylä (http://www.raumplanung.uni-dortmund.de/rwp/20060929/DokuRwp00/2003_MKSP_ERSA.pdf .22.08.2009)

RUPPERT, K. ve SCHAFFER, F. (1973): Sozialgeographiesche Aspekte urbanisierter Lebensformen. Hannover (Gebr. Janecke)= Veröpp. D. ARL, Abh.68

SAITO, Asato (2000): Global City in Developmental State: Urban Restructuring in Tokyo, Planing Research Conference " Planing Research 2000" March 27-29, 2000, London School of Economics, United Kingdom

SJÖBERG, O. (1999): Shortage, priority and urban growth: towards a theory of urbanisation under central planning, Urban Studies, 36, S. 2217–2235.

SMAILES, A. E. (1969): *The Indian City, With 1 map and 2 tables/Die indische Stadt,* Geographische Zeitschrift, 57:3 (1969: Sept.) p.177

SMITH, Timothy F. ve Doherty, Michael (2006): *The suburbanisation of coastal Australia,* (http://www.environment.gov.au/soe/2006/publications/integrative/coastal/pubs/coastal.pdf)

SÝKORA, L. ve OUŘEDNÍČEK, M. (2007): *Sprawling post-communist metropolis: commercial and residential suburbanisation in Prague and Brno, the Czech Republic* In: Razin, E., Dijst, M., Vázquez, C. (eds.): Employment Deconcentration in European Metropolitan Areas: Market Forces versus Planning Regulations. Dordrecht, Springer. pp 209-233. ISBN 978-1-4020-5761-8. (http://www.natur.cuni.cz/~slamak/gacr/selma.pdf)

SZELÉNYI I. (1996): "Cities under socialism—and after", in *Cities After Socialism: Urban and Regional Change and Conflict in Post-socialist societies* Eds G Andrusz, M Harloe, I Szelényi (Blackwell, Oxford) S. 286 – 317

TAMMARU, Tiit (2001): Suburban Growth and Suburbanisation under Central Planning: The Case of Soviet Estonia, Urban Studies, Vol. 38, No. 8, 1341–1357, 2001 (Downloaded from http://usj.sagepub.com at Sakarya Üniversitesi on March 12, 2009)

TANG, W. (1997): Urbanisation in China: a review of its causal mechanisms and spatial relations, Progress in Planning, 48, pp. 1–65.

TARKY, Hamdollah A. (2006): *İran'da Şehirleşme, İnsan ve Mekan*, s. 272-305, Çantay Kitabevi, ISBAN 975-9060-19-1, İstanbul 2006

TİMOR, Ayşe Nur(2004):*Yaygınlaşan bir pazarlama yöntemi: Modern Alışveriş Merkezleri ve Türkiye'de ki durumu*. Çantay Kitabevi, İstanbul 2004

TRULLÉNI, Joan ve Boix, Rafael (2003): *Barcelona, Polycentric Metropolis and Network of Cities.* Workshop on Spatial Networks and Clusters: Urban and Regional Prosperity in a Globalised Economy. Universitat Rovira i Virgili, March 6-8 (2003). (http://www.ietcat.org/htmls04/MEDISDEC/docs/taller3/barcelona%20policentric%20metropolis.pdf)

TÜMERTEKİN, Erol (1972): *İstanbul Sanayinde Kuruluş Yeri*, Coğrafya Enstitüsü Yayın No: 71, İstanbul Üniversitesi Yayın No:1808, İstanbul 1972

TÜMERTEKİN, Erol (1985): *İstanbul'da Sanayinin Alansal Dağılımındaki Değişimler*, Türkiye 9. Şehircilik Günü, Eskişehir, Kasım 1985

TÜMERTEKİN, E., Özgüç N. (2004): *Beşeri Coğrafya, İnsan-Mekân-Kültür*, Çantay Kitabevi, İstanbul, ISBN 975-7206-15-6

TÜMERTEKİN, Erol (1997): *İstanbul, İnsan ve Mekân*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, ISBN 975–333–070–7

ULLMAN, Edward (1941): *A Theory of Location for Cities*, The American Journal of Sociology, Vol. 46, No.6, pp. 853–864, May.1941

VAN HAM M., Hooimeijer P. ve Mulder C. H. (2001): *Urban form and job access: disparate realities in the Randstad,* Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie 92, 2, 231-246. Copyright © 2001 Blackwell Publishers http://igitur-archive.library.uu.nl/dissertations/2002-0808-122158/c2.pdf Mayıs 2008

WANG, Fahui ve Zhou, Yixing (1999): *Suburbanisation and its Causes Modelling Urban Population Densities in Beijing 1982–90*: Urban Stud Journal Limited 1999, 36, 271–287, (http://www.sagepublications.com 13 Mart 2009)

WEHRHAHN, Reiner (1998): *Urbanisierung und Stadentwicklung in Brasilien*, Geographiesche Rundschau, 50 (1998) H.11, s. 656-663

YÜKSER, Serpil (1992): *İkitelli'deki Yapısal Değişim,* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1992, s. 10

Early to Mid 20th Century Private Suburbs, South Yorkshire Historic Environment Characterisation Project Barnsley Character Zone Descriptions (http://www.sytimescapes.org.uk/files/uploads/pdfs/barnsley/B19_Early_to_Mid_20th_Century_Private_Suburbs.pdf 13.03.2009)

Institute on Race and Poverty, Minority Suburbanization, Stable Integration, and Economic Opportunity in Fifteen Metropolitan Regions (February 2006) http://www.irpumn.org/uls/resources/projects/Minority_Suburbanization_full_report_032406.pdf Mayıs 2009

İstanbul Nazım Plan Bürosu, Büyük İstanbul Nazım Plan Raporu, 1980
İstanbul Büyükşehir Nazım İmar Planı Analitik Etütler İşi, 1995 Planı
http://en.wikipedia.org/wiki/World_population 31.08.2009
http://www.citypopulation.de/world/Agglomerations.html 31.08.2009
Küçükçekmece Belediyesi Stratejik Planı, Ağustos 2006
http://www.sp.gov.tr/documents/planlar/IstanbulKucukcekmeceSP0611.pdf 06.09.2009
http://www.basakhaber.com/haber_detayi.asp?id=499 8 Temmuz 2009
http://www.ataturkolimpiyatstadi.net/tr/ 06.09.2009
İBB (2009): 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı, İstanbul, 15.6.2009
http://www.bahcesehir-bld.gov.tr/ekonomi.php 12.08.2009
http://www.iosb.org.tr, 12.08.2009

http://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eamlar,_K%C3%BC%C3%A7%C3%BCk%C3%A7ekmece 7.08.2009
http://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eahintepe,_%C4%B0stanbul, 7.08.2009
http://www.bahcesehirden.net/index.php?option=com_content&task=view&id=519&Itemid=1 / 07.08.2009
http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCvercintepe 7.08.2009
http://www.kayabasimahallesi.com/sayfa.asp?bloglid=16&pagem=Mahallemiz%20Hakkında 8.8.2009